

THE BEKTASHI MISCELLANEA OF ÂŞIK PENÂHÎ:
SUFİ LITERATURE THROUGH THE EYES OF A POET-COMPILER

ÖMERCAN ÇETİNKAYA

BOĞAZİÇİ UNIVERSITY

2023

THE BEKTASHI MISCELLANEA OF ÂŞIK PENÂHÎ:
SUFİ LITERATURE THROUGH THE EYES OF A POET-COMPILER

Thesis submitted to the
Institute for Graduate Studies in Social Sciences
in partial fulfillment of the requirements for the degree of

Master of Arts
in
Turkish Language and Literature

by
Ömercan Çetinkaya

Boğaziçi University

2023

ÂŞIK PENÂHÎ'NİN BEKTÂŞÎ MECMUASI:
BİR ŞAİR-DERLEYİCİNİN GÖZÜNDEN TASAVVUF EDEBİYATI

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Tezi

Ömercan Çetinkaya

Boğaziçi Üniversitesi

2023

DECLARATION OF ORIGINALITY

I, Ömercan Çetinkaya, certify that

- I am the sole author of this thesis and that I have fully acknowledged and documented in my thesis all sources of ideas and words, including digital resources, which have been produced or published by another person or institution;
- this thesis contains no material that has been submitted or accepted for a degree or diploma in any other educational institution;
- this is a true copy of the thesis approved by my advisor and thesis committee at Boğaziçi University, including final revisions required by them.

Signature.....

Date.....

ABSTRACT

The Bektashi Miscellanea of Âşık Penâhî: Sufi Literature Through the Eyes of a Poet-Compiler

The subject of this thesis is the publication and content analysis of a miscellanea (*Penâhî Mecmuası*) completed by Mustafa Müslim Ocak (Penâhî) in 1902. The miscellanea contains the texts of Sufi poets and writers, especially figures of the Alevi-Bektashi tradition. In recent years, with the growing interest in this field in Ottoman literature, many miscellanies have been published, and their contents have been classified. This thesis, like its predecessors, applies the publication and classification methods used in miscellanea studies to the manuscript. However, in addition to this, this study asks new questions to miscellanies in terms of their compiler and content and introduces new perspectives to the field. This study consists of six chapters. The first chapter provides background about miscellanea literature, 19th-century reading practices, and the history of Sufism (especially in the context of the Bektashiyye). This section also introduces the compiler Penâhî and his miscellanea and other works. The second chapter includes the description of the manuscript, and a series of tables related to the manuscript's content. The third chapter focuses on Penahi's methods and purposes in copying texts and poems in his manuscript. Then the chapter discusses some specific examples in the manuscript to uncover the reading practices of the compiler. The fourth chapter examines the elements of belief and sufi teachings encountered in the poems and other mystical texts (most of which belong to the Alevi-Bektashi tradition). This section presents prominent themes in the sufi beliefs of Penâhî, as a minstrel and a compiler. After the

fifth (conclusion) chapter, the sixth chapter gives the transliteration of the miscellanea.

ÖZET

Âşık Penâhî'nin Bektâşî Mecmuası:

Bir Şair-Derleyicinin Gözünden Tasavvuf Edebiyatı

Bu tez çalışmasının konusu; büyük ölçüde Alevî-Bektâşî geleneğine mensup şair ve yazarların metinlerini içeren ve Mustafa Müslim Ocak (Penâhî) tarafından 1902 yılında istinsahı tamamlanan mecmuanın neşri ve içerik analizidir. Son yıllarda Osmanlı edebiyatında mecmualara yönelik artan ilgiyle, birçok mecmua neşredilmiş ve içeriği tasnif edilmiştir. Bu tez de, öncülü diğer mecmua çalışmalarında da takip edilen neşir ve tasnif yöntemlerini kullanmaktadır. Buna ek olarak mecmuanın mürettibi ve içeriği hakkında sorulabilecek yeni sorulara ve bakış açlarına yer vermektedir. Altı bölümden oluşan bu çalışmada, birinci bölüm mecmua literatürü, 19. yüzyıl okuryazarlık ve tasavvuf tarihi hakkında bir arka plan sağlamakta ve tezde kullanılacak neşir ve analiz yöntemlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca Penâhî, mecmuası ve diğer eserleri hakkında detayları içermektedir. İkinci bölüm, mecmuanın nüsha tavsifini ve mecmua içeriğine ilişkin bir dizi tabloyu içermektedir. Üçüncü bölüm, kendisi de sufi bir âşık olan Penâhî'nin metin ve şiir aktarımındaki yöntemlerini ve amaçlarını spesifik bazı örnekler üzerinde ele alarak mürettibin okuryazarlık pratiklerine odaklanmaktadır. Dördüncü bölüm, mecmuadaki büyük çoğunluğunu Alevî-Bektâşî geleneği şairlerinin teşkil ettiği tasavvuf ehlinin şiir ve metinlerindeki inanç unsurlarını ve tasavvufi öğretileri incelemektedir. Bu bölüm, âşık ve mürettip Penâhî'nin tasavvufi görüşlerinde öne çıkan temaları ortaya koymakta ve Penâhî'nin derlemesinin doktrinal yönleri üzerine bir tartışma gerçekleştirmektedir. Tez çalışmasının sonuçlarını irdeleyen beşinci bölümün ardından gelen altıncı bölüm mecmuanın transkripsiyonlu neşirini içermektedir.

TEŞEKKÜR

Tasavvufi edebiyata yönelmeyi düşündüğüm ilk andan bu tezi bitirmeye dek geçen süreçte toplumca zor süreçlerden geçtik. 2020’de pandemi, 2023’te ülkemizin bütününe maddi ve manevi etkileyen bir deprem felaketi. Bütün bu süreçler yaşanırken yaşadığımız dünyayı ve ötesini anlamlandırmada en büyük yardımcılardan biri oldu tasavvuf, şüphesiz. Anlam arayışı süreklilik arz eden bir eylem olarak hayatımda bana yaşamaya devam etmek için nedenler göstermeye devam ediyor olacak.

Boğaziçi’nde yüksek lisans programına başvurmadan önce heyecanla arkadaşım Mustafa Kemal’e şu an tez hocam olan Dr. Zeynep Oktay’ı gösterdiğim ve çalışmalarından heyecanla bahsettiğim günü hatırlıyorum. Sonrasında Boğaziçi’ne kabul aldım, Zeynep hocayla çalışma fırsatı yakaladım. Kendisinden aldığım derslerde tasavvufi metinlere sorduğumuz sorular her zaman zihin açıcı bir hüviyette oldu. Bu tez süreci ile ilgili aklımda kalan en güzel sahneler mecmuada okuduğumuz (çoğu zaman vahdet-i vücuda yönelik imgeler içeren) şiirler ve hayal dünyaları ile ilgili yaptığımız sohbetler olacak. Bu tezin hazırlanışı sürecinde karşılaştığım problemlerde ve zor anlarda daima sabırlı, destekleyici ve cesaret verici olmasından ötürü kendisine şükran borçluyum. Çok teşekkürler Zeynep hocam, size minnettarım.

Boğaziçi Üniversitesi’nde ders aldığım bütün hocalarıma, tezin muhtelif aşamalarında sunduğu değerli katkı için Doç. Dr. Zeynep Sabuncu hocama teşekkür ederim. Boğaziçi’nde birlikte ders aldığımız tüm arkadaşlarıma ve üniversitenin tüm bileşenlerine müteşekkirim. Mecmua neşrinde okuyamadığımız kelimelerle ilgili bana son derece yardımcı olan jüri üyem Dr. Gülşah Taşkın hocama da çok teşekkür ediyorum. Tezime sağladığı değerli katkılar için jüri üyem Prof. Dr. Emine Yeniterzi’ye de minnettarım.

Tez sürecimin ikinci yarısında aynı zamanda mezunu da olduğum TOBB ETÜ’de araştırma görevlisi olarak işe başlamak benim için mutluluk verici bir gelişme oldu. Akademik olarak bana sağladığı katkıları gerek lisans gerek yüksek lisans sürecindeki sohbetlerimde çok yakından hissettiğim Prof. Dr. Tuba Durmuş ve Dr. Necmettin Turinay ve Dr. İsa Kerem Bayırlı hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Bilhassa bölüm başkanımız Tuba hocamın tez yazım sürecinde bana karşı anlayışlı tutumu ve desteği olmasa bu süreç çok daha zorlu geçebilirdi.

Bu tez çalışması sürecinde BİDEB 2210/A programı çerçevesinde maddi olarak desteklerini esirgemeyen TÜBİTAK’a teşekkür borçluyum. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, TOBB ETÜ Kütüphanesi’ne de tezim için gerekli kaynaklara ulaşımımı kolaylaştırdıkları için teşekkür ediyorum.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu süreçte de desteklerini esirgemeyen annem Zeynep Çakıcı ve babam Erdoğan Çetinkaya’ya son derece müteşekkirim. Son olarak bu yüksek lisans sürecinde evlendiğim, benim için en büyük mutluluk ve huzur kaynağı olan değerli eşim Fatma Betül Çetinkaya’ya çok teşekkür ediyorum. Bu tez sürecinin büyük kısmında yaşadığım tüm zorluk ve güzelliklerin yakından şahidi olarak bana karşı anlayışı, desteği hiç eksik olmadı. Yeni keşiflerimi, düşüncelerimi ilgiyle dinlediğin ve ilk okuyucum olduğun için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1 Bir tür olarak mecmua	1
1.2 <i>Penâhî Mecmuası</i> 'nın neşri hakkında	5
1.3 Tezin amaçları ve kapsamı	5
1.4 19. yüzyıla doğru mecmualar ve okuryazarlık tarihi	8
1.5 Alevîlik ve Bektâşîlik: Alevî-Bektâşî geleneği kavramı ve kapsamı	10
1.6 19. yüzyılda Osmanlı'da tasavvufî hayat	11
1.7 Sûfî, âşık ve mürettip: <i>Penâhî</i> , hayatı, tarikat bağlantıları, eserleri	14
BÖLÜM 2: PENÂHÎ MECMUASI'NIN NÜSHA ÖZELLİKLERİ	18
2.1 Nüshanın tavsifi ve imla özellikleri	18
2.2 Nüsha içeriğine dair tablolar	26
BÖLÜM 3: MECMUADA YER ALAN METİNLERİN	
AKTARIM VE DÖNÜŞÜMÜ	30
3.1 Metinlerin mecmuaya aktarımını incelemek bize ne kazandırır?	32
3.2 Mecmuanın genel yapısı	34
3.3 Mecmuadaki şiirlerin aktarım özellikleri	36
3.4 Performativite ve ezginin mecmuadaki yeri	43
3.5 <i>Noktatü'l-Beyân Risalesi</i> ve neşirleri hakkında	47
3.6 Hilmî ve Meylî'nin müşterek şiiri	50
3.7 Mecmuanın genel çizgisinin dışındaki şiirler	52
3.8 <i>Penâhî</i> 'nin okuryazarlık pratikleri ve mecmuada metinlerarasılık	55

BÖLÜM 4: MECMUADAKİ İNANÇ UNSURLARI VE TASAVVUFİ ÖĞRETİLER	61
4.1 Muhammed-Alî öğretisi	64
4.2 Vahdet-i vücud anlayışı	68
4.3 Hurûflik ve <i>Noktatü'l-Beyân</i>	72
4.4 On İki İmam inancı	75
4.5 Kalenderlik ve toplumsal eleştiri	79
4.6 Penâhî'nin kişisel tasavvufi doktrinine ulaşmak	83
BÖLÜM 5: SONUÇ	86
BÖLÜM 6: TRANSKRİPSİYON	90
6.1 Metnin transkripsiyonunda izlenen yöntem	90
6.2 Transkripsiyon alfabesi	93
6.3 <i>Penâhî Mecmuası</i> 'nın transkripsiyonlu metni	94
EK A: UZUN ÖZET (EXTENDED ABSTRACT)	264
EK B: PENÂHÎ MECMUASI'NIN TIPKIBASIMI	268
EK C: PENÂHÎ'NİN YAYIMLANMIŞ ŞİİRLERİ	321
KAYNAKÇA	324

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Mecmuada Bulunan Şair ve Yazarların Şiir/Metin Sayılarının Dağılımı	26
Tablo 2. Şairlerin Tarikat Bağlantılarına Göre Dağılımı	27
Tablo 3. Konularına Göre Mecmuadaki Şiirlerin ve Metinlerin Dağılımı	28
Tablo 4. Mecmuadaki Şiirlerin Şairlerinin Yaşadığı Yüzyıllara Göre Dağılımı	29
Tablo 5. <i>Penâhî Mecmuası</i> 'ndaki Metin Grupları	56

KISALTMALAR

AG	Abdülbaki Gölpınarlı - Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi
A	Őık mer (Şiirleri)
BH	Bandırmalızde HŐim Baba Divanı
BKA	Bekir Karadeniz & Ali Cem Akbulut - Alev BektaŐi Şairleri
bkz.	bakınız
C	Cahit ztelli - BektaŐi Glleri
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	Editör
F	Fuzl Divanı
FHS	Fuzl (Hadkat's-Sed)
GB	Gül Baba (Misl) Divanı
h.	hicri
H1	Hilm Divanı (Akif Yakışır, Yüksek Lisans Tezi)
H2	Hilm Divanı (Gülbeyaz Karakuş, Kitap)
Haz.	Hazırlayan
HS	Hasan Sez Divanı
H.	Hazreti
İ	İsmail zmen - Alevi BektaŐi Edebiyatı Antolojisi
KH	Kul Himmet stdım
KM	Kalecikli Őık Mir't (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)
MK	Mustafa Kabl Divanı
N	Nesm Divanı

NM	Niyâzî-i Mısırî Divanı
ö.	Ölüm tarihi
PS	Pir Sultan Abdal ve Bütün Deyişleri
s.	sayfa
SL	Selâmî Divanı
SEY	Seyfullah Seyfî Külliyyâtı - Manzum Eserler
SF	Sâfi (Cezeri Kasım Paşa) Divanı
SNE	Sadettin Nüzhet Ergun - Bektâşî Şairleri ve Nefesleri
slt.	Saltanat dönemi
TK	Turgut Koca - Bektâşî Nefesleri ve Şairleri
V1	Virânî Divanı, Risalesi (Buyruğu) - Adil Atalay Vaktidolu
V2	Âşık Virânî Divanı - Halid Bayrı
vb.	ve benzeri
VMK	Vasfi Mahir Kocatürk - Tekke Şiiri (Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi)
YT1	Yanbolulu Turâbî Divanı - (Baki Yaşa Altınok, Kitap)
YT2	Yanbolulu Turâbî Divanı - (Birol Azar, Doktora Tezi)

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Bir tür olarak mecmua

Bir tür olarak mecmuanın tanımı, toplanmış her türlü metin, şiir, not-yazı ve çizimi bünyesinde barındıran yazma eserler olarak düşünülebilir. Bir el yazmasının içinde birden fazla eser mevcutsa bu yazma mecmua kategorisine girer. Mecmualar edebi metinleri (şiir, nesir vb.) içerebildiği gibi; fetva, fevâid, hadis, dua, risale, ilaç tarifi, şifalı bitki isimleri, doğum / ölüm tarihleri gibi birçok metin veya notu içerebilir.¹ Mecmualar, diğer yazılı kaynaklara kıyasla genellikle çok göz önünde olmayan insanların -edebi içeriği olsun ya da olmasın- üretimlerini ihtiva eder. Bu potansiyeliyle toplumsal tarihin geniş spektrumlu bir parçasını yansıtan edebi ürünlerdir.

Toplumun çeşitli muhitlerinde (edebi, dini, tasavvufi vb.) tanınmış kişilerin üretimi mecmualar da mevcuttur. Fakat yazma arşivlerinde çok kısa bir süre katalog taraması yapıldığında, müstensihî bilinmeyen (veya hakkında çok az şey bilinen kişiler tarafından üretilmiş) birçok mecmua da görülebilir. Bu durum bize mecmua türünün toplumun geri planında kalmış insanların ürünlerini keşfedebilme imkanı tanınmasıyla değerli bir perspektif sunmaktadır.

Mecmualar bir veya daha fazla mürettip tarafından derlenebilir, farklı müstensihler tarafından, kimi zaman birden fazla kez, yazıya geçirilebilir. İçerdikleri metinler, kişisel notlar, kişi ve eser isimleri ve faydalı bilgilerle mecmualar dönemlerinin okuryazarlık pratiklerine, edebi zevkine ve dolaşımdaki metinlerine

¹ Mecmua türüne dair bir ansiklopedi maddesi için bkz. (Uzun, 2003, ss. 265-8).

ışık tutabilmektedir. İçindeki kişisel notlar (doğum, ölüm vb.) ile derleyen kişi ve kişilerin biyografik bilgilerine ulaşma imkanı sağlayabilir. Mecmua, her türlü metni ve notu barındırması ile kişisel tasarrufların ön plana çıktığı bir türdür. Bunun yanı sıra spesifik amaçlarla derlenen mecmualar da bulunmaktadır. Mecmualar; şiir, güfte, fetva gibi tür özelinde derlenebilir veya belirli bir zümrenin (tarikat vb.) metinlerini içerebilir.

Mecmualarda yer alan metin/metin parçaları birbiriyle tamamen ilgisiz olabilmekte, farklı zaman ve mekanlarda -kimi zaman- farklı kişiler tarafından da yazılabilmektedir. Bu tip karışık içerikli mecmualar "içindeki metinlerin toplamından oluşan bir kitap türü" (Kuru, 2012, s. 20) şeklinde düşünülebilir. Köprülü tarafından "medfun ve meçhul birer hazine" (1999, s. 37) olarak tanımlanan mecmualar içerdiği metin, not, bilgi ve çizimlerin çeşitliliğiyle pek çok açıdan incelenebilecek zenginliktedir. Bunların yanı sıra belirli bir amaç gözetilerek bir yöntem çerçevesinde bir araya getirilmiş mecmualar da bulunmaktadır. Bunlar tür birliği (manzum türler veya mensur türler) veya konu birliği çerçevesince bir araya getirilen mecmualar, belirli bir zümreye ait şair-yazarların metinlerini bir araya getiren mecmualar, nazire mecmuaları gibi belli başlı bazı gruplara ayrılmaktadır. Mecmua çalışmaları, son yıllarda artmaya başlamış ve araştırmacıların ilgisi bu alana yönelmiştir.

Mecmualar üzerine bugüne dek yapılmış olan en kapsamlı ve nitelikli çalışma *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları* çalıştay dizisinin yedincisi olarak düzenlenen sempozyumda yapılan konuşmaların birer makaleye dönüştürülerek daha sonra - birkaç yeni makalenin de eklenmesi ile- kitaplaştırıldığı *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* adlı çalışmadır. Bu çalışmada, farklı alanlardan birçok araştırmacı mecmua türüne yönelik ufuk açıcı farklı perspektifler sunmaktadır. Eserin odaklandığı meseleler kısaca şöyle gruplandırılabilir: Osmanlı tarihinin bir

parçası olarak mecmualar, mecmuaları tasnif için önerilen yöntemler, şiir mecmuaları (nazire, güfte mecmuaları vb.), kişisel mecmualarda toplumun sesi ve mecmua çalışmalarında yeni ufuklar. Bu çalışmada yer alan önemli makalelerden biri de M. Fatih Köksal'ın MESTAP: Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi'dir (2012, ss. 411-31). Bu alanda çalışan araştırmacıların işlerini kolaylaştırmak amacıyla mecmuaları sınıflandırma ve envanterindeki metinleri çıkartmaya odaklanan bu proje, gün geçtikçe büyüyen bir mecmua arşivi haline gelmektedir.² Son dönemde mecmualara artan ilgiye paralel olarak bu tezin yazım sürecinde devam etmekte olan uzun soluklu bir atölye düzenlenmektedir. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yazma Eserler Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen "Yazma Eser Kültürü Atölyeleri: Mecmua" başlıklı atölye 21 Ekim 2022 - 18 Mart 2023 tarihleri arasında mecmualar hakkında çalışmaları olan pek çok önemli ismi atölye katılımcıları ile bir araya getirmektedir.

Bu tez kapsamında ele alınacak mecmua, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda mevcut olup 06 Mil Yz A 4922 demirbaş numarasına kayıtlı Müslim Mustafâ Ocak (Penâhî) (ö.1942) tarafından derlenen *Mecmû'a-i Eş'âr*'dır. Penâhî mecmuanın tertibini 1902 yılında tamamlamıştır. Bu mecmuaya, tezin kapsamında *Penâhî Mecmuası* adı verilecektir. Tavsifi ve detaylı envanter bilgileri bir sonraki bölümde verilecek olan mecmuanın, mürettibinin bir amaç çerçevesinde bu metinleri bir araya getirdiği düşünülmektedir. Buradan yola çıkılarak mecmuadaki metinler ve mürettip notları analiz edilecektir.

Penâhî Mecmuası, Mehmet Gürbüz'ün mecmuaları sınıflandırma sistemine göre incelendiğinde (2012, ss. 107-12) iki ayrı kategoride aynı anda düşünülebilir:

² *Penâhî Mecmuası*'nın kısa bir incelemesini ve MESTAP tasnifini içeren "Penâhî Mecmuası (Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 4922) ve MESTAP'a Göre Tasnifi" adlı makale Zemin Dergisi'nde değerlendirmedir.

şairlerin ait oldukları zümreler (Bektâşî, Halvetî vb.) ya da konu/tema ortaklıkları (Peygamber, Ehl-i Beyt ve Alî öğretileri, Kerbela öğretisi vb.). Yazmaya bir bütün olarak bakıldığında, şairin çoğunlukla Bektâşî şairlere yer vermesi fakat aynı zamanda Halvetî ve Rifâî şairlerin şiirlerini ya da Mevlânâ'nın bir şiirini vermesi dikkate değerdir (bu şiir Mevlânâ'ya sehven atfedilmiş bir Nesîmî şiiridir). Bu durum onun tekke edebiyatını bir bütün olarak gördüğünü göstermektedir. Diğer tarikatlara mensup şairlerin şiirlerinde de Ehl-i Beyt öğretisi ön plandadır. Bu da bize Penâhî'nin bu mecmuayı tertip ederken öncelikle konu ortaklığına sahip yani Peygamber, Ehl-i Beyt ve Alî öğretileri ekseninde Nûr-ı Muhammedî veya Nûr-ı Muhammed-Alî doktrinini temel alan şiirleri seçme amacında olduğunu gösterir. Penâhî'nin eserin sonunda kendisini hem Somuncu Baba'ya bağlı hem de Halvetî, Vahdetî ve Melâmî olarak tanımlaması onun tarikat bağlantılarında çoğulcu bir yaklaşımı benimsediğini doğrular niteliktedir.

Mürettibi ve tertip edilme tarihi bilinen bu mecmua bize birbirinden farklı pek çok alanda, mecmua literatürü bağlamında ve bir âşık-şairin zihniyeti, tasavvufi görüşleri, sanat algısı, okuryazarlık pratikleri açısından önemli bilgiler sunabilmektedir. Bir mecmuaya, metin içi ve metin dışı birçok faktör göz önünde bulundurularak yaklaşmak gereklidir. Yazmadaki metinlerin içeriğinin (tema, tür, felsefe gibi yönlerden) yakın okuması ve metinlerarası ilişkiler metin içi faktörleri gösterirken, metinlerin derlenme yöntemleri ve amaçları, yazım özellikleri, aktarım mekanları, mürettibin kendi notları (veya metne müdahaleleri) gibi yönleri ise metin dışı faktörleri işaret eder. Metin içi unsurlar mürettibin zihniyet, sanat algısı ve tasavvufi görüşlerini ortaya koymakta, metin dışı unsurlar ise derleyicinin okuryazarlık pratiklerini ve bireysel tasarruflarını ön plana çıkartmadır. Böylesi geniş

bir inceleme alanına sahip olan mecmua türüne yeni sorular sorabilecek ve yeni imkanlar oluşturabilecek bir perspektif ve yöntem belirlemek gereklidir.

1.2 *Penâhî Mecmuası*'nın neşri hakkında

Bu tezde hedeflenen derleyicisi ve derlenme tarihi bilinen mecmuanın birebir neşredilmesiyle (kendi hata ve eksiklikleriyle) mürettip-mecmua ilişkisine ve türe dair yeni bir metodolojik yaklaşım sunmaktır. Mecmuanın tümünü kendi şekliyle neşretmek eserde yer alan metin ve şiirlerin (kendi devrine veya önceki devirlere ait) diğer yazılı ve sözlü gelenek ürünlerinden nasıl farklılaştığını, mürettibin okuryazarlık pratiklerini ve sanat algısını ortaya koyma noktasında bize yardımcı olacaktır. Bu sayede mecmua türüne mürettibin kişisel bakışını ve imzasını metin seçimlerinde ve yazımında nasıl ve ne kadar yansıttığı gözlemlenebilecektir.

Daha sonra, mecmuada yer alan metinlerin farklı versiyonları için neşredilmiş divanlara, önemli antolojilere (S. Nüzhet Ergun, Cahit Öztelli, A. Gölpinarlı, V. Mahir Kocatürk, İsmail Özmen) ve *Mecmû'âtü'n-Nezâir* gibi nazire mecmuaları ve basılmış olan diğer tasavvufî mecmualara bakılacak ve neşredilmiş divan, mecmua ve antolojilerde karşılaşılan bu şiirlerin basılı hallerine dipnotta referans verilecektir. Tezde yapılacak neşirde mürettibin hattına bariz şekilde mecmua metninde hata olmadıkça sadık kalınacaktır. Hatalı olup daha neşirde düzeltilen yerler de dipnotlarla gösterilecektir. Penâhî'nin mecmuasını oluştururken seçtiği metinlerde nelere dikkat ettiğine ve hat özelliklerine bakılarak onun okur ve yazar pratiklerinin ortaya çıkarılması da tezin birincil amacını teşkil edecektir.

1.3 Tezin amaçları ve kapsamı

Geçmişte mecmualarla ilgili yapılan çalışmaların birçoğunda, karşılaşılan şiir ve metinlere bakış daha çok divan neşirleri ve diğer basılı eserleri desteklemek maksadıyla sınırlı kalmış, mecmuanın kendi içindeki bütünlüğü veya mürettibiyle olan ilişkisi metodolojik açıdan sorgulanmamıştır. Bu tezde, mecmua literatürüne türün kendi dinamikleri üzerinden yeni bir bakış açısıyla fayda sağlamak hedeflenmektedir. Bu tez çalışmasında Penâhî'nin basılmış şiirleri ve onun okuduğu, mecmuasına kaydettiği şiirler arasındaki ilişki daha net biçimde ortaya konmaya çalışılacaktır. Âşık-sûfî bir şairin bize devrin okuryazarlık tarihi açısından neler anlatabileceği sorgulanacaktır.

Penâhî Mecmuası'nın neşri ve analizi ilgili bu tezde birbiriyle ilintili iki amaç gözetilecektir: Birincisi, mürettibi ve tertip edilmiş tarihi bilinen bir mecmuada, kendi özneliği ve biricikliği çerçevesinde mecmua türünün edebi imkanları açığa çıkartılmaya çalışılacaktır. Mecmuanın birebir neşredilmesiyle (kendi hata ve eksiklikleriyle) mürettip-mecmua ilişkisine ve türe dair yeni bir metodolojik yaklaşım sunulacaktır. Mecmuanın tümünü kendi haliyle neşretmek eserde yer alan metin ve şiirlerin (kendi devrine veya önceki devirlere ait) diğer yazılı ve sözlü gelenek ürünlerinden nasıl farklılaştığını, mürettibin okuryazarlık pratiklerini ve sanat algısını ortaya koyma noktasında faydalı olacaktır. Bu sayede mecmua türüne mürettibin kişisel bakışını ve imzasını metin seçimlerinde nasıl ve ne kadar yansıttığı gözlemlenebilecektir. Bundan sonra, mecmuada yer alan metinlerin farklı varyantları için neşredilmiş divanlara, yukarıda bahsi geçen antolojilere ve basılmış mecmualara bakılacaktır. Neşredilmiş divan, mecmua ve antolojilerde karşılaşılan bu şiirlerin basılı hallerine eğer varsa dipnotta referans verilecektir.

Mürettibin kendi şiirini de eklediği bir mecmuadaki öznel konumu, edebiyat-dil bilinci, tasavvuf-tarikat görüşleri ve sanat algısı ortaya konacak, bunun yanı sıra Penâhî'nin okuryazarlık pratiği -yani mecmuada yer alan metinlerin geçmiş dönem ve yaşanan devirdeki sözlü-yazılı (divandan mecmuaya, mecmuadan mecmuaya ve sözlü gelenekten mecmuaya) kaynaklardan nasıl aktarıldığı- incelenecektir. Dolayısıyla mürettibin seçtiği şiirler üzerindeki tasarrufuna bütünlüklü bir bakış ortaya konmaya çalışılacaktır. Mürettip-mecmua ilişkisini belirli bir tarihsel bağlam ekseninde incelemek okuryazarlık ve kitap tarihi bakımından oldukça faydalı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir. Penâhî'nin okuryazarlığı ile tasavvufi zihniyeti arasındaki ilişkiye dair “Bir sufi şair ne okur?”, “Metinlerarasılık bir sufinin gözünde nasıl bir şeydir?” gibi sorular tezin bu ilk amacını güçlendirecektir.

Bu çalışmanın ikinci amacı ise, medrese eğitimi almış ve çeşitli tarikatlara/dergahlara bağlılığını (Somuncu Baba Dergahı, tarîk-i Nâzenîn, Halvetîlik, Melâmîlik) mecmuanın ketebe kaydında bildiren Penâhî'nin okuduklarıyla kurduğu ilişki üzerinden onun tasavvufi görüşlerine ulaşmanın ne kadar mümkün olabileceğini sorgulamaktır. Mürettip ve âşık Penâhî'nin bu mecmuayı derlerken (ve kendi şiirini eklerken) belirgin bir amaç ve yöntemle metin/şiir parçalarını seçtiği noktasından yola çıkarak şairin derlediği/yazdığı şiirlerde karşılaşılan ortak motifler (örneğin Nûr-ı Muhammedî, kâmil insan, yol vb.) metin/şiirlerin analizi yoluyla incelenmiştir.

Âşığın, *Penâhî Mecmuası*'nda yer verdiği (çoğunluğu belirli konular hakkında düzenli bir seçki halinde sunduğu) şiirler-metinler ve kendi şiirlerinden hareketle metinlerarasılığa bakışını, okuduğu ve yazdığı şiirlerde gözlemlenen tasavvufi düşünceler arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit ederek Penâhî'nin kişisel doktrini oluşturulmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle de “Penâhî'nin

gözünden kendi antolojisi nasıl okunabilir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Mürettibin öncelikle okuryazarlık pratikleri daha sonra da tasavvufi doktrini tespit edilmiştir.

1.4 19. yüzyıla doğru mecmualar ve okuryazarlık tarihi

Okuryazarlığın temel gereksinimi (ve nesnesi) olan kitabın İslam medeniyetinde rolüne ilişkin yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Yazılan ve okunan bir nesne olarak kitabın bu iki farklı veçhesini (yazma ve okuma) konu edinen -az sayıdaki- çalışmaların da büyük kısmı yazılma süreçleri, yazı malzemeleri, cilt / kağıt özellikleri vb. gibi dışsal faktörlere odaklanmaktadır. Bu konudaki sınırlı sayıda bulunan literatürde kapsam olarak İslam dünyasında kitabın tarihini en geniş mahiyette derli toplu veren nadir eserlerden biri (ve öncüsü sayılabilecek) olan J. Pedersen’in *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi* (2018) adlı çalışması kitabın hem iç hem de dış yönlerini vurgulamaktadır.³ 1946 yılında Danca (*Den Arabiske Bog* adıyla) yayınlanan kitabın İngilizceye çevirisinin ancak 1984 yılında yapılmış olması, bu alana ilginin sınırlı oluşuna işaret etmektedir. Öte yandan kitabı İngilizce'ye çeviren R. Hillenbrand tarafından halen aşılamamış üstüne fazla söz söylenememiş bir kitap olarak addedilmesi de Pedersen’in eserinin önemini göstermektedir (2018, s. 15). İslam dünyasında ve bilhassa Osmanlı coğrafyasında okuryazarlık tarihi ise son birkaç yıla dek büyük ölçüde çalışılmamış bir alan olarak kalmaya devam etmiştir.

Yazılı bir metnin okunması, alımlanması ve bazen bunun yeniden yazımı gibi süreçler son derece yeni ve heyecan verici bakış açılarına gebe olsa da, bundan daha da ilginç ve belki de belirsiz bir alan olarak sözlü kaynaklardan aktarılarak gelen (bilhassa bu tezdeki Alevi-Bektaşî geleneği şiirleri düşünülebilir) metinler karşımıza

³ Kitabın Türkçeye baskısı referans verilmiş olup bu çevirinin tarihi 2018 yılıdır.

çıkılmaktadır. Bu -büyük çoğunlukla manzum- metinlerin bir okur tarafından (bu tezde Penahi tarafından) nasıl ve nerede tüketildiği, nasıl alımlandığı, ne şekilde yeniden yazıldığı ve bir araya getirilişinde hangi prensiplerin göz önünde bulundurulduğu son derece soyut fakat heyecan verici bir bakış açısidir. Bireyin okuryazarlığından yola çıkarak onun zihin dünyası hakkında belirli çıkarımlar yapabilmek mümkün olmaktadır.

Bu tez 19. yüzyıl okuryazarlık tarihine Penâhî mahlaslı bir aşık-şair-mürettip tarafından istinsah edilmiş bir mecmua ile katkıda bulunmaya odaklanmaktadır. Mecmua türünün kendi dinamikleriyle ilgili çalışma sayısının azlığı bir yana Osmanlı coğrafyasında okuryazarlık tarihine ilişkin yapılmış olan çalışmaların sayısı da oldukça sınırlıdır. Mecmua türünün dışında okuyucu notları, derkenar notları üzerine yapılan çalışmalarda Berat Açıl ve Elif Sezer-Aydınlı'nın çalışmalarını zikretmek gerekir.⁴ Sezer-Aydınlı'nın çalışmasının bir diğer önemli noktası da bu yazılı metinlerin dolaşımında olduğu, okunduğu ortamı da yansıtmaya kabiliyetine sahip olmasıdır. Yeniçeriler arasında sıklıkla okunan kahramanlık hikayeleri olmasıyla bu hikâyelerin performe edildiği bağlamı düşünebilmek çok daha mümkün hale gelmektedir.

Bu tezde yararlanılan *Penâhî Mecmuası*, 19. yüzyıl sonunun hemen ertesinde (1902) tamamlanmıştır. Penâhî'nin yaklaşık 55 yaşlarında tamamladığı bu tasavvufî içerikli mecmua ile 19. yüzyılın okuryazarlığına, içindeki metinlerin yazıldığı mekanlara ve bağlamlarına dair çeşitli çıkarımlar da yapabilmek mümkündür. Bölüm 3.3'te bu konu daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. 19. yüzyıl İstanbul'u özelinde düşünüldüğünde Penâhî'nin kaydettiği bu şiirlerin (muhtemel) dolaşımında olduğu yerlerden biri kahvehaneler olacaktır. 16. yüzyıl ortalarında İstanbul'da açılmaya

⁴ (Açıl, 2021); (Sezer-Aydınlı, 2018, ss. 109-31); (Sezer, 2014).

başlayan kahvehaneler sosyalleşmenin ve performe edilen şiir ve hikâyelerin mekanı olmaya başlamıştır (Kafadar, 2014, s. 243). 19. yüzyılda sadece İstanbul'da binden fazla açılan kahvehanelerin "kıraathane" olarak adlandırılması da yine bu döneme rastlar (Yaşar, 2019, s. 4). Penâhî'nin ilâhi şeklinde ezgiyle söylenen bazı ilahileri de kaydetmiş olması da (29a'da Hilmî ve 37b'de Nesîmî'nin şiirleri gibi) bu şiirlerin performatif olarak sergilendiği bağlamı daha net bir biçimde ortaya koymaktadır. Belki bir kahvehanede, belki bir özel muhitte kimi eslaftan kimi devrin şairlerinin genellikle tasavvufî şiirlerini kimi zaman acelece kimi zaman özenle kaydeden Penâhî'nin tarikat bağlantıları ve tasavvufî görüşlerini gözler önüne sermek için o devrin tarikat çevreleri hakkında da bilgi sahibi olmak gereklidir.

1.5 Alevîlik ve Bektâşîlik: Alevî-Bektâşî geleneği kavramı ve kapsamı

Alevîlik, Hz. Peygamber'in damadı Hz. Alî'yi, onun ailesini ve soyundan gelenlerin (On İki İmam) öğretilerini takip eden bir zümre olarak değerlendirilebilir. Alevîlikte Bektâşîlikte (ve diğer tarikatlarda) olduğu gibi herhangi bir müridin seyr ü sülûk ile ilerlemesi mümkün değildir. Çünkü Alevîlik soya dayalı bir anlayışa sahiptir. Bektâşîlik ise Hacı Bektâş ve ondan sonra gelen öncü isimlerin (Balım Sultan, Kızıldeli Sultan vb.) kuruluşunda rol aldığı bir tarikattır.⁵

Bektâşîlik, tarikat olarak doğuşundan günümüze dek gelen süreçte değişim ve dönüşümler geçirmiştir. Hacı Bektâş-ı Velî'den sonra gelen Abdal Musa, Kızıldeli Sultan, Balım Sultan gibi isimlerin katkılarıyla tarikat hüviyetini kazanmış ve Anadolu'da ve Balkanlar'da güçlü bir konuma gelmiştir. 1826'da ise Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması ise Bektâşîlik için kırılma noktası teşkil etmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın ilgasının devamında ocakla organik bir bağı olması (ocağa alınan her yeni

⁵ Bektâşîliğin kuruluşundan günümüze tarihi için bkz. (Yıldırım, 2019).

askerin Hacı Bektâş yoluna iman yemini etmesinin istenmesi) Bektâşîliğin de faaliyetlerinin yasaklanmasına yol açmıştır. Bu gelişmeye binaen ilerleyen dönemde tarikata mensup kişiler kendilerini farklı zümreler içinde gizleme yoluna gitmişlerdir.

Günümüzde yoğun olarak kullanılan ve artık Bektâşîliği de kapsayıcı bir terim olan Alevî / Alevîlik ise mazisi (güncel anlamıyla) çok eski olmayan bir kavramdır. Bektâşîliğin babagân kolu zaman içinde etkisini yitirmiş ve soy temelli bir anlayışa sahip olan (toplumun daha büyük bir kesminin mensubu olduğu) Kızılbaş topluluklarının inanç ve ananeleri ön plana çıkmaya başlamıştır.

Günümüzde çatı bir terim olarak kullanılan Alevîlik, uhdesinde Kızılbaşları (onun da alt grupları olarak Tahtacılar, Çepniler vb.), Bektâşîleri, Abdalları, Kalenderîleri, Haydarîleri ve Hurûfîleri barındırdığı bilinmektedir (Oktay-Uslu, 2020, s. 309). Tüm bu derviş grupları ve Bektâşîliğin ortak bir edebî geleneğin (Alevî-Bektâşî geleneği) paydaşları olarak, geçmişteki önemli isimleri (Kaygusuz, Nesîmî gibi) sahiplenmenin yanı sıra eser vermeye devam etmişlerdir.

Bu tez boyunca Alevî-Bektâşî geleneğinin bir parçası olarak tüm bu gruplar bir arada zikredilecektir. Zira "Alevî-Bektâşî geleneği" kavramının, hem uzak geçmişte yaşamış tüm Kızılbaş, Abdal, Bektâşî ve Hurûfîleri ifade ederken hem de yukarıda bahsedilen 19. yüzyıldaki Bektâşîliğin dönüşümünü de aklımızın bir köşesinde tutmamızı sağlayan bir yönü vardır. Tezin devamında ilgili zümreleri kapsayıcı bir terim olarak "Alevî-Bektâşî geleneği" kavramı kullanılacaktır.

1.6 19. yüzyılda Osmanlı'da tasavvufi hayat

19. yüzyıl, Osmanlı coğrafyasında siyasi, askeri, ekonomik çalkantıların yaşandığı buhranlı bir dönemdir. II. Mahmud (slt. 1808-1839)'un ıslahat devrinde devletin ve toplumun tüm kademelerini derinden etkileyen gelişmesi Yeniçeri Ocağı'nın

kaldırılması olmuştur. Bu gelişmeye paralel olarak Bektaşî tekkelerinin kapatılması ve faaliyetlerinin yasaklanması da payitahtta tasavvufî hayat ve tarikat çevreleri için büyük bir kırılma noktası olmuştur. Hankâh ve tekke binaları büyük ölçüde kamulaştırılmış, bazıları ise farklı tarikatların kullanımına tahsis edilmiştir (Yücer, 2021, s. 71). Faroqhi'ye göre bu kamulaştırmanın altında yatan önemli sebeplerden biri de ekonomiktir. (2017, s. 172). Tekke arsalarına, binalarına ve gelirlerine el koyulmuş ve bunlar hazineye aktarılmıştır. Tekke ve dergahlar, Sünnî çizgideki tarikatlara (örneğin Nakşibendîliğe) tahsis edilmiştir.

19. yüzyılda Anadolu'da etkili olan tarikatlar Nakşibendîlik, Kâdirîlik, Mevlevîlik ve Halvetîliktir. Bunlardan ilk üçünün tekke sayılarının doksandan daha fazla olduğunu belirten Yücer, Halvetîliğin tüm kollarına ait tekkeleri toplandığında bu sayının yüzü aştığını belirtmektedir. Bektâşîlik ise faaliyetleri sonlandırmadan evvel sayıları elliye geçmeyen tekke ve dergah ile diğer bir yaygın tarikat olarak görünmektedir (2021, s. 75). Nakşibendîliğin önemli kollarından biri olan Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî'ye (ö. 1827) nispet edilen Halidiye koludur. Hâlidî meşayih ise II. Mahmud tarafından 1827 yılında önce Kartal'a daha sonra Sivas'a sürülmüşlerdir (s. 71).

Devrin bir diğer öne çıkan tasavvufî hareketi ise Muhammed Nurü'l-Arabî'ye (1813-1888) nispet edilen Nûriyye yahut Gölpinarlı'nın ifadesiyle "üçüncü devre melâmîleri"dir.⁶ Nakşibendi-Müceddidi kökenli Nurü'l-Arabî'nin oluşturduğu düşünce sisteminde şeyh bağlı olduğu kolun kurucusu İmam-ı Rabbanî'nin aksine vahdet-i vücudu temel alan ve melâmet eksenli bir görüşü savunur (Azamat, 2020, s. 559). Bu hareket bilhassa İstanbul'un aydın kesimlerinde etkili olmuştur (Yücer, 2021, s. 72).

⁶ (Gölpinarlı, 1931, ss. 231-352).

Asrın önde gelen tarikatlarının panoraması bu şekilde oluşturulduktan sonra bu tezde incelenecek olan mecmuanın derleyicisi Penâhî'nin tasavvufî bağlantılarına tekrar geri dönüp bakmak yerinde olacaktır. Mecmuanın sonunda Penâhî, Somuncu Baba, Halvetilik, Melâmîliğe bağlı ve muhibb-i Nâzenîn olduğunu bildiren bir ketebe kaydı düşmüştür. Penâhî'nin 15. yüzyılın önemli tasavvufî figürlerinden biri olan Somuncu Baba adıyla tanınan Şeyh Hamidüddin Aksarayî'nin evlatlarından (soyundan) geldiğini belirttiği ketebe kaydında görülmektedir. Haşim Şahin'in dile getirdiği gibi Somuncu Baba'nın kimi kaynaklara göre Üveysî veya diğer bazı kaynaklara göre ise Safeviyye tarikatının şeyhlerinden biri olduğu (pîrinin ise Alaeddin Erdebîlî veya Sadreddin Erdebîlî olduğu) düşünülmektedir (2009, s. 377). Somuncu Baba'nın, Bayramîliğin kurucusu Hacı Bayram Vefî'nin de pîri olduğu bilinmektedir. Penâhî'nin Darendeli olduğu göz önünde bulundurularak bazı rivayetlere göre (büyük ihtimalle bu rivayet yanlıştır) Somuncu Baba ve oğlu Halil Taybî'nin Darendede medfun bulunduğu rivayeti, Penâhî'nin sergilediği bu bağlılığın bir sebebi olarak gösterilebilir (Cengiz vd., 1965, ss. 7-17, 29-45). Bu rivayet yanlış olsa bile Penâhî ile Somuncu Baba arasındaki ilişkinin niteliğini kavrama açısından önem arz etmektedir.

Halvetîlik, İslam dünyasının en yaygın tarikatı olarak (Uludağ, 1997, s. 393) Anadolu ve İstanbul'da da birçok kolu ile birlikte faaliyet göstermiştir. Halvetîliğin Uşşâkîlik kolu içerisinde neşet eden kendilerini "tarîk-i Nâzenîn" olarak adlandıran bir grup derviş, Bektâşîliğin yasaklı yıllarında varlıklarını sürdürmeye çalışmıştır. Penâhî'nin kendini muhibbi olarak tanımladığı bu Nâzenîn yolu 19. yüzyılda ilgi çekici gizli bir oluşumdur (Kara, 2018, s. 224). Nâzenînler, Sünnî bir tarikat olan Uşşâkîliğin bir alt kolu olarak bilinmesine karşın kendi içlerinde Bektaşî inanç ve ananelerini sürdürmeye devam etmiştir (Maden, 2020, s. 200). Penâhî bu grubun

içinde bulunduğunu ve Bektâşî oluşunu Hacı Bektâş'a ithaf ettiği şiirinde de göstermiştir.

19. yüzyılın önemli hareketlerinden biri olan üçüncü devre Melâmîliğinin Penâhî üzerindeki etkisi (yanlış bir atıf olsa da) tarikatın şeyhi Nûrî'l-Arabî'ye atfedilen *Noktatü'l-Beyân* metninin mecmuada bulunması ve (bu devir Melâmîlerinde olduğu gibi) mecmuada vahdet-i vücuda yapılan vurgu ile açıklanabilir. Birbirinden farklı hususlarda devrin tasavvufi hareketlerinin izlerini Penâhî'nin mecmuasında görmek bizlere onun düşünce dünyası, doktrini hakkında önemli bilgiler verebilecektir.

1.7 Sûfî, âşık ve mürettip: Penâhî, hayatı, tarikat bağlantıları, eserleri

Penâhî'nin hayatı hakkındaki bilgiler kısıtlıdır.⁷ Kendi mecmuasında verdiği bilgiler haricinde diğer biyografik bilgileri doğum yeri Darende ile ilgili kaynaklardan, antolojilerden ve müntesibi olduğu Somuncu Baba Dergâhı kanalıyla elde edilebilmektedir. Mecmuanın sonunda, 51a'da mürettibin ketebe kaydı yer almaktadır. Bu ketebe kaydı Penâhî hakkında şu bilgileri içermektedir: "Es-seyyid Müslim Muştafâ Penâhî 'abd-i evlâd u post-nişîn-i dergâh-ı Şeyh Hâmid-i Velî halîfe-i Halvetî ve Vahdetî ve muhibb-i Nâzenîn ve Melâmî Darendevî fî 23 Teşrînievvel sene 318 yevmü'l-erba'a". Bu kayda bakarak Penâhî'nin Somuncu Baba'nın soyundan geldiği ve yukarıda bahsedilen Nâzenîn Uşşâkîliğine mensup bir derviş olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kendisini Halvetî (muhtemelen Uşşâkîliğe nispetle), Vahdetî ve Melâmî olarak tanımlaması da dikkat çekicidir.⁸

Malatya'nın Darende ilçesinde 1847 yılında doğan Penâhî'nin babası çok sayıda şiiri, yazma divanı ve basılmış bir mevlidi olan Salih Nihânî'dir. Penâhî; din,

⁷ Penâhî'nin hayatı hakkında bir ansiklopedi maddesi için bkz. (İpek, 2020).

⁸ Penâhî'nin tarikat bağlantıları hakkındaki değerlendirmeler için bkz. Bölüm 4.6.

tasavvuf ve şiir konusunda babasından eğitim almıştır (Yılmaz, 1995, s. 37).

Penâhî'nin medrese eğitimi gördüğü bilinmektedir. 1884'e kadar Darende'de yaşadığı ve bu tarihte çocuklarından birinin kendi rızası dışında bir evlilik yapmasına dayanamayarak memleketini terk ettiği ve İstanbul'a yerleştiği kaydedilmiştir (s. 38). Bir daha da Darende'ye geri dönmemiştir. Burada münzevi bir hayat yaşamış ve 1942'de İstanbul'da vefat etmiştir. Penâhî'nin torunu, âşığın birçok şiir kaleme aldığı, kendisinin yazdığı nüshaların bastırılma ve yayınlanma amaçlı kendisinden alındığını fakat daha sonradan kaybolduğunu söylemiştir (s. 38).

Şair hem heceyle hem aruzla şiirler yazmıştır. Antolojilerden ve sözlü kaynaklardan (o yörede yaşamış araştırmacıların derlediği) günümüze gelen şiirleri dışında şairin mürettep bir divanı, şiir kitabı henüz ele geçmemiştir. Bu mecmua, tezin yazıldığı tarih itibarıyla Penâhî'nin kaleme aldığı (telif olmasa da) tek eserdir, bu da elimizdeki mecmuanın âşık hakkında bilgi bulunabilecek en önemli kaynak olduğunu göstermektedir. Mürettip, bu mecmuaya kendi şiirini bir ithaf ile birlikte eklemiştir, ayrıca bazı şiirlerin başlığında şairlere karşı saygı ve hürmet ifadelerini belirtmesi de ("Perîşân Baba Efendimizin Nutk-ı Saâdetleridir" gibi) onunla ilgili önemli doneler sunmaktadır. R. Ahmet Sevensgil, Penâhî'nin üç şiirine eserinde yer vermiştir (1967, ss.102-4). Mazmun ve terkip kullanımları ile şairin edebiyat anlayışını göstermesi bakımından değerli olan bir şiiri şu şekildedir:

Bir şûh-ı nev-reste nâzik-edânın⁹
Arzû-yı vasliyçün melâletdeyim
Ol gonce-dehenden çıkan sadânın
Te'sîr-i aşkıyla harâretdeyim

Henüz zuhûr etmiş bir tâze güldür
Gözleri mestâne saçları sünbüldür
Kim görse ol tıflı der ki bülbüldür
Ben de sözlerine şehâdetdeyim

⁹ Yapılan alıntıda Sevensgil'in aktardığı şiire sadık kalınmıştır.

Muhabbet edeli gül yüzlü yâre
Penâhî düşmüştür âh ile zâre
Eğer bu derdime olmazsa çâre
Ne sabır ne tâkat ne rahâtdayım (s. 102)

Şairin bu koşmayla birlikte “kalmadı”, “olursun” ve “efendim” redifli diğer koşmaları bilinmektedir. Ayrıca “derler” redifli aruzla yazmış olduğu taşlaması da dikkate değerdir. Bu şiirleri için Mehmet Yılmaz’ın çalışmasına bakılabilir (1995, ss. 37-40). Ayrıca Penâhî’nin yayımlanmış tüm şiirleri, mecmuanın sonunda ki şiiriyle birlikte ekler bölümünde de verilecektir (Ek C).

Penâhî’nin mecmuada yer verdiği şairlere de bakıldığında eslaftan mutasavvıf birçok şairi okuduğu, bildiği de açık bir şekilde görülmektedir. Penâhî’nin okuryazarlık pratiklerini tespit etmek ve tasavvufi zümrelerle olan ilişkisini anlamlandırmak, mecmuada yer verdiği şairler ve şiirlerine bütüncül bir bakışla mümkün olabilecektir.

Penâhî eserin sonunda kendi şiirini "Hâzret-i Pîr-i Dest-gîr Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Kıddise Sırrahu'l-Celî Efendimiz Sulţânımız Hâzretleriniñ muhtâr-ı devriyye ve evşâf-ı kıdsiyyeleriyle istimdâd-ı hakîrâneme dâ'ir nuţk-ı kemterânemdir." notuyla birlikte vermiştir. Mecmua boyunca diğer şairlerin şiirlerini ise belirli bir niyet ve yöntemle seçmiştir. Mürettip, çoğunlukla Alevî-Bektâşî geleneği şairleri tarafından kaleme alınan ve temelde Ehl-i Beyt, Muhammed-Alî öğretisi, On İki İmam inancı gibi öğretileri dile getiren şiirleri mecmuasına kaydetmiştir.

Penâhî’nin mecmuada en çok 19. yüzyılda hayatta olan Hilmî Baba ve Meylî Baba’nın şiirlerine yer verdiği düşünüldüğünde onun kendi devrinin şair/şeyhlerinin dolaşımında olan şiirleriyle etkileşimde olduğu da açıkça görülmektedir. Yine bununla birlikte şairin, eslaftan birçoğu Alevî-Bektâşî geleneği şairi olan (Virânî, Nesîmî, Pir Sultan Abdal vb.) yer verdiği görülmektedir. Daha sonra verilecek “şair-şiir sayıları”

ve “şair-tarikat bağlantıları” tablolarındaki verilere de bakılacak, kendisi de bir şair olan Penâhî'nin 19. yüzyılda yaşayan veya eslaftan şairler hakkındaki fikirleri, tasavvufî görüşü, sanat anlayışı hakkında edinilecek bu bilgiler bize önemli bir çerçeve sağlayacaktır. Bu şiirlerin aktarımları üzerine yapılacak yorumlar ve şiirlerin içeriklerinin bütüncül bir şekilde okunması da Penâhî'nin hem edebiyat-şiir algısını anlamak hem de tasavvufî öğretilerinin çerçevesini çizmek açısından değerli olacaktır.

BÖLÜM 2

PENÂHÎ MECMUASI'NİN NÜSHA ÖZELLİKLERİ

2.1. Nüshanın tavsifi ve imla özellikleri

Penâhî Mecmuası Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda mevcut olup 06 Mil Yz A 4922 demirbaş numarasına kayıtlıdır. Âşık Müslim Mustafa Ocak (Penâhî) 5 Kasım 1902 tarihinde (23 Teşrînievvel 1318) bu yazmanın tertibini tamamlamıştır. 230x173 mm ebatlarında olan yazma, 51 varaktan müteşekkildir. Yazma, üst kapağının yarısı düşmüş, yeşil pandizot bez kaplı, sırtı meşin mukavva bir cilde sahiptir. Unvan sayfası 1a'da Şâhî isimli bir şaire ait başı eksik bir şiir mevcuttur. Bu şiirin başı 47b'de bulunmaktadır. 51b ve 52b vikâye yapraklarında (kime ait olduğu bilinmeyen) sonradan kaydedilmiş şiir ve şiir parçaları mevcuttur. 1a'da "Meded yâ 'Alî" notu kurşun kalemle yazılıdır. Milli Kütüphane'nin mührü de bulunan aynı sayfada "Merhum Besim Atalay Bağış 2 Şubat 1966" ibaresi bulunmaktadır. Mecmua, rik'a hat ile sarı renkli samanlı (eser-i cedîd) kâğıda yazılmıştır. Eserin sonunda "El-fakîr el-ḥakîr es-seyyid Müslim Muştafâ Penâhî 'abd-i evlâd u post-nişîn-i dergâh-ı Şeyḥ Hâmid-i Velî ḥalîfe-i Ḥalvetî ve Vaḥdetî ve muḥibb-i nâzenîn ve Melâmî Darendevî fî 23 Teşrînievvel sene 318 yevmü'l-erba'a" şeklinde ketebe kaydı düşürülmüştür.

Mecmua bir mensur parçayla (*Noktatü'l-Beyân*'dan bir bölüm) başladığı için onun ilk satırı ve Penâhî'nin şiiriyle bittiği için şiirin son dörtlüğü şu şekildedir:

Baş: Destür. Noktatü'l-Beyân. Bismillâhirrahmânirrahîm. Şâh.
"Senurîhim âyâtinâ fi'l-âfâki ve fî enfusihim ḥattâ yetebeyyene
lehum ennehu'l-ḥakḳ" (Fussilet, 41/53).

Son: Sırrıña irmez hiç 'uḳûl
Şerh idemez naql u nuḳûl
Penâhî'yi itme melûl
Dergâhıña geldim meded

Yazmada reddade takibi yapılamamaktadır (50b yaprağı hariç) ve her sayfada yer alan satır sayısı muhteliftir. Bazı sayfalarda şiirin aynı sayfada tamamlanması için sayfa kenarlarına yatay bir şekilde yazılmış parçalar bulunmaktadır. Mecmua boyunca “destûr” ibaresi muhtelif yerlerde söz başı olarak kullanılmıştır. Mahlasların üstü büyük oranda çizilmiş, ayırt edilmesi kolay hale getirilmiştir. Mürettip, kimi zaman biçim (gazel vb.) kimi zaman tür (mersiye, nutk vb.) isimleriyle şiirleri başlıklandırmış, kimi zaman da “Perîşân Baba Efendimizin Nutk-ı Sa'adetleridir” benzeri başlıklar kullanmıştır.

Mecmuada bazı şiirler ise yanlış şairlere atfedilmiştir. 19b'de Kul Himmet Üstâdım'a ait Dev Destanı Kul Himmet'e, 36a'da Âşık Ömer'in bir şiiri Nesîmî'ye (Elçin, 1987, s. 93) ve 40a'da Hâşimî'ye ait bir şiir (makta beytinde Yûnus ismi geçmesi nedeniyle) Yûnus Emre'ye ait olarak gösterilmiştir. 11b'nin başındaki şiirde ise makta beytinde yalnızca mahlas kısmı boş bırakılarak şiir verilmiştir: "Gördüm îzâh oldı senden bî-hisâb şâh u gedâ / Sen şaffında ___ ol Hâzret-i Sübhân'ıma". Ayrıca Penâhî 13b'deki Hilmî'ye ait şiiri 31b'de ve 8b'deki Mir'âtî'ye ait şiiri 32b'de ikinci kez yazıya geçirmiştir. Mecmuada iki farklı yerde yazılan Hilmî'nin şiirleri birebir aynı iken Mir'âtî'nin şiirinin üç kelimesinde farklı varyantlar tercih edilmiştir. Bu da Penâhî'nin şiiri farklı bir kaynaktan (sözlü veya yazılı) aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Nesîmî'nin redifleri aynı ve kullanılan kelime kadrosu ve anlam dünyası çok benzer iki eksik şiiri (40a'da 3 beyit ve 41a'da 4 beyit) bir şiirin iki varyantı olduğunu düşündürmektedir. Nesîmî'ye ait olduğu bilinen bir şiirin (7b) Monla-i Rûmî adıyla Mevlânâ'ya atfedildiği de görülmüştür. Mecmuada karşılaşılan bu mütekerrir veya büyük ölçüde benzer ve eksik olan veya yanlış atfedilen şiirlerle ilgili değerlendirmeler tezin üçüncü bölümünde yapılacaktır.

Penâhî Mecmuası büyük çoğunluğu belirli bir zümreye ait şairlerin şiirlerini içermesiyle (Alevî-Bektâşî geleneği şairleri¹⁰) veya tema ortaklığına sahip (Peygamber, Ehl-i Beyt ve Muhammed-Ali öğretisi, On İki İmam inancı) şiirlerden meydana gelmesiyle öne çıkan tasavvufi bir mecmuadır. Mecmua, baştaki *Noktatü'l-Beyân* başlıklı üç sayfalık bir parça ve mecmuanın sonunda yer alan Penâhî'nin kısa notları dışında şiir ve şiir parçaları ihtiva etmektedir. Bu şiirlerin çoğunluğu Alevî-Bektâşî geleneği şairlerine/şeyhlerine ait olsa da mecmuada farklı tarikatlara mensup şairlere/şeyhlere rastlamak mümkündür. Bununla birlikte mecmuadaki farklı tarikatlara mensup şairlerin şiirleri de Peygamber, Ehl-i Beyt ve Alî öğretisini vurgular. Mecmuada yoğunlukla görülen konular, Muhammed-Alî ve On İki İmam (Düvaz İmam) öğretilerini, Kerbela mersiyelerini kapsar. Mecmua Hurûflük düşüncesinin önemli metinlerinden *Noktatü'l-Beyân* ile başlamaktadır, nesir olarak mecmuada bulunan tek parça olan bu kısımda da peygamberler, Ehl-i Beyt, On İki İmam ve On Dört Masum harfler, sayılar ve yüzdeki farklı bölgelerle sembolize edilmiştir.

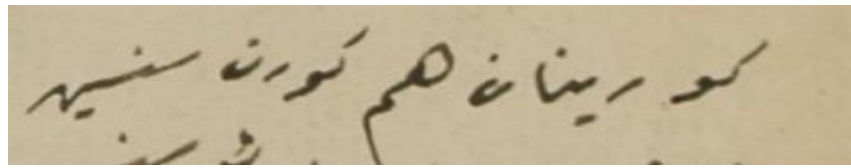
Derleyici Penâhî “Dergâhına geldim meded” redifli, dörtlüklerden oluşan kendi şiirini de eserin sonuna eklemiştir. Penâhî, 8'li hece ölçüsüyle yazdığı bu şiirini Hacı Bektâş-ı Velî'ye şu sözlerle atfetmiştir: "Destür. Bismişâh ismişâh cismişâh Allâh eyvallâh Huve Huvallâh. Hâzret-i Pîr-i Dest-gîr Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Kıddise Sırrahu'l-Celî Efendimiz Sultânımız Hâzretleriniñ muhtâr-ı devriyye ve evşâf-ı kudsiyyeleriyle istimdâd-ı hakîrâneme dâ'ir nuṭṭ-ı kemterânemdir. Penâhî. Bu notla birlikte şiirini verdikten sonra ketebe kaydından önce yine kısa bir not daha düşmüştür: "İşbu ebyâtîñ sî ve dü (32) ḥarfî 'adedince oldığı Hâzret-i Pîr'iñ câmi' -i kâ' inât ve zübde-i mükevvenât oldığına işâretidir. Āmennâ ve şaddaknâ ve sellemnâ

¹⁰ Bu kavramsallaştırma ile ilgili bir tartışma için bakınız: Bölüm 1.5.

yâ Veliyyullâh Allâh eyvallâh Hû Hûv'allâh". Böylece Penâhî, Hacı Bektâş-ı Velî'nin tüm yaratılışın özü olduğunu alfabenin tüm harfleriyle birlikte (belki de tüm mecmua metnini de ithaf ederek) ortaya koymaktadır.

Yazmanın içeriğine ilişkin birkaç tablo bu bölümün sonunda verilmiştir. Mecmuada şiiri bulunan şairlerin şiir sayılarının dağılımı (Tablo 1), şairlerin tarikat bağlantıları dağılımı (Tablo 2), mecmuada yer alan metinlerde değinilen konuların dağılımı (Tablo 3) ve mecmua içindeki metinlerin şair ve yazarlarının yaşadıkları yüzyıl dağılımı (Tablo 4) tablolarla gösterilmiştir.

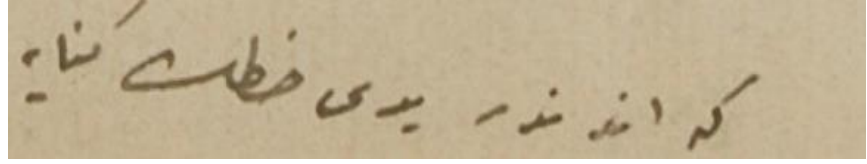
Mecmuanın imla özelliklerine bakılacak olursa, izafe yâ'sı [ى] ve atıf vav'ının [و] birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Medler çoğunlukla gösterilmemiştir. Birçok yerde iyelik ekleri hemze [ء] ile gösterilmiştir. Nazal n'ler bazen kef [ك] bazen nûn harfiyle [ن] gösterilmiştir. Harekeleri harflerle gösterme eğilimi de tespit edilmiştir. Sıfat fiil eki en/-an kimi yerlerde [ان] şeklinde kalın olarak gösterilmiştir. Aşağıda hem [ن] hem de [ان] aynı dizide kullanımına örnek verilebilir. "Gören" kelimesi yalnızca [ن] ile yazılmışken, "görinen" kelimesinin "görinan" şeklinde [ان] ile yazılışı örnek verilebilir:

"Görünen hem gören sensin"

(Hilmî, Nefes, 28b, 5. beyit, 1. mısra)

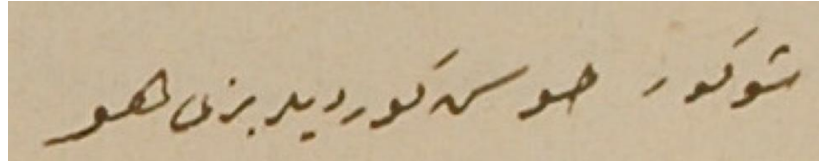
Ayrıca mecmuanın muhtelif yerlerinde halk ağzına (vernaküler) ve telaffuz kolaylığına dayanan yazım biçimleri de göze çarpar. Söylendiği şekilde yazılması yönüyle "hâtdan" kelimesi "hâttâñ" şeklinde (nazal n yanlışıyla birlikte) yazılmıştır:

"Ki andandır yedi ھا[đ]an kināye"

(Vîrânî, Nefes, 7b, 7. beyit, 2. mısra)

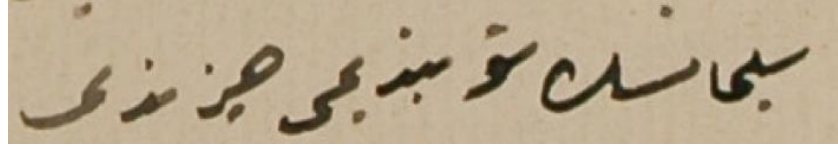
Yine günlük hayatta çok sık kullanılan "şükür" ve "kurbân" gibi Arapça kelimelerdeki kısa ünsüzlerin hatalı olarak ünlü ile gösterimi de bu kelimelerin müstensihin zihin dünyasında Türkçeleştiğini ortaya koymaktadır. Aşağıda Pir Sultan Abdal'ın şiirindeki bir mısradaki "şükür" kelimesinin yazımında bu durum görülmektedir:

"Şükür hoş gördiler bizi Hū"

Pir Sultan Abdal, Nefes, 44b, 5. dördlük, 4. mısra)

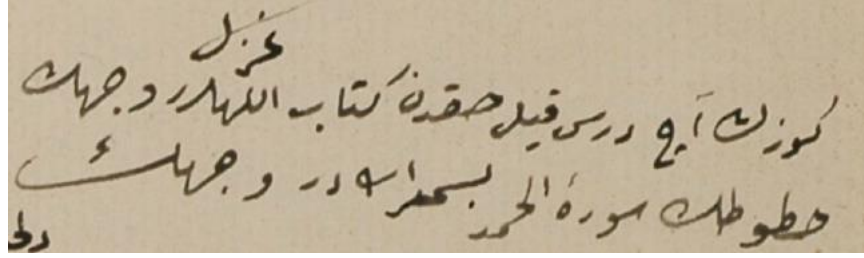
Aşağıdaki örnek mecmuadaki bir destan parçasından alınmıştır. Halk ağzıyla söyleyişin mürettip tarafından direkt yazıya geçirildiği bu örnekte (ve tekrarlarında) görülebilmektedir. Özellikle "çez indi" ifadesindeki *imdi* -> *indi* dönüşümü karakteristik bir durumdur. Ayrıca *indi* kelimesini mürettip her zaman önceki kelimeyle birleştirerek yazma eğiliminde olmuştur. Bu şekilde aynı şiirin pek çok yerinde *imdi* -> *indi* dönüşümü görülebilmektedir:

"Süleymân'saň şü bendimi çez indi"

(Kul Himmet Üstâdım, Destân, 19b, 13. beyit, 2. mısra)

Penâhî Mecmuası'nda karşılaşılan dikkat çekici durumlardan biri de "Allâh" kelimesinin yazımında iki farklı tercihin bir arada bulunmasıdır. Mecmuanın genelinde standart Allâh yazılışı yerine çalakalem kolay bir yazım tercih edilmiştir. Fakat aşağıda gösterilen örnek aynı beyitte bile bir standardın bulunmadığını görmek açısından önemlidir:

"Gözün aç ders kıl Hakk'dan Kitâbullâh'dır vechiñ

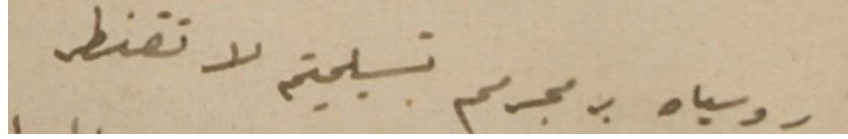
Huţuţuñ sûretu'l-ğamd u *Bismillâh*'dır vechiñ"

(Misâlî, Gazel, 34a, 1. Beyit)

Mecmuada *Penâhî*'ye dair çıkarımda bulunmayı sağlayabilecek bazı karakteristik yazım tercihleri ve yanlışları bulunmaktadır. Mecmua boyunca karşılaşılan yazı kimi zaman oldukça okunaklı olsa da bazı kısımlarda (41b-43a) okunması son derece güç hale gelecek derecede çalakalem yazılmıştır. Buradan yola çıkarak *Penâhî*'nin şiirlerin bir kısmını acele bir biçimde kaydettiği düşünülebilir. Ayrıca mecmuanın belirli noktalarında hattın değiştiği gözlemlenmiştir. Az önce bahsedilen yazımda aceleciliğin aksine 15a'da divânîye yakın muntazam bir hat kullanılmıştır. Yine 41a'da yazım gözle görülür şekilde daha düzgünleşmiş, nesihe yakın bir hale gelmiştir. Daha önce 1a'da kurşun kalemle yazılmış "Meded ya Alî"

ibaresinde olduğu gibi 51b'de de esere sonradan kurşun kalemle yazılmış mahlassız bir şiir parçası bulunmaktadır. Mecmuanın genelinde yazım hataları üstü karalanıp düzeltilmiş, muhtelif yerlerde kafiye tekrarları yapılmıştır. Pek çok şiirde sıklıkla vezin hatalarına sebep olacak hece eksiklikleri/fazlalıkları, açık-kapalı hece uyumsuzlukları yahut kelime yanlışlıkları yapılmıştır. Harflerin noktaları ara ara unutulmuştur.

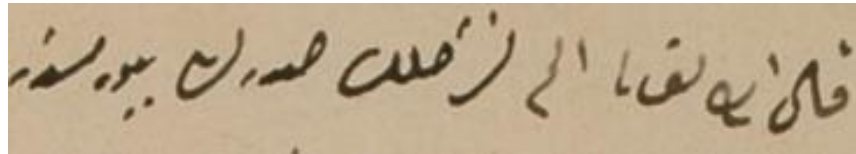
Arapça yazım hataları (bilhassa ayetlerde) dikkate değer bir noktadır. Müstensih, Arapçadaki ð ve ځ harflerini zaman zaman karıştırmaktadır. Ayetlerde yapılan yanlışlıklarla ilgili aşağıda Zümer Suresi 53. ayette yer alan "lā taḳnaṭū" ibaresinin yazılışı gösterilmektedir. Penâhî kelimenin sonundaki tı'nın [ط] çıkıntısı vav [و] olarak kabul edilse bile elif [ا] koymayı unutmuştur, bu onun Arapça ve Kur'an bilgisine dair yazım noktasında önemli referanslardan biridir:

"Rū-siyāh bir mücrimim teslīmiyyetim lā taḳnaṭū"

(Mir'âtî, Dîvânî, 8b, 5. beyit, 1. mısra)

İkinci bir örnek olarak mürettip aşağıdaki nesir parçasından yapılan alıntıda iki farklı Arapça kelimeyi (neşrah ve leke) birleştirerek yazmıştır. Bunu da Arapça yazım bilgisi noktasında kaydadeğer bir örnek olarak görmek mümkündür:

"Ḳālallāhu te'ālā: Elem neşrah leke şadrak (İnşirah, 94/1)

buyurmuştur."

(Noktatü'l-Beyân, 2b, 5. satır)

Bu örnekler; 1847'de doğmuş ve 1902'de bu mecmuanın tertibini tamamlamış Penâhî'nin, sınırlı biyografik bilgisinden edindiğimiz "medrese eğitimi almış olma" olgusunun 19. ve 20. yüzyılda ifade ettiği anlamı kavramak açısından önemli olacaktır. Bu yazım tercih ve hataları; Penâhî'nin kendine has bir imla ve dil bilgisini haiz olmasıyla açıklanabilir. Ailesinden aldığı eğitim, yetiştiği ve yaşadığı coğrafya ve edebi atmosferin etkilerini Penâhî'nin hem yazım tercihlerinde hem de üslubunda gözlemlemek yazma kültürü ve mecmua ile ilgili birçok yeni soruya ve -belki de- yeni tespit ve düşüncelere imkan tanıyacaktır.

2.2 Nüsha içeriğine dair tablolar

Tablo 1: Mecmuada Bulunan Şair ve Yazarların Şiir/Metin Sayılarının Dağılımı (Çoktan Aza Doğru)

Mahlas	Şiir Sayısı	Mahlas	Şiir Sayısı	Mahlas	Şiir Sayısı
Hilmî	15	Şems-i Tebrîzî	2	Sabrî	1
Meylî	9	Şîrî	2	Sâfî	1
Vîrânî	8	Âşık Ömer	1	Selâmî	1
Nesîmî	8	Derûnî	1	Selîmî	1
Pîr Sultân Abdâl	5	Emînî	1	Sersem Alî	1
Turâbî	4	Fahrî	1	Şâhî	1
Hâşim Baba	3	Hüseynî	1	Şehîdî	1
Mir'âtî	3	İzzet	1	Şeyh Nazîf	1
Perîşân	3	Kabûlî	1	Zâtî	1
Fuzûlî	2	Kalender Abdâl	1	Zelîlî	1
Niyâzî-i Mısrî	2	Kaygusuz Abdâl	1	Hilmî & Meylî Müşterek	1
Rûhî	2	Kul Himmet Üstâdım	1	<i>Noktatü'l-Beyân</i> (Nesir - Yazarı Bilinmiyor)	1
Seyfullâh / Seyfî	2	Misâlî	1	PENÂHÎ	1
Sezâî	2	Pir Gâ'ib Abdâl	1	<i>Bilinmeyen</i>	9

Tablo 2: Şairlerin Tarikat Bağlantılarına Göre Dağılımı

Tarikat	Şair Sayısı	Şairlerin Mahlasları
Alevî-Bektâşî Geleneği	23	Hâşim Baba, Hilmî, Hüseyinî, İzzet, Kalender Abdâl, Kaygusuz Abdâl, Kul Himmet Üstâdım, Meylî, Mir'âtî, Misâlî, Nesîmî, Perîşân, Pir Gâ'ib Abdâl, Pir Sultan Abdâl, Rûhî, Sabrî, Sersem Alî, Şâhî, Şehîdî, Şeyh Nazîf, Şîrî, Turâbî, Virânî
Halvetî	2	Niyâzî-i Mısırî, Seyfullâh Seyfî
Mevlevî	2	Âşık Ömer ¹¹ , Şems-i Tebrîzî ¹²
Nakşibendî	1	Selâmî
Gülşenî	1	Sezâ'î
Rifâî	1	Kabûlî
Celvetî	1 ¹³	Hâşim Baba (Hem Bektâşî hem Celvetî)
<i>Bilinmiyor</i>	8	Derûnî, Emînî, Fahrî, Fuzûlî, Sâfî, Selîmî, Zâtî, Zelîlî

¹¹ Âşık Ömer'in tarikat bağlantısı net olmasa da Nüzhet Ergun Mevlevî olması ihtimali üzerinde durmaktadır (1936, s. 7, 77).

¹² Şiirlerin Şems'e ait olmaması kuvvetle muhtemeldir. Fakat başka birine de atfedilmeyen bu şiirleri Şems'e ait değerlendirmek durumunda kalınmıştır.

¹³ Haşim Baba iki kez sayılmıştır.

Tablo 3: Konularına Göre Mecmuadaki Şiirlerin ve Metinlerin Dağılımı¹⁴

Konular	Sayı	Sayfa Numaraları
Ehl-i Beyt Öğretisi	31	1b, 5b, 7b(1), 7b(2), 8a, 10a, 11b, 12a(1), 12a(2), 13b(2), 14a, 16b(2), 18b, 23a, 25a, 26a, 26b, 28b, 33a, 35b(1), 35b(2), 37b(2), 38a(1), 41b, 42b, 43b(2), 45a(1), 45a(2), 46b, 49b, 50b
Bektaşilik ve Tarikat Erkanı	26	4b, 5a, 6a, 7a, 8a, 10b, 11a(2), 14b(2), 15a, 18a, 18b, 23a, 25a, 31b(2), 32a, 33b, 34a(1), 39b(2), 40a(1), 40b, 44a, 44b, 45a(1), 47b, 50a, 50b
On İki İmam	22	1b, 3a, 7b(1), 7b(2), 10a, 10b, 11a(2), 16b(2), 21a, 23a, 26b, 34a(2), 36b(1), 37b(2), 38a(1), 41b, 42b, 45a(2), 46b, 47b, 49b, 50b
Vahdet-i Vücut	20	1b, 3a, 6b, 7a, 8a, 8b, 10b, 11a(1), 18a, 24a, 28b, 32b, 34b(1), 36b(2), 37b(1), 39b(2), 40a(2), 43b(1), 48a, 50b
Hz. Alî Öğretisi	18	3a, 6b, 7a, 10a, 12a(2), 13b(1), 19b, 25a, 26a, 28b, 29a, 29b, 33a, 34a(1), 41a(1), 44b, 48b, 49b
Kerbela, Hz. Hüseyin	15	5b, 11b, 12a(1), 13b(1), 18b, 21a, 26a, 28a(1), 33a, 35b(2), 36b(1), 38a(2), 38b, 41b, 51b
Muhammed-Alî Öğretisi	13	8a, 14a, 14b(2), 15a, 16b(2), 18b, 19b, 23a, 25b, 26b, 32a, 35b(1), 50b
İnsan-ı Kâmil	11	3a, 8b, 11a(1), 24a, 25b, 32a, 32b, 39b(1), 39b(2), 40b, 41a(2)
Hurûflilik	10	1b, 6b, 8b, 15a, 32b, 34a(2), 34b(1), 34b(2), 48a, 49a
Na't	4	33b, 34b(2), 39a(1), 46a
Kalenderlik	2	12b, 15b, 43a
Mecmuanın Genel Çizgisinin Dışındaki Şiirler ¹⁵	16	9b, 13a, 14b(1), 16b(1), 28a(2), 30a, 30b, 31a, 31b(1), 36a, 37a(1), 37a(2), 39a(2), 45b, 47a, 52b

¹⁴ Bir şiir birden fazla konu içerebilmektedir, bu tabloda şiirlerde değinilen tüm konular ele alınmıştır. Aynı sayfada bulunan birden fazla şiir söz konusu olduğunda yazım sırasına göre (1) ve (2) şeklinde belirtilmiştir.

¹⁵ Mecmuanın genel çizgisi dışındaki şiirler: Üstteki kategorilerden birine girmeyen şiirler. Yani âşikâne şiirler, divan şiirleri vb. (Bkz. Bölüm 3.7).

Tablo 4: Mecmua İçindeki Şair/Yazarlar ve Yaşadıkları Zaman Aralıkları

Dönem	Sayı	İsimler
19. Yüzyıl	8	Hilmî, Kul Himmet Üstâdım, Meylî, Mir'âtî, Perîşân, Turâbî, Sabrî, Şehîdî
17-18. Yüzyıl	7	Âşık Ömer, Hâşim Baba, Kabûlî, Niyâzî-i Mısrî, Selâmî, Sezâyî, Şîrî
15-16. Yüzyıl	10	Fuzûlî, Kalender Abdal, Misâlî, Pir Gaip Abdal, Pir Sultan Abdal, Sâfî, Sersem Alî, Seyfullâh, Şâhî, Virânî
13-14. Yüzyıl	3	Kaygusuz, Nesîmî, Şems-i Tebrîzî ¹⁶
Bilinmeyen	10	Derûnî, Emînî, Fahrî, Hüseyinî, İzzet, Rûhî, Selîmî, Şeyh Nazîf, Zâtî, Zelîlî

¹⁶ Şiirin Şems'e ait olmama ihtimali çok yüksek olsa da başka bir şaire atfedilemediği için ismi burada verilmiştir.

BÖLÜM 3

MECMUADA YER ALAN METİNLERİN AKTARIM VE DÖNÜŞÜMÜ

Mecmualar hakkında yapılan çalışmalar son yıllarda nicelik olarak oldukça artsa da bu çalışmaların niteliği büyük çoğunlukla mecmuadaki metinlerin neşri ve kategorizasyonu şeklinde olmuştur. Bilhassa daha önce de bahsedildiği gibi M. Fatih Köksal, bir makalesinde ortaya koyduğu MESTAP projesi ile (Köksal, 2012) mecmua içeriklerinin dijitalize edilmesine ve ulaşılabilirliğinin artmasına büyük katkılar sağlamıştır. Bu tezde de *Penahi Mecmuası*'nın transkripsiyonlu metni (Bkz. Bölüm 6) verilmiştir. Fakat buna ek olarak mecmuaları incelerken metnin içine ve dışına dönük bir yaklaşım geliştirmenin gerekliliği de ortadadır. Metin içi faktörler; yakın okuma yöntemiyle metnin anlamı üzerinde fikir yürütmeye katkı sağlayan unsurlardır. Metin dışı faktörler ise mecmuanın mürettibi ile ilgili hususlardır. Daha net bir ifade ile metnin üretim ve dolaşım bağlamına bakış ile mürettibin yazma üstündeki tasarruflarını gözden geçirmek bir okuyazar portresi açığa çıkartmayı sağlayacaktır.

Bu bölümde mecmuayı oluşturan metinlerin çeşitli kaynaklardan aktarılmasına yönelik ve mecmua türünün dış dinamiklerine odaklanan bir tartışma yürütülmüştür. Bu bölümde, yukarıda bahsedildiği gibi mecmua içindeki metinlerin mürettibi ile olan ilişkisine odaklanılmıştır. Penâhî'nin geniş bir yüzyıl skalasında yer alan (14-19. yüzyıllar) eslaftan şairlerin metinleriyle kurduğu ilişki tespit edilmiştir. Böylece Penâhî'nin derleme yöntemleri irdelenmiştir. Kullanılan yöntemlerin ışığında mürettibin mecmuayı hangi amaçla derlediği ve okuyazarlık pratikleri incelenmiştir. Penâhî, mecmuasını kişisel beğenileri doğrultusunda Alevî-Bektâşî şiir geleneğini Tekke şiirinden ayrı görmeden konu ortaklığını (Ehl-i Beyt ve Alî

öğretisi) amaçlayarak derlemiştir. Konu ortaklığından ayrılan noktalarda Penâhî mecmuada sıkça şiirine yer verdiği isimlerin (Hilmî, Meylî, Perîşân vb.) farklı konulardaki (divan şiiri veya âşıkâne şiirler) metinlerine de yer vermiştir. Bu olguyu ise mürettibin gözünde günümüz literatüründeki edebiyat sahası tasnifinin (divan, âşık, tekke edebiyatları vb.) geçerli olmamasıyla eşleştirmek mümkündür.

Bir sufi, âşık ve mürettip olarak Penâhî'nin bu mecmuada yer alan metinleri nasıl aktardığı bu bölümde ele alınmış temel meselelerden biridir. Mecmuanın büyük kısmının Alevî-Bektâşî geleneği şiirlerinden oluştuğu düşünüldüğünde, bu metinlerin genellikle sözlü olarak aktarıldığı tahmin edilebilir. Nitekim mecmua içindeki spesifik bazı örnekler de bunu doğrular niteliktedir.¹⁷ Bu metinlerin *Penâhî Mecmuası*'na gelene dek geçirdiği değişim ve dönüşümlerde dikkat çekici nüanslar bu bölümün odak noktasını teşkil etmektedir.

Mecmua içindeki metin ve şiirlerin karşılaştırılacağı ilk kaynak; neşri varsa öncelikle şairlerin divanları veya külliyâtıdır. Divanlarda / basılı eserlerde olmayan şiirler için neşri yapılmış Bektâşî mecmualarına, İsmail Özmen, Vasfi Mahir Kocatürk, Cahit Öztelli, Abdülbaki Gölpınarlı, S. Nüzhet Ergun'un antolojilerine ve nazire mecmualarına sırasıyla bakılmıştır. Sözlü kaynaklardan toplanan şiirlerle hazırlanan güncel çalışmalardan Ali Cem Akbulut ve Bekir Karadeniz'in antolojisinden de yararlanılmıştır. Eserlerin künyeleri "Kaynakça" bölümündedir. Ayrıca tezin transkripsiyon bölümünde her şiirin hangi kaynaklarda bulunduğu dipnotlarda verilmiştir.

Bu bölümden çıkarılabilecek en önemli sonuç, mürettibin zihninde Alevî-Bektâşî şiir geleneğinin Tekke şiirinin bir parçası olması ve günümüz literatüründe yapılan sınıflandırmaların (âşık, divan, halk, tekke edebiyatı vb.) tarihsel gerçekliği

¹⁷ bkz. Bölüm 3.4 Performativite ve ezginin mecmuadaki yeri.

yansıtmamasıdır. Bu mecmua, mürettibinin hayatından bir parça olarak düşünölmelidir. Penâhî; kendi tecrübelerini, değęrlerini, hislerini önem verdiği şair/yazar ve metinler aracılığıyla mecmuasına aktarma çabası içindedir. Mürettibin mecmua boyunca yaptığı başlık eklemeleri, kendi şiirini (50b) mecmua sonunda bir ithaf ile vermesi de bu çabayı göstermektedir.

Bu bölümün ilk alt başlığında metinlerin mecmuaya aktarımını incelemek için yukarıda bahsedilen metne dönük dış faktörler sıralanmıştır. Bunlar detaylandırması ile mecmualarda metin aktarımlarını incelemenin araştırmacıya neler kazandırabileceği üzerinde durulmuştur. Nihai olarak mecmualara dönük yapılacak olan incelemeler için bir model önerisi sunulmuştur.

3.1 Metinlerin mecmuaya aktarımını incelemek bize ne kazandırır?

Birbirinden farklı sözlü ve yazılı kaynaklardan metin ve şiirlerin *Penâhî Mecmuası*'na nasıl, neden ve hangi amaçla aktarıldığı gibi sorulara kafa yormak mecmualara farklı bir gözle bakmayı gerektirmektedir. Mecmua türü, kendine has belli başlı özelliklere sahiptir ve yalnızca içindeki şiirlerin envanterinden ibaret değildir. Bu metinlerin birbiriyle ve mürettibiyle farklı boyutlarda ilişkileri olabilir.

Bu tezde; mecmualar, tarihin bir noktasında sabitlenmiş bir tür olarak değil de yüzyıllar boyunca aktarılagelmiş sözlü ve yazılı kültürün canlı bir nişanesi olarak addedilmiştir. Buradan hareketle, çalıştığım *Penâhî Mecmuası*'nda yer alan metinlere tahlil nazarıyla bakmanın gerekliliği ortadadır. Bu tasavvufi mecmuada, metinlerin birbiriyle ve mürettibiyle olan ilişkisi (dış faktörler) üçüncü bölümde incelenmiştir. Metinlerin içeriği ise, yakın okuma yöntemiyle Penâhî'nin tasavvufi doktrinine ilişkin bulgulara odaklanan dördüncü bölümde ele alınmıştır.

Mecmuada metinlerin aktarım ve dönüşümü iki şekilde okunabilir. Dış faktörler, yani yazmanın (metinlerin) dışında ve ötesinde olan, bilhassa derleyici-müstensih ile (Penâhî ile) ilişkilendirilebilecek müstensihin hattı ve yazım özellikleri; metinlerin varyasyonları, şekil özellikleri, başlıkları ve aktarım mekanları (performativite) gibi- unsurlardır. İç faktörler ise, Penâhî'den bağımsız olarak (Penâhî'nin kendi şiiri haricinde) metinlerin türleri, içeriği, edebi özellikleri, arka planı (dini, tasavvufi, felsefi) ve metinler arası ilişkilere dair çıkarımlar sağlayabilecek unsurlardır. Fakat kimi noktalarda iç ve dış faktörler arasında geçişkenlik olabilmektedir, örneğin performans ve mekan konusu şiirlerin kaydedildiği mekanların yanı sıra şiir türleriyle ilgili de okuyucuya bilgiler verebilir. Yahut Penâhî'nin kendi şiiri hem mecmuanın bir parçası hem de mürettip-müellif arası rol geçişinin görülebileceği istisnai bir durum olarak görülebilir. Tüm bu sayılan iç ve dış faktörlerin ışığında mecmua türüne yönetilecek sorular ve oluşturulacak yeni bakış açılarıyla birlikte *Penâhî Mecmuası* birçok farklı alanda önemli veriler sunmakta ve bu verilerin ışığında bir analiz yapma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Hakkında ulaşılabilen kısıtlı bilgilerle medrese eğitimi görmüş olabileceği düşünülen Penâhî, mecmuada yer verdiği metinlerin edebi ve felsefi arka planı göz önüne alındığında belirli bir birikimi olan bir şahsiyet olarak bu metinleri bir amaç doğrultusunda tertip etmiştir. Ayrıca Penâhî, bu metinleri bir araya getirirken metinler için kullandığı başlıklar, yazım hattına dair unsurlarla birlikte kendine has bir yöntemle de bu mecmuayı oluşturmuştur. Sufî, âşık ve mürettip Penâhî'nin mecmuasını derlerken kullandığı yöntemleri mecmuanın genel yapısıyla birlikte incelemek bu tezin odaklandığı noktalardan birini teşkil etmektedir.

3.2 Mecmuanın genel yapısı

Penâhi Mecmuası'na bir bütün olarak bakıldığı zaman, mecmua Besmele ile başlamakta ve ketebe kaydı ile sona ermektedir. Bu durum, Penâhî'nin kişisel derlemesini başı-sonu olan bir eser hüviyetine büründürmektedir. Bununla paralel olarak Penâhî, mecmuasını oluştururken çoğunluğu Alevî-Bektâşî tasavvufi kültürünün ilişkili olduğu konulara temas eden şiiirlere mecmuasında yer vermiştir. Bölüm 2'deki Tablo 3'te görülebileceği üzere, mecmuada en çok Ehl-i Beyt, tarikat erkânı ve On İki İmam temalarına atıfta bulunulan şiiirler yer almaktadır. Bunları Alî öğretisi, Nûr-ı Muhammed-Alî, Kerbela ve vahdet-i vücud konuları takip eder.

Mecmuada şiiiri bulunan 23 isim Alevî-Bektâşî geleneği şiiiri olmasına mukabil bu mecmua farklı tasavvufi çevrelerin metinlerini de ihtiva etmektedir. Tezin ikinci bölümündeki tabloda görülebileceği gibi mecmuada şiiiri verilen ve tarikat bağlantıları bilinen şiiirlerin neredeyse üçte biri (10 şiiir) Sünnî tarikatlara mensuptur.¹⁸ Sünnî eğilimli şiiirlerin de mecmuanın genel konu düzlemine uygun şiiirleri Penâhî tarafından mecmuaya eklenmiştir. Bunların yanı sıra bu mecmuanın her ne kadar benzer konular etrafında şekillendiğini kabul etsek de mürettibin kişisel beğenilerini de dahil ettiği bölümler olmuş ve tamamıyla farklı konularda (divan şiiiri, âşıkâne şiiirler vb.) şiiirler de mecmuaya dahil edilmiştir. Mürettibin bu mecmuayı derlerken kullandığı yöntem ve amaçlarını detaylıca irdelemek, bu türün okuyucuya sunduğu bilgi ve imkanları daha iyi anlamaya katkı sağlayacaktır. Bu alt başlıkta biraz önce kısaca bahsedilen yöntemler ve amaçlar üzerinde durulmuş, gelecek alt başlıklarda irdelenen konularla ilgili ön değerlendirmeler verilmiştir.

İslami geleneğe uygun olarak eser besmeleyle başlar ve sonrasında *Noktatü'l-Beyân* isimli 3 sayfalık bir parça gelmektedir. Mürettibin kendi şiiirinin öncesinde bir

¹⁸ Tablo 2: Şiiirlerin Tarikat Bağlantılarına Göre Dağılımı.

ithaf ve sonrasında da bitiş cümleleri ile eser sona ermekte ve bunları ketebe kaydı takip etmektedir. Mecmuanın başı ve sonuna daha sonra eklemeler de yapılmıştır. Bu eklemelerden biri olan eserin 1a sayfasında yazılan şiir parçası, mecmua içinde 47b'de bulunan eksik şiirin son 10 mısraı olarak buraya kaydedilmiştir. Buradaki hat mecmuanın bütününde kullanılan hatta -karakteristik yazım tercihleriyle birlikte- çok büyük ölçüde benzerdir. Allah kelimesinin yazılışı, و (vav) harfinin bitişme şekli, ك (kef) harfinin sondaki yazılış şekli gibi unsurlara bakarak bu eklemenin büyük ihtimalle mürettip tarafından sonradan yapıldığını söylemek mümkündür. Yine 52b'ye yapılan mecmuanın sonundaki ekleme de yukarıda bazıları sayılan karakteristik özelliklerle uyumlu olarak Penâhî'nin hattına oldukça benzerdir. Burada mecmuada kullanılan mürekkeple yazılmış hattan farklı olarak, 1a'ya düşülen "Meded ya Ali" notu ve eserin bitişinden sonra 51b'de yazılmış bir şiir parçası kurşun kalemle yazılmıştır. Bu iki kısmın Penâhî'ye ait olma ihtimali vardır, fakat bilhassa sondaki şiir çok özensiz bir biçimde yazılmış olduğu ve farklı kalem kullanıldığı için mürettibe ait olup olmadığına kuşkuyla bakılmalıdır.

Eserde kaydedilen metinlerde, yazı hattı nadiren değişiklik göstermektedir. Bu kısımlar yalnızca 9b, 10b, 15a, 41a, 43a ve 43b sayfalarında görülmüştür. Bu zikredilen kısımların büyük olasılıkla mürettibin farklı bir hat kullanmasından ötürü, mecmuanın genelinden farklılık gösterdiği tahmin edilmektedir. Yazı ile ilgili mecmuada karşılaşılan bir başka husus ise bazı sayfalarda -muhtemelen- hızlı yazımdan kaynaklı yazının özensizleşmesi (kimi kelimelerin üstünün karalanıp tekrar yazılması) nedeniyle okunurluğunun azalmasıdır. 41b, 42a ve 42b bu sayfalara örnek olarak burada zikredilebilir. Mecmuanın genelindeki yazı da bu kısımlardaki kadar okunma güçlüğü oluşturmasa da muntazam bir hat değildir. 9b sayfasında ise muhtemelen boş kalan bu sayfaya "Beyt" başlığı altında âşıkâne basit bir beyit

kaydedilmiştir: "Öyle bir āh çekerim ki āh elimden āh çeker / Āhım baķup āhıma gine āhım āh çeker". Bu beytin mecmuaya sonradan eklenmiş olması muhtemeldir. Mecmuanın genel yapısına ilişkin hususlar bu şekildedir. Bunlardan yola çıkarak denilebilir ki mürettip, mecmuayı kaydederken çoğunlukla hızlıca ve çalاکalem olacak şekilde şiirleri defterine yazmış ve bu durum muhtemelen şiirleri dinleme yoluyla kaydetmesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca bu mecmua Penāhî için kişisel bir defter mahiyetindedir ve yukarıda zikredilen yazım değışiklikleri, özensizlikleri mecmuanın Penāhî'ye ait özel bir defter olmasıyla açıklanabilir. Bir sonraki alt başlıkta Penāhî'nin metinleri aktarımında karşılaşılan bu tip öznel özellikler çeşitli örnekler üzerinde ele alınmıştır.

3.3 Mecmuada şiirlerin aktarım özellikleri

Penāhî Mecmuası'nda en başta yer alan *Noktatü'l-Beyân* adlı nesir parçası dışında (eserin baş ve sondaki vikaye sayfaları dâhil olmak üzere) toplam 105 şiir/şiir parçası bulunmaktadır. Mecmuada dikkate değer bazı örnekler üzerinde durulmuş ve bu örneklerden hareketle Penāhî'nin metin aktarımındaki tasarrufları analiz edilmiştir. Aşağıda zikredilen örneklerle Penāhî'nin aktarım özelliklerinden çıkan ilk sonuç, Penāhî'nin şiir aktarımında kendi tasarruflarını, müdahale ve eklemelerini, ön plana çıkarmasıdır. Şiirlere koyduğu yakınlık bildiren başlıklar, metin içinde ara ara geçen "destûr" ibareleri, mahlasların üstünü çizmesi ve metnin divan veya antolojideki varyantında bulunmayan (Hû ifadesi gibi¹⁹) eklemeleriyle Penāhî bu mecmuayı öznel kılmıştır. Bu mecmua Penāhî'nin yaşamının, zihninin ve duygularının bir aynası haline gelmiştir.

¹⁹ Bu eklemeler şiirlerin vezinlerini bozmaktadır, dolayısıyla buna bir varyant demek mümkün değildir.

Penâhî Mecmuası'nda metinlerin aktarımında mürettibin kendi fikir ve duygularını sergilediği noktalardan biri şiirlerin başlıklandırılmasıdır. Penâhî, mecmuanın genelinde şiirler için sadece tür adı ile başlık verme yoluna gitmesine rağmen 13 farklı şiirin başında şair isimlerini de ayrıca belirtmiştir. Bu şiirlerin başlıklarında şair isimlerinin yanında şiir türü isimleri de verilmiştir: "Nutk-ı Virânî Baba" gibi. Burada daha dikkat çekici bir durum olarak Penâhî'nin beş farklı şiirde kullandığı şairlere aidiyet ve saygı belirten cümle yapısındaki başlıklardır. Bunlardan iki tanesi şu şekildedir: " Perûşân Baba Efendimiziñ Nutk-ı Sa'âdetleridir" ve " Meylî Baba Efendimiz ile Hilmî Baba Efendimiziñ Müştereken Söyledikleri Kalendarîdir". Buradaki başlıkların kullanımı, mürettip olarak Penâhî'nin bu şairleri ve şiirlerini sahiplendiğini ve kendi duygu ve düşünce dünyasında onları değerli bir konumda gördüğünü vurgulamaktadır. Bu şairlerle birebir tanışmış ve meclislerinde bulunmuş olma ihtimali de mevcuttur. Bu başlıkların bilhassa şairin yaşadığı döneme yakın olan Perîşân Baba, Hilmî Baba ve Meylî Baba'da kullanılması, Penâhî'nin bu isimlerle karşılaşmış olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Mürettibin mecmuaya bu şekilde dahil olması, birbirinden farklı şairler ve onların metinlerinin ötesinde bir üst bilinç olarak varlığını hissettirmesi kayda değer bir husustur. Penâhî'nin bu başlıklarla şahsen yakınlığını sergilediği şairlerden Hilmî'nin 15 şiirine, Meylî'nin dokuz şiirine yer vermiştir. Ayrıca bu iki şairin müştereken söyledikleri bir şiiri de kaydetmiştir. Toplamda yirmi beşe ulaşan bu sayıyla, Penâhî'nin mecmuada kaydettiği metinlerin yaklaşık dörtte birini bu iki şairin şiirleri teşkil etmektedir. Penâhî'nin kişisel edebi zevkini en çok yer verdiği bu iki şair üzerinden okumak mümkündür.

Bir diğer aktarım özelliği ise Penâhî, mecmuada toplamda sekiz şairin şiirlerini başkasına nispet ederek mahlaslarını yanlış vermesidir. Bunlardan üç ismin

Hacı Bektâş-ı Velî, Monla-i Rûmî (Mevlânâ) ve Şems'e isnat edilen şiirlerin tarihi gerçekler ve dil hususiyetleri gereğince onlara ait olması mümkün görünmemektedir. Şems'e atfedilen tek eser olan *Makâlât* (Ceyhan, 2010, s. 511) onun hayat hikayesinin anlatıldığı bir eserdir. Şems mahlasını da kullanan Mevlânâ'nın *Mesnevî*, *Divan-ı Kebîr* vb. eserlerinde Türkçe kelimeler ve mısraları tespit eden Mehmet Şerefeddin Yaltkaya'nın çalışmasında da (1934) *Penâhî Mecmuası*'nda Monla-i Rûmî ve Şems mahlaslarıyla verilen üç şiirin hiçbiri bulunamamıştır. Hatalı bir atıfla Monla-i Rûmî ve Şems'e isnat edilen şiirlerden Mevlânâ'ya atfedilen şiirin Nesîmî'nin *Dîvân*'ında bulunduğu tespit edilmiştir.²⁰ Her ikisi de mürettibin devrine göre oldukça erken dönemde yaşamış bu iki şairin karıştırılması ilgi çekicidir. Bu şiirin On İki İmam inancını yansıttığı düşünüldüğünde, yanlış mahlas ile dolaşımda olan bu şiir bir şekilde Mevlânâ'nın da bu geleneğe dahil edilme çabasıyla açıklanabilir.²¹ Penâhî de kendi edebi çevresinde bu şiiri Mevlânâ'ya ait olarak duymuş olduğundan, şiiri bu şekilde aktarmış olmalıdır.

Mecmuada Şîrî mahlasıyla verilen iki şiirden (18a, 18b) ilkinin başında "Hâza'l-Nazm Der-Nuţk-ı Hâzret-i Hünkâr Hâcî Bektâş-ı Velî Kıddise Sırrahu'l- 'Âlî" şeklinde bir başlık verilerek şiir Hacı Bektâş-ı Velî'ye atfedilmiştir. Burada belirtilen Şîrî de Turgut Koca'ya göre Feyzullah Çelebi'nin oğlu Bektâş Çelebi'dir, 1762'de vefat etmiştir ve mezarı Hacı Bektâş-ı Velî dergahındadır (1990, s. 297). Bütün bu bilgilerin yanı sıra 13. yüzyılda yaşamış biri olarak Hacı Bektâş-ı Velî'nin kullandığı dil ile mecmuada Penâhî'nin aktardığı iki şiirin dili arasında büyük bir fark vardır. Tüm bu tarihsel ve dil kullanımına ilişkin verilerin ışığında bu iki şiirin Hacı Bektâş-ı Velî'ye ait olması mümkün değildir.

²⁰ (Ayan, 2020, s. 247).

²¹ Bu durum 19. yüzyılda Bektaşîliğin yasaklanması döneminde gerçekleşen Mevlevîlik ve Bektaşîlik arasındaki yakınlaşması ile de açıklanabilir. Bkz. (Maden, 2020, ss. 200-1).

Penâhî'nin mecmuada bazı şiiirleri de aynı mahlasa sahip daha meşhur şairlere isnat ettiği görölmektedir. Bu şairler Rûhî-i Bağdâdî ve Kul Himmet'tir. Mecmuada 16b numaralı sayfada şiiir başlığında "Sākīnāme-i Rūhī-i Bağdādī" ibaresini kullanan Penâhî bu şiiiri ona atfeder fakat Bağdatlı Rûhî'nin divanında bu şiiir bulunmamaktadır. Bekir Karadeniz ve Ali Cem Akbulut, derledikleri antolojilerinde başka bir şaire dikkat çekerek sakināme türündeki bu eseri ve mecmuadaki diğer şiiiri (23a) aynı mahlaslı Rûhî adında bir kişiye atfederler (2022, ss. 594-7). Şiiirlerin yazma kaynaklardan değil de bir mecliste dinlenerek yazıldığına ilişkin bu gibi yanlış verilen mahlasları örnek göstermek mümkündür. Penâhî, dinlediği şiiirlerde karşısına çıkan mahlasları tanıdığı meşhur şairlerle eşleştirek mecmuasına kaydetmiştir.

Farklı bir örnek olarak Kul Himmet'e atfedilen şiiirde ise daha meşhur şaire isnat etme mürettibin bir dikkat eksikliğinden ileri gelmektedir. 19b'deki şiiirin mahlasının verildiği son dörtlükte (21a) "Kul Himmet Üstādım didiysem neden" ifadesine bakıldığında şair, yazmada Kul Himmet ibaresinin üstünü çizerek onu mahlas kabul etmiştir. Fakat burada onun dikkatinden kaçan nokta Kul Himmet Üstādım adlı başka bir şairin varlığıdır. Kul Himmet Üstādım, tahminen 18. yüzyılın son çeyreğinde İbrahim ismiyle Sivas Divriği'nin bir köyünde doğan ve 1844'te vefat ettiği bilinen bir şairdir. Kul Himmet'i kendine üstat kabul ettiği için bu mahlası seçen şairin, bu mahlasından ötürü mecmua, cönklerde bulunan ona ait pek çok şiiirin meşhur Kul Himmet'e sehven atfedildiği bilinmektedir (Sarıtaş, 2020). Alevî-Bektâşî inanç ve kültür dairesinin yedi ulu ozanından biri kabul edilen Kul Himmet'e mahlas karışıklığından ötürü bu şiiirin isnat edilmesi doğa karşılanmalıdır.

Mürettibin dikkat hatası yapmasından ötürü yanlış kişiye atfedilen şiiirlerden biri de (40a) Hâşim Baba'nın şiiiridir. Mecmuada Hâşim'in başka iki şiiirine (14b ve 43b) daha yer veren Penâhî bahsi geçen şiiirin mahlas beytinde Hâşimî'nin Yunus'a

şiiirinde verdiği referanstan ötürü şiiiri daha meşhur olan Yunus Emre'nin zannetmiştir.²² Hâşim Baba'ya mecmuada iki kez yer veren Penâhî'nin bu şiiirde böyle bir hata yapması dikkat çekicidir. Buradaki şiiir üslup yapısı gereği -şairinin de son beyitte atıfta bulunduğu gibi- Yunus Emre'nin diline oldukça benzemektedir, belki de Penâhî burada şiiir üslubundan hareketle Yunus Emre'yi mahlas kabul etmiş ve muhtemelen Seyyid Hâşim ibaresini de Peygamber soyuna yapılan bir atıf olarak yorumlamış olmalıdır.

Mecmuada Alevî-Bektâşî kültürü ve edebiyatının önemli isimlerinden olan Nesîmî ve Hatâ'î'nin mecmuadaki konumu ve şiiirleri problematize edilmeye son derece müsait konulardır. Mecmuada Nesîmî'ye atfedilen 8 şiiir bulunurken bunlardan bir tanesi (36a) kesin surette üslup ve tema özellikleri ile Âşık Ömer'e ait olan bir şiiirdir. Nitekim Şükrü Elçin *Âşık Ömer* adlı çalışmasında bu şiiiri onun şiiirleri arasında zikreder (1987, s. 93). Bu şiiirin haricinde mecmuada Nesîmî'ye atfedilen şiiir sayısı yedi tane dir, bunların yalnızca bir tanesi eksik de olsa (35b) Nesîmî'nin Hüseyin Ayan tarafından yapılan tenkitli neşrinde bulunmaktadır.²³ 40a ve 41'a da "Çünkü bildiñ mü' miniñ kalbinde beytullâh var / Niçün ' izzet itmiyorsuñ ol evde ki Allâh var" matla beyitli şiiirin eksik ve birbirine büyük ölçüde benzeyen iki versiyonu bulunmaktadır. Bu şiiirin Şeyhülislam Esad Efendi (ö. 1753) tarafından rast makamında bestelenmiş olduğu ve ilahi olarak söylendiği bilinmektedir. Bu iki şiiir parçası Fatih Köksal'ın Nesîmî'nin *Dîvân*'ı içinde yayımlanmamış şiiirlerini konu edinen çalışmasında verilmiş 11 beyitlik bir gazelin büyük ölçüde eksik varyantıdır (2009, ss. 92-3).

²² Şiiirin mahlas beyti şu şekildedir: Yunus dedemdir söyleyen *Seyyid Hâşim*'dir dinleyen / Bu esrârı fehm eyleyen ağyâra açma râzımı (40a).

²³ (Ayan, 2020, s. 669).

Nesîmî'nin mecmuada 34a, 36b, 38a ve 39a sayfalarında bulunan şiirleri de divanında bulunmamaktadır. Bu şiirlerden bilhassa 39'a'daki üslup itibarıyla son derece basit olduğundan Nesîmî'nin olma ihtimali son derece düşüktür.²⁴ Nesîmî'nin mecmuada sekiz şiirde mahlas olarak verildiği bunların birinin kesin surette başkasına ait olduğu, bir tanesinin üslup açısından ona ait olma ihtimalinin düşük olduğu ve diğer yer verilen altı şiirden de yalnız bir tanesinin Hüseyin Ayan tarafından hazırlanan tenkitli divan neşrinde bulunduğu görülmüştür. İki eksik şiir parçasına ise yukarıda bahsi geçen Köksal'ın çalışmasında rastlanmıştır (ss. 92-3).

Nesîmî ile birlikte Alevî-Bektâşî edebiyatının kurucu isimlerinden biri olarak kabul edilen Hatâ'î'ye atfedilen mecmuada bir şiir bulunmaktadır.²⁵ İlgili şiir, Türkiye'de Hatâ'î üzerine hazırlanmış olan en güncel tenkitli divan neşri olan Muhsin Macit'in eserinde (2017) bulunmamaktadır. Yine de bu şiirin İran ve Azerbaycan'daki farklı yazmalarda bulunma ihtimalini göz ardı etmemek de gereklidir. Burada şiirin Şah İsmail'e aidiyetini sorgulamaya iten husus, Pir Sultan Abdal'ın şiirleri, deyişleri üzerine en nitelikli çalışmayı hazırlayan Ali Haydar Avcı'nın eserinde (2016, ss. 761-3) ve Alevî-Bektâşî edebiyatı çalışmaları sıkça referans verilen İsmail Özmen'in eserinde (1998, ss. 236-7) bu şiir, Pir Sultan Abdal'a atfedilmiştir. Ayrıca *Penâhî Mecmuası*'nda da şiirlerine yer verilen Turâbî'nin bu şiire -muhtemeldir ki- sonradan nazire olarak yazılmış bir şiiri bulunmaktadır (Altınok, 2006, s. 276).

Bilhassa Nesîmî ve Hatâ'î'nin şiirlerinde sıkça karşılaşılan şiirlerin aidiyeti meselesi ile ilgili, iki şairin şiirlerinin birbirlerine atfedilen şiirleriyle ilgili Ferenc Csirkés'in bir çalışması mevcuttur (2015). *Penâhî Mecmuası*'nda Nesîmî ve Hatâ'î şiirleri, bu makalenin bahsettiği şekilde, yanlışlıkla veya bilerek birbirlerine isnat edilmemiştir. Daha da ilginç olarak bu şiirler birbirinden farklı birçok şaire

²⁴ Bu şiirin matla beyti şu şekildedir: "Gel gel yanalım âteş-i 'aşka / Şu'le virelim âteş-i 'aşka".

²⁵ Şiir mecmuada 13b'de bulunmaktadır. Şiirin ilk mısraı şu şekildedir: Ğâfil olma[ñ] hey erenler.

atfedilmiştir. Âşık Ömer'in şiirine Nesîmî mahlasının verilmesi, Pir Sultan Abdal'ın şiirine Hatâî mahlasının verilmesi ve Nesîmî'nin birçok şiirinin tenkitli divan neşrinde bulunmaması gibi bu örnekler şu soruyu akla getirir: Şiirlerin bu şekilde yanlış kişilere atfedilmesi veya tenkitli yayınlarda bulunmayan, yani şaire aidiyeti sorgulanabilecek, şiirlerin bu mecmuadaki varlığı ne anlama gelmektedir? F. Csirkes meşhur ve paradigmatik şairlere isnat edilen şiirler söz konusu olduğunda bu şiirlerin büyük ölçüde o şairden üslup olarak ayrıştırılmadığı noktada (Csirkes Ömer Hayyam ve Yunus Emre örneklerini verir) burada şair etrafında gelişen bir metin geleneğinden söz etmek gerektiğini belirtir (2015, s. 188). Gerçekten de Anadolu sahasında Yunus Emre'ye atfedilen şiirlerin sayısı o kadar çoktur ki bunların birçoğu da şairin üslubundan net bir şekilde farklılaşmaz. Csirkes, bu fenomenin Alevî-Bektâşî geleneği için de geçerli olduğunu belirtir (s. 188).

Penâhî Mecmuası'nda da sıkça karşımıza çıkan bir olgu olarak Alevî-Bektâşî edebiyatının performans ve sözlü gelenek boyutunu, Csirkes de bu yanlış atfedilmiş şiirlerin ritüel ve meclislerde sözlü olarak icra edilmesi sırasında bilinçli ya da bilinçsizce eklenmesinden ileri gelebileceğini söyleyerek destekler (2015, s. 188). Bu konuda Walter Ong, el yazması kültürü ve insanın sözel-işitsel yetisinin gücü arasındaki ilişkiyi şöyle yorumlar:

Elyazması kültürlerinde, bilginin metinlerde korunmasına rağmen, genelde ses-kulak üstünlüğü yitirilmemişti. Matbaa standartlarına oranla elyazmasını okumak epey güçtü ve okur, elyazmasında bulunduğu bilginin az da olsa bir bölümünün belleğinde yer etmesine çalışırdı; çünkü elyazmasından bir bilgiyi yeniden arayıp bulmak kolay değildi (2014, ss. 142-3).

Penâhî'nin mecmuasını derlerken çoğunlukla dinlediği şiirleri kaydetme çabası içinde olduğu tahmin edilebilir, zira mecmuada yapılan yazım hataları ve vezin hataları, şiirlerin yanlış şairlere isnat edilmesi, bir sonraki alt başlıkta ele alınmış olan şiirlere yapılan icrayla ilişkili ve dinleyerek şiirleri kaydetmekten kaynaklı eklemeler bu

olguyu desteklemektedir. Bir sonraki bölümde bu eklemeler ve şiirlerin ezgi boyutu tartışılmıştır.

3.4 Performativite ve ezginin mecmuadaki yeri

Sufî-âşık Penâhî'nin tertip ettiği mecmuadaki tasarrufları, kişisel izleri ve hataları üzerinden yapılan analiz sonucunda, bu metinlerin büyük ihtimalle belirli bir mekanda yüksek sesle ezgiyle veya ezgisiz icra edildiği sonucuna varmak mümkün olabilmektedir. Bu kanıyı daha da güçlendirmek ve mecmuadaki performativite bağlamını detaylandırmak için çoğunlukla Alevî-Bektâşî sözlü geleneğinin ürünlerini barındıran bu mecmuada Penâhî'nin şiirlere yapmış olduğu bazı eklemelerin performativite ve sözlü gelenek bağlamında incelenmesi gereklidir. Bu eklemelerin yanı sıra mecmuada Penâhî'nin yer verdiği şiir türleri, belirli örnekler üzerinden açıklanarak mecmuadaki performansa dayalı unsurlarla ilgili tartışma yürütülmüştür.

Penâhî, mecmuada dört farklı şiirde metne çok büyük ihtimalle şiirlerin icrası sırasında şiirlere yapılan sözlü eklemeleri de şiirin kendisine dahil gibi düşünerek kaydetmiştir. Bu örneklerden en bariz olanı günümüzde de bilinirliği yüksek olan Alevî-Bektâşî çevrelerinde ezgiyle veya ezgisiz söylenen Hilmî'nin "Alî göründü gözüme" mısraıyla bilinen şiiridir. Hilmî'nin bu şiiri beyitle veya dörtlük olarak kaynaklarda verilmiştir. Bu şiirin mecmuada bulunan versiyonunun aşağıda ilk dörtlüğü verilmiştir:

Ṭutdum āyine yüzime
'Alî görünür gözime
Ḳıldım nazarı özime
'Alî görünür gözime (29a)

8'li hece ölçüsü ile yazılan şiir semaî biçiminde ve Penâhî'nin başlıkta da belirttiği gibi nefes türünde yazılmıştır. Yedi dörtlükten oluşan bu şiirin Hilmî'nin divanında

bulunmaması da yine oldukça ilginçtir.²⁶ Bu şiirin her dörtlüğünden sonra aşağıdaki üç mısra eklenerek şiir bent formunda mecmuaya kaydedilmiştir: "Hû 'Alî'm Hû / Hû Şâhım Hû / Hû gerçek erenler demine Hû".²⁷ Şiirin orijinal halinin sekiz heceden oluşan semâî biçiminde bir nefes olduğu düşünüldüğünde yapılan bu eklemeler muhtemelen şiir formu gözetilmeksizin icra sırasında söylenmiş ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mecmuada Perîşân Baba'nın nutkunda da bu tip bir eklemenin yapıldığı görülmektedir. Burada yapılan ekleme bir öncekine nazaran daha minimal olsa da yine oldukça belirgindir:

İkrârım ezeli Hâk'dır
Bu ikrârım belî Hâk'dır
Cemâl-i nûr celî Hâk'dır
Hâk Muhammed 'Alî Hâk'dır
Hacı Bektâş Velî'dir Hû (10b)

Perîşân'ın bu nutkunda son mısradaki kalın fontla gösterilen Hû hecesi şiirin her bendinin sonuna tekrarlı bir şekilde eklenmiştir. Yine burada da şiirin belirli bir icra ortamında sözel olarak okunduğu veya ezgiyle söylendiği buna binaen de her bendin sonunda -muhtemeldir ki- şiiri icra edenler tarafından Hû zikrinin tekrarlandığı görülmektedir. Bu hecenin şiirin orijinalinde olmadığı yine kesin olarak bellidir zira sekiz heceli mısralardan oluşan şiirde, her bendin bir tek son mısrasında bu ekleme ile dokuz hecelik bir mısra oluştuğu görülmektedir. Penâhî'nin şiiri kaydederken dinlediği şekliyle kaydettiği bu küçük ama önemli eklemelerde tespit edilebilmektedir.

²⁶ Şiir TK'de, İÖ'de ve CÖ'de bulunmaktadır (Koca, 1990, ss. 570-1) (Özmen, 1998, s. 442) (Öztelli, 1997, ss. 46-7).

²⁷ CÖ'de "Hû 'Alî'm Hû / Hû Şâhım Hû" mısraları şiirden ayrı olarak verilmiştir, buradaki kayıt da muhtemelen bir icra sırasında yapılmış olmalıdır.

Mecmuada iki farklı şiirde yine bir önceki şiirde olduğu gibi şiirin hece ölçüsünü bozacak şekilde Hû hecesi eklenmiştir. İlgili şiirlerin ilk dörtlükleri aşağıda gösterilmiştir:

Horasân şehrinden zuhûr eyleyen
Hünkâr Hacı Bektâş Velî pîrimdir Hû
Gelüp Rûm diyârın pür-nûr eyleyen
Hünkâr Hacı Bektâş Velî pîrimdir Hû (11a)

Uyur idik uyardılar
Diriye şaydılar bizi Hû
Koyun olup ses aıladıķ
Sürüye şaydılar bizi Hû (44b)

İlk şiirde dörtlüğün iki mısraında yapılan tekrar, her dörtlüğün sonunda mısranın bütünüyle (Hünkâr Hacı Bektâş Velî pîrimdir Hû) tekrarıyla devam etmiştir.

Mecmuada dört ayrı şiir örneğinde karşılaşılan bu durumu farklı açılardan destekleyebilecek başka şiirler göstermek de mümkündür. Her ne kadar bariz bir ekleme yapılmamış olsa da mecmuada belli başlı bazı şiirlerin eksik olması; bir, iki ya da üç beytin kaydedilerek şiirin sonlandırılması gibi durumlar da -kesin olmasa da- şiirlerin performans boyutuna dair çıkarımlar sunabilir.

Nesîmî'nin divanında bulunmayan şiirlerinden biri olan 38a'daki şiiri muhtemelen ezgiyle icra edilirken Penâhî'nin mecmuasına beş mısralık bentlerden oluşan şiirin yalnızca dört mısraını kaydedebildiği görülmektedir²⁸:

‘Âlem yüzine şaldı ziyâ Āl-i Muḥammed
Nādān ne bilür dānā bilür Āl-i Muḥammed
Seyfiñ çāk idüb geldi yine Āl-i Muḥammed
Fe-şalli ‘alā seyyidinā Āl-i Muḥammed

Ekleme yapılan yerlere nazaran bu noktada Penâhî'nin şiirinin devamını kaydetmemiş olmasını direkt olarak sözlü icranın dinlemesiyle ilişkilendirmek

²⁸ Şiir neveser makamında ve yürük semâî usulünde Karaağaç Şeyhi Hüseyin Baba tarafından bestelenmiştir. Hüseyin Baba'nın 18. yüzyıl sonlarında hayatta olduğu bilinmektedir. Karaağaç Tekkesi ve şeyhleri ile ilgili bkz.: <https://istanbulcemevi.org/karaagac-tekkesi/> ve Karaağaç Tekkesi ozanları için bkz.: (Atalay, 2020)

mümkün değildir. Fakat şiirin bulunduğu 38a sayfasında, mürettip az önce verilen bendin dört mısraını iki beyit şeklinde yazdıktan sonra tamamlandı ibaresi için "mim" harflerini koyduktan sonra "Mersiye" şeklinde bir başlıkla yeni bir şiire geçmiştir. Yani bu sayfada yer olmadığı için şiirin devamını almadığına dair bir çıkarım yapılamaz. Şiirin Nesîmî'ye aidiyeti ise kesin olarak kanıtlanabilmiş değildir.

Öte yandan Penâhî bir sonraki şiir olan Sâfi'ye ait mersiye'nin de yalnızca dokuz beytini mecmuaya dahil edebilmiştir. Cezerî Kasım Paşa'nın bu mersiyesi (Sevgi & Sevindik, 2016, ss. 110-3) kaside formunda yazılmış olup üç ayrı meclisten müteşekkil toplam 31 beyti ihtiva etmektedir. Yani bu şiirin de neredeyse üçte ikisi mürettip tarafından kaydedilmemiştir. Bu bulgu da Penâhî'nin en azından bu sayfaları yazdığı sırada bir mecliste bu şiirleri dinleyerek yazdığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Mecmuanın başka noktalarında da eksik şiirlere rastlanmaktadır. Burada zikredilebilecek dikkate değer son bir husus da yine bu Alevî-Bektâşî sözlü geleneğinin en önemli metinlerinden biri olan *Hadikatüs's-Süedâ*'nın mecmuada karşılaştığımız küçük bir kısmıdır. Penâhî, mecmuada 28a sayfasında büyük çoğunluğu mensur olarak Fuzûlî tarafından kaleme alınmış bu metnin ilk bahsinde (Güngör, 1987, s. 9) yer alan rubâî aşağıdaki gibidir:

Âdem ki fezâ-yı 'âleme başdı kadem
Evvel oldı endüh u belâya hem-dem
Maḥşüş durur Âdem'e belâ-yı 'âlem
'Âlemde belâ çekmeyen olmaz Âdem

Penâhî'nin mecmuasında sıklıkla yer verdiği şiir temalarından biri de Hz. Hüseyin ve Kerbela hadisesidir. Mecmuada 15 farklı şiirde Kerbela'ya veya Hz. Hüseyin'e referans verilmiştir. Bu rubainin bulunduğu Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Süedâ* adlı eseri de maktel türünde Kerbela hadisesini anlatan bir eser olup çoğunlukla Muharrem aylarında toplu olarak okunan bir eserdir. Bu eserin, Şiiler ve Alevî-Bektâşîlerin yanı

sıra Sünnî tarikatlara mensup kişiler tarafından da bilhassa Muharrem ayında okunduğu ve içindeki manzum kısımların besteyle birlikte söylendiği bilinmektedir (Güngör, 1997, s. 21). Penâhî'nin muhibb-i Nâzenîn olarak kendini nitelediğini yani Bektâşî bağlantılı biri olduğunu düşündüğümüzde onun bu tip şiirlerin icra ortamlarında bulunması kuvvetli bir ihtimaldir.

Mecmuada şiirlere yapılan bu eklemeler, metinlerdeki eksik kısımlar, ezgiyle söylenen şiirler ve performansa bağlı şiir türlerine (mersiyeler) yer verilmesi gibi hususlar mecmuanın aktarım yöntemi / ortamı hakkında bize önemli veriler sunmaktadır. Zaten mecmuadaki şiirlerin bütünü tema ve performativite bağlamında dikkatle incelendiğinde, şiirlerin büyük çoğunluğunun nefes, mersiye, kalenderî, divanî, destan gibi ezgi ve performans boyutu ağırlıklı olan metinler olduğu görülebilecektir.

Bir sonraki alt başlıkta Penâhî'nin mecmua başında yer verdiği Ehl-i Beyt, On İki İmam ve On Dört Masum ile ilgili Hurûfî perspektifli bilgileri içeren *Noktatü'l-Beyân* metni ele alınmıştır. Birden fazla müellife, yüzyıla atfedilen *Noktatü'l-Beyân Risalesi*'nin neşirlerinin aksine, mecmua metnindeki varyantında Alevî-Bektâşî geleneğince kutsal kabul edilen şahısların sırayla isimlerinin harflerle eşleştirilerek zikredilmesi önemli bir konudur. Risalenin neşirleri ve eserin aidiyeti bağlamında bir tartışma gerçekleştirilmiştir.

3.5 *Noktatü'l-Beyân Risalesi* ve neşirleri hakkında

Noktatü'l-Beyân Risalesi kime ait olduğu ve ne zaman kaleme alınmış olduğu noktasında birçok farklı rivayet bulunan bir eserdir. Birbirinden farklı araştırmacılar, bu ad altında kaydedilmiş yazmalara bakarak bu yazmalarda zikredilen yazar isimlerinden bilhassa Muhammed Nûrû'l-Arabî ismi üzerinde durmuşlardır. H.

Rahmi Yananlı (2021), Baki Yaşa Altınok (2000) ve Burak Anılır (2021) bu kanaatte birleşirler. Öte yandan Mehmet Tabakoğlu ve Şükrü Maden ise yaptıkları çalışmada risalenin yaklaşık üç asır öncesinde de istinsah edilmiş nüshalarının bulunduğunu kanıtlarıyla ortaya koyarak eserin 19. yüzyılda yaşamış Muhammed Nûrû'l-Arabî'ye izafe edilemeyeceğini belirtirler (2020, s. 25). Yine aynı çalışmada bu risalenin çeşitli kütüphanelerde bulunan müstensihî belli olan/olmayan 50'den fazla nüshasının olduğu (s. 17) ve ondan fazla müellife eserin isnat edildiği bildirilmiştir (s. 19).

Noktatü'l-Beyân'ın birbirinden farklı dönemlerde bu kadar farklı nüshasının varlığı eserin Osmanlı tasavvufi ve dini kültüründe önemli bir konumda bulunduğunu ve son derece popüler bir eser olduğunu kanıtlamaktadır. 22 fasıldan oluşan eser noktadan yola çıkarak kâinat ve insan ile ilgili çeşitli bahisleri ayetler ve hadisler ışığında incelemektedir. Eserin tespit edilen en eski tarihli nüshası 1577 yılına dayanmakta ve Şeyhoğlu adında bir müellife ait gösterilmektedir (ss. 22-23). Şeyhoğlu Mustafa adıyla bilinen bu kişi, ölüm tarihi tahmini olarak 1414 olarak gösterilen beylikler dönemi ile Osmanlı'nın ilk dönemlerinde yaşamış biridir. Şeyhoğlu Mustafa'nın günümüzde bilinen eserleri *Merzûbânnâme Tercümesi*, *Kâbusnâme Tercümesi*, *Hurşîdnâme* ve *Kenzü'l-Küberâ*'dır (Yavuz, 2010, s. 89). Bu eserlerin ilk ikisi Farsçadan yapılan tercümelere dir. Tabakoğlu ve Maden, *Noktatü'l-Beyân*'ın Şeyhoğlu'na atfedilmesine risalenin içinde bulunan iki şiir parçasında mahlas olarak geçmesini sebep olduğunu söyler (Tabakoğlu ve Maden, 2020, s. 23). Buna karşılık kaynaklarda onun böyle bir eserinden bahsedilmez.

Muhammed Nuru'l-Arabî'ye eserin atfedilmesi ise onun bu eseri sıkça okuttuğu ve şerh ettiği için (Azamat, 2020, s. 557) verilen "Noktacı Hoca" lakabından ileri gelmiş olmalıdır. Fakat burada dikkati çeken husus, Nihat Azamat'ın yazmış olduğu ansiklopedi maddesinde *Noktatü'l-Beyân*'ın şerhini Nuru'l-Arabî'ye

atfetmesidir. Dolayısıyla ondan daha önce bu eser yazılmış olmalıdır. Nitekim Tabakoğlu ve Maden, Şeyhoğlu'na atfedilen eserle Muhammed Nuru'l-Arabî'ye nispet edilen eserin büyük ölçüde aynı olduğunu söyler ve Nuru'l-Arabî'nin esere sonradan bir dibâce ve hatime eklediğini belirtir (2020, s. 24). Risalenin istinsah tarihi bulunan en erken nüshasının 1577'e kadar uzandığından yola çıkarak eserin orijinal nüshasının en azından 16. yüzyılda veya daha önce yazılmış olduğunu belirtmek gereklidir. Eser diğer bazı kataloglarda da başka isimlere atfedilmişse de bu isimler ancak eserin müellifi değil müstensihisi olabilirler. 1577 tarihli bu nüsha eserin sahibinin Şeyhoğlu olduğunu kanıtlamasa bile bahsi geçen diğer tüm nüshaların sonradan istinsah edilmiş olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Tabakoğlu ve Maden, eserin Şeyhoğlu tarafından Arapçadan veya Farsçadan telif-tercüme yoluyla yazılmış olması da ihtimalini de zikretmektedir (s. 23).

Nitekim, Şeyhzâde'nin tercüme eserler verdiği ve eserin ilk sahibinin bu kadar belirsiz olduğu bir noktada bu ihtimal göz ardı edilmemelidir. Risalenin kesin bir şekilde Şeyhzâde'ye (veya başka bir müellife) aidiyeti henüz kanıtlanabilmiş değildir. Bu çalışmada neşri yapılan *Penâhî Mecmuası*'nda olduğu gibi kataloglardaki başka eserler daha detaylı taranıp incelendiğinde yeni bilgiler ortaya çıkabilecektir.

Penâhî Mecmuası'nda bu risalenin durumu daha da karmaşıktır. Mecmuanın başında verilen üç sayfalık *Noktatü'l-Beyân* adlı metin, yukarıda bahsi geçen 22 fasıldan oluşan bütünlüklü risalenin yalnızca başındaki ayeti (Fussilet, 41/53) içermektedir. Mecmuada yer alan metin, 22 bölümden müteşekkil olan risalenin aksine Hurûflük, On İki İmam ve On Dört Masum vurgusunu bütünüyle yansıtmaktadır. Mecmua metninde sayılar ve harflerden yola çıkarak öncelikle insan vücudu ve yüzündeki parçalara, daha sonra tüm Ehl-i Beyt fertlerine alfabadeki 32 harf ayrı ayrı bir işaret olarak belirtilmiştir. Ana metin olan risaleden bu denli bir

farklılaşmayı, eserin zaman içinde Alevî-Bektâşî çevrelerince dönüştürülerek yeniden okunması şekliiden yorumlamak mümkündür.

Nitekim Burak Anılır çalışmasında İSAM'da bulunan (tam katalog bilgisi vermeden) Raif Yelkenci'den Yusuf Ziya İnan'a intikal eden *Nûru'l-Arabî Külliyyatı* isimli bir mecmuada 2 sayfalık bir metin olarak risalenin farklı bir varyasyonundan bahseder (2021, s. xiii) ve bu varyant bütünüyle olmasa da *Penâhî Mecmuası*'ndaki *Noktatü'l-Beyân* metniyle önemli ölçüde benzemektedir (ss. 168-72). Bu nüshada da Hurûfîlik vurgusu ön plandadır ve harflerin insan vücudu ve yüzündeki parçalara (kaş, göz, yanak vb.) ve Ehl-i Beyt fertlerine işaret eden karşılıkları her biri için (On İki İmam ve On Dört Masum-i Pâk) ayrı ayrı verilmiştir. Bu nüsha Nuru'l-Arabî'nin külliyyatının içinde bulunması nedeniyle kesin olarak 19. yüzyılda yazılmış bir nüsha olmalıdır ve Penâhî'nin kaydettiği metnin (sözlü yahut yazılı) ana kaynağı İSAM'daki bu nüshayla, veya daha önceki bir ana nüshayla, ilişkili olmalıdır. Bu metin (mecmuadaki metin veya İSAM'daki diğer nüsha) diğer ana metnin Alevî-Bektâşî geleneği çerçevesinde bir çeşit şerh ya da yeniden yorumu olabilir. *Noktatü'l-Beyân Risalesi* ile ilgili eserin ilk yazılış tarihi, müellifi ve *Penâhî Mecmuası* ile ne ölçüde benzeştiği noktaları bu şekilde belirlenmiş olup *Noktatü'l-Beyân*'ın içeriğine ilişkin tasavvufî değerlendirmeler, Alevî-Bektâşî edebiyatında Hurûfîlik etkisi bağlamında Bölüm 4.4'te verilmiştir.

3.6 Hilmî ve Meylî'nin müşterek şiiri

Müşterek şiir yazma geleneği ilk olarak Arap şiirinde ortaya çıkmıştır. Anadolu sahasında ilk müşterek gazel örneği ise 16. yüzyılda yaşamış Âhî ve Vasfî'nin divanlarında²⁹ bulunmaktadır (Aksoyak, 2017, s. 15). Müşterek şiir söyleme geleneği

¹¹ Bahsi geçen şiir için bkz.: (Sungur, 1994, s. 108) ve (Çavuşoğlu, 1980). s. 71).

ilerleyen yüzyıllarda da devam etmiş ve 19. yüzyıla gelindiğinde bu ilgi, moda haline dönüşmüştür. Öyle ki Antep'li Aynî müşterek şiir hakkında şu beyti söyleme ihtiyacı duymuştur: "Taşnîf idince cevheri şadri şikest olur / Nazm itme 'Ayniyâ gâzel-i müşterek 'abes" (Arslan, 2004, s. 102). Şair, başka bir şairle birlikte şiir söylemenin şiirin değerini azalttığını iddia etmektedir. Buna karşılık olarak 19. yüzyıl şairlerinden Fuad Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa beraber yazdıkları şu beyitte müşterek şiir yazmayı "reh-i nâ-refte" olarak tanımlar: "Reh-i nâ-refte Burusa'da açıp kıl-k-i Fu'âd / Bendesi Cevdet anîñ pey-rev u yoldaşdır" (Yıldırım, 1994, s. 170).

Müşterek şiirlerle ilgili yeni edebiyat sahası özelinde Kayahan Özgül de Encümen-i Şuarâ düzleminde çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur ve Fâik Alî-Süleyman Nesib, Deli Hikmet-Namık Kemal, Faruk Nafiz-Halid Fahri'nin müşterek şiir denemelerine atıfta bulunmuştur (1989, ss. 285-9). Müşterek şiirler ile ilgili derli toplu bir çalışma olarak yalnızca İsmail Hakkı Aksoyak'ın çalışması burada zikredilebilir. Genellikle bu alandaki çalışmalar belirli şairlerin müşterek söylediği şiirleri ayrı ayrı değerlendirmek şeklinde yapılmıştır.

Müşterek şiir söyleme geleneğinin yansımalarından biri olarak *Penâhî Mecmuası*'nda 46a'da Hilmî Dede Baba ve Meylî Baba tarafından yazılmış bir gazel örneği bulunmaktadır. Hilmî Baba'nın divanı üzerine yapılmış iki ayrı çalışma (1 tez ve 1 kitap) yapılmış olmasına karşın bu çalışmalarda mecmuada karşılaşılan şiire yer verilmemiştir. Meylî Baba'nın divanı veya şiirlerine dair toplu bir çalışma ise henüz yoktur. Bu şiire büyük ölçüde sözlü kaynakların derlendiği ve akademik neşir yöntemlerinden uzak bir çalışmada Meylî'nin şiirleri arasında rastlanmıştır (Karadeniz ve Akbulut, 2022, s. 355). Hilmî Baba'nın divanının iki farklı basılı varyantında da bu şiirin bulunmaması, bazı şairlerin müşterek şiirlerini kendi eserlerine (divanlarına, kitaplarına) dahil etmeme eğilimiyle yorumlanabilir

(Aksoyak, 2017, ss. 17-19). Bu şiirin akademik olarak yapılmış ilk tam neşri *Penâhî Mecmuası* vesilesiyle bu çalışmada yayınlanmıştır. Mecmuada Penâhî'nin en çok şiirine yer verdiği iki şairin bu müşterek şiirini de kaydetmesi, son derece önemli bir mesele olup bize Penâhî'nin okuryazarlık pratiklerinde bu iki ismin konumunu göstermektedir. Mürettibin, bu iki şairle tanışmış olması ve meclislerinde bulunması yüksek bir ihtimaldir. Mecmuada özel bir konumu haiz bu şiirle ilgili değerlendirmelerden sonra, gelecek alt başlıkta mecmuanın genel çizgisinin dışında kalan divan şiirine ve aşıkâne şiire yakın olan metinler üzerinde durulmuştur.

3.7 Mecmuanın genel çizgisinin dışındaki şiirler

Mecmuanın tür özelliği gereği kişiye özel oluşu ve herhangi bir kalıba sığmaması, her mecmuada olduğu gibi *Penâhî Mecmuası*'nda karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Penâhî'nin mecmuada yer verdiği metinlerin çok büyük çoğunluğu Alevî-Bektâşî sözlü geleneğinin ürünleri veya Sünni eğilimli isimlerin de Ehl-i Beyt, Kerbelâ gibi konuları vurgulayan şiirler olsa da Penâhî'nin sufi-âşık boyutunun âşıklık yönü de mecmuada kendine yer bulmuştur. Âşıkane şiirlerin belli bir kısmı divan şiiri düzleminde de değerlendirilebilecek ölçekte olan şiirlerdir. Zaten halk edebiyatı ile divan edebiyatı arasındaki uzaklığın aslında az olduğu, bu tip bir ayrıştırmaya mahal vermeyecek şekilde halk ve divan edebiyatlarının birçok noktada kesişim alanları olduğu ortadadır. Nitekim sufi-âşık bir mürettip olarak Penâhî'nin edebi, sanatsal algısında da tasavvufi edebiyat, halk edebiyatı, divan edebiyatı gibi sınıfların bulunmadığı görülmektedir. Geçmişten beri literatürde yapılagelen sınıflandırmaların bu mecmua özelinde geçerli olmadığı söylenebilir. Mecmua türünün bireye özgü yapısı Penâhî adına bu tespiti mümkün kılmakla birlikte Hilmî,

Meylî gibi isimlerin farklı tarzdaki şiirleri de bu sınıflar arası geçirgenliği kanıtlar niteliktedir.

Mecmuada 11 şiir ve/ya şiir parçasının mecmuanın yukarıda sınırları belirlenen genel çizgisinin dışında olduğu tespit edilmiştir.³⁰ Bu şiirlerin dört tanesi, Penâhî'nin mecmuada en çok şiirine yer verdiği şair olan Hilmî'ye aittir. Âşık Ömer ve Fahrî'nin birer şiiri ve (büyük ihtimalle) Nesîmî'ye ait olmadığı düşünülen bir şiiri (Bölüm 3.3'te bahsi geçen 39a'daki şiir) bulunmaktadır. Bunların dışındaki dört şiir ve şiir parçasının ise şairi bilinmemektedir. Fahrî isimli şair hakkında *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde tarama yapılmış, adı geçen şiirin isnat edilebileceği (mecmuanın istinsah tarihinden önce) dokuz ayrı Fahrî mahlaslı şair bulunmuştur. Fakat şiirin aidiyetini kesin olarak belirlenememiştir.

Mecmuadaki bu şiirlerin varlığı Penâhî'nin mecmuasının bütünüyle Alevî-Bektâşî mecmuası veya tasavvufî şiir mecmuası olmaktan da çıkarmaktadır. Hilmî'nin şiirlerinde sergilemiş olduğu hayal dünyası ve dil özellikleri İsmail Özmen tarafından "dili yer yer ağır ve ağdalı" (1998, s. 439) şeklinde eleştirilmesine rağmen onun divan şiiri özellikleri gösteren şiirlerinin de Penâhî tarafından mecmuaya kaydedilmesi, mürettibin kişisel beğeni noktasında da Hilmî ile aynı zeminde bulunduğu görülmektedir.

Penâhî'nin mecmuasında yer verdiği mecmua çizgisinin dışındaki şairlerden biri de Âşık Ömer'dir. Âşık Ömer'in muhammes nazım biçimiyle yazdığı "Gün ola mı bu gözüm vuşlat-ı yâri göre mi / Yoğsa hasret beni tâ menzil-i haşre süre mi" tekrarlı beyti ile beş bentten oluşan şiirdir. Her ne kadar Penâhî bu şiiri Nesîmî adı altında kaydetmiş olsa da mecmuanın genel çizgisini oluşturan Alevî-Bektâşî geleneği ve/ya Ehl-i Beyt eksenli şiirlerin dışında bu şiiri de mecmuaya eklemesi

³⁰ Konu tasnifine ilişkin tablo için bkz. Bölüm 2 Tablo 3.

Penâhî'nin okuryazarlık pratiklerinde "kişisel beğeni"sini de ön planda tuttuğunu gösterir. Bu "bağlam dışı" şiire yer verilmesini Nesîmî'nin şiiri "varsayılması" ile açıklayabilmek mümkündür. Dolayısıyla bu durum, Penâhî'nin Nesîmî'nin şiirleri söz konusu olduğunda, konu-tema ortaklığından ziyade şair eksenli bir anlayış güttüğünü düşündürmektedir. Nitekim biraz önce bahsedildiği gibi Hilmî'nin de divan şiirine yakın şiirlerinin de mecmuada var oluşu da bu çerçevede açıklanabilir.

Son olarak mecmuada tasavvufi düzlemde ele alınan fakat Alevî-Bektâşî geleneği dışında da yeri olan bazı şiirleri de burada zikretmek gereklidir. Bunlar na't türündeki şiirler (33b, 39a, 46a), vahdet-i vücut, insan-ı kamil ve devriye gibi konularıyla tasavvufi edebiyatın birçok alanında karşılaşılan şiirler (24a, 36b, 40a, 40b) olarak gösterilebilir. Bu şiirler mecmuanın genel çizgisinin tam olarak dışında değildir fakat bu şiirler konuları itibarıyla (na't, devriye, vahdet-i vücut, insan-ı kamil gibi) Alevî-Bektâşî edebiyatı ürünleri dışında farklı mecralarda da karşılaşılabilecek şiirlerdir.³¹ Daha net ifadeyle mecmuanın çekirdeğini teşkil eden konularla ilintili olmakla birlikte onlardan daha dış halkada bulunan şiirler denebilir. 46a'daki Hilmî ve Mevlî'nin na't içerikli müşterek şiirinin (ki bu şiirin meşhur şair Hilmî'nin basılmış iki divan çalışmasında yer almaması ilginçtir) yine mecmuada yer verilmesi önemli bir durumdur. Mecmuadaki Hz. Muhammed vurgusu ile ilgili daha detaylı doktrin tartışması Bölüm 4'te gerçekleştirilmiştir.

Mecmuada Niyazi-i Mısrî'nin şiirlerinden bilhassa "hakikat şehri" olarak bilinen "kamu" redifli şiirinin (24a) de mecmuanın genelinin ötesinde Ehl-i Beyt, Hz. Alî veya Nur-ı Muhammed-Ali vurgusu içermeyen ve felsefi derinliği yüksek bir şiir olması da bu şiiri mecmuada önemli bir noktaya koymaktadır. Felsefi boyutu belirgin olan şiirlere örnek olarak 36b'de Âşık Sabri'nin şiiri, 40a'da Haşim Baba'nın şiiri

³¹ Şiir konuları için bkz.: Bölüm 2 Tablo 3.

gösterilebilir. Farklı tasavvufi yapılardan şairlerin şiirlerinde görülen bu müşterek fikir dünyası, Alevî-Bektâşî şiir geleneğinin Tekke şiirinin önemli parçalarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Mecmuadaki felsefi içerik, bilhassa vahdet-i vücud anlayışı Bölüm 4.3'te daha detaylı şekilde incelenmiştir.

Bu bölümde, mecmua çizgisinin dışındaki şiirlerle Penâhî'nin mecmua tertibinde kişisel tasarrufları, beğenileri çerçevesinde kısa bir bakış ile ortaya konmuştur. Mürettibin çoğunluğu konu ortaklığına dayanan bu mecmuada (genel çizginin dışında) yer verdiği farklı temadaki şiirler ile edebiyatın literatürdeki sınıflandırmalarını (divan, halk vb.) birbirinden ayrı düşünmediği görülmektedir. Penâhî'nin bu şiirlere yer vermesinde en büyük faktörün şairlere (Hilmî, Nesîmî vb.) duyduğu bağlılık olduğu söylenebilir. Mürettip, şiir sayısı olarak ön sırada olan şairlerin genel çizgi dışındaki şiirlerine daha çok yer vermiştir. Mecmuadaki (genel çizgi kapsamında veya dışında) metinlerin tamamı Penâhî'nin okuryazarlık pratikleri çerçevesinde bütüncül bir bakışla bir sonraki alt başlıkta ele alınmış, mecmua içi metinlerin birbiriyle olan ilişkileri, metinlerarasılık bağlamında incelenmiştir.

3.8 Penâhî'nin okuryazarlık pratikleri ve mecmuada metinlerarasılık

Penâhî Mecmuası, metin aktarım yöntemleri ve amaçları doğrultusunda içinde bulunduğumuz bölümün bundan önceki alt başlıkları boyunca metinler farklı açılardan (performans, konu-tema, tür, problematik metinler) değerlendirilmiştir. Bölümün son alt başlığı olarak şimdi de mecmuadaki metinlerin mürettip Penâhî ile ilişkisi ve metinlerarası ilişkiler tartışılmıştır. Penâhî'nin metinlerle kurduğu ilişki ve metinlerarasılık bağlamları üzerinde düşünmek, mürettibin mecmua tertibinde güttüğü amaçları (Alevî-Bektâşî sözlü geleneği eserleri, Ehl-i Beyt sevgisi ve kişisel beğenileri) daha iyi anlamlandırmayı sağlamaktadır.

Metin-mürettip ilişkisi ve metinlerarası ilişkileri, Penâhî'nin mecmuayı tertip amaçları üzerinden okumaya çalışarak 20. yüzyılın hemen başında derlenmiş bu mecmua ile mürettibin zihin dünyası hakkında çıkarımlar yapılabilecektir. Penâhî'nin okuryazarlık pratiklerini mecmuası üzerinden okurken yer verilen metinleri konuları özelinde iç içe geçmiş üç halka gibi düşünerek gruplara ayırmak yerinde olacaktır. Bu gruplar birbirinden tamamıyla kesin hatlarla ayrılmamakla birlikte mecmuanın çekirdeğini (nüvesini) oluşturan (derlenme amaçlarından biri olarak ortaya konan) ana temanın daha önce de Alevî-Bektâşî sözlü geleneği ürünleri ve Ehl-i Beyt sevgisi temalı metinlerdir. *Penâhî Mecmuası*'nda karşılaşılan metinlerin gruplandırması aşağıda görülebilir:

Tablo 5: *Penâhî Mecmuası*'ndaki Metin Grupları

Grup 1: (En Dış Halka)	Grup 2: (İç Halka)	Grup 3: (Çekirdek, Merkez)
Âşık edebiyatı ve Divan edebiyatı bağlamında yer verilen metinler	Tasavvuf edebiyatı bağlamında yer verilen metinler	Alevî-Bektâşî geleneği ve Ehl-i Beyt sevgisi bağlamında yer verilen metinler

Burada bahsi geçen gruplar iç içe geçmiş iki halka ve onların ortasında bir çekirdek şeklinde düşünülmektedir. En dış halkada yer alan şiirler "mecmuanın genel çizgisi dışında" olarak addedilen ve bir önceki alt başlıkta örnekleri verilen şiirlerdir. Âşık edebiyatı ve divan edebiyatı bağlamında değerlendirilebilecek bu şiirlerin mecmuaya dahil edilme sebebi olarak Penâhî'nin Grup 3'te (çekirdekte) yer alan şiirlerin şairleriyle (Hilmî, Meylî gibi) yakınlığı ve kişisel beğenileri sebep gösterilebilir. Bu metinlerin varlığı, mürettibin zihninde yukarıda zikredilen farklı bağlamların bir arada bulunduğu işaret etmektedir.

İkinci grupta ve iç halkada yer alan tasavvufi edebiyat bağlamında yer verilen şiirler ise -daha önce bahsedildiği gibi- tasavvufi konular içeren herhangi bir mecmuada (Alevî-Bektâşî mecmuaları dışında da) karşılaşılabilecek şiirlerdir. Na't, insan-ı kâmil, devriye ve vahdet-i vücud konulu şiirler bu kapsama girmektedir. Elbette bu konularla Alevî-Bektâşî edebiyatı metinleri içinde de karşılaşılabılır. Fakat vahdet-i vücud konusuna Nur-ı Muhammed-Alî perspektifinden yaklaşmayan veya insan-ı kâmil Hz. Alî özelinde düşünmeyen şiirler de mevcuttur.

Son olarak mecmuanın derlenmesinde güdülen amaç olarak belirtilen Alevî-Bektâşî sözlü geleneği çerçevesindeki şiirler ve farklı tarikatlardan Ehl-i Beyt vurgusu içeren şiirler merkezde yer almaktadır. Mecmuanın nüvesi ve en önemli kısmı burasıdır. Burada karşılaşılan konular; Ehl-i Beyt'e bağlılık ve sevgi, Hz. Alî öğretisi, Nûr-ı Muhammed-Ali, Bektaşilik tarikat erkanı, On İki İmam ve Kerbela olarak örneklendirilebilir. Mecmuada yer alan şiirlerde en çok karşılaşılan beş konu bunlardır.

Penâhî'nin mecmuanın sonundaki şiirini ithaf ettiği kısım, mecmua bitişinde yazdığı yazı ve ketebe kaydı mecmuayı derleme amacını ve neyi ön plana koyduğunu daha iyi göstermektedir. Penâhî 50b'deki şiiri öncesinde Hacı Bektaş-ı Velî'ye nutkunu arzettiğini belirtmiş, şiirinin sonrasında (51a) " İşbu ebyâtın sî ve dü (32) harfi 'adedince olduğu Hâzret-i Pîr'in câmi' -i kâ' inât ve zübde-i mükevvenât olduğına işâretidir" diyerek kendi şiirinin harflerini Hacı Bektaş-ı Velî'nin tüm varlıkların özü olduğuna işâret göstermiştir. Bir şekilde onu insan-ı kâmil olarak gördüğünü burada belirtmiştir. Buna ek olarak tam bu ifadelerinin sonrasında verdiği ketebe kaydında da tarikat bağlantılarını sıralarken kendisini muhibb-i Nâzenîn

olarak belirtir.³² Somuncu Baba Dergahı'nın kulu olduğunu, Halvetî, Vahdetî ve Melâmî olduğunu söyler. Bu bilgilerden hareketle bu mecmuayı sınıflandırma ve derleme amaçları ile ilgili şunlar söylenebilir: Hem içindeki metinlerin ait oldukları şairlerin çoğunluğu hem derleyicisinin de Bektâşî bağlantılı biri olmasıyla bu mecmuayı bir Bektâşî mecmuası olarak sınıflandırmak mümkündür. Mecmuada konu ve zümre ortaklığı da büyük ölçüde Bektâşîlik ekseninde bir araya gelerek mecmuanın derleme amacını oluşturmaktadır. Her ne kadar kişisel bir defter olarak düşünülen bir defter olsa da başka birinin eline geçmesi durumuna karşı derleyicinin böyle bir önlem düşünmüş olması muhtemeldir.

Mecmuada yer verilen şairler 13-14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar hayatlarını sürdürmüş kişilerdir. Nesîmî'den başlayan ve Hilmî'ye (hatta mürettibin kendisinin de şiirini koyması hasebiyle Penâhî'de bu listeye dahil edilmelidir) uzanan geniş bir yüzyıl skalası ortaya çıkmaktadır. Penâhî'nin mecmuada yer verdiği mahlası tespit edilebilen 38 şairden, yaşadığı yüzyıl bilinen 26 şair bulunmaktadır. Bu 26 şairden sekizi 19. yüzyılda, yedisi 17-18. yüzyıllar arasında, altısı 15-16. yüzyıllar arasında ve 2'si 13-14. yüzyıllar arasında yaşamlarını sürdürmüşlerdir.³³ Penâhî'nin bu metinleri kişisel olarak saklama isteğinin yanı sıra daha önce de bahsedilen yöntemleriyle (kullanılan başlıklarla şairlere duyulan aidiyetin gösterilmesi, şiirlerin icra sırasında kaydedilmesi) bir arada düşünüldüğünde Osmanlı tasavvufi şiir geleneğinin geniş ölçekli bir yansımasını bu mecmuada görmek mümkündür.

Mecmuada yer alan metinlerin şairlerinin yüzyıl skalasının genişliği ve gelenek ilişkisinin ardından Penâhî ve mecmuasını yer verdiği şairler ekseninde de okumak gereklidir. Birbiriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş halkalar halinde yer alan

³² Tarîk-i Nâzenin adlı tasavvufî zümre, Bektâşîliğin faaliyetlerinin yasaklanmasından sonraki dönemde Uşşakiliğin içinde oluşmuş ve Bektâşî ananelerini sürdüren gizli bir gruptur (Maden, 2020, s. 200).

³³ İlgili tablo için bkz. Tablo 4.

metin düzlemlerini birleştiren unsurlar ise Penâhî'nin duygu-düşünce olarak yakın olduğu ve sayıca daha fazla şiirine yer verdiği Hilmî, Meylî, Nesîmî gibi şairlerdir. Mecmuada şiirine en çok yer verilen beş isim Hilmî (15 + 1 müşterek), Meylî (9 + 1 müşterek şiir), Virânî (dokuz şiir), Nesîmî (yedi şiir ve bir yanlış atıf) ve Pir Sultan Abdal'dır (beş şiir). Burada ismi sayılan ilk iki şair ve üçer şiirine yer verilen Turâbî, Mir'âtî, Perişan gibi isimler, Penâhî'nin yaşadığı devire en yakın şairler olup Penâhî'nin hayatının önemli bir bölümünde hayattadır. En erken vefat eden Turâbî Baba'nın öldüğü tarihte (1868) Penâhî 21 yaşındadır. Penâhî'nin bu isimlerle gerçek hayatta birebir görüşmüş olma ihtimali de mevcuttur.

Sonuç olarak hem kronoloji hem de yer verilen isimler özelinde bakıldığında Penâhî eslaftan şairler ile kendi devrinde yaşamış olan şairlerin eserlerini bir araya getiren bir köprü vazifesi görmektedir. Penâhî'nin aynı geleneğe mensup eslaf ile günceli birleştirmesi ve kendi şiiriyle bu geleneğe dahil olma çabası onun bu mecmuayı derleme amacını ortaya koymaktadır. Bir mecmuada yer alan metinlerin kimi zaman düzenli kimi zaman son derece dağınık ve savruk olabileceği bilinen bir olgudur. Fakat *Penâhî Mecmuası* burada istisnai bir örnek olarak mürettebiyle ilgili okuyucusuna kayda değer birçok bilgi sunmaktadır. Selim S. Kuru, mecmuaları "içindeki metinlerin toplamından ibaret" (2012, s. 20) olarak tanımlasa da (ki bu önemli oranda doğrudur) mürettebi bilinen ve büyük ölçüde derlenme amaçları tespit edilebilen mecmualar, ihtiva ettiği metinlerin ötesine geçerek metinlerarası bir ilişki düzlemi ve mürettep-mecmua arası bir duygu-düşünce ağı oluşturmaktadır.

Penâhî Mecmuası'nda yer alan metinler bir kişisel arşivi, öznel bir birikimi göstermektedir. Penâhî okuduğu/dinlediği metinlere yazdığı şiirini de ekleyerek bu mecmuada birden farklı role bürünmektedir. Fakat mürettep, şair, müstensih gibi farklı rol karmaşalarının ötesinde ön plana konması gereken şudur: Penâhî,

mecmuasında kendi tecrübelerini, hislerini, değerlerini ve düşüncelerini kaydetme ve geleceğe aktarma amacıyla olan bir bireydir. Mecmuanın birçok noktasında karşılaşılan bu farklı roller (metin başlıklarında şairleri sahiplenme, kendi şiirine ithaf kaydı ve şiiri gibi) arasında geçişkenlik olması doğaldır zira mecmua türünün imkanları buna müsade eden bir yapıdadır. Mecmuanın bir tür olarak gücü de burada gizlidir zira "[mecmua dünyasını yaratan güç] bir sistem veya otorite değil, çeşitli öznelliklerden ibaret olan ve boyutlarının çoğu halen bilinmeyen bir kültür" (Buzov, 2012, s. 42) olarak gücünü bireyin/bireylerin tasarrufundan almaktadır.

Penâhî'nin okuryazarlığı ve metinler arasında kurduğu ilişki ana hatlarıyla bu şekilde ele alındıktan sonra mecmuanın öncelikle çekirdeğinde, merkezinde yer alan Alevî-Bektâşî sözlü geleneğine ait metinler ve bir dış çeperdeki tasavvufi bağlamlı şiirler ekseninde bir sonraki ana bölümde detaylı bir tartışma yürütülmüştür. Bu şekilde metinlerarası ilişkinin tesis edildiği konuların (Nûr-ı Muhammed-Ali, Vahdet-i vücud, On İki İmam vb.) incelenmesiyle Penâhî'nin kişisel doktrinine ulaşmanın ne kadar mümkün olduğu sorgulanmıştır.

BÖLÜM 4

MECMUADAKİ İNANÇ UNSURLARI VE TASAVVUFİ ÖĞRETİLER

Bir önceki bölümde birey olarak sufi ve âşık bir mürettibin okuryazarlık pratikleri ve metinlerarasılığa bakışı analiz edilerek Penâhî'nin mecmuayı oluştururken ilk etapta Ehl-i Beyt öğretisini vurgulayan tema ortaklığını önceleyen bir yaklaşımla mecmuasını derlediği görülmüştür. Bununla birlikte mecmuada yer alan şairlerin büyük kısmının Alevî-Bektâşî geleneğine mensup şairler olduğu ve Penâhî'nin çoğunlukla bu zümrede bulunan şairlerin şiirlerini derlediği de tespit edilmiştir. Penâhî'nin bu metinleri derleme yöntemlerine, metne bazı noktalarda net biçimde görülebilen (yapılan "Hû" eklemeleri gibi) müdahalelerine bakıldığında aktarılan metinlerin birçoğunun icra sırasında kaydedildiği izlenimi oluşmaktadır.

Bu bölümde ise mecmuada metin çoğunluğunu teşkil eden Alevî-Bektâşî sözlü geleneği ürünlerinde inanç unsurları ve tasavvufi öğretiler tespit edilecektir.³⁴ Böylece Penâhî'nin kişisel doktrinini ve tasavvufi düşünce yapısını anlamlandırmak mümkün olacaktır. Penâhî'nin mecmuada yer verdiği tasavvufi öğretiler ve temalardan öne çıkanlar Nûr-ı Muhammedî / Nûr-ı Muhammed-Alî öğretisi, vahdet-i vücud anlayışı, Hurûflik, Ehl-i Beyt öğretisi ve Kербela, On İki İmam inancı, Kalenderlik ve toplumsal eleştiridir. Ele alınacak bu alt başlıklarda, ilgili konu çerçevesinde mecmua içindeki bazı metinlerin yakın okuması yapılarak her konuda birkaç örnek üzerinde durulacak ve Penâhî'nin kişisel doktrininde ön plana çıkan bu inanç unsurlarının metinlerdeki izdüşümü analiz edilecektir. Bu analizin başlangıç noktası mürettibin mecmua sonunda verdiği ketebe kaydında yer verdiği tarikat

³⁴ Bektaşilikle ilgili en erken ve kapsamlı çalışmanın sahibi J. K. Birge'ün doktrin ve inanç unsurları ile ilgili analizi için bkz.: (Birge, 1937). Bektaşilikle ilgili Encyclopaedia of Islam maddeleri (sırasıyla 2. ve 3. basım) için bkz.: (Tschudi, 2012); (Zarcone, 2014). DİA maddesi için bkz.: (Ocak, 1992).

bağlantılarıdır.³⁵ Penâhî'nin yaşadığı 19. yüzyılda daha önce bahsedildiği gibi Bektaşiliğin tarikat faaliyetlerinin yasaklanması ve tekkelerinin kapatılması önemli bir dönüm noktası olmuştur.³⁶

Osmanlı'da Alevî-Bektâşî inanç ve geleneğinin bilhassa 19. yüzyıldaki tarihsel arka planı, karmaşa ve belirsizlikler içermektedir. 1826'da Bektaşiliğin tarikat faaliyetlerinin yasaklanmış ve tekkelerinin kapatılmış olmasından ötürü Bektaşilikle ilişkili olan ve tekke mensubu olsun veya olmasın herkes inançlarını saklama noktasında direnç göstermiştir. Bu durumun izlerini Penâhî'nin mecmuada yer verdiği ketebe kaydında da görmek mümkündür. Halvetî, Vahdetî, muhibb-i Nâzenîn ve Melâmî şeklinde kendini tanımlayan Penâhî'ye bakılarak devrin konjonktürünün bir sufi-âşîğin tasavvufi dünyasındaki yansımalarını görebilmek mümkündür. Mürettibin ketebe kaydında, devrin şartlarıyla da bağlantılı olması muhtemel şekilde çok seslilik göze çarpmaktadır ve bu mecmua içeriğinde de gözlemlenebilir bir durumdur.

Penâhî'nin yer verdiği şairlerin geniş bir yüzyıl skalasına sahip oluşuna, farklı tarikat ve geleneklerden isimlerin de metinlerine yer vermesine ve metinlerdeki konu çeşitliliğine bakıldığında onun tasavvufi doktrininin zengin olduğunu söylemek mümkündür. Bu da mecmua türünün sunduğu en büyük kazanımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişisel bir derlemenin izinde 19. yüzyılda bir sufünün ilişki kurduğu metinler aracılığıyla onun tasavvufi doktrinini analiz etmek ve buradan hareketle yaşadığı devrin tasavvufi düşünce tarihine katkı sağlamak.³⁷ Önceki bölümde okuryazarlık tarihi bağlamında Penâhî'nin edebî metinlerle kurduğu ilişkiyi gördüğümüz gibi burada da onun yer verdiği metinlerin yakın okumasıyla, mürettibin

³⁵ Bkz. Bölüm 2: *Penâhî Mecmuası*'nın Nüsha Özellikleri.

³⁶ Bkz. Bölüm 1: Giriş.

³⁷ Mutasavvıf ve tanınmış bir şairin derlediği bir mecmua örneği için bakınız: (Terzioğlu, 2012, ss. 293-321).

değer verdiği inanç unsurları ve öğretilerini görmemiz mümkün olacaktır. Böylelikle 19. yüzyılda yaşamış bir sufi-âşîğin bakış açısında, Alevî-Bektâşî sözlü geleneğinin tekke edebiyatına ürün veren diğer tarikat ve zümrelerle kurduğu (çift yönlü) bağlantılara ışık tutmak mümkün olacaktır.

Mecmuadaki inanç unsurlarını detaylandırmadan önce, derlemenin genelinde dini ve tasavvufi içeriğe genel bir bakış gereklidir. Penâhî mecmuada 45 ayet ve sure ismi referansı ve 16 hadis referansı vermiştir ki bu Penâhî'nin inanç unsurlarında Kur'ân ve Peygamber'in önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Kur'an referanslarında en çok İnsan Suresi, bilhassa ilk ayeti sıklıkla zikredilmiştir.³⁸ Hadis olarak ise en çok "küntü kenz" (6 ayrı yerde) kutsî hadisine yer vermiştir.³⁹ İnsan Suresi'nin Hz. Alî ve Hz. Fatıma hakkında indiği rivayet edilen (ve onların davranışlarının övüldüğü) bir sure olması nedeniyle bu surenin Alevî-Bektâşî geleneğindeki önemi bu mecmuada da görülmektedir.⁴⁰ Öte yandan "küntü kenz" hadisi ise mecmuada sıkça karşılaşılan konulardan biri olan vahdet-i vücud ile doğrudan ilişkilidir.⁴¹ Yaratıcıdan başka bir şey olmayan anda (vahdet halinde) Allah'ın kâinatı (kesreti) yaratma sebebini açıklayan bu kutsî hadis, insanın varlığının Allah'ı bilmesi ile anlam kazanacağını dile getirmektedir. Vahdet-i vücud gibi mecmuada yer alan diğer tasavvufi temaların çeşitliliğine bakıldığında Penâhî'nin tasavvufî perspektifinin ne kadar geniş olduğu görülmektedir.

Bu bölümün amacı, bölümün her alt başlığında detaylandırılan temalarla birlikte "tarîk-i nazenîn muhibbi" olan Penâhî'nin kişisel doktrininin Alevî-Bektâşî inanç unsurlarının büyük çoğunluğunu kapsadığını ve hatta aştığını ortaya koymaktır.

³⁸ "Hel etâ" ifadesiyle başlayan surenin bu ilk iki kelimesi mecmuada sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

³⁹ Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım" (Aclûnî, II, 132).

⁴⁰ İlgili surenin nüzul sebepleri ile ilgili bir çalışma için bkz: (Abid, 2018, ss. 129-52).

⁴¹ Bkz. Bölüm 2, Tablo 3.

Penâhî'nin yer vermiş olduğu şairlerden Sünnî tarikatlara mensup olanların varlığı, mecmua içinde Hz. Muhammed ve hadislerine yapılan vurgunun fazla olması onun tasavvufî dünyasında keskin ayrımların olmadığını kanıtlamaktadır. Penâhî ve mecmuası, Alevî-Bektâşî geleneği her ne kadar bir bütün olarak tekke edebiyatından kimi zaman bağımsız olarak addedilse de, aslında tekke edebiyatının bir dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Alevî-Bektâşî geleneğinin tekke-tasavvuf edebiyatını oluşturan ana damar olduğunu söylemek de gereklidir.⁴² Bu mecmua, 19. yüzyılda tekke edebiyatının hem sufi hem de âşık olan Penâhî'nin perspektifinden yansımaları göstermesi yönüyle bize çok değerli bir bakış açısı sunmaktadır.

4.1 Muhammed-Alî öğretisi

Muhammed-Alî öğretisi, Alevî-Bektâşî geleneğinde nübüvvet ve velâyeti temsil eden iki önemli ismi merkezine alan bir öğretimdir. Muhammed ve Alî, birbirinden ayrılmayan özdeş bir ikili şeklinde varlığın zâhirî (Peygamber) ve bâtınî (Alî) boyutunu sembolize ederler. Bu ikilinin aslında bir olduğunu Alevî-Bektâşî geleneğinin yedi ulu ozanından biri olan Kul Himmet, bu gerçeği *Muhammed Ali'dir, Ali Muhammed* şeklinde dile getirir.⁴³ Muhammed-Alî kavramı Alevi-Bektaşî inanç ve geleneğinde çoğunlukla Hak-Muhammed-Alî şeklinde üçlü şeklinde de sıklıkla kullanılmıştır.⁴⁴ Bu öğreti çoğunlukla nur kavramı ile bağdaştırılır ve vahdet-i vücud düşüncesi çerçevesinde şekillenen Nûr-ı Muhammedî'den (hakikat-ı

⁴² "Alevî-Bektâşî edebiyatı" ve "Alevî-Bektâşî mecmuaları" gibi isimlendirmeler diğer tarikat ve geleneklerin eserleri için çoğunlukla kullanılmamaktadır. İstisnai bir örnek olarak Mevlevilik ile ilişkili Mevlevî mecmuaları zikredilebilir.

⁴³ Dörtlüğün tamamı şu şekildedir: *Haşa birbirinden kim ayrı gördü / Muhammed Ali'dir, Ali Muhammed / Ali benden, ben Ali'den buyurdu / Muhammed Ali'dir, Ali Muhammed* (Atalay, 1991, s. 105).

⁴⁴ Hak-Muhammed-Alî inancı ile ilgili yaşayan Alevî dedelerinden derlenen anlatıları içeren bir analiz için bakınız: (Yıldırım, 2018, ss. 165-74).

Muhammediye⁴⁵) gelişerek nûr-ı Muhammed-Alî şeklinde ifade edilmektedir.⁴⁶

Aşkın olanla kurulabilecek bağda bir aracı vazifesi görmesi bakımıyla Muhammed-Alî kavramı, Alevî-Bektâşî geleneğinde ritüelleri ve yazılı eserlerinde oldukça önemli bir konumdadır.

Muhammed-Alî öğretisi, Bektaşilik'te vahdeti sembolize eder ve miraçta gerçekleşen Kırklar Meclisi'nde bir gömlekten iki baş çıkması rivayeti de bunu vurgulamaktadır (Soyer, 2019, s. 301). Muhammed-Alî sırrını Turgut Baba'nın şu dörtlüğü öz bir şekilde ortaya koymaktadır:

Adı Muhammeddir, kendisi Alî
Kitabsız nebîdir, senetsiz velî
Ak keçedir tâcı, yeşildir eli
Böyle bir sultana îmânımız var (Koca, 1999, s. 40).

Penâhî Mecmuası'nda Muhammed-Ali öğretisi en sık karşılaşılan konulardan biridir. Mecmuada Muhammed-Ali öğretisi ile ilgili 12 şiir bulunurken, bu sayı yalnızca Alî öğretisini içeren şiirler olarak düşünüldüğünde 18'e, Ehl-i Beyt'in tümü söz konusu olduğunda ise 30'a çıkmaktadır. Mecmuada bu konudaki şiirlerden şathiye özelliği gösteren (ve vahdet-i vücud düşüncesine de bolca atıflar içeren) 18b'deki Şîrî'nin destanı dikkat çekicidir:

Cihân var olmadan 'adem deminde
Hâk ile birlikde yekdaş idim men
Var eyleyüp çün bu mülki o demde
Yazdım taşvîrini nakkâş idim men

'Anâşırdan bir libâsdır büründüm
Nâr u bād u hâk u âbdan göründüm
Hayrû'l-beşer ile cihâna geldim
Âdemile bile bir yaş idim men
(...)

⁴⁵ Muhammedî Hakikat kavramının İbn Arabî literatüründeki anlamları için: (el-Hakîm, 2017, ss. 370-2).

⁴⁶ Muhammed-Alî'nin nurlarının yaratılışı *Menâkıbü'l-Esrâr Behçetü'l-Ahrâr* adlı Buyruk'ta ise inci temsili ile anlatılır. İncinin bir yarısı yeşil nur (Peygamber), diğer yarısı beyaz nurdur (Ali) ve Tanrı'nın o nurları alıp yeşil bir kandile koyduğu rivayet edilmektedir (Gölpınarlı/Boratav, 1943, s. 160).

Şulb-ı pederinden Aḥmed-i Muḥtār
Reh-nümālarından irdi Zülfiḳār
İrişüp cihāna oldum yādigār
Ḳul iken zātile sırdaş idim men
(...)
Hidāyet irişdi bize Allāh'dan
Bī'at itdik cümle Resūlullāh'dan
Ḥaber virdi bize seyr-i fillāhdan
Şāh-ı Merdān ile sırdaş idim men

Bu cihān mülküni devr idüp geldim
Ḳırklar meydānında erkāna girdim
Şāh-ı Velāyet'den kemer-best oldum
Selmān-i Pāk ile yoldaş idim men (18b)

Geleneğin bilinen şiirlerinden biri olan bu şathiye, Alevî-Bektâşî inancında yer edinmiş birçok anlatı ve sembolü de bünyesinde barındırmaktadır. Yukarıda verilmeyen şiirin diğer noktalarında da Peygamber ve Alî'nin devrine gelene dek yaşamış birçok peygamberden (Âdem, Nuh, İbrahim, İsmail, Yakup, Musa, İsa vb.) bahsedilmiş olması önemlidir. Destan boyunca şiirde kendini "men" olarak gösteren anlatıcının ezelden yaşadığı devre meydana gelen tüm olayları müşahade ettiğini belirtmesi, aslında onun Tanrı'yla bir ve birlikte olduğunu vahdet-i vücüt perspektifinden ifade ettiğini göstermektedir.

Öte yandan zikredilen tüm bu şahıslar (şiirin devamında Hacı Bektaş'a da atıf yapılmaktadır) aslında tek bir özden meydana gelmektedir ki yine bu öz de tanrısal özden başkası değildir. Zaten şair de bunu şiirin sonunda net bir biçimde dile getirmektedir:

Gāhī nebī gāhī velī göründüm
Gāhī uşlu gāhī deli göründüm
Gāhī Aḥmed gāhī 'Alī göründüm
Kimse bilmez sırrım ḳallāş idim men

Şimdi ḥamdulillāh Şīrī didiler
Geldim gitdim zātım hīç bilmediler
Bir kimse bu remzi fehm itmediler
Her gelen maḥlūḳa ḳardaş idim men (19a)

Mecmuada bu öğreti ele alınırken çoğunlukla Peygamber ve Alî ayrı ayrı tek başına da bazı şiirlerde ele alınmıştır. Büyük çoğunluğu Alî ve Ehl-i Beyt övgüsü ve öğretisi içeren bu şiirlerin yanında na't özelliği gösteren üç şiirin olması da dikkate değerdir.⁴⁷ Bu durum Penâhî'nin tasavvufi muhayyilesinde Hz. Peygamber'in de önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

Mecmuada sehven Hatâî'ye atfedilen bir Pir Sultan Abdal şiirinde Muhammed ve Alî ile ilgili şöyle bir rivayet anlatılmaktadır: "Şol Muhammed'in feyzini / Yutan Murtażā 'Alî'dir" (13b). Buradaki rivayette, varlığını daha sonraki bir hadis kaydında görebildiğimiz tahnîk adlı uygulamaya benzer bir duruma işaret edilmektedir.⁴⁸ Hz. Muhammed'in tükürüğünü yani feyzini yutan, gerçek anlamda ondan nasip alan, bir kişi olarak Hz. Alî gösterilmektedir. Yine bu şiirin devamında Hz. Alî'nin vefatında kendi cenazesini götüren bir deveci olarak görünmesine gönderme yapılmaktadır. Pir Sultan Abdal'ın "yâ Muhammed-Alî çağırır" redifli meşhur şiirlerinden biri de yine Muhammed-Ali öğretisini vurgulayan şiirlerden biridir.⁴⁹ Bu tip şiirler ve efsanevi menkıbeler sözlü gelenekte günümüzde dahi kuvvetli bir şekilde varlıklarını sürdürmektedir.⁵⁰

Alevî-Bektâşî sözlü geleneğinde anlatılan rivayet ve menkıbelerden mecmuada çok sayıda şiirde bahsedildiği görülmektedir. Öte yandan yukarıda bahsedilen Şîrî'nin destanında olduğu gibi felsefi zemini kuvvetli olan vahdet-i vücud motifleriyle bezeli birçok şiir de mecmuadaki inanç unsurları ve öğretilerin önemli

⁴⁷ *Penâhî Mecmuası*, 33b, 39a, 46a. Bilhassa Hilmî ve Meyli'nin müştereken yazmış olduğu kalenderî (46a) dedebaba ve baba olan iki figürün tahayyülündeki Peygamber algısını göstermesi açısından önemlidir. Bu şiirle ilgili değerlendirme için bakınız: Bölüm 3.6.

⁴⁸ Peygamber'e yeni doğmuş çocuklar getirildiği ve onların feyizli bereketli olmaları için Resulullah'ın ağzında yumuşattığı hurmayla çocukların damağını oduğu rivayet edilmiştir (Buhâri, Deavât 3; İbn Mâce, Taharet 77, 523). Bu uygulamadan anlaşılacağı üzere Arap kavimlerinde İslam öncesinde de böyle bir uygulamanın olabileceği düşünülebilir.

⁴⁹ *Penâhî Mecmuası*, 35b.

⁵⁰ Bu rivayet ile ilgili Tokat yöresinde derlenen güncel bir menkıbe anlatımı için bakınız: (Yıldırım, 2018, s. 152).

bir kolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alevî-Bektâşî şiirinin çekirdeğinde yer alan nûr-ı Muhammed-Alî kavramı vahdet-i vücud perspektifiyle anlam kazanmakta ve böylece Alevî-Bektâşî geleneği insanı ve varlığı bu öğretiler yardımıyla açıklamaya çalışmaktadır. Mecmuanın felsefi zemininin en önemli saç ayaklarından biri olarak bir sonraki bölümde vahdet-i vücud anlayışının mecmuadaki yansımalarına değinilecektir.

4.2 Vahdet-i vücud anlayışı

Muhammed-Ali öğretisi yahut vahdet-i vücudla da ilişkili olarak nûr-ı Muhammed-Ali kavramı etrafında şekillenen şiirlerden örnekler bir önceki bölümde verilmişti. Bu bölümde yine Alevî-Bektâşî geleneğinin temel felsefi temalarından birini teşkil eden (birçok tarikat ve tasavvufi görüş için de bu geçerlidir) vahdet-i vücud anlayışı / felsefesi kısa bir biçimde açıklandıktan sonra bu konuyla ilgili mecmuadan örnek şiirlere yer verilecektir.

Vahdet-i vücud, varlığın birliği olarak kısaca tanımlanabilecek bir tasavvufi terim olması yanında tasavvufun felsefi boyutunda önemli anlayışlardan biridir. Vahdet-i vücud düşüncesi, birçok alanda (felsefe, ahlak, itikat, edebiyat) yazılmış eserde etkisinin fazlasıyla varlığını hissettiren ve tasavvuf tarihinin en tartışmalı konularından biridir. Bu düşünce sistemi hemen hemen her zaman Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 1240)'nin ismi ile yan yana zikredilmiştir.⁵¹ Fakat aslında terim olarak bu kavramın İbnü'l-Arabî tarafından kullanılmadığı ve onun takipçileri (şârihleri) tarafından üretildiği bilinmektedir (Demirli, 2012, s. 431). İbnü'l-Arabî son derece üretken bir müellif olup birçok eseri bulunsa da onun en bilinen iki eseri 18 ciltlik *Fütûhât-ı Mekkiyye* ve *Füsûsü'l-Hikem*'dir. Şeyh-i Ekber'in düşünce sisteminde

⁵¹ Şeyh-i Ekber unvanı ile de bilinen İbnü'l-Arabî'nin hayatı ve eserleriyle ilgili bilgi için bakınız: (Ateş, 2012); (Kılıç, 1999, ss. 493-516).

varlık, mümkün ve zorunlu şeklinde birbirinden ayrılmayan iki kutuplu bir hakikat olarak tasavvur edilmekte ve Hak ile halk bu şekilde bağlanmaktadır (s. 431). Şeyhin seyahat ettiği ve bulunduğu yerler arasında Anadolu ve Mezopotamya coğrafyası da önemli merkezlerden bazılarıdır. 13. yüzyıl (ve sonrasında) bu coğrafyada İbnü'l-Arabî'nin varlığa dair düşünceleri hüsn-i kabul görmüş ve pek çok takipçi edinmiştir. Bu hüsn-i kabul ile vahdet-i vücud düşüncesi birçok alanda etkisini yüzyıllar boyunca sürdürmeyi başarabilmiştir.

Vahdet-i vücud düşüncesi, dinî meselelere ve tasavvufî felsefeye ilişkin olan yoğun etkisinin yanı sıra bilhassa edebiyatta son derece etkili olmuş bir anlayıştır. Son dönem Selçuklu ve sonrasında Osmanlı coğrafyasında da vahdet-i vücud düşüncesi divan edebiyatına, halk ve tekke edebiyatlarına büyük ölçüde nüfuz etmiş ve şiirin temel dinamiklerinden biri haline gelmiştir.⁵² Vahdet-i vücud, Alevî-Bektâşî geleneği ve inancının da ayrılmaz parçalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵³

Penâhî Mecmuası'ndaki büyük çoğunluğu Alevî-Bektâşî geleneğinin ürünleri olan metinlere bakıldığında birçok şiirde bu düşünce sistemine yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Bir önceki bölümde bahsi geçen Şîrî'nin destanının yanı sıra mecmuada 20 şiirde vahdet-i vücud anlayışını yansıtan beyit / beyitlerin bulunduğu şiir bulunmaktadır. Bunlardan karakteristik özellikleri (dil, üslup) bakımıyla özel olan ve Yunus etkisinin (ismiyle birlikte) görülebildiği Hâşim Baba (ö. 1783)'nın şiiri burada zikredilmeye değerdir.

Bir bir diyem saña derdim ezelden ben neler çekdim⁵⁴
Niçün değişdim ben yurdum aña haqqânî sözümi

⁵² İbnü'l-Arabî ve vahdet-i vücud düşüncesinin Osmanlı coğrafyasındaki tesirleri için bakınız: (Chodkiewicz, 2005, ss. 97-120).

⁵³ Vahdet-i vücud düşüncesinin Bektaşilik perspektifinden anlatımı için bakınız: (Soyer, 2019, s. 451)

⁵⁴ Şiir Hâşim Baba'nın divanında (Yalçınkaya, 2008, ss. 295-6) aruz vezniyle yazılmış olarak ve beyitle verilmiş olsa bile hece ile yazılmış olduğu tespit edilmiştir. İlk mısradaki kafiyeye hatası gibi görünen durum şiirin dörtlük olarak 8 hecelik semai formunda yazılmış olmasındandır. Fakat tezin genelinde Penâhî'nin yazım özellikleri üstünde de tartışma yürütebilmek adına metinler yazıldıkları biçim özellikleri korunarak neşredilmiştir.

Baħr-ı ezel dūrri idim "küntü kenz"de gizli idim
İlm-i ledün sırrı idim kimse görmezdi izimi
(...)
Bezm-i Elest'e kul oldum cevher iken nebāt oldum
Tab'-ı 'unşurda bulundum oz alama gel üzümi

Anam babam bir oldılar beni zlmete atdılar
Vücüdüm zhir itdiler bilmek için ben özümi
(...)
oşuz koyun uzulatdım deryā yüzinde otlatdım
Bir aşşāba boğazlatdım yimek için ben uzımı

Yūnus dedemdir söyleyen *Seyyid Hāşim*'dir dileyen⁵⁵
Bu esrārı fehm eyleyen ayāra ama rāzımı (40a-40b)

Basit yapılı cümleler ve çoğunluğu Türkçe olan kelimelerden müteşekkil bu şiirin felsefi arka planı son derece geniştir. Şair, yaratılışı ve dünyaya gelişi "yurt değişmek" olarak tanımlar ve sır iken ayan olduğuna işaret eder. Kullanılan terkiplerin uyumu ve anlam derinliği (bahr-i ezelden bahsedilen) ikinci ve (bezm-i elestten bahsedilen) dördüncü beyitlerde zirve yapar ve şair varlığın birliğini son derece veciz bir şekilde vurgulamaktadır. Mahlas beytinden önceki beyitte şair öznesi, ilk mısrada bir mucize yaratmaktan (koşuz koyunun hamile kalması) bahsedip burada Tanrı pozisyonu almaktadır. İkinci mısranın başında yine kasaba boğazlatan özne Tanrı durumundadır fakat mısranın sonunda bir anda özne değişimi ile insana geri dönüş yapılmakta ve "kuzuyu yemek"ten bahsedilmektedir. Burada ilk etapta akla gelebilecek telmih, Hz. İbrahim'in İsmail'i kurban edeceği sırada gökten indirilen kuzu (ki bu kuzunun da koşuz olduğu kesindir) ve sonrasında onun kurban edilişi olmalıdır.

Haşim Baba'nın mahlas beytinde Yunus'a yaptığı gönderme, 18. yüzyılın sonlarına doğru vefat etmiş bir şairle yüzyıllar öncesinde yaşamış eslafın belki de en

⁵⁵ Penāhi bu şiiri Yunus Emre'ye atfederek mahlas olarak onun isminin üzerini çizmiştir, fakat şiir Haşim Baba'ya aittir. Bu hatalı mahlas atfı da sözlü aktarıma dair bir kanıt sunarken Yunus ile de Penāhi'nin bir bağ kurmaya çalıştığı görülmektedir.

etkili sayılabilecek şairini birbirine bağlamaktadır.⁵⁶ Bu da tekke edebiyatının yahut tasavvufi şiirin Anadolu coğrafyasında gelenek olarak süregelen bir yapıda korunarak geliştiğini göstermektedir. Vahdet-i vücut düşüncesi, bu geleneğin beslendiği ana damarlardan biridir ve bu felsefenin etkisi mecmuadaki birçok başka şiirde de müşahede edilebilmektedir. Mecmuada bir âşığın (Âşık Sabri) şiirinde de vahdet-i vücut anlayışının yansımalarını görebilmek mümkündür.⁵⁷ Bu şiirin hemen hemen her beytinde vahdet-i vücut düşüncesinin etkisini görmek mümkündür, burada şiirin ilk iki beyti verilmiştir:

Göñül imdi taḥammül kııl benim ḥasret tecellîmdir
Muḳadder tā ezeldendir benim firḳat tecellîmdir

Şabāvetden beri ḡurbet diyārında esîr oldum
Düşeli raḥm-i māderden benim miḥnet tecellîmdir (36b)

Bu iki örnekten yola çıkarak farklı edebiyat sahalarından gelen isimlerin şiirlerine baktığımızda vahdet-i vücut anlayışının Osmanlı sahasındaki etkisinin ne kadar geniş olduğunu görmek mümkündür. Bir yandan bu gibi örneklerin âşık edebiyatı, tekke edebiyatı veya divan edebiyatı gibi yapılan sınıflandırmaları da sorgulamaya sevkettiğini söylemek gereklidir. Bu tip sınıflandırmaları aşan bir imge dünyası ve tema ortaklığı ortak bir geleneğe işaret etmektedir. Anadolu sahasında şiir üreten bu İslâmî geleneğin müşterek oluşu, yüzlerce yıllık metin külliyatının yalnızca çok küçük bir parçası olan bu mecmuada da görülebilmektedir.

Penâhî, okuduğu ve kaydettiği metinleri "tüketen" bir birey olarak 19. yüzyıl sonlarında halen bu geleneğin devamlılığını koruduğunu göstermesiyle bizlere çok değerli bir bakış açısı sunmaktadır. Böylece vahdet-i vücut anlayışı Penâhî'nin

⁵⁶ Haşim Baba'nın Celvetîlik ve Bektâşîlik tarikatları arasında kalan ilgi çekici hayatı için bakınız: (Yılmaz, 1997, ss. 406-7).

⁵⁷ *Penâhî Mecmuası*, 36b. Bu şiir büyük ölçüde bilinmemektedir ve yalnızca bir kaynakta karşılaşılmış olup eksik olan ve okunamayan birçok bölüm bulunmaktadır. İlgili kaynak için bakınız: (Akyol, 2008, s. 109).

doktrininde, tasavvufî dünyasında önemli bir konumda bulunmakta ve onun gelenekle olan ilişkisini sağlamlaştırmaktadır. Alevî-Bektâşî şiirinin doktrinal boyutunun önemli bir vechesinin vahdet-i vücud olduğu da mecmuadaki bu konuya değinilme sıklığı ile açıklanabilmektedir. Bir sonraki bölümde ise yine bu İslâmî şiir geleneğinin önemli parçalarından biri olan Hurûfilik hakkında mecmuadaki bazı örnek metinler üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

4.3 Hurûfilik ve *Noktatü'l-Beyân*

Bölümün ilk iki başlığında Muhammed-Ali öğretisi ve vahdet-i vücud düşüncesinin mecmuadaki metinlerde izdüşümü analiz edilmiş ve Penâhî'nin tertip ettiği mecmuada felsefi arka planı zengin birçok şiire yer verdiği görülmüştür. Mecmuada karşılaşılan bir diğer önemli ve felsefi derinliği yüksek inanç unsuru ise Hurûfiliktir.⁵⁸ Bu öğreti, temeli harf ve sayıların kutsallığına ve onlara yüklenen sembolik anlamlara itibar eden ilm-i hurûfa dayansa da öğretinin nihayetinde ulaştığı doktrinal yapı gelişmiş ve farklılaşmıştır.⁵⁹ Hurûfilik, Arapçadaki 28 harf, Farsçadaki 4 harf ve sayılar ile insan (kâinat) yaratılışını tevil yoluyla anlamlandırma çabasıdır. Fazlullah el-Esterâbâdî (ö. 1394)'nin düşünceleri çerçevesinde şekillenen Hurûfilik, mesihçi (messianic) bir hareket olarak ortaya çıkmış ve tarih boyunca en tartışmalı tasavvufî oluşumlardan birisi olmuştur. Hurûfilik, tarikat olarak uzun dönemli bir yapılanma göstermemesine karşın Tanrı, kozmoloji, insan vb. birçok konuda fikri zemin boyutunda Anadolu coğrafyasında edebiyata derinden tesirleri olmuştur.

Hurûfilik Anadolu coğrafyasındaki tesiri Nesîmî'nin eserleriyle yayılmış ve Nesîmî divan edebiyatından tekke edebiyatına birçok şairi üslubu ve hayal dünyası

⁵⁸ Hurûfilik ile ilgili başvurulabilecek önemli kaynaklar için bkz.: (Algar, 2012); (Mir-Kasimov, 2016); (Usluer, 2023).

⁵⁹ (Bozhüyük, 1998).

unsurları ile etkilemiştir. Bu etkinin izlerini *Penâhi Mecmuası*'nda adına atfedilen yedi şiirle 19. yüzyıl sonlarında bile görmek mümkündür. Bu şiirlerin birçoğunun şairin tenkitli divan neşrinde olmaması da şairin sözlü kültürde yüzyıllar boyunca dolaşımında olması ile açıklanabilir -ki bu onun tesirinin daha da geniş çapta olduğunu kanıtlamaktadır. Nesîmî'nin bugün Alevî-Bektâşî geleneğinin yedi ulu ozanından biri olarak (aralarından tarih olarak en erken) kabul edildiği düşünüldüğünde Hurûfilik ve Nesîmî'nin bu gelenek üzerindeki tesirinin büyüklüğünü görmek mümkündür.⁶⁰ Mecmuadaki Hurûfî içerikli metin sayısı ondur. Bunlardan bir tanesi mensur ve üç sayfadan müteşekkil *Noktatü'l-Beyân* (mecmuanın en hacimli metni) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazmanın en başında (1b-2b) *Noktatü'l-Beyân* ile başlanması ve bu metnin bütünüyle Hurûfî içeriğe sahip olması bize hem bu metnin hem de Hurûfiliğin mürettibin üzerindeki tesirini göstermektedir. Hz. Alî'ye atfedilen bir söz olarak "Ene'n-noktatu tahte'l-bâ" (Ben Be harfinin altındaki noktayım) adlı sözden yola çıkılarak oluşturulan bu metin, aynı adla yazılmış bir risale olan *Noktatü'l-Beyân*'dan büyük ölçüde farklıdır.⁶¹ Mecmuadaki metin Alevî-Bektâşî geleneği doğrultusunda kurgulanmıştır ve Ehl-i Beyt, On İki İmam, On Dört Masum gibi önemli figürler metinde sıklıkla zikredilmektedir.⁶² Bu metinde harfler, sayılar ve insan vücudunun parçaları, bahsi geçen Ehl-i Beyt ve Alî'nin soyundan gelen tüm isimlerle birlikte zikredilmiştir. Her bir harf bir kişiyle eşleştirilmiştir ve harflerin tamamının sayısını (Arapçadan 28 harf ve Farsçadan gelen 4 harf) teşkil eden 32 (sî vü dû) sayısı metin boyunca sürekli olarak vurgulanmıştır. Bunların dışında dört (çâr) ve yirmi sekiz

⁶⁰ Bu hususta, 20. yüzyıl başlarında yazılmış Hurûfilik ve Bektaşilik arasındaki ilişkiyi anlatan şu esere bakılabilir: (Güleç, 2017).

⁶¹ *Noktatü'l-Beyân Risalesi*, neşirleri ve kim tarafından yazıldığı ile ilgili bu tez içinde yapılan tartışma için bakınız: Bölüm 3.5.

⁶² Bu On Dört Masum, Kerbelâ'da ve daha sonrasında küçük yaşlarda öldürülen imam çocuklarıdır. Bu isimlerin listesi için bkz: (Birge, 1991, ss. 165-6).

(bist ü heşt) en çok vurgulanan diğer iki sayıdır.⁶³ Bütün bu harfler ve sayılar, insan yüzündeki bölgelerle eşleştirildikten sonra müellif bu harfleri bilmenin gerekliliğini şöyle vurgular:

Şāh-ı Velāyet buyurur: "Enne'n-noḡṡatu taḡte'l-bā". Böyle olunca cümle bir aşldır, ol aşl ki sī vü dū ḡurūfi bir noḡṡadan geldi. Zīrā bir kimse ki bu sī vü dū ḡurūfin bilmez ise ve bir ḡurūf kaç sultāna işāretdir bilmez ve kendi cemālinde ol sultānları işbāt eylemese tarīḡat postunda ol kimseyi mürşid itmek ḡarāmdır ve ḡaḡ degildir ve secde idilmez aña. Zīrā cāhildir ve cāhil olup kendi nefsiñ bilmedikde ḡaḡḡı daḡı bilmez, cāhil ḡalur (2b)

Metin boyunca yukarıda bahsedilen harfler ve onlara mukabil gelen sultanlar (Ehl-i Beyt ve sonrasında Alī'nin soyundan gelenler) eşleştirilmiş bunun yanı sıra insan yüzündeki (cemālindeki) unsurlarda da bu sultanlar ispat edilmiştir.

Metnin gidişatına ve sonuna bakıldığında, yarım bırakıldığı ihtimali kuvvetlidir. Bu metnin Ehl-i Beyt ve evlatları noktasında yaptığı vurgu, mecmua boyunca (mecmua sonundaki Penāḡh'nin kendi şiirinde de) birçok şiirde müşahede edilmiştir. Penāḡh kendi şiirinden sonra, 32 harfin Hacı Bektāş-ı Velī'nin kâinâtın özü olduğuna işaret ettiğini belirtir.⁶⁴ Penāḡh'nin yer verdiği Hurūfi içerikli şiirlerden biri de Gül Baba (Misālî)'nin şiiridir (34a). Bu şiirde de tıpkı *Noktatü'l-Beyân*'da olduğu gibi insan yüzündeki bölgelerin Hurūfi terminolojisi içinde anlamları ele alınmakta ve metnin içinde direkt olarak Fazlullah-ı Hurūfi'ye doğrudan referans bulunmaktadır. Tıpkı bu bölümün diğer alt başlıklarında da bahsedildiği gibi Hurūflik mecmuada bahsi geçen inanç unsurlarının / öğretilerin nüvesinde bulunmaktadır. Mürettip üzerinde de Hurūfliğin tesirinin derin olduğunu mecmuanın

⁶³ Mürettip, muhtemel bir dikkatsizlik ya da Farsça bilgisi eksikliği nedeniyle bist ü heft (27) sayısını kullanır fakat yer verdiği isimlerin sayılarını toplandığında 28 sayısı elde edilmektedir.

⁶⁴ *İşbu ebyātñ sī ve dū (32) ḡarfî 'adedince oldığı ḡazret-i Pīr'iñ cāmi '-i kâ'ināt ve zübde-i mükevvenāt olduğına işāretdir (51a).*

başında *Noktatü'l-Beyân*'a yer vermesinde ve mecmua sonundaki yazısında görmek mümkündür.⁶⁵

Penâhî'nin Hurûflik özelinde yer verdiği şiir sayısı ilk iki alt başlıktaki şiir sayısına nazaran daha az olsa da, yukarıda açıklandığı gibi bu öğretinin onun üzerindeki tesiri son derece açıktır. Tabii bir yandan Hurûfliğin vahdet-i vücud düşüncesi ve Ehl-i Beyt (On İki İmam ve onların soylarından gelenler de dahil) ile ilişkili olması, onu Alevî-Bektâşî geleneği külliyatında sıklıkla referans verilen inanç unsurlarından biri haline getirmektedir. Nesîmî ve şiirleri bu hususta akla gelebilecek ilk kaynaklardandır. Hurûflik ve vahdet-i vücud gibi felsefi derinliği yüksek olan bu öğretilerin, Alevî-Bektâşî geleneğinin mukaddes kişi ve kavramlarını (ve onların üstünlüklerini) daha iyi vurgulamak için kullanılan enstrümanlar olduğu söylenebilir. Allah'ın nûru ile birlikte Muhammed-Ali nûru Ehl-i Beyt'in nûru olarak karşımıza çıkar. Ehl-i Beyt'in devamı olarak On İki İmam (ve onların soyundan gelenler) bu nûrun bir parçası olarak görülmelidir. Bu noktadan yola çıkarak bir sonraki bölümde mecmuada On İki İmam öğretisi çerçevesinde şekillenen şiirler incelenecek ve mürettip nazarındaki konumu tespit edilecektir.

4.4 On İki İmam inancı

Önceki bölümlerde Alevî-Bektâşî şiirinin felsefi arka planını oluşturan öğretiler zikredilerek bunların mecmuadaki fonksiyonları üzerinde durulmuştu. Bu öğretilere yapılan referanslar eşliğinde mecmuanın büyük bir kısmındaki Ehl-i Beyt vurgusuna bakıldığında Peygamber, Hz. Alî, Hasan ve Hüseyin isim olarak ön plana çıkmaktadır. Hz. Alî, Hasan ve Hüseyin'e ek olarak Alevî-Bektâşî geleneğinde saygı ve hürmet duyulan Ehl-i Beyt soyundan gelen diğer dokuz isimle birlikte On İki

⁶⁵ Penâhî böylece yalnız kendi şiirinin (ve harflerinin) değil, mecmua boyunca yer verdiği bütün şiirler ve onların bütün harflerinin de Hazret-i Pîr'in varlığın özü olduğunu kanıtladığını dile getirmektedir.

İmam⁶⁶ bu gelenekte mukaddes kabul edilen şahsiyetler arasında sayılmaktadır. Bu isimler Alevî-Bektâşî geleneğinin anlatı ve menkıbelerinde sıklıkla zikredilmiş ve Ehl-i Beyt nurunun bir parçası olarak bahsedilmiştir.⁶⁷

On İki İmam inancında "imâmet" kavramı ön plana çıkmaktadır. İmamlar, Tanrı ile insan arasında bir köprü vazifesi görür, mukaddes, günahsız ve ölümsüzdürler (Korkmaz, 2016, s. 527). İmâmetin nasıl ve kimlere aktarıldığı ile ilgili görüş ayrılıklarına matuf farklı tasavvufi gruplar meydana gelmiştir. Bunlardan en geniş çaplı ve bilineni Câferîliktir. Bu mezhep Şii inancının merkezinde yer almaktadır ve günümüz İran'ının %64 ila %88'inin İsnâaşeri (Câferî) olduğu kaydedilmektedir (Fıglalı, 2001, s. 146). Neticede, On İki İmam ve onlara bağlılığa Anadolu ve İran coğrafyasında farklı şekillerde değer verildiğini görmek mümkündür.

Penâhî de mecmuasında yer verdiği birçok şiirde On İki İmam'ın isimlerini sırasıyla saymakta ve kendi şiirinde onların adını zikretmektedir (51a). Mecmuada 22 şiirde bu inanç sistemine yönelik referanslar bulunmakta olup bu şiirlerin büyük çoğunluğunda bütün imamlar sırası ve isimleri korunarak bahsedilmiştir.⁶⁸ *Penâhî Mecmuası*'nda On İki İmam'ın adlarını anan ve eksiksiz bir şekilde zikreden düvaz imam şiirlerine yakından bakıldığında ilk dikkati çeken husus Alevî-Bektâşî geleneği dışındaki bazı şairlerin bu konudaki şiirleridir. Bu noktada Mustafa Kabûlî (ö. 1829) ve Seyyid Seyfullah (ö. 1601)'ın şiirleri ön plana çıkmaktadır. Kabûlî, Edirneli olup Rıfâî tarikatının şeyhlerinden biridir ve *Divan*'ının yanı sıra farklı eserleri de olan bir

⁶⁶ On İki İmam, Duvaz İmam, Duvaz-deh İmam şeklinde de kullanılmıştır. Alevî-Bektâşî geleneğinde kabul edilen On İki İmam sırasıyla şu isimlerdir: Ali b. Ebî Talip, Hasan b. Ali, Hüseyin b. Ali, Zeyne'l-âbidîn, Muhammed el-Bakır, Cafer-i Sadık, Musa el-Kâzım, Ali er-Rıza, Muhammed Takî, Ali Nakî, Hasan el-Askerî, Muhammed Mehdi.

⁶⁷ Kâinâtın yaratılışının Ehl-i Beyt nuru ile ilişkisi, On İki İmam'ın yaratılıştaki rolü ile ilgili menkıbevi bir anlatı için bkz: (Yıldırım, 2018, ss. 160-5).

⁶⁸ Duvaz İmam (On İki İmam) şiir türünü ve 15. yüzyıldan günümüze kadar gelişimini ele alan bir çalışma için bkz.: İyiyol, 2013, ss. 228-50).

şahsiyettir.⁶⁹ "Der-Mersiye-i Hânedân" başlıklı kaside formundaki şiir (21a) On İki İmam ve özelliklerini sıralarken bir yandan onların düşmanlarını da lanetle anmaktadır:

Ol Muḥammed Bâkır o kim ibn-i Zeyne'l-‘Ābidîn
Olmuş idi on sekiz yıl çün imāmü'l-müttaḳîn

Eyleyüp ‘Abdümelik oğlu Hişâm inkâr-ı dîn
Meyl [idüp] it gibi dünyâ cîfesine ol la‘în

Ḳırk toḳuz yaşında iken merd-i meydân-ı zemîn
Gör nice itdiler anı çünki re’sül-ḥâ’inîn

Geldi çün şehri-i Muḥarrem irdi mâtem günleri
Ḥânedân-ı dost akıtsun yaş yerine ḳanları

Verilen alıntıdaki son beyit mersiye boyunca sürekli olarak tekrarlanmaktadır. Bu durum, mersiye'nin Muharrem aylarında icra edilen, sıkça okunan bir şiir olduğu fikrini akla getirmektedir.

Seyyid Seyfî yahut Nizamoğlu unvanıyla bilinen Seyfullah Kasım ise 16. yüzyılda yaşamış Halvetî bir şairdir. Halvetîliğin Sinaniyye kolunun kurucusu Ümmi Sinan'dan feyz alan Seyfullah'ın *Divan*'ının yanı sıra birçok eseri bulunmaktadır.⁷⁰ Seyfî'nin şiiri (37b) ise gazel formunda olup On İki İmam'ı daha kısa ve öz biçimde anlatmaktadır. Penâhî'nin tarikat bağlantılarından biri olarak addettiği Halvetîlikten dönemine göre eski bir şaire de yer vermiş olması kayda değerdir. Tarik-i nazenin diye bilinen tasavvufî oluşumun Bektaşîliğin yasaklanması sonrasında Halvetîliğin Uşşakîlik kolu altında faaliyetlerine devam ettiği düşünüldüğünde, Penâhî'nin Halvetîyye ile olan ilişkisinin çift yönlü olduğunu görmek mümkündür.⁷¹ Mecmuada yer verilen Halvetî şairlerine bakıldığında Penâhî'nin onların şiirleriyle de bağ

⁶⁹ (Şimşek, 2005).

⁷⁰ (Meral, 2014).

⁷¹ Bu mesele ile ilgili tezde gerçekleştirilen tartışma için bakınız: Bölüm 1: Giriş.

kurduğu ve kendi edebi zevk / tasavvufi anlayışına uygun düşen şiirlerini kaydettiğini söylemek mümkündür.

Kabûlî ve Seyfî gibi farklı tarikatlardan şairlerin On İki İmam konulu şiirlerinin yanı sıra mecmuada Virânî ve Meylî'nin de bu öğretiyi içeren çok sayıda şiiri bulunmaktadır. Bir önceki bölümde incelenen mecmuanın başındaki *Noktatü'l-Beyân* adlı mensur metinde de On İki İmam tafsilatlı bir şekilde ele alınmaktadır. On İki İmam şiirlerinin birçoğuna bakıldığında bu şiirlerin edebi / felsefi derinlikten ziyade işlevsel (anma-hatırlama) bir amaca hizmet ettiği söylenebilir. Kısıtlı sayıdaki mısra ve beyitlerle bu on iki ismi sırasıyla ve bütünüyle zikretmenin zor olmasıyla bu durum açıklanabilir.

On İki İmam şiirleriyle ilgili dikkat çekilecek son bir husus ise Bağdatlı Ruhi (16b) ve Mevlânâ'ya yanlış olarak atfedilen iki şiirdir. Bağdatlı Ruhi'nin divan edebiyatındaki güçlü konumu ve bilinirliğine karşın onun tarikat görüşleri tam olarak bilinmemektedir (Ak, 2008, s. 205). Mecmuadaki şiirin farklı bir Rûhî'ye ait olma ihtimali kuvvetlidir. Öte yandan Monla-i Rûmî mahlasıyla Mevlânâ'ya atfedilen şiir ise Nesîmî'nin divanında bulunmaktadır (Ayan, 2020, s. 247). Bu yanlış atf, 1826 sonrasında Bektâşîlik ve Mevlevîliğin yakınlaşması ile birlikte düşünülebilir (Maden, 2020, s. 200-1) ve Nesîmî'nin sözlü gelenekteki yaygın etki alanı ile ilişkilendirilebilir. Nesîmî'nin şiirlerinin yazılı divan nüshalarının çok daha ötesinde bir etki alanına sahip olduğu ve sözlü kültürde toplum içinde yaşamaya devam ettiği bilinmektedir.

Bu isimlerin korunumu ve hatırlanması için nesilden nesile bir köprü vazifesi gören sözlü gelenekte yaşatılan On İki İmam öğretisinin, mecmuada 22 şiirde bahsi geçmektedir. Penâhî'nin kendi şiirindeki bu inanca dair referanslarını düşündüğümüzde onun doktrininde de On İki İmam'ın yerinin son derece güçlü

olduğu görülecektir. Nitekim Alevî-Bektâşî edebiyatı bağlamında "Düvaz Deh İmam" yahut "Düvaz İmam" diye bir şiir türü (Soyer, 2019, s. 153) olduğu düşünüldüğünde mecmuada yapılan bu vurguyu anlamlandırmak daha kolay olmaktadır. Bir sonraki bölümde ise daha önce incelenen alt başlıkların aksine mecmuada daha sınırlı çapta tesiri olan Kalenderlik ve toplumsal eleştiri konusu incelenecek, bu öğretinin kökenlerine dair kısa bir açıklamadan sonra mecmuadan örnekler ortaya koyulacaktır.

4.5 Kalenderlik ve toplumsal eleştiri

Bölüm boyunca ele alınan inanç unsuru ve öğretiler genellikle Alevî-Bektâşî geleneği eserlerinin iç dinamiği ile ilişkilendirilebilecek nitelikteydi. Bu metinlerde önemli kavram-kişilikler ve olaylarla kendi gelenek olarak kendi içine odaklanmışken bu alt başlıkta inceleyeceğimiz kalenderlik öğretisi ise, Alevî-Bektâşî zümrelerinin dışındaki dünya ile olan ilişkilerini ve "diğerlerinin" onlara bakışı hakkında bize ipucu vermektedir. Toplumun ve "zahid" kişiliğinin eleştiri oklarının hedefi olan kalenderâne / kalender-meşrep sufiler; dünya hayatına önem vermeyen, toplumun normatif inanç ve geleneklerinin dışında kendilerini konumlandıran insanlardır. Bu tip bir hayat tarzı seçen tasavvufi zümrelere kalenderler veya kalender dervişler adı verilmektedir.⁷²

Kalender dervişler, toplumda norm olarak kabul edilen, çalışarak kendi yaşesini sağlama, düzgün bir kılık kıyafette bulunma ve şer'i hükümlere sıkı sıkıya bağlı olma gibi hususları önemsemez ve bunlara değer vermezler. Şer'i hükümlerin birçoğunu yerine getirmeyen bu zümreye mensup kişiler zaman içinde zühd ve takvayı önceleyen gruplar tarafından "mülhid" (dinsiz) olarak nitelendirilmişlerdir.

⁷² Bu tip derviş toplulukları hakkında yapılan iki farklı görüşü temsil eden çalışmalar için bakınız: (Karamustafa, 2020); (Ocak, 2017).

Kalenderliğin Melâmîlik ile arasında yakın bir ilişki mevcuttur ve bu iki oluşumun dünyaya bakış açısında birçok paralellik mevcuttur (Azamat, 2001, s. 253). Öte yandan Kalenderliğin arka planında belirli bir felsefe ve tarihi müktesebat olduğunu söylemek de gereklidir. Alevî-Bektâşî geleneğinin önemli ozanlarının pek çoğunun kullandığı bir unvan olarak karşımıza çıkan "abdâl" kavramı ve anlam çerçevesi, Kalenderlik ve kalender insan tanımıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Anadolu'nun İslamlaşması sürecinin başat figürlerinden biri olan abdallar (Abdalân-ı Rûm) Bektaşî tarikatının kurulumunda da rol oynamış zümrelerden biridir.⁷³ *Penâhî Mecmuası*'nda mürettibin kendini Melâmî olarak tanımlaması ve yer verdiği bazı şiirlere bakıldığında onun tasavvufi düşünce dünyasında Kalenderliğin veya Melâmîliğin izlerini görmek de mümkündür.

Mecmuada Kalenderlik ile ilişkilendirilebilecek en önemli isim Yanbolulu Alî Turâbî Dede Baba (ö. 1868)'dir. Bu öğretiyle ilişkilendirilebilecek iki şiirin de Turâbî Baba'ya ait olması dikkat çekicidir. Turâbî'nin gençlik yıllarında üçüncü devre Melâmîlerinin pîri olan Muhammed Nûru'l-Arabî ile Üsküp'te tanışarak ona intisap ettiği ve ömrünün ilerleyen yıllarında İstanbul Merdivenköy Bektaşî dergahında ikrar alıp Bektaşîliğe bağlandığı bilinmektedir (Duman, 2013). Turâbî Baba'nın mürettep bir divanı vardır. Mecmuada yer alan dört şiirinin ikisi kalender-meşrep ve Melâmî neşve içeren şiirlerdir. Destan formundaki bu şiirler (12b, 15b), kalenderâne bir hayat tarzını ortaya koyan ve toplumun şaire dönük (veya şairin topluma yönelik) eleştirilerini yer yer mizahi bir üslupla dile getiren şiirlerdir.

Destan türündeki bu şiirler, mecmua içindeki diğer öğreti ve inanç unsurlarının zikredildiği şiirlerden farklılığıyla ön plana çıkmaktadır. Bilhassa mizah

⁷³ Bugün kullanılan Alevî-Bektâşî kavramı bir çatı terim olarak karşımıza çıkmaktadır, bu kavram ile kastedilen zümreler arasında Kızılbaşlar, Abdallar, Kalenderiler, Haydariler bulunmaktadır. Bütün bu grupları kapsayıcı bir isimlendirme olarak Alevilik ve İslam'daki konumu ile ilgili kavramsal bir tartışma için bakınız: (Oktay, 2021, ss. 53-78).

unsurunun kullanımını ve şiir öznelerinin dönüşümleri bu şiirlerin anlam derinliğini arttırmaktadır.⁷⁴ Turâbî Baba'nın "didiler" redifli destanı, şiir öznesi ve toplum arasındaki çekişmeyi (çelişkiyi) bir nevi diyalog şeklinde sunması ve yer yer bu diyalogdaki özne geçişlerinin belirsizleşmesi yönüyle sıra dışı bir şiir olarak karşımıza çıkar:

Eski sebağdan geçübün
Gel çevir evrāk didiler
Rıhleti bāng itdi şadā
Diñle hey ahmağ didiler
(...)
Sende nedir bu semelik
Şatma baña gel dedelik
Şırtına bir elli çelik
Urmalı muṭlağ didiler
(...)
Kılsa vefā 'ahde güzel
İşte qarīb oldu ecel
Ya ne beyhūde [bu] 'amel
Vay gīdī ṭorlağ didiler (12b)

Şair, kendisini yolun başında ders gören bir derviş olarak tanımlamakta, toplumun ona karşı eleştirilerini ve hakaretlerini sıralamaktadır. Bu eleştiriye sebep olan özelliklerden şairin aslında rahatsız olmadığı ve kendisini eleştiren kişiler karşısında mağrur bir tavır takındığı şiirde hissedilmektedir.

Ahmak, gīdī gibi hakaretlere maruz kalan "torlak" şiir öznesi şiirin devamında da birçok eleştiriye maruz kalmaktadır. Torlak; tüysüz, parlak oğlan, başlarını kazımış derviş olarak tanımlanabilir.⁷⁵ Bu eleştiriler kısaca şöyle sıralanabilir: Alçak vasıflı, "men aref"i bilemeyen mayası temiz olmayan boş konuşan kişi, menziline kaybetmiş kupkuru kavlak (güneşten derisi soyulmuş) bir derviş.⁷⁶ Şiirin bazı dörtlüklerinde hakaretimiz üslup yerini biraz daha öğüt veren bir

⁷⁴ Mizah unsurunun kullanımı ile ilgili Kaygusuz Abdal'ın mecmuada bulunan "pilav" redifli şiirine de bakılabilir (23a). Bu gazelde nükteli ve mizahi bir üslup ile pilav sevgilinin yerine koyulmaktadır.

⁷⁵ (Karamustafa, 2008, s. 16); (Rossi, 1955, s. 9-10).

⁷⁶ "Nefsini bilen Rabbini bilir." manasındaki hadis için bkz: *el-Aclunî, Keşfu'l-Hafâ*, 2, 262.

yapıya bürünmekte ve "Acaba buradaki sözleri söyleyen kişi daha önceki hakaretleri sıralayan kişi ile aynı değil mi?" sorusunu akla getirmektedir:

Men dirim ey āl-i himem
Mende kamu derd ü elem
Eyle baña luḡ u kerem
Bu söze haḡ haḡ didiler

Bāb-ı tevekkülde şafā
Bul anı var çekme cefā
İşde bu teslīm ü rızā
Boynuña gel taḡ didiler

Dünyāyı bir yaña koyup
Hān-ı kanā'atle toyup
Varlığı cümle soyup
Kalmalı çıplaḡ didiler (12b)

Turābî'nin tasavvuf yolunun gereklerini (Hak yoluna can ve baş vermek, ölmeden evvel ölmek gibi) sıraladığı dörtlüklerin ardından şiirin mahlas dörtlüğündeki sözlerine bakıldığında (Şıdkıla güş eyle cevāb / İşde budır rāh-ı şavāb) Turābî'nin (bu şiir aracılığıyla) doğru yolu işaret ettiği görülmektedir. Kırşehir'de Hacı Bektāş dergahında dedebaba postuna oturan bir isim olarak Turābî'nin kalenderliğe ilişkin bu göndermeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca şiir boyunca "didiler" ifadesinin kime ait olduğu noktasında bir belirsizlik yaratmakta ve buradan bir anlam oyunu kurgulanmaktadır. Bu Turābî'nin şairliğinin güçlü yönünü göstermektedir.

Turābî'nin Kalenderlik ile ilişkili diğer şiiri de onun kalender-meşrep yanını çok net biçimde sergileyen ifadeler içermektedir:

Haylazlığa düşdüm nihāyet vardım
Bir kimse raḡm idüp itmedi yardım
Düşünmeden ġayri uyuza ḡardım
Ḳaşındığım bu kim ḡarāretim var
(...)
İncitme vā'izā gel eyle kerem
Zühd ü taḡvā üzre dirseñ gidemem
Bayrām namāzını terk eyleyemem
Yılda iki kerre 'ibādetim var

Harāmî gelince namâz kılarım
Çıkınca cāmi‘ den pabuç çalarım
Çok âdemiñ başın derde şalarım
Hırşızlıkda benim hilâfetim var (16b)

Turâbî Baba, Alî Ufki Bey tarafından Kitâb-ı Mukaddes'in Yeni Ahit bölümünün tercümesini tashih edecek derecede donanımlı bir şahsiyettir (Duman, 2013). Onun gibi dedebaba postuna oturan, mürettep divan sahibi bir şairin bu tarzda yazılmış şiirlerinin varlığı enteresan ve bir o kadar da değerlidir. Şiirler dil olarak basit ve mizahi unsurlar içerse bile altındaki anlam katmanları ve dilin kurgulanmasına bakıldığında Turâbî'nin Alevî-Bektâşî geleneğinin (henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş) büyük şairlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kalenderâne üslup, Turâbî'yi Alevî-Bektâşî geleneğinde diğer isimlerden daha farklı bir noktaya taşımaktadır. Penâhî'nin de onun bu şiirlerine yer verışı, Melâmî olmasıyla da paralel olarak bu hayat tarzını tasvip ettiğini göstermesi bakımından değerli doneler sunmaktadır. Bölüm alt başlıklarının her birinde bahsi geçen öğreti ve inanç unsurlarının Penâhî'nin doktrinal dünyasındaki tesirinin çerçevesini çizebilmek onun tasavvufi görüşlerini anlama noktasında bize büyük fayda sağlamıştır. Bölüm 4'ün sonucu olan bir sonraki alt başlıkta, bütün bu inanç unsuru ve öğretilerin ışığında Penâhî'nin kişisel doktrininde ön plana çıkan fikir ve anlayışların genel bir değerlendirmesi yapılacak ve mürettibin bu mecmuayı derleme amacı ile bu öğretiler arasında bir paralellik kurulacaktır.

4.6 Penâhî'nin kişisel tasavvufi doktrinine ulaşmak

Bölüm boyunca mecmuada bahsi geçen öğretiler, örnek metinlerin yakın okuması yoluyla analize tabi tutulmuş ve Penâhî'nin doktrinal arka planındaki inanç unsurlarının bir bileşimi ortaya konmuştur. Muhibb-i nazenîn olarak kendini tanımlayan ve tarihi konjonktürde Bektaşiliğin tarikat faaliyetlerinin yasaklandığı

yıllar içinde hayatını sürdürmüş biri olarak Penâhî, devrin şartları gereği diğer tarikat ve tasavvufî zümrelerle etkileşim içinde olmuştur. Bu devirde Halvetiyye, Mevleviyye gibi diğer tarikatlarla yakınlaşmanın sonucunda Bektaşîliğin diğer tasavvufî zümreler arasına fikrî ve ritüel bağlamında nüfuzuna daha çok odaklanılmış (Maden, 2018, ss. 195-204), fakat bu tarikatların Alevî-Bektâşî geleneğindeki yansımaları üzerinde fazla durulmamıştır. Penâhî ve mecmuası, bize görece daha az çalışılmış ve üzerine düşünülmüş bir alanda ufkumuzu genişletecek yeni bilgiler sunmaktadır.

Penâhî'nin tasavvufî öğretilerinde dikkat çekici husus, yaşadığı devrin farklı tasavvufî zümrelerinin eserleriyle de iletişim halinde olması ve kendi tasavvufî şiir mecmuasına onların şiirlerini eklemesidir. Diğer tarikat ve zümrelerin şiirlerinin büyük çoğunluğu da yine Ehl-i Beyt, On İki İmam gibi Alevî-Bektâşî geleneğinde de sıklıkla bahsi geçen öğretî ve konulardan oluştuğu düşünüldüğünde, şairin kişisel tasavvufî doktrinini desteklemek için farklı zümrelerin aynı konudaki şiirlerine de başvurabildiğini bizlere göstermektedir. Penâhî'nin; derlediği metinlerin içindeki ayet ve hadis referanslarının çokluğu, Hz. Peygamber övgüsü için yazılmış (sınırlı sayıda da olsa) na'tlar, farklı tarikat ve zümrelere mensup şairlerin de şiirlerine yer vermesiyle, Alevî-Bektâşî geleneğine bağlı katı bir tasavvufî anlayışa sahip olmadığını söylemek mümkündür. Kur'an'dan ve hadislerden yapılan alıntılarının çokluğu da sunulan bu iddianın doğruluğunu kanıtlar mahiyettedir.

Penâhî edebî zevk ve tasavvufî doktrinine uygun metinleri mecmuasına dahil etmiş ve bu derlemeyi yaparken salt bir tarikat ya da Sünnî / Alevî-Bektâşî ayırımına gitmemiştir. Felsefî derinliği yoğun olan birçok şiir, vahdet-i vücud, nûr-ı Muhammed-Ali'ye yapılan atıflar mürettibin tasavvufî hayal dünyasının geniş olduğunu ve donanımlı bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır. Mecmua boyunca

zikredilen tüm bu öğretiler ve inanç unsurları mecmuadaki metinlerarası ilişkinin güçlenmesini sağlamış ve mecmuanın derlenme amacına katkı sağlamıştır.

Penâhî'nin bu mecmuayı derlemesinde yukarıda bahsedilen tasarruflarına bakarak onun zihninde Alevî-Bektâşî edebiyatının tekke edebiyatından bağımsız ve ayrı durmadığını, tam aksine geniş dairede bir kültür ve geleneğin bir kolu olarak Alevî-Bektâşî edebiyatı tasavvurunu göstermektedir. Mecmua türündeki bu ve benzeri eserlerin, derleyicisi hakkında sağladığı bilgiler son derece geniş spektrumlu olabilmekte ve mürettibin bireysel yaşamına ve fikirlerine dönük değerli bilgiler sunabilmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Klasik edebiyat alanında son dönemde önem kazanan mecmua çalışmaları, çoğunlukla (divan neşri çalışmalarında olduğu gibi) metin neşri, içerik tasnifi ve eğer tespit edilebiliyorsa mürettibin hayatı, eserleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yüksek lisans tezi metnin transkripsiyonunu ortaya koymanın yanı sıra mecmua literatürüne yeni bir bakış getirerek mecmuanın biliniyorsa mürettibi ile olan ilişkisine ve yazmadaki metinlerarası ilişkilere odaklanmayı amaçlamıştır. Böylelikle *Penâhî Mecmuası*; bu çalışma boyunca görülebileceği üzere bize iki büyük perspektiften mecmuaya ve mürettibine yaklaşmak için imkan tanımıştır:

- Mürettibin okuryazarlık pratikleri ve buna bağlı metinlerin kaydedilmesinde görülen hususiyetler
- Mürettibin tasavvufi bağlantıları, kişisel doktrini ve buna bağlı olarak devrin tasavvufi tarihi

Bu iki ana perspektifin yardımıyla mecmuanın mürettibine ve devrine ilişkin önemli bilgiler elde edilebilmektedir. Bunun için mecmuanın mürettibini ve istinsah tarihini bilmek yeterlidir. Böylece bu tez, bir mecmuanın kendi bütünlüğünün dışına da çıkarak mikro ölçekten makro ölçeye yönelebilen bir okuryazarlık ve tasavvuf tarihi çalışması olarak ele alınmıştır.

Penâhî'nin kendisinin de sufi bir âşık olarak şiirlerinin mevcut olduğunu, bir şiirini mecmuanın sonuna eklediğini ve yer verdiği diğer şiirlerde kullandığı (şaire övgü ve bağlılık içeren) başlıklar düşünüldüğünde Penâhî'nin bu mecmuaya yaptığı müdahalelerle (eklemelerle) varlığını hissettirdiği görülmektedir. Tezin en başında kurguladığımız "Bir sufi-âşık ne okur? "Metinlerarasılık derleyicinin nezdinde nasıl

bir şeydir?" gibi sorulardan hareketle Penâhî'nin mecmuasını belirgin bir amaçla tema ortaklığına (Ehl-i Beyt öğretisi) binaen bir araya getirdiği ve bu metinlerin birbiriyle ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Ehl-i Beyt ve soyundan gelenleri yâd etmek mecmuada en önemli tema olarak karşımıza çıkmış, vahdet-i vücut ve Hurûflilik de bu temadaki şiirlerin genellikle felsefi altyapısını oluşturmuştur. *Penâhî Mecmuası*, Alevî-Bektâşî geleneğinin birçok ismini barındırmasının yanı sıra farklı tarikatlardan (Sünni tarikatlar da dahil olmak üzere) şairlerin şiirlerine de yine ortak tema bağlamında ev sahipliği yapmaktadır. Öte yandan mecmua türünün değerli özelliklerinden biri olan bireyin tasarruflarının daha çok ön plana çıktığı noktalarda Penâhî'nin önemseydiği şairlerin (Hilmî, Meylî vb.) mecmuanın genel çizgisinin dışındaki konularda yazılmış şiirlerini de mecmuaya kaydettiği görülmüştür.

Penâhî'nin yazarlık pratikleri ise şiirlerin büyük çoğunluğunun icra sırasında kaydedildiğini düşündürmektedir. Mecmuanın genelinde karşılaşılan yazım hataları, üstü karalanıp tekrar yazılan kelimelerin çokluğu, mecmua boyunca mürettibin hattının okunmasında karşılaşılan zorluklar bu tahmin için imkan tanımaktadır. Öte yandan birçok şiirde yapılan eklemelerin (icra sırasındaki Hû sesleri vb.) varlığı da şiirlerin en azından belirli bir kısmının performansı sırasında mürettip tarafından kaydedildiğine net bir kanıt olarak gösterilebilir. Alevî-Bektâşî geleneğinin sözlü yönünün kuvvetli bir şekilde 19. yüzyılın sonlarında korunmaya devam ettiği görülmektedir.

1902'de tertibi tamamlanan *Penâhî Mecmuası*'yla ilgili bu çalışmada ikinci perspektif de mecmuanın bütününde yer alan metinlerin yakın okuması (analizi) yoluyla belirginleşen tasavvufi arka plandan hareketle Penâhî'nin şahsi tasavvufi dünyasını (doktrinini) ortaya koymaktır. Ketebe kaydında belirtildiği üzere tarik-i nazenin mensubu olan Penâhî'nin, bu küçük ölçekli ve görece hakkında az bilinen

sufi çevrede bulunduğu ve tasavvufi anlayışında çoğulcu bir yaklaşımı benimsediği tespit edilmiştir. Kendini Halvetî, Melâmî, Vahdetî olarak da tanımlayan Penâhî'nin mecmuada yer verdiği metinler (ve kendi şiirinde) ön plana çıkan tarikat bağlantısı Bektaşiliktir. Tarihi konjonktür gereği kendilerini gizlemek durumunda kalan Bektaşîlerden biri olduğuna kâni olduğumuz Penâhî'nin, buna karşılık mecmuada Sünnî eğilimli şairlerin (Niyâzî-i Mısırî, Sezâyi-i Gülşenî, Selâmî, Seyfullah Nizamoğlu vb.) şiirlerine de yer vermesi onun çoğulcu yönünü ortaya koymaktadır. Bu şairlerin şiirlerinin birçoğunda mecmuanın genel çizgisindeki gibi Ehl-i Beyt öğretisi gözlemlense de mecmuada vahdet-i vücut, Hz. Peygamber övgüsü, insan-ı kâmil gibi konularda da şiirlerin bulunması Penâhî'nin, Sünnî / Alevî-Bektâşî ayırımına gitmeden tema ortaklığına önem verdiğini söylemek mümkündür. Bu durumu, Penâhî'nin içinde bulunduğu tarik-i Nâzenîn zümresinde yalnızca gizlenme veya takiyye amacıyla bulunmadığını ve farklı tarikatlarla da etkileşim / alışveriş içinde olması ile açıklamak mümkündür.

Halvetîliğin alt zümrelerinden biri olan Uşşakîliğe mensup bir bağımsız grup olarak 19. yüzyılın ortalarından sonra ortaya çıkan "nâzenin"lere Penâhî özelinde bakıldığında, Halvetî ve Mevlevî zümrelerle bir yakınlaşma görülmektedir. Mecmuada sehven de olsa Mevlânâ ve Şems'e atfedilen şiirlerin olması, Alevî-Bektâşî geleneği şairlerinden sonra mecmuada en çok Halvetî şairlere yer verilmesi de bu olguyu doğrulamaktadır. Bu mikro ölçekli çalışma ile günümüz dünyasında birbirlerinden uzakta pozisyon alan Sünnî tarikatlar ve Alevî-Bektâşî geleneğinin aslında 20. yüzyılın başına dek müşterek belirli zeminlerde buluşabildiği tespit edilmiştir. Ehl-i Beyt, Kerbelâ, On İki İmam gibi temalar ortak bir payda haline gelirken tasavvufi şiirin felsefi yapıtaşlarından biri olan vahdet-i vücut da birbirinden

farklı tasavvufi zümrelerin şiirlerinin imgesel arka planında ortak bir rol oynamaktadır.

Bu iki temel bakış açısı ile mecmuaya yaklaşarak mürettibin metinlerle kurduğu ilişkinin farklı yönleri sorgulanmış, mürettibin okuryazar yönü ve tasavvufi yönü somut bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca metinlerin hat özellikleri vb. dış özelliklerinin analizinin yanı sıra içeriğine ilişkin yapılan yakın okuma ile bu mecmuayı (kendi dönemi ve koşulları ile) anlamlandırmak mümkün olmuştur. Bu çalışma; yapılan neşir ve tasnif aracılığıyla mecmua literatürüne bir katkı sağlamayı amaçlar. Ayrıca bu yüksek lisans tezi, sorduğu sorular ve kullandığı yöntemlerle de mecmua literatürüne yeni bir bakış getirmeye çalışmıştır. "Bir mecmua mürettibinin okuryazarlığı hakkında ne söyler?" "Tasavvufi şiir içeren mecmualarda mürettibin tasavvufi görüşlerini ve doktrinini tespit etmek mümkün müdür?" gibi farklı sorular bize bir mecmuayı incelerken yeni kapılar açabilecektir. Arşivlerde keşfedilmeyi bekleyen birçok mecmua veya geçmişte neşri yapılmış mecmualara (mürettip-mecmua arasındaki ilişkiye yönelik ve metinlerarası ilişkilere yönelik) bu soruları sormak mecmua literatürüne yeni bir yön kazandırabilecektir.

BÖLÜM 6

TRANSKRİPSİYON

6.1 Metnin transkripsiyonunda izlenen yöntem

- *Penâhî Mecmuası*'nda tezin yapısı gereği müstensihin hattına tamamıyla sadık kalınmış, sadece bariz hatalı ve/ya eksik yazımlar ve vezin hataları - eğer varsa- yapılmış neşirler esas alınarak tamir edilmiştir. Tamir yapılan yerler ve tamirde kullanılan neşrin kısaltılmış künye bilgisi dipnotta verilmiştir. Tamirin mümkün olmadığı durumlar dipnotta (kafiye bozuk, vezin bozuk, mısra eksik) şeklinde belirtilmiştir. Mecmuada metin tamiri yapılan durumlarda eklenen veya düzeltilen kelime ve cümleler köşeli parantez [] içinde verilmiştir.
- Müstensihin kullandığı ek gösterimlerinde ünlüleri açık şekilde belirtmediği durumlarda düzlük-yuvarlaklık uyumuna dikkat edilerek, 20. yüzyılın başındaki telaffuza uygun olarak yazılmıştır.
- Ayet ve hadislerden yapılan alıntılar tırnak içerisinde transkripsiyonlu biçimde gösterilmiş ve dipnotta referans verilmiştir.
- Müstensihin kendisi şiir veya metne bir başlık koymadığı durumlarda başlık kullanılmamış ve başlıklar *-* şeklinde gösterilmiştir.
- Mahlaslar italik şekilde gösterilmiştir.
- Şiirlerin formlarının (beyit, dörtlük, bend) tespit ve uygulamasında müstensihe sadık kalınmış, fakat dipnotta şiirin neşirde verilmiş orijinal formu belirtilmiştir.
- Mecmuanın sayfa numaraları sola dayalı bir şekilde gösterilmiştir: [1b], [15a] gibi. Yazmada boş bırakılan sayfalar dipnotta belirtilmiştir.

- Yazmadaki kelime veya mısraların şiirlerin basılı halleriyle varyant oluşturduğu durumlarda bu farklılıklar dipnotla gösterilmiştir.
- Vezinler metinlerin başında "[]" köşeli parantez ile verilmiştir. Takti çizgileri kullanılmış, ayrıca uzun-kısa (.---) gösterimi yapılmamıştır.
- Mensur metinlerde okumayı kolaylaştırmak adına gerekli yerlerde noktalama işaretleri kullanılmıştır.
- Yazmada mecmuanın hattından kaynaklı okunamayan yerler (...) şeklinde, müstensih tarafından boş bırakılan yerler () şeklinde gösterilmiştir. Okunamayan kelimelerin fotoğrafları dipnotlarda verilmiştir.
- Mecmuada okunuşundan tam olarak emin olunmayan kelimeler yanına soru işareti (kelime?) eklenerek verilmiştir.
- Mecmuadaki metinlerin farklı varyantlarını içeren neşirlerin ayrıntılı künye bilgisi "Kaynakça"da belirtilmiştir. "Kısaltmalar" bölümünde ilgili neşirler için kullanılan kısaltmalara yer verilmiştir.
- Mecmuada yer alan şiirlerin beyit ve bent sıralamasında mecmuadaki sıralama esas alınmış; şiirlerin basılı hallerine kıyasla farklar ve takdim-tehirler dipnotta gösterilmiştir.
- Metinlerin basılı neşirleriyle karşılaştırılmasında ilgili neşirde yer almayan kelime veya kelime gruplarını belirtmek için eksi işaretinin yanında neşir kısaltması (-S, -V1 gibi) verilmiştir.
- Farsça kelimelerde bulunan vav-ı maduleler ~ işareti ile gösterilmiştir.
- Metindeki hece düşmeleri "n'ola" örneğinde olduğu gibi kesme işareti ile birlikte verilmiştir.
- Bazı kelime sonlarındaki elif-i maksûreler ı harfi ile yazıldığında ĩ harfi ile, ı harfi ile yazıldığında ā harfi ile gösterilmiştir.

- Metinlerde kapalı e sesi [i] harfiyle belirtilmiştir.
- Metinde atıf vavının و belirtilmediği yerlerde köşeli parantez içinde [u] kullanılmış, atıf vavı ع (ye) harfiyle verildiğinde ise köşeli paranteze gerek duyulmamıştır.
- Allah kelimesiyle oluşturulan ‘Abdullāh, eyvallāh vb. tamlamalar ve özel isimler kesme işareti kullanılmadan verilmiştir.
- Farsça ve Arapça sözcüklerin ve eklerin yazılışında İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" (1993, ss. 53-89) adlı makalesinde belirlediği kurallara riayet edilmiştir.
- Kelimelerin okunuşunda büyük ölçüde Sir James W. Redhouse'un
- *Turkish and English Lexicon* isimli sözlüğü esas alınmıştır.

6.2 Transkripsiyon alfabesi

أ, ء	a / e / ' /	غ	g
آ	a / ā	ف	f
ب	b	ق	k
پ	p	ك	k / g / ñ
ت	t	ل	l
ث	s	م	m
ج	c	ن	n
چ	ç	و	v / o / u / ū
ح	h	ه	h / e
خ	h	ی	y / ı / i / ī
د	d	خو	h̃
ذ	z		
ر	r		
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ş		
ض	d / z		
ط	t		
ظ	z		
ع	'		

6.3 *Penâhî Mecmuası*'nın transkripsiyonlu metni

[1a] [Zahriye]

*_*⁷⁷

[11'li Hece Ölçüsü]

Mezhebim Ca'fer-i Şādıku'l-Metīn⁷⁸

Allāh dost eyvallāh peymāna geldim

Özüm dārda yüzüm yerde tırmuşum

Muhammed-‘Alī'ye ikrār virmişim

"Seḳāhum" şerbetin anda görmüşüm

İçüp kana kana mestāne geldim

Yolumuz on iki imāma çıkar

Mürşidim ‘Alī'dir şāhib-Zülfikār

Rehberim Muhammed Aḫmed-i Muhtār

Ḳuludur Şāhiyā dīvāna geldim

Meded yā ‘Alī⁷⁹

⁷⁷ (Kocatürk, 1955, s. 185).

⁷⁸ Şiirin başı 47b'de bulunmaktadır.

⁷⁹ Muhtemelen daha sonradan kurşun kalemle yazılmıştır.

[1b]

Destūr

Nokṭatü'l-Beyān

Bismillāhirrahmānirrahīm. Şāh. "Senurīhim āyātinā fi'l-āfāki ve fi enfusihim ḥattā yetebeyyene lehum ennehu'l-ḥaḳḳ".⁸⁰ Ḥaḳḳı taleb itmek oladur?, zīrā Ādem'den ğayrıdan taleb ider iseñ ma'rifet-i ilāhīden bī-ḥabersin. İmdi kendi vücūdına bir hoş nazar eyle gör ki göbeğinden aşağı yedi kat yerlerdir ve boğazına varınca göklerdir. Ve gögsüñden şadrı kürsīdir ve boğazından yukarı başın 'arzan? 'arş-ı ilāhīdir. Ve yedi kat yerde ve gökde her ne ki var, cümlesiniñ sırrı ve ḥaḳīḳati 'arşdır. Ve Ādem'in vücūdında her ne ki vardır, cümlesiniñ sırr-ı ḥaḳīḳati başdadır. Zīra Ādem'in cemālinde sī vü dü ḥurūfi mevcüddur. Ol ḥurūflarıñ muḳābelesinde bist ü heşt⁸¹ āl u evlādına ve çār-ı bī-pīrān? olanlar nebīler cümlesi mestürdur. Ve bunları bilmek gerekdir ki Ādem'in cemālinde çār ḳapusı vardır: ağız, burun, göz, ḳulaḳ. Çār nefsi vardır: levvāme, muṭma'inne, emmāre, müllḥime. Çār rūḥ vardır: nebātī, ḥayvānī, cismānī, insānī. Çār 'ālem vardır: nāsūt, ceberūt, melekūt, lāhūt. Çār melek vardır: Cebrā'īl, Mīkā'īl, 'Azrā'īl, İsrāfīl. Çār kitāb vardır: Zebūr, Tevrāt, İncīl, Ḳur'an. Çār ḥurūf vardır: Pā, Çā, Jā, Ņa. Daḫı cemālinde heft ḳara ḥaṭ vardır, on dört beyāz ḥaṭ vardır ve yedi er vardır; cem'an yekün bist ü heşt olur. Çār ḳapusuyla sī vü dü kelime Allāh'dır ve iki sultāna işaretdir. Ve dünyāda her ne ḳadar leṭāfetlü, lezzetlü nesne var ise işbu sī vü dü ile söylenür. Andan hezār hezār 'alā rivāyet on sekiz biñ 'ālem içinde sī vü dü ḥurūf bulunur.

⁸⁰ (Fussilet, 41/53).

⁸¹ 28 harfe işaret etmek isteyen mürettip, Farsça yirmi yedi anlamına gelen bist ü heft ile yirmi sekiz anlamındaki bist ü heşt'i karıştırmıştır. Metnin devamındaki tüm bist ü heft'ler bist ü heşt ile değiştirilmiştir.

Sī vü dü hürūfāt Muḥammed, ‘Alī ve āl u evlādına baḡludur. Ol sulṭānlar bunlardır: Muḥammed, ‘Alī, Ḥasan, Ḥüseyn. İmām-ı ma‘ sūmlar çār-deh bunlarıñ evlādlarıdır ki: Zeyne'l-‘Ābidīn, Muḥammed Bākır ve Ca‘fer-i Şādık ve Mūsā Kāzım, ‘Alī Mūsā er-Rızā, Taķī ve bā-Naķī, Ḥasanū'l-‘Askerī, Muḥammed Mehdī'dir. İmdi ma‘ sūm-ı pākılar bunlardır ki: Muḥammedü'l-Ekber çocuk oḡludur ‘Alī'niñ.

[2a]

‘Abdullāh, İmām Ḥüseyn'iñ oḡludur. Kāsım, İmām Ḥüseyn'in oḡludur. Ḥasan ve Sa‘īd ve Kāsım, İmām Zeyne'l-‘Ābidīn oḡullarıdır. ‘Alī el-Efṭar, İmām Muḥammed Bākır oḡludur ve ‘Abdullāh ve Yahyā el-Hādī, İmām Ca‘fer-i Şādık oḡullarıdır. Şālīh [ve] Ṭayyīb, İmām Mūsā Kāzım oḡludur. Ca‘fer, İmām Naķī oḡludur. Ca‘fer ve Kāsım Ḥasanū'l-‘Askerī oḡullarıdır. İmdi ma‘ sūmlar on dört oldı. Ādem'iñ cemālinde olan beyāz ḡaṭlara işāretidir. Meşelā Ādem'iñ eli ayaḡı iki ḡaṭlardır: sağ ve şol tarafı. Zīrā şaķķ-ı istivā vardır. Kālallāhu te‘ālā: "Elem neşrah leke şadrak"⁸² buyurmuşdur. Bir kimse ki istivā sırrını bil[mez]⁸³ ise ṭarīkatde menzil alamaz behresi olmaz, cāhil kalar. Cāhil oldur ki istivā sırrını bilmez ise Muḥammed ‘Alī'yi bilmez. Ḥaķķ buyurmuşdur: "Ma itteḡazallāhu veliyyen cāhilen" ve Hazret-i Risālet buyurmuş: "El-cehlü aķrabu mine'l-kūfri ke-sevādi'l-‘ayni bi-beyāḡetin"⁸⁴ ve bir daḡı buyurur: "Eş-şey'u bi'-şey'i ve cāhilün leyse bi-şey'in" ve bir daḡı buyurur: "El-cāhilu ‘aduvvuke velev kāne ebūk"⁸⁵. İmdi ey cān, cān gözini aç bir ḡoş naḡar eyle ki Ādem'iñ alnı birdir, şaķķ-ı istivā ile iki olur. Sağ tarafı Muḥammed Ekber ve şol tarafı ‘Abdullāh'dır. Göz ile kaş aralıḡı iki ḡaṭdır, ‘Abdullāh ile Kāsım'a işāretidir. Göz ile yanaḡ aralıḡı iki ḡaṭdır, Ḥüseyn ile Kāsım'a işāretidir. Ve yanaḡlar daḡı Yahyā el-Hādī

⁸² (İnşirah, 94/1).

⁸³ Metinde "bilir" şeklinde geçtiği halde anlam uygunluğu açısından metin tamiri yapılmıştır.

⁸⁴ "Cehālet, küfre gözün beyazının siyahına olduḡundan daha yakındır" (Hadis-i Şerif).

⁸⁵ "Baban bile olsa cāhil düşmanıdır" (Hadis-i Şerif).

ile Şālih'e işāretidir. Ve dudak ile yüz aralığı iki haṭdır, Ṭayyīb ile Ca'fer'e işāretidir. Ve iki yüzler iki haṭdır, Ca'fer ile Kāsım'a işāretidir. Ve yüz ile burun aralığı iki haṭdır, 'Alī el-Eftar ile 'Abdullāh'a işāretidir. İmdi ey tālib, gör ki bu çehār-deh ma'sūm-i pāk Ādem'in cemālinde münevverdir ve hāşşa-i kudret ile mükteseb olmuştur. Bunları kendi cemālinde taleb eyle ki haḫḫı bulup cāhil olmayasın, eger Muḫammed-'Alī senden rāzī olur ise. Ve kara haṭlar aña göredir: Evvelā iki kaş ve bir saç, dört kirpik yedi oldu ve iki kulaḫ ve iki yüz ve iki burun ve bir ağız yedi oldu; cem'i on dört oldu. Daḫı ez-sivā-yı ḫaddeyn? bist ü heşt çehār daḫı kapusı sī vü dū olur. Kelimetullāh cem'ī-i kā'inātdır. Bir nazar eyle kendi cemālinde ki sī vü dū ḫurūf ve sī vü dū sulṭānı bulursun. Ammā iki kaş Ḥadīçe ile Fāṭıma'ya işāretidir ve iki göz Ḥasan ile Ḥüseyn'e işāretidir ve üst kirpiklerin Zeyne'l-'Ābidīn ile 'Alī Naḫī'ye işāretidir.

[2b]

Ve aşağı kirpikler Mūsā Kāzım ile Muḫammed Bākır'a işāretidir. Ve bir saç, Muḫammed-'Alī'ye işāretidir. Zīrā saç birdir; Muḫammed-'Alī daḫı bir vücūddur ve bir nūrdur. Ammā şaḫḫ-ı istivā ile iki olur. Muḫammed-'Alī'nin daḫı şıfātı ikidir: biri zātı biri vücūd[udu]r. Ammā burun 'Alī Rızā ile Ḥasanü'l-'Askerī'ye işāretidir. Ve dehānın Muḫammed Taḫī'ye işāretidir. Ve iki kulağın Muḫammed Mehdī'ye ve Ca'fer-i Şādık'a işāretidir. Ve şāribin ki birdir; haṭṭ-ı istivā ile iki olur, Ādem ile [Ḥavvā]'ya⁸⁶ işāretidir. Ve saḫal birdir istivā ile iki olur, İbrāhīm ve Nūḫ nebīye işāretidir. Ve nazar eyle ki kendi cemālinde sī vü dū sulṭān ve sī vü dū ḫurūf mevcūddur. Ammā her bir ḫurūf bir sulṭāna işāretidir, birbirinden ayrı ve ğayrı degildir. Ve sī vü dū ḫurūf bir noḫtadan çıkar, bunların cümlesi 'Alī'den zūhūra geldi. Anın için Şāh-ı Velāyet buyurur: "Enne'n-noḫtatu taḫte'l-bā".⁸⁷ Böyle olunca cümle bir aşldır, ol aşl ki sī vü dū ḫurūfı bir noḫtadan geldi. Zīrā bir kimse ki bu sī vü dū

⁸⁶ Yanlışlıkla Fāṭıma yazılmıştır, anlam açısından tamir edilmiştir.

⁸⁷ Hz. Alī'ye atfedilen bir söz: "Be'nin (Bismillāh kelimesindeki) altındaki noktayım."

hurūfin bilmez ise ve bir hurūf kaç sultāna işāretidir bilmese ve kendi cemālinde ol sultānları işbāt eylemese tarīkat postunda ol kimseyi mürşid itmek haramdır ve hak degildir ve secde idilmez aña. Zīrā cāhildir ve cāhil olup kendi nefsiñ bilmedikde haqqı dañı bilmez, cāhil kalur. Yerinde degildir dīvāne ‘akl baş?. Aç gözün bunda iken haqqı bulup bilesin zīrā soñra çok tolaşursın. Heyhāt bir dañı kerre seniñ için tecellī itmez. Kāle ‘aleyhi's-selām: "El-mürşidi fī t̄alibin ke'n-nebiyyi fī ummetihi"⁸⁸ buyurur ve sī vü dü hurūfi nihānıdır?. İmdi Lām Elif Muhammed- ‘Alī'ye işāretidir ki cümlesi andan zuhūra geldi. Zīrā biri lāmdır bir[i] elifdir ‘Alī Lām, Muhammed [Elif]⁸⁹ ‘Ayn Hasan, Ğayn Hüseyin, Şin Zeyne'l- ‘Ābidīn, Sīn ‘Alī Nakī, Rā Ğadīçe, Zā Fātıma, Fā Muhammed Bākır, Nūn Mūsā Kāzım, Şād Muhammedü'l-Ekber, Dād ‘Abdullāh, Tā Yaḥyā el-Hādī ve Kāsım, Şā ‘Abdullāh-ı Şānī, Ğā ‘Alī el-Eftār, ‘Ayn ‘Abdullāh-ı Şālīş, Zāl Ca‘fer-i Şādık, Dāl Muhammed Mehdī, Cīm Sultān-ı Ğarībān Şāh-ı Ğorāsān ‘Alī Mūsā er-Rızā, Mīm Hasanü'l- ‘Askerī, Yā Muhammed Taķī, Kāf Hüseyin-i Ma‘şüm, Lām Kāsım, Nūn Yaḥyā el-Hādī, Bā Şālīh, Hā Tayyīb, Tā Ca‘fer-i Ma‘şüm ve Kāsım-ı Şānī ve Zā Ca‘fer-i Şānī. İmdi birāder dört hurūf dañı var durur ki anlar hurūf-ı mu‘cemdir ki: Pā Çā Jā Ñā. Bunlar cem‘-i kā’inātıñ aşlı ve terāzüsüdür. Pā Ādem, Çā Nūḥ, Jā İbrāhīm, Ñā Muhammed ‘aleyhi's-selām şıfatlarıdır. Ve's-selāmü taḥte'l-itmām bi-‘avni meliki'l-i‘lām.

⁸⁸ "Tālīp(ler) içinde mürşid, ümmeti içinde nebî gibidir." (Hadis-i Şerif)

⁸⁹ Mürettip bir önceki cümlede Lam ve Elif'i Hz. Alî ve Hz. Muhammed ile eşleştirmişti. Burada Peygamber'e karşılık gelen harfi yazmayı unuttuğu için metin tamiri ile Elif harfi eklenmiştir.

[3a]

Nuḡ-ı Virānī Baba⁹⁰

[Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün]

Her dem dilimde kelāmım 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Zikrim hemīşe şubḡ u şām 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Tesbīḡ ile şavt u şadām 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Çağırırım anı müdām 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Ezel ebed 'Alī derim 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Düşsem meded 'Alī derim 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Yokdur 'aded 'Alī derim 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Aḡmed Eḡad 'Alī derim 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Evvel O'dur, Āḡir O'dur 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Bāḡın O'dur, Zāḡir O'dur 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Ṭayyib O'dur, Ṭāḡir O'dur 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

Ḥāzır O'dur, Nāzır O'dur 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

⁹⁰ V1, ss. 12-13.

Oldur kitāb-ı cāvidān ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Oldur nişān her ne nişān ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Oldur olan hem bī-nişān ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Oldur ḥayāt-ı ins ü cān ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

[3b]

Zerre vü şems ü māhımız ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Mü’minleriz penāhımız ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Biz bendeyiz ol şāhımız ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Halk eyleyen ilāhımız ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Ḥasan Ḥüseyn-i ‘Ābidīn ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Bākır imām-ı şāh-ı dīn ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Ca’fer durur ḥaḳḳa’l-yaḳīn ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Ser-cümle Ḳur’ān-ı Mübīn ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Kāzım u Rızā hem Taḳī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Oldur ‘Alī ‘Alī Naḳī ‘Alī ‘Alī ‘Alī ‘Alī

Bu dünyāda Ḥayyü'l-Bāḳī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Fehm eyle var bilgil Ḥaḳḳ'ı 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

'Asker-īmām-ı reh-nümā 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Hem Mehdī-i şāḥib-livā 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Ma'sūm-ı pāk Āl-i 'Abā 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Tā ibtidā vü intihā 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

[4a]

Vīrānī'yim sūrdüm yüzüm 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Ṭapşurmuşum aña özüm 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Ḳanda baḳsam görür gözüm 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
Evvel āḥir budur sözüm 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī
'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī 'Alī

[4b]

Nefes⁹¹

[11'li Hece Ölçüsü]

Dün gece seyrimde bâtın yüzünde
Hünkâr Hacı Bektâş Velî'yi gördüm
Elfî tâc başında niķâb yüzünde
Aşlı imâm nesl-i 'Alî'yi gördüm

Geçdi seccâdeye oturdu kendi
Cemâli nûrunda çıraqlar yandı
İşâret eyledi sâķîler sundı⁹²
Bize Hâķ'dan gelen ıoluyı gördüm

İçdim ol ıoluyı 'aķlım yitürdüm
Çıkardım kisvetim ikrâr getürdüm
Menzil gösterdiler geçdim oturdum
Tiğ-bend ile baēlı belimi gördüm⁹³

Mürşid eteginden dutmuşum destim
Bu idi murâdım irişdi kaçdım
Bilmem ser-hoş muyum içmişim mestim
İsmi virid iden dilimi gördüm⁹⁴

⁹¹ İÖ Cilt 2, s. 26.

⁹² Metinde "sâķîler" yerine "ķar'abdâl" yazılmıştır, Kalender Abdal 16. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen bahsedilen Kara Abdal 19. yüzyılda yaşamış bir kişi olduğu için Ergun'un neşri tercih edilmiştir.

⁹³ Bu mısradaki kafiye bozulmuştur.

⁹⁴ Bu mısradaki kafiye bozulmuştur.

Ḳalender Abdāl'ım ҡoymuşum serim
Şükür ҡurbān oldum gördüm dīdārım
Erenler ser-veri gerçekler eri⁹⁵
Hünkār Hacı Bektāş Velī'yi gördüm

[5a]

Nefes⁹⁶

[11'li Hece Ölçüsü]

Bismillāh dir seniñ güzel cemālīñ
Şol yedi ḥarf ile oқunur ismiñ
Böyle ḥaber virir ġarīb 'āşığıñ
Meded Hızır-ı Ġā'ib Şāh Hızır⁹⁷ Baba

Ol ezel 'ahd ile Hāḳ'la Hāḳ olduñ
Elestü bezminde işbāt olunduñ
Muḥammed-'Alī ile şāhım bir olduñ
Meded Hızır-ı Ġā'ib Şāh Hızır Baba

Erenler ulusı ser-verler şāhı
Mü'miniñ ҡalbinde ĩmānı daḥı
Ġam degil bu dānā iderse āhı
Meded Hızır-ı Ġā'ib Şāh Hızır Baba

⁹⁵ Bu mısradaki kafiye bozulmuştur.

⁹⁶ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

⁹⁷ Mürettip Hızır kelimesini şiir boyunca Hızır şeklinde yazmıştır.

Ṭarīkat baħrinde ğavvāşa talmış
Ḥakīkat dürrleriñ arayup bulmuş
Ma‘rifet cür‘asın nüş idüp qalmış
Meded Hızır-ı Ğā‘ib Şāh Hızır Baba

Her dem yeksān olmağ kārımız bizim
Bundan ğayrı yoğdur⁹⁸ mālımız bizim
[5b]

Dū cihān ser-veri řāhımız bizim
Meded Hızır-ı Ğā‘ib Şāh Hızır Baba

Erenler üstādı niřāndır baña
Bu yolla bu erkān burhāndır baña
Derd-mend-i *Derūnī* bağlıdır saña
Meded Hızır-ı Ğā‘ib Şāh Hızır Baba

Nefes⁹⁹

[11’li Hece Ölçüsü]

Ḥağğ içün kendini ħurbān eyleyen
Şāh-ı Merdān oğlı İmām Hüseyn
Cümle erenlere fermān eyleyen
Şāh-ı Merdān oğlı İmām Hüseyn¹⁰⁰

⁹⁸ “yoğdur” müstensih satırın üstüne sonradan eklemiştir.

⁹⁹ PS, s. 686. şiirin bir dörtlüğü eksiktir.

¹⁰⁰ Şāh-ı Merdān oğlı İmām Hüseyn: Erenler ser-veri İmām Hüseyn PS.

Ceddi Muḥammed'dir atası ‘Alī
Anası Fāṭıma cihān evvelī
Cümle evliyālar eydürler belī
Şāh-ı Merdān oğlı İmām Ḥüseyin¹⁰¹

Fāṭıma ananıñ sevgili yāri
Muḥammed-‘Alī'nin göziniñ nūrı
Cümle erenleriñ yāri ser-veri
Şāh-ı Merdān oğlı İmām Ḥüseyin¹⁰²

Pīr Sultān Abdāl'iñ tutduğ dāmenin
Dostuna dost olduğ bir ḥanedānın
Ser-çeşmi degil mi Şāh-ı Merdān'iñ
Ehl-i Beyt-i Ḥünkār İmām Ḥüseyin¹⁰³

[6a]

Nefes¹⁰⁴

[11’li Hece Ölçüsü]

Gelin bugün dost evine varalım
Ḥallāc-ı Manşūr'um dārım Gül Baba
Yārimden ayrıldım feryād iderim
Kalmadı nāmūs u ‘ārım Gül Baba

¹⁰¹ Şāh-ı Merdān oğlı İmām Ḥüseyin: Gözlerimin nūrı İmām Ḥüseyin PS.

¹⁰² Şāh-ı Merdān oğlı İmām Ḥüseyin: Evliyālar pīri İmām Ḥüseyin PS.

¹⁰³ Şāh-ı Merdān oğlı İmām Ḥüseyin: Erenler ḥünkārı İmām Ḥüseyin PS.

¹⁰⁴ İÖ Cilt 2, s. 345.

Ƙan revāndır gözimizden yaşımız
Şükür geldik bir araya beşimiz
Şimdengirü Hū dimekdir işimiz
‘Arşa diriñ diriñ zārım Gül Baba

Gördüm kılincını tutar elinde
Keskin erenleri vardır yanında
Yardımcımız olsun maḥşer yerinde
Dünyāda uḥrāda varım Gül Baba

Yedi iklim dört küşeyi yürürsin
İstekliye murādlar virirsin
Dīn ser-veri Muḥammed'iñ nūrısın
Cennetde Baba ‘Oşmān nūrum Gül Baba

Pīr Ğā`ib Abdāl tatalum yasın
Tuna'ya virmişdir ğarībçe sesin
Yedi iklim dört küşenin gözcüsün
[Gel dīnim ĩmānım nūrım Gül Baba]¹⁰⁵

¹⁰⁵ İÖ ve CÖ'den eksik olan mısra eklenmiştir.

[6b]

Semā'ī¹⁰⁶

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]¹⁰⁷

Fenā bāğında her demde 'Alī senden meded senden

Lisānımdaki medħimde 'Alī senden meded senden

Yüzi "seb'a'l-meşān"ımda kitāb-ı cāvidānımda

Dilimde tercümānımda 'Alī senden meded senden

Bu 'ālemlē¹⁰⁸ olur māhir eger bāṭın eger zāhir

Eger evvel eger āḥir 'Alī senden meded senden

Kelām-ı vahy-i muṭlaqsın kemāl-i zāt-ı mu'allāsın¹⁰⁹

Ḥaḳīkat cümleye Ḥaḳ'sın 'Alī senden meded senden

Virānī bir ḳalenderdir ğulām-ı āl-i Ḥayder'dir

Murādın senden isterdir 'Alī senden meded senden

Ḳalenderī¹¹⁰

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

Bi-ḥamdillāh ḥaber aldım yine cānān oṭağından

Gelür şubḥ u mesā büy-ı ḥaḳīkat ḥırḳa ṭağından

¹⁰⁶ V1, s. 73.

¹⁰⁷ Şiir 8+8 hece ölçüsüne de uymaktadır.

¹⁰⁸ 'ālemlē: 'ilm ile V1.

¹⁰⁹ kemāl-i zāt-ı mu'allāsın: kemāl-i 'ilm-i muḡlaqsın V1.

¹¹⁰ H1, s. 330.

Humār-ı bāde-i ‘aşk virüpdür neş'e-i şānī
Akar sükker pıñarı menzil-i zemzem dede bāğından

Haķīkat ni‘metinüñ ehl-i zāhid lezzetin bilmez
Ne bilsün tatmamışdır nān u ni‘met pīr ocağından

Sürüp hāk-i der-i dergāh-ı pīre vechiñ ey ‘āşık
Uyandır kalb kandīlin Bālım Sultān çerāğından¹¹¹

[7a]

İdenler Hāzret-i Hünkār'a cāndan kulluk ey *Hilmī*
Olur dil-şād ile azāde elbet gam bucağından

*_*¹¹²

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Ey lebiñ kand-i mükerrer v'ey dehānıñ hūr-ı ‘ayn
Selsebīl olman ‘umūmunda hemīn ...¹¹³ ma‘īn

"Kābe kavseyin"¹¹⁴ remzini söyler kaşın [o] gavvāşa
Gözlerin ‘aşk ehline olmuş kitāb hem mübīn

¹¹¹ Üstteki beytin kafiyesi "ocāğından" kelimesi burada tekrar edilmiştir. H1'deki "çerāğından" ibaresi tercih edilmiştir.

¹¹² Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

¹¹³

¹¹⁴ (Necm, 53/9).

Eyit seb' a'l-meşānī sırrını kılman nüşūr

Secde-i "iyyāke na'budu"¹¹⁵ şol cebīniñ "nesta'īn"¹¹⁶

Sūre-i Şems'i kırā'at eylemişdir gör ruḥuñ

Şaçlaruñ "ve'l-Leyl"¹¹⁷

Gül cemāliñ vaşfidır *Meyliyā* Beytü'l-Ḥarām

Ḳılma devrānından bizi dūr yā Rabbe'l-'ālemīn

Nefes¹¹⁸

[8+8 Hece Ölçüsü]¹¹⁹

Bizim içdigimiz ṭolu ṭolulariñ ṭolusıdır

'Ummānlara ṭalup çıkan erenleriñ gemisidir

Sīne-i 'ummāna ṭalmadıḡı ṭalup cevher almadıḡı

Ṭālib yola gelmediḡi gine göñül yorisidir

Ulu şārlar¹²⁰ bezestānlar al çiçekli gülistānlar

Ala gözli nūristānlar erenleriñ ḡorisidir

¹¹⁵ (Fatiha, 1/5).

¹¹⁶ (Fatiha, 1/5).

¹¹⁷ (Leyl, 92/1). Mısranın devamı eksiktir.

¹¹⁸ PS, ss. 769-70.

¹¹⁹ Şiir PS'de dörtlük olarak verilmiştir.

¹²⁰ Metinde yazan "irişirler" ifadesi yerine anlamca daha doğru olan PS'deki "ulu şarlar" ifadesi tercih edilmiştir.

Kimdir bunu böyle diyen erenlerden naşīb alan
Yeşil ‘alem¹²¹ çeküp gelen Şāhım ‘Alī kendisidir

Pīr Sultān'ım dīdāra baḡ Manşūr ipiñ boynuna taḡ
Nesīmī oldu Ḥaḡ'la Ḥaḡ yüzen kendi derisidir

[7b]

*_*122

[11’li Hece Ölçüsü]

Olar kim bende-i ḡāşş-ı Ḥudā'dır
Muḡibb-i ḡānedān-ı Muşafā'dır

Ḥaḡīḡat Ka‘besiniñ kıbleḡāhı
İmām-ı pişvāmız Murtażā'dır¹²³

Ol iki ḡurretü'l ‘aynıñ anası
Yāḡīn bil Fāḡıma ḡayru'n-nisādır

Ḥasan-ı sultān şāh-ı ehl-i cennet
Ḥüseyn-i şāh şehīd-i Kerbelā'dır

Dün ü gün vechine ḡılan ‘ibādet
Ḥüseyn oḡlı ‘Alī Zeyne'l-‘abā'dır

¹²¹ ‘alem kelimesi ‘ālem şeklinde yanlış yazılmıştır.

¹²² N, s. 247.

¹²³ Mısrada 1 hece eksiktir.

Muḥammed Bākır u Ca'fer u Kāzım

İmām-ı heṣtom 'Alī Mūsā Rızā'dır

Taḳī vü bā-Naḳī ṣāh-ı 'Askerī hem

Muḥammed Mehdī-i ṣāh-ı evliyādır

Oḳu la'net ḥımār-ı ḥōr ḥınzıra

Olar kim düşmen-i Āl-i 'Abā'dır

Teberrā kılmayan yoḳ tevellāsı

Teberrāsız tevellālar ḥaṭādır

Teberrā kıl eyā *Monlā-yı Rūmī*¹²⁴

Teberrā kılmayanlara belādır

Nefes¹²⁵

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün]

Şehādet virmişim ben Muṣṭafā'ya

Ġulāmım cān u dilden Murtażā'ya

'Alī evlādınıñ ḥaḳ bendesiyim

Muḥıbbım Şāh Ḥasan Ḥulḳı Rızā'ya

¹²⁴ Nesîmî'ye ait şiir sehven Monla-yı Rûmî'ye atfedilmiştir (Ayan, 2020, s. 247).

¹²⁵ V1, ss. 85-6.

Fedâdır cân u başım hânumânım
Bi-küllî şâh Hüseyn-i Kerbelâ'ya

Şehâ yetmiş ikidir 'ilm-i esmâ
İşâretidir 'Alî Zeyne'l-'abâ'ya

Hurûf-ı lafzatullâhdır çü Bâkır
Mu'ayyendir güneş tek dū serâya

Haķîkat Ca'ferî olmak dilerseñ
Beri gel vâķıf ol Rabbü'l-'Alâ'ya

Gelür heftom imâm-ı şâh-ı Kâzım
Ki andandır yedi haţ[d]an¹²⁶ kinâye

[8a]

Dilâ heştom 'Alî Mūsâ Rızâ'dır
Beşâretidir ki râh-ı istivâya

Doķuz eflâk Taķî nûrıyla bünyâd
Anıñçün cism olur şemsu'd-đuhâya¹²⁷

¹²⁶ haţtañ şeklinde yanlış yazılmıştır, telaffuzdan ötürü dal yazılmamış ve ٱ (ñ) yanlış kullanılmıştır.

¹²⁷ Hz. Peygamber için kullanılan bir ifade.

Naķī'dir nokta-i "Nūn ve'l kalem¹²⁸" uş
Delāletdir bu remz-i "Kāf-Hā¹²⁹"ya¹³⁰

Bu on birinci 'Asker'dir imāmım
Şalādır gel sefer ehl-i şalāya

Muhammed Mehdī'ye her kim ki iķrār
Virüpdür od şimdi āķir cezāya

Ķılındı on iki işrāk namāzı
Ĥudā'dan farz olupdur enbiyāya

Sebeb oldur ki anı ķıldı Aķmed
İtā'at idesiñ Āl-i 'Abā'ya

Velī bu on iki yüzi ķadīme
Şehādet virmeyen uğrar ķazaya

Bulardan maķşadım yine bulardır
'İnāyet eylesünler men gedāya

Vīrānī'yim 'Alī'niñ bendesiyim
Fedādır cān u başım evliyāya

¹²⁸ (Kalem, 68/1)

¹²⁹ (Meryem, 19/1).

¹³⁰ Mısrada 1 hece eksiktir.

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

Ezel mişākımın cem'iyeti "kālū belī¹³²"dendir

Bizim ikrārımız nūr-ı Muḥammed'le 'Alī'dendir

Tevellā ehliyiz biz mürşid ü reh-berden el tutduk

Sülükumuz cenāb-ı Hacı Bektāş-ı Velī'dendir

Biz ol abdāl-ı 'aşkıız kim nemed-püşān-ı cānānız

Tecellīgāhımız tevḥīd-i envār-ı celīdendir

[8b]

Ṭarīk-i Hāk'da gerden-bend-i teslīm-i rızāyız¹³³ biz

Ḳanā'at tācımız serde veliyy-i kümmelīdendir

Tecerrüd faḥrını giydik uyandı çeşm-i ma'nāmız

Şu'ā'-i ḳalbimiz *Hilmī* çerāğ-ı mütecellīdendir

¹³¹ H1, ss. 245-6.

¹³² (A'râf, 7/172).

¹³³ "sīne-gerden teslīm-i rızāyız" şeklinde yazılmıştır, fakat anlam gereği H1'deki "gerden-bend-i teslīm-i rızāyız" tercih verilmiştir.

Dīvānī¹³⁴

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Aḥsen-i taḳvīmim ammā zāhidā aṣlım turāb

Rūḥ-i ḳudse maẓhar oldum ref' olundı her ḥicāb

Bir 'adem ma' dūmuyum kim ũeſ cihetle zāhirim

Sī vü dū baḥrinde ğavvāſım bugün miſl-i ḥabāb

Vaḥdet iḳlimin bıraḳdım ſimdi keſret-ḥānede

Bir 'uluvv ſāḥ iken süfliyyeti itdim irtikāb

Kim ki kendi varlığından geçdi Ḥaḳḳ'ı var bilüp

ſübhesiz geçdi ſırāṭı bī-su'āl ü bī-cevāb

Rū-siyāḥ bir mücrimim teslīmiyyetim "lā taḳnaṭū"^{135"136}

Raḥmet-i Ḥaḳ mücrimīne ḥāſſ durur yevmü'l-ḥisāb

"İz yeḳūlu'l-kāfiru yā leyteni"¹³⁷ mefhūmunı

Añladıḳ "küntü turābā"¹³⁸ dimeyüz vaḳt-i ['azāb]¹³⁹

Mir'atā bir gün ola zāhir olur esrār-ı Ḥaḳ

Hīç seḥāb içre ḳalır mı muḥtefī ol āfitāb

¹³⁴ KM, ss. 44-5.

¹³⁵ (Zumer, 39/53)

¹³⁶ Mısra vezne uymamaktadır.

¹³⁷ (Nebe, 78/40)

¹³⁸ (Nebe, 78/40)

¹³⁹ Mısradaki eksiklik KM'den tamamlanmıştır.

[9b]

Beyt

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Öyle bir āh çekerim ki āh elimden āh çeker

Āhım bakup āhıma gine āhım āh çeker

[10a]

*_*¹⁴⁰

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Hey’et-i şer’-i nizāmı Muştafā’dan şormalı

Zülfikār-ı sırr-ı ‘aşkı "hel etā¹⁴¹"dan şormalı

Ol iki şehzād-ı ekrem dir Necef kıymetlerin

Şāh-ı Muḥarrem perde-i ‘ismet-serādan şormalı

A ‘dā-yı zehr-i helāhil¹⁴² oldığı şāhid yiter

Buḳ‘a-i Bathā’yı ey dil Kerbelā’dan şormalı

Bāḳır-ı mesned-nişīn-i bārgāh-ı rif‘ati

Evc-i himmet Ḥāzret-i Zeyne'l-‘abā’dan şormalı

¹⁴⁰ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

¹⁴¹ (İnsân 76/1)

¹⁴² "Zehr-i a ‘dā-yı helāhil" şeklinde yanlış kurulan terkip "A ‘dā-yı zehr-i helāhil" şeklinde düzeltilmiştir

Ca'ferī mīr-i mezāhib "hel etā"¹⁴³niñ sırrını

Ḥāk-i pāyī Kāzım Mūsā vü Rızā'dan şormalı¹⁴⁴

Ol Taķī bā-Naķī'niñ nüṣḥa-i icāzetini

Kim sipihr-i 'Askerī-i mīr-livādan şormalı

'Āleminñ ifsādınıñ ıṣlāhını çün *Meyliyā*

Mehdī-i şāhib-zamānı "ķul kefā"¹⁴⁵dan şormalı

[10b]

Perūşān Baba Efendimiziñ Nuṭķ-ı Sa'ādetleridir¹⁴⁶

[8'li Hece Ölçüsü]

İķrārım ezeli Ḥāk'dır

Bu iķrārım belī Ḥāk'dır

Cemāl-i nūr celi Ḥāk'dır

Ḥāk Muḥammed 'Alī Ḥāk'dır

Ḥacı Bektāş Velī'dir Hū¹⁴⁷

Ḥasan Ḥüseyin 'Ābidīn

Bāķır u Ca'fer Kāzım'ın

Taķī Naķī 'Askerī'nin

¹⁴³ (İnsân 76/1)

¹⁴⁴ Bu mısra Kāzım Mūsā kelimelerinin sonundaki ve başındaki m harfleri tek m olarak okunduğunda vezni sağlamaktadır.

¹⁴⁵ (İsra, 17/96), (Ankebut, 29/52)

¹⁴⁶ TK, ss. 418-9.

¹⁴⁷ Hece ölçüsü gereği her bendin sondaki Hû'lar metne sonradan eklenmiştir, muhtemelen sözlü icra sırasında bent sonlarında bu eklemeler yapılmıştır.

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Rumūz-ı ismi "hel etā"

Budur evvel ü intihā

Muzaffer Mehdī-i livā

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Bil on yedi muḥkemātı

Oḳu bunlardan āyātı

Ol āyātıñ ümmehātı

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Bir elifdir evvel başıñ

Bil odur ser-mū-terāşıñ

İki zülf [ü] kirpik ıaşıñ

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Bu nūr ile sürūr olan

Fātıma’dan eliñ alan

Rūm’a Horasān’dan gelen

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Evvel gelüp ‘Alī olan

Şoñra gelüp velī olan

Ebed hem ezelī olan

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Bu remzi bilmez nādānlar

Bilürler rind-i ‘irfānlar

Muḥabbet cemdeki cānlar

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Mü’minleri şād eyleyen

Münkirleri sād eyleyen

Her bir lisānda söyleyen

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Bu ‘ālem içre irfānlar

Defter-i ‘aşkı oқuyanlar¹⁴⁸

Ḥaḳīkatde cümle cānlar

¹⁴⁸ Mısrada 1 hece fazladır.

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Ḳamu cihānda imlāda

Gerek zāhir gerek aḥfāda¹⁴⁹

Görüp görinen eşyāda

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Bahār vaḳti açan güller

Şaḳıyup öten bülbüller

Aḳan şular esen yeller

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Saña dirim saña yā Hū

Bu bir nefes ‘ālem ḳamu

Hemān lā ḡayre illā Hū

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

"Men ‘aref¹⁵⁰"den ‘irfān alan

Ḥaḳ rāhına ḳurbān olan

Özin bilüp insān olan

¹⁴⁹ Mısrada 1 hece fazladır.

¹⁵⁰ (Aclûnî, II, 262). "Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu" (Nefsini bilen Rabbini bilir).

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

Perūşān pes ol ibtikām

Nefes olun bunda temām

Evvel ü āḥir ve's-selām

Ḥaḳ Muḥammed ‘Alī Ḥaḳ’dır

Ḥacı Bektāş Velī’dir Hū

[11a]

Meylī Baba Efendimiziñ Nuṭḳ-ı Şerīfleridir

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Ben ‘ulūm-ı fażl-ı ‘aşkım tāc-dār u ekremim

Cām-ı Cemşīd'im ğulāmım öyle şāh-ı efhemim

Görme şüretde muḥaḳḳar baḳma köhne şālīma

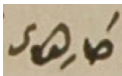
‘Ālem-i ma‘nāda gör kim pādişāh-ı a‘zamım

Maḥfil-i ‘ahd-i ḥaḳīḳatdir ṭulū‘-i ḥikmetim

Şanma şimdidir fūrūğ-ı āfītāb-ı aḳdemim

Hey’et-i maḥviyyetimdir ...¹⁵¹ zāt-ı Ḥaḳ

Mecma‘-ı şun‘-ı ilāhīde? gerçi ādemim¹⁵²

151

152 Mısra vezne uymamaktadır.

Fazl-ı ber-zāt sırrını hāmīl vücūduñ *Meyliyā*
Bī-bašīret bilmez ammā ben ne sırr-ı müphemim

Temmet

*_*153

[11'li Hece Ölçüsü]

Horasān şehrinde zuhūr eyleyen
Hünkār Hacı Bektāş Velī pīrimdir Hū¹⁵⁴
Gelüp Rūm diyārın pūr-nūr eyleyen
Hünkār Hacı Bektāş Velī pīrimdir Hū

Gügercin tonunda pervāz eyledi
Rūm erleri gelüp niyāz eyledi
Tevellā sırrını āgāz eyledi
Hünkār Hacı Bektāş Velī pīrimdir Hū

Binüp atkayaya šāhım yürüden
Beş taşı getirüp šāhid eyleyen
Kara taşı hamur gibi yoğuran
Hünkār Hacı Bektāş Velī pīrimdir Hū

Burhān istediler ol dem pīrimden
Ağ didi Akpıñar akdı yoğ iken

¹⁵³ H1, ss. 130-1.

¹⁵⁴ "Hū" sesleri šiire sonradan eklenmiş olup ölçüyü bozmaktadır.

Avucunda gösterdi nürdan yeşil beñ
Hünkâr Hacı Bektâş Velî pîrimdir Hû

Pîrim nesl-i işnâ-‘aşer degil mi
Çapusunda kıldur bu kemter *Hilmî*
Muhammed-‘Alî’niñ vārîşi ‘ilmi
Hünkâr Hacı Bektâş Velî pîrimdir Hû

[11b]

Destür

_

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Ey felek bilmem nedir kaçdıñ seniñ bu cānıma
Göz göre hançer çeküp girmek dilersiñ kanıma

Ben sana n’itdim felek bilmem ne ‘işyān eyledim
Bir kerem söyle āgāh olayım ‘işyānıma

Men ġarīb u bī-kese cefālar itme¹⁵⁵

Çıl terahḥum eyle inşāf baqmagil ‘işyanıma

Bī-terahḥum bī-mürüvvet oldıgıñ fehm itmemiş
Ol zamān kim ağladım rahm itmedin giryānıma

¹⁵⁵ Mısranın sonu eksiktir.

Cümle 'âlem hep bilürler sen ne ğaddâr oldığıñ

Kerbelâ destinde imdâd itmediñ şulţânıma

Ehl-i Beyt-i Muşţafâ'ya zerrece raĥm itmediñ

Şöyle zâlimsiñ ki kıydın cândaki cânânıma

Gördüm İzâh oldı senden bî-hisâb şâh ü gedâ

Sen şaffında ___ ol Hâzret-i Sübhân'ıma¹⁵⁶

[12a]

Ġazel¹⁵⁷

[Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün]

Nür-ı çeşm-i Muşţafâ'sıñ yâ Hüseyn ibn-i 'Alî

Naĥd-i ser-i Murtaşâ'sıñ yâ Hüseyn ibn-i 'Alî

Ķudret-i sun'-ı ma'allâhdır rumûz-ı şüretiñ

Gevher-i zât-ı Hudâ'sıñ yâ Hüseyn ibn-i 'Alî

Bârgâh-ı ħurb-ı "ev ednâ"¹⁵⁸dadır menzil saña

Sen vekîl-i "Tâ" vü "Hâ"¹⁵⁹sıñ yâ Hüseyn ibn-i 'Alî

Kesb ider feyz-i Hâĥk[ı] senden eyâ sıbt-ı resûl

Şem'-i bezm-i evliyâsıñ yâ Hüseyn ibn-i 'Alî

¹⁵⁶ Mısrada belirtilen kısım boş bırakılmıştır, mahlas yoktur ve vezin hatalıdır.

¹⁵⁷ BKA, s. 354.

¹⁵⁸ (Necm, 53/9).

¹⁵⁹ (Tâhâ, 20/1).

Bāb-ı rahmetden teraḥḥum eyle *Meylī* ‘ācize

Rūz[ī] kı1 ? Ḥaḳ rızāsın yā Ḥüseyn ibn-i ‘Alī¹⁶⁰

Meylī Baba Efendimiziñ Ḳalenderi¹⁶¹

[Mef‘ülü / Mefā‘īlü / Mefā‘īlü / Fe‘ülün]

Ḥikmet yolınıñ mekteb-i esrārı ‘Alī’dir

Vuşlat meyiniñ sāḳīsi ebrārı ‘Alī’dir

Hem-rāh-ı şıdḳıla bil cān u göñülden

Taḥḳīḳ anıñ ḥocası hem yārı ‘Alī’dir

Her kim yoluna bende-i şādıḳ bulunursa

Muṭlaḳ ki onuñ cān ile dil-dārı ‘Alī’dir

Vird eyle dile āl [u] evlādını ey dost¹⁶²

Dergāh-ı ilāhīde bularıñ varı ‘Alī’dir¹⁶³

Yār ol saña yār olana miḥnet gün[i] *Meylī*

Ḥaḳ bilir biliñ cümleye ḥünkār ‘Alī’dir¹⁶⁴

¹⁶⁰ Mısrada 1 hece eksik, vezin hatalıdır.

¹⁶¹ BKA, s. 353.

¹⁶² Mısra vezne uymamaktadır.

¹⁶³ Mısra vezne uymamaktadır.

¹⁶⁴ Mısranın kafiyesi hatalı ve vezni hatalıdır.

[12b]

*_*165

[8'li Hece Ölçüsü]

Eski sebağdan geçüben

Gel çevir evrāk didiler

Rıhleti bāng itdi şadā

Diñle hey ahmağ didiler

Gitdi 'ömür zāyi' hebā

Derdine yoğ şoñra devā

N'ola hāliñ rüz-ı cezā

Hāline bir bağ didiler

Sende nedir bu semelik

Şatma baña gel dedelik

Sırtına bir elli çelik

Urmalı muṭlağ didiler

Ṭoğrı yūri Hāğ yoluna

Raħm ide Allāh kulına

Ḳul rāhı Hāğ'da buluna

İşte bu ahlāğ didiler

¹⁶⁵ YT1, ss. 273-5.

Cāy-ı ciḥān miḥnet imiş
Āhiri hem ḥasret imiş
Yok yere bir ġayret imiş
Çekdiġiñ alçağ didiler

Ḥağ diyeyim diñle beni
Bilmediñ āh sende seni
Āteş-i hicrāna teni
Bilmez iseñ yağ didiler

Kılsa vefā ‘ahde güzel
İşte karīb oldu ecel
Ya ne beyhūde [bu] ‘amel¹⁶⁶
Vay ġidī ṭorlağ didiler

Gerçi bahā pīşe imiş
Lağlağī söz çoğça dimiş
"Men ‘aref¹⁶⁷"i bilememiş
Māyesi bī-pāk didiler

¹⁶⁶ ‘amel: emel YT1.

¹⁶⁷ bkz. Dipnot 150.

Menzilini buldı bulan
Var yüri sen böyle ıolan
Görđi seni ‘aríf olan
Kıupkıurı kavlağ didiler

Men dirim ey āl-i himem
Mende kamu derd ü elem
Eyle baña luıf u kerem
Bu söze hağ hağ didiler

Bāb-ı tevekkülde řafā
Bul anı var çekme cefā
İşde bu teslīm ü rızā
Boynuña gel tağ didiler

Dünyāyı bir yaña koyup
Ĥān-ı kanā‘atle toyup
Varlığı cümle şoyup
Kalmalı çıplağ didiler

Pīr yedine irmedi bu
‘Aklı sere dirmedi bu
‘Aşka boyun virmedi bu
Ölse de hortlağ didiler

Münkariz oldu her işiñ
Rif'atini buldı eşiñ
Dünyâ için bu gidişiñ
Sür'ati kıvrak didiler¹⁶⁸

Vâh saña vâh başıña taş
Dünyâ için itme şavaş¹⁶⁹
Hak yoluna cānıla baş
Virmedi korķak didiler

Terk-i cihān olmaz iseñ
Ölmeden evvel ölmez iseñ
Bunda seni bulmaz¹⁷⁰ iseñ
Başına toķmak didiler

Şıdkıla gūş eyle cevāb
İşde budır rāh-ı şavāb
Maḥlāşımız oldu *Turāb*
Āhiri toprak didiler

[13a]

¹⁶⁸ Dörtlüğün mısraları metinde hatalı sırada (kafiyeyi bozacak şekilde) verilmiştir. Müstensih unuttuğu mısraları sayfanın altında silik bir şekilde eklemiştir. Mısra sıralaması YT1'deki gibi belirlenmiştir.

¹⁶⁹ itme şavaş: bu ne şavaş YT1.

¹⁷⁰ bulmaz: bilmez YT1.

[Mef'ülü / Mefā'îlü / Mefā'îlü / Fe'ülün]

Her 'âşık olan itmeye da'vâ-yı muhabbet

Zirâ ki sürer maḥşerde gavġâ-yı muhabbet¹⁷²

Zann itme ki da'vâ-yı muhabbet olur âsân

Ger 'âşık iseñ eyle şekvâ-yı muhabbet

Ėamdan ġama dūġâr ider 'uşşâkı hemîşe

Göstermez olur çeşmine dünyâyı muhabbet

Peşmîne-i miḥnetde ider lebsini âḡar

Giydirmez olur 'âşıkâ dîbâ-yı muhabbet

Şad-varṡa-i kayġuya ider âdemi dūġâr

Her kim ki virir 'aşkıla imzâ-yı muhabbet

Ekdâr u belâ ḡarfîni imlâ ile yazmış

Ḥaṡṡat-ı ezel çekdiği tuġrâ-yı muhabbet

Bu rāḡ-ı melâmetle gerek şabr u tevekkül¹⁷³

Ger 'âşık iseñ etmege icrâ-yı muhabbet

¹⁷¹ H1, ss. 220-1.

¹⁷² Mısran vezne uymamaktadır.

¹⁷³ tevekkül: taḡammül H1

Āyīne-i şāf-dili biñ pāre iderler¹⁷⁴

Urduķca sitem taşını a' dā-yı muħabbet

Meyhāne-i renc-berde alur neş'eyi 'āşık

Nūş eyleyicek şevķ ile şahbā-yı muħabbet

Dünyā degil 'ukbā daħı öz yādına gelmez

Ķalbinde olan şıdk ile Mevlā-yı muħabbet

Āyīne gibi şāf-dil ol şıdkıla *Hilmī*

Tā sende görünsün bu tecellā-yı muħabbet

[13b]

Nefes¹⁷⁵

[8'li Hece Ölçüsü]

Ķāfil olma[ñ] hey erenler

Gelen Murtażā 'Alī'dir

Yezīd'e bātin kılıcı

Çalan Murtażā 'Alī'dir

Alçağa tutar yüzini

Yüksege tutar özünü

Şol Muħammed'iñ feyzini

Yutan Murtażā 'Alī'dir

¹⁷⁴ iderler: ider āh H1.

¹⁷⁵ PS, ss. 761-3; İÖ. ss. 236-7.

Ṭolanur biner hevāya
Çırpınur iner oğaya
‘Arab ʔonunda deveye
Binen Murtaẓā ‘Alī’dir

Er kişi neyler yazını
Uçmağda alur hızını
Kırklar ile bir üzümü
Ezen Murtaẓā ‘Alī’dir

Yāriñ bāğçesinde elma
Gül-bünleriñ güller alma
Şāh Haṭā’im¹⁷⁶ gāfil olma
Gelen Murtaẓā ‘Alī’dir

Ġazel¹⁷⁷

[Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün]

Yār raḥm itdi gine dīde-i giryānımıza
‘Azm idüp başdı ʔadem ḥāne-i vīrānımıza

Bezm-i miḥmāna göñül şarf idüben varımızı
Dili ʔurbān idelim cān ile cānānımıza

¹⁷⁶ Bu şiir Ali Haydar Avcı (2016, ss. 761-3) ve İsmail Özmen (1998, ss. 236-7) Pir Sultan Abdal'a ait olarak gösterilmektedir.

¹⁷⁷ H1, s. 354.

Yüz sürüp pâyine dârū-yı vişâliñ dileyüp

Vaqtidir dād idelim derd-i firāvānımıza

Ahter-i bahtım [hele]¹⁷⁸ toğdı bu leyl-i mes‘ūd

Şalmadan şubh niķābını meh-i tábānımıza

Getür ey sākī-i gül-çehre mey-i gülgünü

Vire teskīn-i harāret dil-i sūzānımıza

Düşmen-i Āl-i ‘Alī çeşmine insün kara şu

Baķa baķa cem ile bu dem-i devrānımıza

Hilmiyā çün ķadem-i yār-i cemāliñ şem‘i¹⁷⁹

Pertev-i mihr şalupdur şeb-i hicrānımıza

[14a]

Ġazel-i Şeyh Nazīf¹⁸⁰

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Zāhidā Hāķķ için ol şāhiñ ki cūd-ı ekmeli

Ahmed-i Muhtār'a vahy itdi Kitāb-ı Münzel'i

‘Uluvim Ahmed'im Hayder'im ben belī¹⁸¹

Baņa pesdir bir Hūdā vü bir nebī vü bir velī

¹⁷⁸ Mısradaki eksik kelime H1'den eklenmiştir.

¹⁷⁹ ķadem-i yār-i cemāliñ şem‘i: makdem-i yār-i cemāliñ şem‘i H1.

¹⁸⁰ BKA, ss. 78-9.

¹⁸¹ Mısra vezne uymamaktadır.

Lā ilāhe illā Hū Allāhū'l- 'Aliyyū'l-Müncelī¹⁸²

Lā nebī illā Muḥammed lā fetā illā 'Alī

Meclis-i rüz-ı ezelde çünki ikrārım budur

Dīnim īmānım budur göñlümde esrārım budur

Zinde olduğça vücūdım dilde ezkārım budur

Cān fedā etdikde hem āḥir ki güftārım budur

Lā ilāhe illā Hū Allāhū'l- 'Aliyyū'l-Müncelī

Lā nebī illā Muḥammed lā fetā illā 'Alī

Milletim ehl-i ḥaḳīḳat ḥālīḳım Rabbim Ḥudā

Mezhebim rāh-ı muḥabbet şart-ı īmānım fenā

Ḳıblem ...¹⁸³ Muḥammed'dir imāmım Murtażā

Dīn-i İslām āşikār ider ne lāzım ihtifā

Lā ilāhe illā Hū Allāhū'l- 'Aliyyū'l-Müncelī

Lā nebī illā Muḥammed lā fetā illā 'Alī

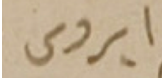
Cūylar ağaçlar taşlar hāmūnlar¹⁸⁴

Nūh felek ins ü melek baḥr ü semek nev'-i beşer

Sākinān-ı 'arş u ferş ü encüm ü şems ü kamer

Hep lisān-ı ḳāl ü ḥāl ile bu beyti zıkr ider

¹⁸² Bütün vasıta beyitlerinin ilk mısraında 1 hece fazladır, vezin hatalıdır.

¹⁸³

¹⁸⁴ Mısranın sonu eksiktir.

Lā ilāhe illā Hū Allāhū'l-‘Aliyyü'l-Müncelī

Lā nebī illā Muḥammed lā fetā illā ‘Alī

Ma‘nā-yı ḥükm-i resūli çünki iz‘ān eyledim

Dildeki cem‘iyyet[i] hem perīṣān eyledim¹⁸⁵

Mezheb-i ‘irfānımı āfāka i‘lān eyledim

Ey Muḥammed ümmeti ben böyle ĩmān eyledim

Lā ilāhe illā Hū Allāhū'l-‘Aliyyü'l-Müncelī

Lā nebī illā Muḥammed lā fetā illā ‘Alī

Bende-i Āl-i ‘Abāyım Ehl-i Beyt’iñ kemteri

Hāşıl-ı ber-muktezā-yı meşreb-i peygamberi

Ey *Nazīf* bu yolda [kurbān] eyledim cān u seri

İ‘tikadım böyle tā "naḥnu ḳasemnā"dan beri

Lā ilāhe illā Hū Allāhū'l-‘Aliyyü'l-Müncelī

Lā nebī illā Muḥammed lā fetā illā ‘Alī

[14b]

Ėazel-i Hilmī Baba¹⁸⁶

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Derd-mendim dertliyim derdime dermān isterim

Tālib-i dārū-yı ‘aşka vaşl-ı cānān isterim

¹⁸⁵ Mısrada 1 hece eksiktir.

¹⁸⁶ H1, ss. 307-8.

Şaçma isrâf eyleyüp eşki dem-â-dem her taraf

Senden ey göz tökmege hûn-ı firāvân isterim

Kûh-ı ğamda qalmışım bir ğam-küsârim¹⁸⁷ yok benim

Şerh-i hâlim kıhmağa ğam-h'âr bir cân isterim

Bâl u per açmış göñül pervânesi hicrân şebi

Yanmağa şem'-i ruh-ı cânâna süzân isterim

Geh götür dildâra menden geh yetür andan baña

Senden ey bād-ı şabâ peygâmı her ân isterim

Terk ü tecrîd esbine oldım bi-ğamdillâh sūvâr

Men ki *Hilmî*' aşk meydânında cevlan isterim

*_*188

[Müstef' ilâtün / Müstef' ilâtün / Müstef' ilâtün / Müstef' ilâtün]

Şüpeyr ü Şübber mürşid ü rehber şundılar kevşer elğamdulillâh

Sofra 'Alîniñ himmet velîniñ şöreti dînin elğamdulillâh

Hağdır Muğammed olmuşuz ümmet nulmuşuz rif'at elğamdulillâh

Muğammed güldür pîrim bülbüldür cümlemiz kıldur elğamdulillâh

¹⁸⁷ "ğam-küsâr" ifadesi "ğam-kisâr" şeklinde yanlış yazılmıştır.

¹⁸⁸ BH, ss. 278-9.

Dosta mihmānız cümle bir cānız ehl-i ĩmānız elḥamdulillāh

Pīre muḥabbet cānile ḥıdmet ṭalibe ni‘ met elḥamdulillāh

Aşlımız nūrdur vaḳtimiz sūrdur sözüümüz budur elḥamdulillāh

Hāşim'iñ zikri "el-faḳr u faḥri"¹⁸⁹ bu demiñ şükri elḥamdulillāh

[15a]

Nuṭḳ-ı Turābī el-Ḥācc ‘Alī Baba¹⁹⁰

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Gel dilā ma‘nā yüzinden defter-i esrār[1] bil

Ḳıl tefekkür ‘ālem içre yār[1] bil aḡyārı bil

Va‘de-i heyhāt içinde çarḥı bil devvār[1] bil

Serserī gezme cihānda ol Ğanī Settār'ı bil

Gel Muḥammed Muştafā'yı Ḥayder-i Kerrār[1] bil

Yek nazār ḳıl Ḥacı Bektāş-ı Velī Ḥünkār[1] bil

Sevdiğim pend u naşīhat söyleyen güftāra baḳ

"Mūtū ḳable en temūtū"¹⁹¹dan Ḥayy olan esrāra baḳ

Cān[1] vir cānāna cāndan şıdḳıla bāzāra baḳ

Dām-ı berzaḥdan ba‘īd ol derdine bir çāre baḳ

Gel Muḥammed Muştafā'yı Ḥayder-i Kerrār[1] bil

Yek nazār ḳıl Ḥacı Bektāş-ı Velī Ḥünkār[1] bil

¹⁸⁹ (Aclūnī, 2/87). Fakirlik, benim fahrimdir (övüncümdür) (Hadis-i Şerif).

¹⁹⁰ YT1, ss. 214-5.

¹⁹¹ (Aclūnī, Keşfü'l-Hafâ, 2:29). "Ölmeden evvel ölünüz." (Hadis-i Şerif)

"Küntü kenz¹⁹²"iñ gevheridir bu sözüñ burhân saña

Güşına mengüş ideñ pendim budur el-ân saña

Ḳaddini dāl eyleyüp işler idi devrân saña

Bu ḳafes tebdil olursa ha güler yārân saña

Gel Muḥammed Muṣṭafâ'yı Ḥayder-i Kerrâr[1] bil

Yek nazar ḳıl Ḥacı Bektâş-ı Velî Ḥünkâr[1] bil

Cümle eşyâ emr-i künden ne ki var bünyâd olan

Heft ḥarf üzre binâ ki cümleden âbâd olan

Ṭağı deldi 'aşḳ ucundan Şîrîn'e Ferḥâd olan

Ḥaḳḳ'a vâşıl olmaḳ isterseñ budur irşâd olan

Gel Muḥammed Muṣṭafâ'yı Ḥayder-i Kerrâr[1] bil

Yek nazar ḳıl Ḥacı Bektâş-ı Velî Ḥünkâr[1] bil

Na' râ-i yâ Hû ile her demde illâmız budur

Kûhı mesken eyleyen Mecnûn'la Leylâ'mız budur

İsteriz dîdâr-ı vechin 'arş-ı a'lâmız budur

Zâhidâ inkârı terk it noḳta-i bâ'mız budur

Gel Muḥammed Muṣṭafâ'yı Ḥayder-i Kerrâr[1] bil

Yek nazar ḳıl Ḥacı Bektâş-ı Velî Ḥünkâr[1] bil

Evvelâ bâb-ı şerî' at içre Aḥmed âşikâr

Hem ṭarîḳatde 'Alî'dir bil atı Düldül süvâr

¹⁹² (Acluni, Keşfü'l-Hafa, II/132). "Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlukatı yarattım" (Hadis-i Şerif).

Hem vaṣī[si]¹⁹³ Ḥacı Bektāş oldu pīrim nām-dār

Ey *Turābī* bunları bilmek imiş ‘ālemde kār

Gel Muḥammed Muṣṭafā'yı Ḥayder-i Kerrār[‘ı] bil

Yek nazar kııl Ḥacı Bektāş-ı Velī Ḥünkār[‘ı] bil

[15b]

Destūr

*_*194

[11’li Hece Ölçüsü]

Güş eyle birāder diñle aḥvālim

Bu dest-i devrāndan şikāyetim var

Tükenmez söylesem kııl ile kıālim

Göñül şād ide ne hikāyetim var

Şorma su’āl itme ben bī-ḥaberden

Miḥnetim eksilmez bilmem kıaderden

Başım ḥālī degil derd ü kederden

Gelme ğam yanıma kıasāvetim var

Ḥaylī zaḥmet çeküp şararup şoldum

Ararken bir kıolay şan’atı buldum

Zülāmlık yolunda baş kıalfa oldum

Şükür bir kimseden ne ḥācetim var

¹⁹³ "vaṣī" kelimesi vezin ve anlam gereği YT'den hareketle "vaṣīsi" şeklinde düzeltilmiştir.

¹⁹⁴ YT1, ss. 267-9.

Fikirden yapırdım hep yağlı¹⁹⁵ çörek
Laḳlaḳī ḥalvāsı ḥayālden börek
Ḳuru niyetden pilāv isterseñ yemek
Gice gündüz ḳaynar ‘imāretim var

Ḥaylazlığa düşdüm nihāyet vardım¹⁹⁶
Bir kimse raḥm idüp itmedi yardım
Düşünmeden ğayri uyuza ḳardım
Ḳaşındığım bu kim ḥarāretim var

Didiler ḳaderde güzel falıñdır
Zügürtlük eskiden seniñ malıñdır
Şu anlamadığım benim ḳalındır
Birez ‘aklım ḳısa zekāvetim var

Ḳulağım şağırır budur kederim
Çağırsañ bağırsañ olmaz ḥaberim
İşāretle söyle idrāk iderim
Beyhüde şanma ferāsetim var

Fıkr eyledim ğāyet güzel bu ḥālim
Tükenmez söylesem ḳīl ile ḳālim

¹⁹⁵ hep yağlı: susamlı YT1.

¹⁹⁶ Dörtlük YT1'de büyük ölçüde farklıdır:
Sa ‘adet sancağından hem māhidārım
Naẓm-ı nihāyete düştüm ağlarım
Düşünmekten uyuz olmaḳdır kārım
Ḳaşındığım budur ḥarāretim var

Muḥabbet ile bir gel gör kemālim

Tuzsuz orba gibi ḥalāvetim var

Terbiye oldum ḥālim bu[dur] her ān

Bī-edeb kesbini bende nümāyān

Ṭayaḳla ūlfetim odur hezārān

ārşūda bāzārda rezāletim var

[16a]

...¹⁹⁷ yodur bahāne

Benim tek gelmemiş devr-i cihāna

řūretim beñziyor gerçi insāna

Zāhiren gōsterir kıyāfetim var

İncitme vā' izā gel eyle kerem

Zūhd ü taḳvā ūzre dirseñ gidemem

Bayrām namāzını terk eyleyemem

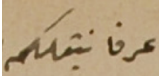
Yılda iki kerre 'ibādetim var

Ḥarāmī gelince namāz kılarım

ıķınca cāmi'den pabuç alarım

o ādemiñ başın derde şalarım

Ḥırřızlıḳda benim ḥilāfetim var

197

Cîn toylama remil her kār bilürüm
Hālî şanma sırr-ı esrār bilürüm
Açık kapı görsem ne var bilürüm
Benim bunca böyle kerāmetim var

Utanmam yok benim nāmūs u ‘ārım
Serī-i fitneyim gāvġā ararım
Dögüşsem dögerler kōrkudur zārım
Bu işde ‘ākıbet nedāmetim var

Heves iden olur gör baña tālīb
Bu yüzden rif‘atim şevketim ġālib
Yaluñuz degilim çokdur muşāhib
Beynamāzlıkda biñ cemā‘atim var

Söyle ahvālîñi sen her tarafından
Ġuruşıñ yok ise ne gelür lāfdan
Tezkīre vireyim var al şarrāfdan
Düşürdüm vaqtimi sehāvetim var

Tellāllar çağırtdım herkes inansun
Mey ü maḥbūbile meclis tonansun
Herkes kesesinden yesün kazansun
Sāyemde varsunlar ‘adāletim var

Terk eyleyebilmem budur mecāzım¹⁹⁸

Anda maḥv eyledim maḥvınca rāzım

Ya nice itmeyim her vaḳit lāzım

Mey-fürūṣa ḥadden iṭā'atım var

Türabī ḥatm oldı işbu destānım

Çayırdan bayırdan söyler zebānım

Parasız ḳalursam şıkılur cānım

Benim de böylece bir 'ādetim var

[16b]

Destūr

*_*199

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Zāhidā illāyı añla cān u dilden lā'yı ḳo

Yok yere lāf-ı güzāf itme ḳurı da'vāyı ḳo

"Men 'aref²⁰⁰" sırrına vāḳıf olmadan ey müdde'ī

Rabbiñi fehm eylemezseñ var yüri ğavġāyı ḳo

Ḥaḳḳ'ı bilmek ister iseñ terk ü tecrīd ideġör

Gir [o] miḥnet rāhına a'lāyı [vü] ednāyı ḳo

¹⁹⁸ "Terk eyleyli bilmem budur mecāzım" şeklinde verilen mısranın hece sayısı ve anlam yönünden hatalı olması nedeniyle YT2 varyantı tercih edilmiştir.

¹⁹⁹ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

²⁰⁰ bkz. Dipnot 150.

Var erenler meclisinde hıdmet eyle cānile

Cāniña cānān gerekse işbu istiftāyı қо

Merd-i Hāḡ'dır irgüren Mevlā'ya Hāḡḡ'ın kulların

Hāḡḡ'a vuşlat olmak isterseñ ğayrıya sevdāyı қо²⁰¹

Tālib-i dīdār-ı Hāḡ iseñ ḡaḡīḡat *Zātiyā*

Fāriğ ü āzāde ol dünyā ile 'ukbāyı қо

Sākīnāme-i Rūḡī-i Bağdādī²⁰²

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Sākīyā mey şun bize yār-i Hudā'nıñ 'aşkına

Sürelim bir dem muḡabbet Muştafā'nıñ 'aşkına

İdelim 'işret 'Aliyyü'l-Murtażā'nıñ 'aşkına

Nüş idelim Şāh ḡasan ḡulḡī Rızā'nıñ 'aşkına

Cüş idelim Şāh ḡuseyn-i Kerbelā'nıñ 'aşkına

Bu cihānda her zamān bir 'āşıkıñ devrānidır

Pīrimiz mürşidimiz luḡ u 'ināyet kānidır

Reh-berimiz ḡāliyā iki cihānıñ ḡānidır

Bāde-i cām-ı muḡabbet mü'minleriñ ĩmānidır²⁰³

Sākīyā mey şun bize Zeyne'l-'abā'nıñ 'aşkına

²⁰¹ Mısranın vezni hatalıdır.

²⁰² Bağdatlı Rūḡī'nin divanında bu şiir bulunmamaktadır. BKA'da farklı bir Rūḡī adına şiir bulunmaktadır (ss. 595-6).

²⁰³ Mısrada 1 hece fazladır.

Çünkü aşlımız şorarsañ evvel ü āhir biziz
İbtidāyız intihāyız zāhir ü bāṭın biziz
Her neye baḳsaḳ cemāl-i ḥazrete nāzır biziz
Bir ḳadeh şun sāḳiyā zürriyyet-i Bāḳır biziz
Şāh Muḥammed Bāḳır-ı kân-ı vefāniñ ‘aşḳına

[17a]

Ol biziz kim varlıgımızdan ṭolı kevn ü mekân
Gāhī zāhir oluruz gāhī ideriz sırrı nīhân²⁰⁴
Vaşlımız ārzū iderler bu cihānda cümle cān
Bāde-i gülgün ṭoldur sāḳī şun bize hemān
Şāh-ı Ca‘fer ma‘den-i şıdḳ-ı vefāniñ ‘aşḳına

Nüh felekle çār ‘anāşırdır bizim ḥuddāmımız
Cum‘amızdır cum‘amız her gün bizim bayrāmımız
Cümle eşyā vird iderler gice gündüz nāmımız
Sāḳiyā mey şun içelim şubḩ olunca şāmımız
Şāh İmām Mūsā-yı Kāzım zū'l-‘aṭāniñ ‘aşḳına

Muḥarrem-i esrār-ı Ḥaḳḳ'ız bizdedir sırr-ı ḳadīm²⁰⁵
Mazhar-ı zāt u şıfātız hem emīr u hem ‘azīm
Şāhid-i dīdār-ı yāriz bizdedir vech-i kerīm

²⁰⁴ Mısrada 1 hece fazladır.

²⁰⁵ Mısra vezne uymamaktadır.

Pādişāh-ı dū cihān olan olur bize nedīm

Bāde şun sāķī ‘Alī Mūsā Rızā’nıñ ‘aşķına

Mazhar-ı ‘ilm-i Hudā’yız bizdedir ‘ilm-i ezel

‘İlm ile ‘āmil biziz kim bizdedir ‘ilm ü ‘amel

On sekiz biñ ‘āleme irer eger öziyseñ āl

Sāķiyā mey şun bize cümle ḥaķīķat ehl-i ḥāl

Şāh Muhammed-i Taķī yedü'r-recānıñ ‘aşķına

Kenz-i Qur’ān bizdedir bil sırr-ı ‘irfān bizdedir

Āb-ı hayvān bizdedir her derde dermān bizdedir

Baḥr u ‘ummān bizdedir la’l ile mercān bizdedir

Sāķiyā mey şun bize kim şimdi devrān bizdedir

Şāh ‘Alī vü bā-Naķī şemsu’d-ḍuḥānıñ ‘aşķına

Ehl-i imān bizdedir kim mü’miniñ imānıyuz

Münkiriñ inkārıyuz hem kāfiriñ küfrānıyuz

Cümle cem’iñ cānıyuz hem cānlarıñ cānānıyuz

Sāķiyā mey şun bize kim ‘ālemiñ sultānıyuz

Şāh Ḥasanü'l-‘Askerī şāhib-livānıñ ‘aşķına

[17b]

Nüh felek arz u semā her bir katı seyrān eyledim²⁰⁶

Evvel ü āḫirde ‘ālem nāmile hem şān bizim

²⁰⁶ Mısra da 1 hece fazladır ve mısra sonu kafiye bozulmuştur.

Cümleten bu kâ'inâta hükmile fermân bizim
Sâkiyâ mey şun bize [ki] dem bizim devrân bizim
Şâh Muhammed Mehdi-yi şâhib-zamânîñ 'aşkına

Bizdedir miftâh-ı gayb bizden olur fetḥ-i bâb²⁰⁷
Dem-be-dem nūr-ı ziyâyı biz[den] alur âfitâb
Kılmışuz vech-i nazar hem bizdedir ümmü'l-kitâb
Bezm-i 'aşkız biz getür devr eylesün câm-ı şarâb
Sâkiyâ mey şun bize ol Zü'l-celâl'îñ 'aşkına

Rûhiyâ her nesneniñ aşlı biziz hem şeş cihât
Tâ ezelden hem biz olduk cümleye zât u şifât
A 'zamü'l-esmâ biziz bizden görünür nūr-ı zât
Ol ḥabîbiñ meḥaretiyle bize virsün necât
Sâkiyâ mey şun bize ol Muştafâ'nîñ 'aşkına

Temmet

²⁰⁷ Mısrada 1 hece eksiktir.

[18a]

Hāza'l-Nazm Der-Nuṭḡ-ı Hāzret-i Hūnkār
Hācı Bektāş-ı Velī Ḳuddise Sırrahu'l- 'Ālī²⁰⁸
[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Men dilā nūr-ı ḳadīm-i rān içinde bülbülüm²⁰⁹
Ol Elest bezmindeki mestān içinde bülbülüm
Āşiyān-ı tende cān-ı kān içinde bülbülüm
Derd-mendim dertliyim dermān içinde bülbülüm
Her müselleme nefer merd-i zī-şān içinde bülbülüm²¹⁰

"Men 'aref²¹¹" esrārını gerçi nihān itmez bilen
Ḳāl ile ḫāl ehlini çün imtiḫān itmez bilen
Kelīmü'n-nās muḳteżāsınca ziyān itmez bilen
İḫtiyār-ı kenz-i maḫfisin 'ayān itmez bilen
Ḳuş dilin fehm eyleyen 'irfān içinde bülbülüm

Mağz-ı Ḳur'ān Bismillāh imiş gūş eyledim²¹²
'Aḳl-bālī ma'nā-yı miftāḫını hūş eyledim
Seyr idüp seb'a'l-meşānī bezmini ḫoş eyledim
Bāde-i 'aşḳı naşīb oldu şükür cūş eyledim
'Alleme'l-esmā benim Ḳur'ān içinde bülbülüm

²⁰⁸ İÖ Cilt 3, s. 189

²⁰⁹ Men dilā nūr-ı ḳadīm-i rān içinde bülbülüm: Men dilā nūr-ı ḳadīmim cān içinde bülbülüm İÖ.

²¹⁰ Her müselleme nefer merd-i zī-şān içinde bülbülüm: Her gürüh[-ı] nācī-i zīşān içinde bülbülüm İÖ.
Mecmua metnindeki mısraın vezni hatalıdır.

²¹¹ bkz. Dipnot 150.

²¹² Mısrada 2 hece eksiktir.

Kuĥl-i 'ibret ile açdım çeşm-i dil-bināyı men
Başmışım "innā hedeynāhü's-sebīl"²¹³e pāyı men
Çār 'anāşır şeş cihetde görmüşüm illāyı men
Seyyidim ta'lim eyleyüp fehm eyledim esmāyı men²¹⁴
Murtaẓā'nıñ sırrıyım pīrān içinde bülbülüm

Cümle tātde cihāndañ el yumağa el yudum
Tevbeyi urdum derūnum paşına şaykal yudum
Bā-ĥuşuş mīzāb-ı çeşmimden yüzüm evvel yudum²¹⁵
Ĥamdulillāh kim ĥayātım çeşmesinden al yudum
Ṭayyib u tāhir olan rindān içinde bülbülüm

Çünkü Şīrī rāh-ı Ĥaĥĥ'a eyleyüp 'avn-i 'azīm
Ĥaĥĥ'a tefvīz eyleyüp mine's-şeytāni'r-racīm²¹⁶
Fātiĥa içre²¹⁷ okuyup kenz-i raĥmāni'r-raĥīm
Cennet içre menzirim hazā's-şırātu'l-mustaĥīm
Zāhidā inkārı ĥo vildān içinde bülbülüm

²¹³ (İnsân 76/3).

²¹⁴ Mısrada 1 hece fazla ve vezin hatalıdır.

²¹⁵ Mısra vezne uymamaktadır.

²¹⁶ Mısra vezne uymamaktadır.

²¹⁷ Metinde "içinde" yazmasına karşın, vezin gereği "içre" okunmuştur.

[18b]

Destūr

*_*218

[11'li Hece Ölçüsü]

Cihān var olmadan ‘adem deminde
Hāḡ ile birlikde yekdaş idim men
Var eyleyüp çün bu mülki o demde
Yazdım taşvīrini naḡḡāş idim men

‘Anāşırdan bir libāsdır büründüm
Nār u bād u ḡāk u ābdan göründüm
Ḥayrū'l-beşer ile cihāna geldim
Ādemile bile bir yaş idim men

Ādem'İN şülbünden Şīt olup geldim
Nūḡ ile bir olup tūfāna girdim
Bir zamān bu mülke İbrahīm oldum
Yapdım Beytullāh'ı taş taşıdım men

İsmā‘īl göründüm bir zamān ey cān
Hem İşḡāḡ Ya‘ḡūb oldum bir zamān²¹⁹
Eyyūb geldim çok çağırdım el-amān
Ḳurt yedi vücūdum ḡan yaş idim men

²¹⁸ TK, ss. 298-300.

²¹⁹ Mısrada 1 hece eksiktir.

Zekerıyyā ile beni bıçdiler
Yaḥyā ile kanım yere saçdılar
Dāvūd geldim çok peşime düşdiler
Müḥr-i Süleymān'ı çok taşıdım men

Mübārek 'aşāyı Mūsā'ya virdim
Rūḥu'l-ḳudūs ile Meryem'e irdim
Cümle enbiyāya ben rehber oldum
Mu'ciz-i murğ şeb-i ḥuffāş idim men²²⁰

Şulb-ı pederinden Aḥmed-i Muḥtār
Reh-nümālarından irdi Zülfıḳār
İrişüp cihāna oldum yādigār
Ḳul iken zāt ile sırdaş idim men

Tefekkür eyledim ben kendi kendim
Mu'cizāt görmeden ĩmāna geldim
Şāh-ı Merdān ile Döldül'e bindim
Zülfıḳār bağladım tıg taşıdım men

Şükür maḥlabını getürdüm ele
Cem' olduk bir yere biz Ehl-i Beyt ile
Gül oldum feryādı virdim bülbüle
Ḳırklar meydānında ferrāş idim men

²²⁰ Mu'ciz-i murğ şeb-i ḥuffāş idim men: Cibrīl-i Emīn'e sağdaş idim ben İÖ.

[19a]

"Seḳāhum²²¹" ḥamrinden içildi şerbet

Ref' olup ḥicāblar itdik muḥabbet

Açıldı meydānda sırr-ı tarīkat

Aldığım esrārı çok taşdım men

Hidāyet irişdi bize Allāh'dan

Bī'at itdik cümle Resulüllāh'dan

Ḥaber virdi bize seyr-i fillāhdan

Şāh-ı Merdān ile sırdaş idim men

Bu cihān mülküni devr idüp geldim

Kırklar meydānında erkāna girdim

Şāh-ı Velāyet'den kemer-best oldum

Selmān-i Pāk ile yoldaş idim men

İkrār virdik cümle düzüldük yola

Kerbelā'da şāh-ı şehīdler bile

Sırrı fāş itmedik ašlā bir kıla

Pay itdik o derdi çok taşdım men

Bu dünyāya bir dem çok gelüp gitdim

Yağmur olup yağdım ot olup bitdim

²²¹ (İnsān 76/21).

Rūm diyarını ben irşād itdim
Horaşān'dan gelen Bektāş idim men

Gāhī nebī gāhī velī göründüm
Gāhī uşlu gāhī deli göründüm
Gāhī Aḥmed gāhī ‘Alī göründüm
Kimse bilmez sırrım ḳallāş idim men

Şimdi ḥamdulillāh Şīrī didiler
Geldim gitdim zātım hīç bilmediler
Bir kimse bu remzi fehmi itmediler
Her gelen maḥlūka ḳardaş idim men

[19b]

Destān²²²

[11’li Hece Ölçüsü]

Yirde insān gökde melek yoğ iken
Ḳudretinden bir nūr indi süzüldi
Cümle maḥlūḳ ḳandīldeki nūr iken
‘Ayn ‘Alī mīm Muḥammed yazıldı²²³

Ol dem yaradıldı dīv ile perī
Ḳāf’dan Ḳāf’a ḥükm iderdi her biri

²²² KHÜ, ss. 34-8.

²²³ Mısrada 1 hece eksiktir..

Var idi anlarıñ bir şultānları
Ġāyet pehluvān pek zūr-bāz idi²²⁴

Üç yüz elli batman gürzi çekerdi
Uruncağız kâfi kûfi yıkarđı
Cümle dīvler anıñ havfin çekerdi
Yedi iklim dört kûşede zār idi

Üç yüz altmış arşun idi kāmetsi
Hıçbir kula beñzemezdi heybeti
Yetmiş yedi arşun idi şıfātı
Baķınca mağribden maşrıķ düz idi

Kāf Tağı'nda bir bāğ vardı hurmādan
Ol vakit dünyāda yok idi insān
Gördi bāğ içinde bir tāze civān
Şād u hurrem olup ġāyet sevindi

Nigār mısıñ diyüp şundı elini
Benliginden özge bilmedi hālını
Görüñ neye uğramış ahvālını
Tiz mu 'allaķ yüz üstüne yıķıldı

²²⁴ Mısrada 1 hece eksiktir.

Yedi günden soñra buldı özini
Eli bağlu an doldurmuş gözini
şultan Süleyman'a sürdü yüzini
Süleyman'sañ şu bendimi ez indi

Süleyman dir kim bağladı eliñi
addiñ hilal itmiş bükmüş beliñi
Kim eyledi saña bunca zulümi²²⁵
ađđ'ıñ emri böyle imiş gez indi

Div de dir ki beni bağlayan uşağ
'akil [ü] balig degil üç yaş ancak
Bir arbile beni eyledi helak
Yavrı şahin gibi alđup süzüldi

[20a]

Süleyman dir öyle mi oldu bizar
O işi dutanı bizler de sezer
Div seniñ eliñi bağlayan ezer
Eliñ bağlu biñ yıl dağı gez indi

Div de dir ki ağirinde n'olacağ
Bu dert bize iyamete alacağ

²²⁵ Mısra sonu kafiyeye uymamaktadır.

Süleymān dir Muḥammed var gelecek

Āḥir zamān yakın dirler sez indi

Nice biñ yıl geçdi nice biñ sâ'at

Yir dürüldi karşı geldi yedi kat

Zāhir oldı 'Alī ile Muḥammed

Karşusunda dīv yerildi dizildi

Mekke Medīne'niñ halkı dürüşdi

Dīv[i] görenleriñ tebdīli şaşdı

Ka'be'niñ üstüne gölgesi düşdi

Dīv[i] görenleriñ beñzi büzüldi

Yedi iklim pādişāhı geldiler

Geldiler de taraf taraf kondılar

Tīz Muḥammed'e haber olsun didiler

Eglenme bir haber al gel tez indi

Muḥammed der dīve nerde bağlandıñ

Adıñ ne bunca vaqt nirde eglendiñ

Süleymān Nebī'ye Nūḥ'a varmadıñ

Eliñ bağılu biñ yıl dağı gez indi

Dīv de dir ki Zeren-püş'dur? adım

Ḳāf'dan Ḳāf'a kadar hüküm iderdim

Süleymān Nebī'ye Nūh'a uğradım

Ne yaram oñdı ne bendim çezildi

Yüz yigirmi dörde virilmez 'aded

Bunca peygamberden bulmadım meded

El-amān mürüvvet kıl yā Muḥammed

Ꞑuşca cānım Ꞑafesinden süzüldi

Süleymān'dan ḥaberini alıñ mı

Özenür de ırak yoldan geliñ mi

Görüncegiz sen oğlanı biliñ mi

Eglenme de şu orduyu gez indi

[20b]

Büyük küçük bu ḥaberi tıydılar

Tellāl koyup çārşū çārşū şordılar

Cümlesi de dirildiler geldiler

Hep dīviñ karşıusunda dizildi

Nice günler geçdi aylar şavuşdı

Derd ehli de dermānına Ꞑavuşdı

Bunca insān tekce tekce [buluşdı]²²⁶

Gümānım Ꞑalmadı ümīd üzüldi

²²⁶ Mısra sonu hatalı olarak "şavuşdı" idi, KHÜ'den düzeltildi.

Dīv de dir ki alıyor beni firāk
Gelemem bir daḥı menzirim ırak
Aradığım oğlan burdadır muṭlak
Yana yana Őu vücūdum kül oldu

Muḥammed dir dīve da‘vā eylediñ
Bunca ḥalkı bir araya dirnediñ
Oğlan burda sen oğlanı görmediñ
Eliñ bağlu biñ yıl daḥı gez indi

Dīv de dir ki Őanmañ beni deliyim²²⁷
Özenür de ırak yoldan gelürüm
Görüncegiz ben oğlanı bilürüm
Kaşlarında mīm du‘ası yazıldı

Ḥaḳ emriyle gökden Cebrā’īl indi
İndi de nāme-i sulṭānı Şundi
Allāh Muḥammed'e selām gönderdi
Muḥammed’sen dīviñ bendin çez indi

Muḥammed Salmān'a gel didi geldi
‘Āleme bir nürdür balkıdı toğdı
Salmān'ıñ çigninde ‘Alī'yi gördi
Dīv Muḥammed ḥırkasına ṭolandı

²²⁷ Mısra sonu kafiyeye uymamaktadır.

Dīv de Muḥammed'e söyler bu senden?

İşte ellerimi bağlayan bu oğlan

Yirde insān gökde melek yoğ iken

Ṭuyar idim çok dīv başın keserdi

Muḥammed 'Alī'ye eyledi minnet

'Alī'm dir dīve olur mu rağbet

Dīv Ādem yir imiş bu naşıl ādet

Eliñ bağı biñ yıl dağı gez indi

Dīv de dir ki Kāf ardı mekānım olsun

Bir dağı Ādem yirsem gözlerim ṭursun

[21a]

El-amān mürüvvet tövbeler olsun

Kerem ile şu bendimi çez indi

'Alī'm dīviñ kuşūruna kalmadı

Kimi inandı kimi inanmadı

Tā Elestden ikrār viren dönmedi

Münkiriñ gönline la'net yazıldı

Büyük küçük bu ḥaberi işitdi

'Alī'niñ sırrına kim irdi yitdi

Dīv müslümān oldı şalāya gitdi

Cemā'at bozuldı alay tağıldı

*Ƙul Himmet Üstādım*²²⁸ didiysem neden

Gitmiyor sevdāsı her dem serimden

İkrārılık gördük Elest gününden

ƘaƘ'ıñ ismi Ƙalbimize yazıldı

Der Merşiye-i Hānedān²²⁹

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

Cān u dilden diñle āşıƘ bu 'aceb peygamberi

FarƘ it aşhāb-ı celālile cemāli gel beri²³⁰

Kim celāle ālet olmuş kim cemāliñ mazharı

İttifāƘı çok ru'yet eylemiş dīn erleri

Mazhar-ı nūr-ı cemāli nesl-i pāk-ı Hāyderī

Oldılar ālet celāle anlarıñ hā'inleri

Geldi çün şehri Muħarrem irdi mātem günleri

Hānedān-ı dost aƘıtsun yaş yerine Ƙanları

²²⁸ Müstensih, Kul Himmet diye mahlası belirtse de şiirin sahibi Kul Himmet Üstādım'dır.

²²⁹ MK, ss. 290-4.

²³⁰ cemāli gel beri: cemāl-i dilberi MK.

Mā' il-i dünyā olup kavm-i Mu'āviye hemān

Hānedāna kaçd idüp şaymadılar sūd u ziyān

Biz Muḥammed ümmetiyiz dirler iken ḥā'inān

Gör nice kaçd itdiler nesl-i Nebi'ye el-emān

Oldılar merd-i münāfiḳ cümlesi de bī-gümān

La'netullāhi 'aleyhim tā ki encāmu'z-zamān

Geldi çün şehr-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Hānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

[21b]

Evvelā Ḥaḳḳ'ıñ ḥabībi ol Muḥammed Muştafā

Dün ü gün eyler iken anlara şıdḳıla vefā

Eyledi Mervān ihānet daḥı Ḥaḳḳ'a ibtidā

Ba'd-ez-ān bir yaña zehri qoyup itdiler 'aḫā

Nice demden şoñra te'sīr eyleyüp ol semm aña

Qıldı nüş aḥir şehādet cāmını ol pür-şafā

Geldi çün şehr-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Hānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Hem dahı şāh-ı velāyet ol emīrū'l-mü' minīn
Şāhib-i seyf-i 'adālet nāzım-ı āyīn-i dīn

Şānına Hāķ didi "hel etā 'ale'l-insāni hīn"²³¹
Beş sene idüp imāmet 'adlile tōldı zemīn

Altmış üç yaşında iken ol imāmu'l-muttākīn
Kūfe şehrinde şehīd itdi rikāb-dār-ı la'īn

Geldi çün şeh-i Muħarrem irdi mātem günleri
Hānedān-ı dost aķıtsun yaş yerine ķanları

Bihter-i ferzend-i Hāyder ol Hāsan Hūlk-ı Hāmīd
Tā Elest bezminde rūhı yaradılmışdır sa'īd

Altı māh²³² idüp imāmet eyledi 'adl-i mezīd
Çīl u penc yaşına irdi 'ōmr[ü] olduķda resīd²³³

'Avret-i mel'ūn tesmīm eyleyüp itdi şehīd
La'netullāhi 'aleyhā didi kim görmeñ ba'īd

Geldi çün şeh-i Muħarrem irdi mātem günleri
Hānedān-ı dost aķıtsun yaş yerine ķanları

²³¹ (İnsān 76/1).

²³² māh: ay MK.

²³³ yaşına irdi 'ōmr[ü]: yaşında rüz-i 'ōmrü MK

Şāh-ı mazlūmān ferzend-i ‘Alīyyū'l-Murtażā

Ol Hüseyn-i Şāh-ı Merdān Şehīd-i Kerbelā

Eyleyüp üç māh²³⁴ imāmet maḥrem-i sırr-ı Hudā

Elli üç²³⁵ yaşına irmişdi yaşı bī-riyā

Teşnelik vaktinde kaçd idüp Şimr-i mel‘ün aña

La‘net olsun her nefes ol zālîmin tā cānına

Geldi çün şehr-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Hānedān-ı dost akıtsun yaş yerine kanları

Geldi Zeyne'l-‘ābidīn ibn-i Hüseyn'in nevbeti

Buldı imāmetle yigirmi iki yıl şehrini²³⁶

Çıl u penc yaşına irişmişdi ‘ömr-i devleti

Eyleyüp ‘Abdümelik Mervān-ı ḥorla şöḥbeti

Hā'in-i peygamber olup itdiler bu zilleti

Şundılar aña daḥı āḥir şehādet şerbeti

²³⁴ māh: ay MK.

²³⁵ üç: beş MK.

²³⁶ Buldı imāmetle yigirmi iki yıl şehrini: Yirmi iki yıl imāmetle ‘adālet şehrini MK.

Geldi çün şehr-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Hānedān-ı dost aķıtsun yaş yerine ķanları

[22a]

Ol Muḥammed Bāķır o kim ibn-i Zeyne'l- 'Ābidīn

Olmuş idi on sekiz yıl çün imāmü'l-müttakīn

Eyleyüp 'Abdümelik oğlı Hişām inkār-ı dīn

Meyl [idüp]²³⁷ it gibi dünyā cīfesine ol la'īn

ķırķ tokuz yaşında iken merd-i meydān-ı zemīn

Gör nice itdiler anı çünki re'sü'l-ḥā'inīn

Geldi çün şehr-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Hānedān-ı dost aķıtsun yaş yerine ķanları

Mazḥar-ı nūr-ı ilāhī Ca'fer ibn-i Bāķır'ı

Ḥaķķ'a irşād eyledi aşırında nice münkiri²³⁸

Ümmete otuz sene irdi imāmet pertevi

Buldı altmış beş yaşında çün kemāl-i 'unşurı

Dīni dünyāya şatup Manşūr gūḥ-ı kāfiri

Gör nice itdi şehīd ol vāriş-i peygamberi

²³⁷ Anlam ve vezin gereği gerekli olan "idüp" MK'den tamamlanmıştır.

²³⁸ MK'ye göre mısrada metin tamiri yapılmıştır.

Geldi çün şehri Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Düşdi Kāzım ibn-i Ca'fer'e bu nevbet-i fāk

Eyledi mü'minler anıñla daḥı 'ahd-i mişāk

Beş sene idüp imāmet araya girdi nifāk

Elli beş yaşında iken itdiler bi'l-ittifāk

İtdi Ḥārūn-ı Reşīd zulm-i firāvān [bī]-siyāk

Eyledi āhir şehīd bu şāhı ol gaddār-ı 'āqk

Geldi çün şehri Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Geldi nevbet çünki şimdi Mūsā ibn-i Kāzım'a

Oldı mü'minler anıñla daḥı 'ahd-i qā'ime

İtdi yirmi yıl imāmetle 'adālet dā'imā

Elli beş yaşında irdi çünki 'ömri ḥātīme²³⁹

Qaşd idüp Me'mūn-ı mel'un böyle zāt-ı 'ālīme

Ol şehīd itdi bu zātı la'net olsun zālīme

²³⁹ MK'ye göre mısra da metin tamiri yapılmıştır.

Geldi çün şehri Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Çün Taḳī ibn-i Rızā iriṣdi on beş yaşına

Dört yañadan cem' olup mü' minler üşdi başına

Bī'at idüp itdiler sa'y serīr-i iclāsına

Yirmi beş yaşında el şundi şehādet tāsına

Mu'taşım zulm eyleyüp od yaqılında cānına

Ḥā'in oldı qaşd idüp peygamberiñ evlādına

Geldi çün şehri Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

[22b]

Ol Naḳī ibn-i Taḳī'den vir haber ey ber-hüner

Ümmete otuz sene kıldı imāmet şīr-i ner

'Adli bünyād eyledi nūr-ı cihanı ser-te-ser

Çīl u penc yaşında tekml-i kemāl itmiş meger

Ol mü'ekkil-i la'īn çün qaşdına buldı zafer

Eyledi āḥir şehīd bu merd-i şāhı bir Kamer

Geldi çün şeh-r-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Şāh imām-ı ‘Askerī ibn-i Naqī ol pāk-i zāt

Heybeti tıttup cihānı ḥāricīler oldu māt

Eyledi tekmīl-i āsān çünki şāhib-mu‘cizāt²⁴⁰

Altı yıl idüp imāmet buldı mü’minler necāt

Mu‘temed kelb-i ‘aqūr bağladı kīni qat qat

Āḥir içirdi şehādet cāmını ol ḥor-şıfat

Geldi çün şeh-r-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Mehdī-yi şāhib-zamānıñ sırrını bildikse pes

Cā’iz olmaz rāzını fāş itmek anıñ sözi kes

Mu‘temed anıñ da ol dem qatlıni kıldı heves

İḥtiyār dū-şad pencāh u penc salṭanāt

‘Ālem-i imkān olup rūh-ı fütūḥuna qafes

Zāhir olmayınca çıkmaz ‘ālem içre işbu ses

²⁴⁰ MK’de beyitte mısraların yeri farklıdır.

Geldi çün şeh̄r-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

Çār-deh ma' sūm-ı pāk pīşvā-yı mü' minīn²⁴¹

Muşafā'nıñ Murtaşā'nıñ nesl-i pākıñdan mübīn

Eyledi cümle şehīd anları re' sü'z-zālimīn

Zālime la'net ideniñ şānına şad āferīn

Ey *Ḳabūlī* bende-i Āl-i 'Abā içün hemīn

Lāyık olan raḥmetullāhi 'aleyhim ecma'īn

Geldi çün şeh̄r-i Muḥarrem irdi mātem günleri

Ḥānedān-ı dost aqıtsun yaş yerine qanları

[23a]

*_*242

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Ey ḥaḳīqat mülkünüñ gülzārınıñ gonca güli

Na't-i evşāfiñ olur şām u seḥer cān bülbüli

Her uşülün aşlı her ibtidānıñ evveli

Cümleye reh-ber olan sensiñ saña didik belī

²⁴¹ Mısra vezne uymamaktadır.

²⁴² BKA, ss. 596-7.

Es-selām ey nūr-ı Āl-i Muştafā nesl-i ‘Alī

Es-selām ey mihr-i ‘ālem Hacı Bektāş-ı Velī

Sensin ey şāh-ı cihān Hāğ'dan gelen nūr-ı mübīn

Āsitān-ı rif‘atīndir kıble-i ĩmān u dīn

İşigine yüz sürmeyiñ didiler ehl-i yaķīn

Hazihī cennātu ‘adnin fedhuluhā hālidīn

Es-selām ey sırr-ı ‘ālem Muştafā nesl-i ‘Alī

Es-selām ey nūr-ı ‘ālem Hacı Bektāş-ı Velī

Ey şeh-ı mülk-ı bekā mir‘āt-ı Raḥmāni'r-Raḥīm

Mazhar-ı nūr-ı Muḥammed ma‘den-i ḥulķ-ı ‘azīm

Ķudret-i Hāğ dā‘ī-yi ravzān-ı cennātu'n-na‘īm

Ey Hāğķ'ı iden ṭaleb hazā's-sırāṭu'l-mustaķīm

Es-selām ey mefḥarü'l-‘abā nesl-i ‘Alī

Es-selām ey şems-i ‘ālem Hacı Bektāş-ı Velī

Ey Hudā'nıñ raḥmeti Āl-i Muḥammed Muştafā

Sırr-ı Zehrā'sıñ şāhım yadigār-ı Murtażā

Gül yüzüñde görünür nūr-ı Ḥasan Ḥulķi Rızā

Eşref-i Āl-i ‘Abā naķd-i şehīd-i Kerbelā

Es-selām ey maṭla‘-ı şems-i Hudā nesl-i ‘Alī

Es-selām ey kuṭb-ı ‘ālem Hacı Bektāş-ı Velī

Hazret-i Zeyne'l-'abā'niñ nūr-ı 'aynısıñ şehā
Hem Muhammed Bākir'inñ naqdi 'atā-yı kibriyā
Ca'fer-i Şādık seniñ ceddinñdir ey kân-ı vefā
Hazret-i Mūsā Kāzım yādigār-ı zü'l-'atā

Es-selām ey Hādī-yi rāh-ı Hüdā nesl-i 'Alī

Es-selām ey māh-ı 'ālem Hacı Bektāş-ı Velī

Şāh 'Alī Mūsā er-Rızā sırrısın ey zāt-ı şerīf
Şāh Takī vü Şāh Naķī'niñ gözleri nūr-ı laţīf
'Askeri'niñ maḥzen-i esrārısın ey zarīf
'Ālem-i ma'nīde Mehdī ile birsin ey nazīf

Es-selām ey ma'den-i cūd u şehā nesl-i 'Alī

Es-selām ey şāh-ı 'ālem Hacı Bektāş-ı Velī

[23b]

Her nefesde ṭapuña biñ biñ şalāt u selām
'Āşık-ı şādıklarınñ derdi budur her şubḥ u şām
Evvel āḥir zāhir ü bātında çün sensin imām
Zātını *Rūḥī* bu elfāzile zıkr eyler müdām

Es-selām ey genc-i iḥsān-ı Hüdā nesl-i 'Alī

Es-selām ey rūḥ-ı 'ālem Hacı Bektāş-ı Velī

_

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Ey yüzi gül kâmeti serv-i hırāmānım pilāv

Sāde yağlı kara beñli misk-i Tatar'ım pilāv

Başda təcim gözde nūrum dilde ol zıkrım durur

Ṭavuk etli bulğurlı derde dermānım pilāv

Ben saña cān-ı gönülden emriñe fermān-berim

Ḳanda iseñ gel yetiş ey cān u cānānım pilāv

Senden ayrulalı gāyet ḥastadır cān-ı gönül

Mātem-i zārıñda ḳaldım ben ki bī-cānım pilāv

Gayğusuz bīmār olup derdiñ ile virmekde cān

Gel yetiş her ḳanda iseñ dīnim īmānım pilāv

[24a]

*_*²⁴³

[Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün]

Bir şehre irişdi yolum dört yanı düz meydān ḳamu

Aña giren görmez ölüm iḳer āb-ı ḥayvān ḳamu²⁴⁴

²⁴³ NM, ss. 187-9.

²⁴⁴ Mısrada verilen "āb-ı ḥayāt" ifadesi kafiye gereği NM'deki "āb-ı ḥayvān" ile düzeltilmiştir.

Bir hoş güzel yapısı var otuz iki kapısı var
Cümle şehirlerden ulu her yaña bāğ bostān kamu

Āb u hevāsı mu‘tedil giren çıkmaz ay u yıl
Tağları lāle ak kıızıl bağları gül-i handān kamu

Bülbülleri nālān ider cān u dili hayrān ider
Bāğçeleri seyrān ider her kūşede hūbān kamu

Eşcārda şazlar çalınur dallarda meyveler şalınur
Sen şunmadan ol bulunur her emriñe fermān kamu

Kim selsebīlden nūş ider raḥīk anı bī-hūş ider
Tesnīm ider ser-hoş ider olur içen mestān kamu

Bu didigim cennet degil anlara ol minnet degil
Anıñ şafā vü zevkine ehl-i cinān hayrān kamu

Şehr-i ḥaḳīkatdir adı Ḥaḳ sırrını anda kodı
Ol sırra vāḳıf olanı Ḥaḳ eyledi mihmān kamu

Olmaz olarda hīç fesād buğz u ḥased kibr ü ‘inād
Cümle bilsin yok ašlā yād birbirine ihvān kamu

Özleri cānlardan ‘azīz sözleri ballardan lezīz
Yok anda sen ben siz ü biz birlik ile yeksān kamu

Ol şehre mürsel gelmedi anları da‘vet kılmadı
Anlar yolu yañılmadı evşāfları Qur‘ān kamu

Hak mezhebi mezhepleri deryā-yı zāt meşrepleri
Hāsıl kamu maṭlabları kadr içredir her ān kamu

[24b]

Yokdur olarda ihtilāf günden ‘ayāndır [bī-]hilāf
Her işleri Hak‘a muzāf rūh eylemiş Yezdān kamu

Terk eylemişler kāl u kıl lāl olmuş anlara bu dil
Her hālleri Hak‘a delīl hep mazhar-ı Raḥmān kamu

Gerçi saña bakup gözi şöbet idüp²⁴⁵ söyler sözi
Lākin Hak‘ı bulmuş özi söyleşdiği Furkān kamu

Dünyāya anlar gelmedi geldiyse de eglenmedi
Şeytān oları görmedi anda ola pinhān kamu

Aña girse bir kişi gider gönülden teşvīşi
Başına bu devlet kuşu konan olur sultān kamu

²⁴⁵ idüp: ider NM.

Hemān ki ol şehre gelür her kórkıdan āzād olur

Yollarda bellerde kalur dīv ü perī şeytān kamu

Dārü'l-emāndır ol şehir lākin girer yüz biñde bir

Şānma aña dāhıl olur hūr u melek rıdvān kamu

Kim ki o şehri özledi erenler [izin]²⁴⁶ izledi

Ādāb-ı Hakk'ı gözledi irşād ider pīrān kamu²⁴⁷

Ehlini bul ol illeriñ şarpiñ geçürsün belleriñ

Yırtar yalnız gideni kurd u peleng arslan kamu

Ehline anlar bellüdür zīrā bilür bir illüdür

Her birisi ahsen-şıfat her müşkile burhān kamu

Gir enbiyāniñ silkine bin bu vücūduñ fülküne

Ḳahr eyle nefsiñ 'askerin ğarḳ eylesün tūfān kamu

Var "şemme vechullāh²⁴⁸"ı bul tā görine saña bu yol

Senden saña eyle sefer kim idesin seyrān kamu

²⁴⁶ Mısradaki eksiklik NM'den tamamlanmıştır.

²⁴⁷ Bu mısradan sonra NM'de yer alan şu beyit, mecmuada verilmemiştir:

Her semt o şehriñ yoludur lākin girenler velīdür

Anuñ içi toptoludur Türk ü 'Arab Süryān kamu

²⁴⁸ (Bakara, 2/115).

[25a]

Cāndan riyāzāt-ı ta‘b çeksiñ anı idüp taleb

Olur riyāzātıñ soñı dertleriñe dermān kamu

Çek sīneñe dāğ üzre dāğ şol hasta göñlün ola şağ

Şāyed ola tağ üsti bāğ yādlar ola yārān kamu

Cān ilidir vaşf itdigim derd ile ta‘rif itdigim

Andan inüp töküldiler bu tenlere her cān kamu

Gel tende koma cānıñı a‘lāya çık bul kānıñı

Lāyık mıdır insāna kim yeri ola zindān kamu

Ƨut bu *Niyāzī*²⁴⁹niñ sözün bunda [açagör]²⁴⁹ cān gözüñ

Bir gün gidersiñ ansızın görmez seni giryān kamu

Var ol haqīkat şehrine ir anda Haqq'ın sırrına

Ƨolsun seniñ de göñlüne deryā olup ‘irfān kamu

*_*250

[11’li Hece Ölçüsü]

Böyle buyurmuşdur pīrlere erenler

Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşk olsun

Sırrını virmeyüp serden geçenler

²⁴⁹ Mısradaki eksik kelime NM'den tamamlanmıştır.

²⁵⁰ TK, ss. 684-5.

Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşk olsun

Diñle qarındaşım işbu meydānda

Ne gördükse²⁵¹ Hāḳ'dır ḳalma gümānda

Hāḳḳ'ıñ cemālini gör kāmīl insānda

Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşḳ olsun

Başım yola baḒlu buyurmuş ‘Alī

Bu yol Zūlfikār'dan keskindir belī

‘Ārifñ esrārın ne bilür deli

Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşḳ olsun

[25b]

Sen seni bildiñse gel Hāḳḳ'a ḳavuş

YoḒsa bu meydāndan ırāḳ ol şavuş

Bu ‘arş-ı a‘lāya uçamaz her ḳuş

Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşḳ olsun

İtmişüz teberrā ḳıldık tevellā²⁵²

Seri vir Şehīdī sırr'itme ifşā

Hāḳḳ'ıñ cemālini gördük hüveydā

Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşḳ olsun

²⁵¹ gördükse: gördümse TK.

²⁵² Bu dörtlükte mısraların yeri TK'de farklıdır:

Hāḳḳ'ın cemālini gördük hüveydā
Etmışüz teberrā ḳıldık tevellā
Seri ver Şehīdī sırr etme ifşā
Sırrı sır eyleyen cāna ‘aşḳ olsun

[11'li Hece Ölçüsü]

Ḥaḳḳ'ıñ emriyle cihāna geldim
Gözüm açdım mā'il oldum o burca
Kāmil oldum Ḥaḳ kelāmın söyledim
Elif adlı dāl yazılmış o burca

Ḳonan bir bezirgān göçen bir ḥoca
Ne gündüzüm gündüz ne gicem gice
Bir burç gördüm cümle burçlardan yüce
Muḥammed mi 'rācda çıkmış o burca

Alnımıza yazılmışdır yazılar
Ṭālib olan mürşidini ārzūlar
Yeryüzünde yol gitmez mi gāzīler
'Arş yüzünden bir yol gider o burca

Gökde uçan Cebrā'īl'dir ḥūrīdir
Bir gül gördüm Muḥammed'in teridir
Bir ḳapısı Şāh-ı Merdān 'Alī'dir
Nūrlar elvān elvān çıkar o burca

²⁵³ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

Ḥüseynî'yim eydür ben de n'itmişim
Erenler deminden bir pay kapmışım
Eger Ka'be ise yerim tutmuşum
Her gönülden bir yol gider o burca

[26a]

Destür

*_*254

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

Serāy-ı kün-fe-kānîñ hükümüne fermān iden Ḥayy'dır
Ḥabîbini mu'allā tahtına sulţān iden Ḥayy'dır

Felekler intikāmın almağa kan ağladı her şeb
Şafağ şanma kenār-ı āsumānda kan iden Ḥayy'dır

Nice itdiñ ey felek sen nūr-ı çeşm sıbt-ı Zehrā'yı
O günlerde ciger kan eyleyüp efgān iden Ḥayy'dır

Muḥarrem'dir kızıl qurbān ölüm küyunda ruḥsat vir
"Seḳāhum²⁵⁵" ḥamrine ola evlādını 'atşān iden Ḥayy'dır

Degil mātem Ḥüseyn'iñ mātemi 'aynü'l-vişāl olmuş
Cemāliñ 'îdine қоç kızusın qurbān iden Ḥayy'dır

²⁵⁴ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

²⁵⁵ (İnsân 76/21).

Elinde var iken sırr-ı kader meydān-ı hikmetde
Ne hikmetdir ‘aduvv-i resūlken ihsān iden Ḥayy'dır

‘Alī nāmīñ şıfātīñ ism-i zātīñ sırr-ı sübhāndır
Diñlemez söylenülmez ‘āleme burhān iden Ḥayy'dır

Nazārim bezm-i hāşşü'l-hāşş iken vahdet-i sırr-ı ibtidā
O bezm içre dil-i sūzānımı büryān iden Ḥayy'dır

Hüseyn-i Kerbelā'nıñ meşhedi kalb-i *Selīmi*²⁵⁶ dir
O meşhed-i selīmi mest-i ser-gerdān iden Ḥayy'dır

[26b]

Destān-ı Mir'ātī Baba²⁵⁶

[11'li Hece Ölçüsü]

Güş eyle pendim ey ‘ārif ü dānā
Dānā iseñ seyr it sırr-ı Yezdān'ı
Yezdān ne hikmetler eyledi nümā
Nümā itmek için sırr-ı Sübhān'ı

Zātına tecellī itdi ibtidā
Tecellīden bir nūr olundu peydā
İdrāk olunursa²⁵⁷ kudret-i Mevlā
Bırakma diliñden vird-i Mennān'ı

²⁵⁶ KM, ss. 26-30.

²⁵⁷ olunursa: eyle nedir KM.

Çünkü yād oldu ol nūr-ı kadem²⁵⁸

Andan zühür itdi ervāh-ı ‘ālem²⁵⁹

Rūh-ı Muştafā'yı²⁶⁰ kıldı mükerrem

Ol sebep var itdi kevn ü mekânı

Kün didi [var oldu] bu kevn ü mekân²⁶¹

Melā' ikile ol kûbbe-i āsmān²⁶²

Evvela aydınlık oldu nümāyān

Çurdu ol eflāk-ı çarç-ı devrānı²⁶³

Yaratdı bi'l-cümle eşyāyı ma' bûd

Ahşen-i takvîmi eyledi mevcûd

Eylemedi İblîs Âdem'e sücûd

Ol vakit dergâhdan sürdi şeytānı

Ol şûlb-i Âdem'den bunca enbiyā

Geldi bu ‘āleme hep gūnā gūnā

Nūh kavmine ğazab eyledi Mevlā²⁶⁴

Çarç itdi musallaḡ kıldı tūfānı

²⁵⁸ Çünkü yād oldu ol nūr-ı kadem: Vār olmadan evvel bu çarç-ı ‘ālem KM.

²⁵⁹ ervāh-ı ‘ālem: ervāh-ı âdem KM

²⁶⁰ Muştafā'yı: Muḡammed'i KM.

²⁶¹ Mısradaki eksik kelimeler KM'den tamamlanmıştır.

²⁶² kûbbe-i āsmān: ‘arz u āsumān KM.

²⁶³ ol eflāk-ı çarç-ı devrānı: baĝ-ı eflāk çarç-ı devrānı KM.

²⁶⁴ "Mevlā" kelimesi sonradan kurşun kalemle yazılmıştır.

Ol Lût kavmi oldur gāyetle tuġyān
Livātaya düşdi ŝeyḥ u ŝāb hemān
Bir seher vaġtinde Ḥāzret-i Yezdān
Zemīne ġarġ itdi bunca insānı

Tūr'da Ḥaġ tecellī kıldı Mūsā'ya
Anda ḥayrān ħaldı sırr-ı Mevlā'ya
"Rabbi erini²⁶⁵" didi tırdı du 'āya²⁶⁶
Ol [vaġıt]²⁶⁷ işitdi ol len terānı

Bī-peder zuhūra geldi Mesīḥā
Nice mu 'cizātlar eyledi icrā
Dāra çekdi anı kavm-i Naŝārā
İnkār eylediler rūḥ-ı Raḥmānı

'Akla fikre sıġmaz ḥikmet-i Settār
Ḥaġ dostun [bilmedi]²⁶⁸ Nemrūd-ı aġyār
Ol Ḥalīlullāh'a gül-zār oldı nār
Ḥaġ böyle buyurmuş emr ü fermānı

[27a]

Tulū' itdi dehre faḥr-i kā'ināt
Dīn çerāġı ol ekmelü't-taḥıyyāt

²⁶⁵ (A'râf, 7/143).

²⁶⁶ Mısrada 1 hece fazladır.

²⁶⁷ Mısradaki eksik kelime KM'den tamamlanmıştır.

²⁶⁸ Mısradaki eksik kelime KM'den tamamlanmıştır.

Efdal-ı enbiyā a'le'd-derecāt
Nūr ile ʔoldurdu²⁶⁹ bütün cihānı

Çünkü ʔulū' itdi ol māh-ı münīr
İtmek için halkı Hāllāk'dan habīr
Anıñ vaşfi dille olunmaz ta'bīr
Dīne da'vet itdi kavm-i nādānı

İslām şancağını açdı ol Resūl
Hudā aña itdi Qur'an'ı nüzūl
Anıñ telkīnini idenler kabūl
Buldılar cennetde bāğ-ı cinānı

Şerī'atı kurdı Şāh-ı Enbiyā
Sevenler dost oldu sevmeyen a'dā
Toğdı geldi ol 'Aliyyü'l-Murtażā
Tarīkat burcuna dikdi nişānı

Çağrıldı dillerde Haydar-ı Kerrār
Darbından ditredi cihān ser-ā-ser
Aña mensūb oldu Düldül Zülfikār
Tīğından geçürdi çok münkirānı

²⁶⁹ ʔoldurdu: ğark itdi KM.

Uyandı ğafletden cihān uyurdu
Hak sırrını sır ehline tıuyurdu
Hudā aña hem arslanım buyurdu
Kim bilür ki kimdir Şāh-ı Merdān'²⁷⁰

‘Alī’niñ sırrına ‘aķıllar irmez
‘Aķlı irenler de beyāna virmez
Cihān Haydar olsa kūr olan görmez
‘Aşk olsun görene genc-i nihānı

Nefsāniyet kılup bir alay mel‘ün
‘Ahd-i peygamberi itdiler mağbūn
‘Abdurrahmān oğlı Mūlcem dökdi hūn
Gör neye uğradı Hakk'ın arslanı

Namāz kılamak için mescide vardı
Mūlcem oğlı anıñ vaķtin arardı
Namāz kılar iken ol şāhı urdı
Bilmedi [ol] mel‘ün yedigi nānı

Mecrūh oldu çünkü Şāh-ı Velāyet
Ol vaķit nūş itdi cām-ı şehādet
Hasan'la Hüseyin'e kıldı vaşıyyet
Bir deveci gelür gözleyiñ anı

²⁷⁰ Metindeki mısra "Kim bilür kimdir Haydar-ı Kerrār'ı" olmasına karşılık şiirin kafiye yapısı gereği KM'deki varyant "Kim bilür ki kimdir Şāh-ı Merdān'ı" tercih edilmiştir.

[27b]

Didi gelecekdir bunda bir ‘Arab

Elinde devesi yüzünde niķāb

İster cenāzemi itmeyiñ cevāb

Didi ol Hudā'ya tapşurdu cānı

Ehl-i Beyt içine düşdi bir fiğān

Hasan ile Hüseyñ oldılar nālān²⁷¹

Ėasl idüp namāzın kıldılar hemān

İrişdi bir ‘Arab deve sārbanı

Yükletdi tībūtı deve üstüne

Çekerek²⁷² destini aldı destine

Ol Şāh emāneti viridi dostuna

Hasan'la Hüseyñ'e düşdi hicrānı

Hasan ile Hüseyñ kıldı endīşe

Didiler kāk' il degiliz bu işe

Düşdiler peşine hem koşa koşa

Ŧutdılar deveyi hem çeken cānı

²⁷¹ Metinde "itdiler fiğān" şeklinde yazılmış, kafiye yapısı gereği KM'deki "oldılar nālān" ifadesi tercih edilmiştir.

²⁷² Metinde "Çekdi" yazmasına karşılık hece sayısı gereği KM'deki varyant tercih edilmiştir.

Deveci niķāba uzatdı eli
Açdı niķābını pür-nūr-ı celī
Gördiler deveyi çekendir²⁷³ Alī
Ol vaķit bildiler sırr-ı Rabbānī

Şāhıñ şehīd olduğını tıydılar
Cühūd-ı mel'ūna haber şaldılar²⁷⁴
İmām-ı Hāsan'a zehir virdiler
Soldurdılar ol ğonca-i ğandānı

Şimdi kaldı ol Hüseyn şehzāde
İşidüp Yezīdler düşdi fesāda
Leşker çeküp kaçd-i āl u evlāda
Kurdılar Kūfe'de ulu dīvānı

Kerbelā'ya Mervān geldi oturdı
Ceng-i cidāl için ordusun ğurdı
'İbādet iderdi ezān oğurdı
'İbādetsiz geçürmezdi zamānı

Şāh Hüseyn gördi bunları hemān
Didi yā Rabb bunlar naşıl müslümān
Evlād-ı Resūl'e olurlar düşmān
Kimse görmüş degil böyle seyrānı

²⁷³ deveyi çekendir: deveci kendidir KM.

²⁷⁴ Mısra başındaki "Ol" kelimesi hece sayısının sağlanması adına çıkarılmıştır.

İtmediler Āl-i Resūl'e hürmet
Şuları kesdiler virdiler zahmet
Haq'dan korkmadılar hāric-i millet
Şusuz bıraқdılar şabī şübyānı

[28a]

Şāh Hüseyn didi ey kavm-i 'adū
Viriñ şu yetimler içsün biraz şu
Āhretde olmasun yeriñiz tamu
Mekān itmeñ kendiñize nīrānı

Bu söze hīç kimse olmadı memnūn
Teşne diller ҡaldı cigeri yangun
Şāhı şehīd itdi ol Şimr-i mel'ūn
Deşt-i Kerbelā'ya aқıtdı ҡanı

Ehl-i Beyt içine gulgule şaldı
Deryālar mevc urup hurūca geldi
Ol nübüvvet güli şararup şoldı
Düşür[di] ol la'net bād-ı hazānı

On iki imāmiñ on dört ma'sūmuñ
Қanını aқıtdı bunca mazlūmuñ

Ḥaḵ belāsın virsin ol ḵavm-i Şām'ın²⁷⁵

Ehl-i Beyt'e [ḵaldı]²⁷⁶ bunca ziyānı

Nice ḵanlar içdi ḥāk-i Kerbelā

Ḷıyāmet ḥaşre dek oldı teberrā

Bu da'vā 'ālemde sürülür ḥālā

Ḥaḵ dūr itsün bizden şerr-i Mervān'ı

Bizlerde böyledir *Mir'ātī* 'ādet

Evlād-ı Resül'e oḵuruz rahmet

Düşmenine olsun şad hezār la'net

Zīrā terk itmeyiz yolu erkānı

*_*277

[Mef'ülü / Mefā'ilün / Mefā'ılün / Fe'ül]

Ādem ki fezā-yı 'āleme başdı ḵadem

Evvel oldı endüh u belāya²⁷⁸ hem-dem

Maḥşüş durur Ādem'e belā-yı 'ālem

'Ālemde belā çekmeyen olmaz Ādem

²⁷⁵ ḵavm-i Şām'ın: ḵavm-i sammıñ KM.

²⁷⁶ Metindeki "eylediler" kelimesi yerine hece sayısını sağlamak adına KM'deki "ḵaldı" ifadesi tercih edilmiştir.

²⁷⁷ Şiir Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Süedâ* adlı eserinin başında bulunan bir rubâî-i ahrebdir (Güngör, 1987, s. 9).

²⁷⁸ Evvel oldı endüh u belāya hem-dem: Endüh u belāya evvel oldı hem-dem FHS.

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Cām-ı meyle def' -i ğam kılsam eger jeng eyleyüp

Ayağım almağ diler bu sākī-i devr ü zamān

[28b]

Nefes²⁸⁰

[8'li Hece Ölçüsü]

Her dem göñlümdeki zıkrım

Emān yā Murtażā 'Alī

Evvel āhir budur fikrım

Emān yā Murtażā 'Alī

Gice gündüz 'ibādātım

Secde eyleyüp tã'atım

Zıkrım fikrım münācātım

Emān yā Murtażā 'Alī

Görinen bu cān gözime

Nazar eyleyen özime

Ḥalāvet viren sözime

Emān yā Murtażā 'Alī

²⁷⁹ Bu beytin kime ait olduğu belli değildir.

²⁸⁰ H1, ss. 163-4.

Efendimsin sen ezeli
Seni bildim lem-yezeli
Kalb ü sinemde yazılı
Emān yā Murtaẓā ‘Alī

Görinen hem gören sensin
İşidüb söyleyen sensin
Bu kudreti viren sensin
Emān yā Murtaẓā ‘Alī

‘Arş-ı kalbimde maḥmūdum
Sensiñ maṭlūb u ma‘būdum
İki ‘ālemde maḫşūdum
Emān yā Murtaẓā ‘Alī

Hacc u zekāt u namāzım
Şavm-ı dā’imī niyāzım
Sensiñ benim çāre-sāzım
Emān yā Murtaẓā ‘Alī

Ehl-i Beyt’iñ bendesiyim
‘Āşık-ı efgendesiyim
Bir ‘abd-i şermendesiyim
Emān yā Murtaẓā ‘Alī

Şāhım sen merḥamet eyle

*Hilmī*⁷ye mürüvvet eyle

Maḥşer günü şefkat eyle

Emān yā Murtażā ‘Alī

[29a]

Nefes-i *Hilmī*⁷²⁸¹

[8'li Hece Ölçüsü]

Ṭutdum āyine yüzime

‘Alī görünür gözime

Ḳıldım nazarı özime

‘Alī görünür gözime

Hū ‘Alī'm Hū²⁸²

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

Ādem Ata Havvā ile

Ol ‘Alleme'l-esmā ile

Çarḫ u felek semā ile

‘Alī görünür gözime

²⁸¹ Şiir şairin divanında (H1 ve H2'de) bulunmamaktadır. TK'de, İÖ'de ve CÖ'de beyitlerle verili şekilde görülebilir (Koca, 1990, ss. 570-1) (Özmen, 1998, s. 442) (Öztelli, 1997, ss. 46-7)

²⁸² Şiire eklenen bu üç mısra TK'de yoktur ve şiirin hece sayısına uymamaktadır. Bu tekrarlı mısraların şiire ait olmadığı ve icra sırasında söylenen sözler olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu üç mısranın ilk ikisi CÖ'de şiirden ayrı bir şekilde bulunmaktadır.

Hū ‘Alī’ m Hū

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

Hazret-i Nūḥ Neciyyullāh

Hem İbrāhīm Ḥalīlullāh

Ṭūr-ı Sīnā Kelīmullāh

‘Alī görünür gözime

Hū ‘Alī’ m Hū

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

‘İsā-yı Rūḥullāh oldur

İki ‘ālemde şāh oldur

Mü’minlere penāh oldur

‘Alī görünür gözime

Hū ‘Alī’ m Hū

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

‘Alī cāndır ‘Alī cānān

‘Alī dīndir ‘Alī ĩmān

‘Alī Raḥīm ‘Alī Raḥmān

‘Alī görünür gözime

Hū ‘Alī’ m Hū

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

[29b]

‘Alī Evvel ‘Alī Āhır

‘Alī Zāhır ‘Alī Bātın

‘Alī Ṭayyib ‘Alī Ṭāhır

‘Alī görünür gözime

Hū ‘Alī’ m Hū

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

Hilmi['dir] gedā-yı kemter

Görüp gözüm dilim söyler

Her nereye kılsam nazar

‘Alī görünür gözime

Hū ‘Alī’ m Hū

Hū Şāhım Hū

Hū gerçek erenler demine Hū

Ġazel²⁸³

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

El-ān senden meded ey cān u cānānım 'Alī²⁸⁴

Bī-kesim aldım amum ire emān cānım 'Alī

Ben arīb-i urbetim [ki] bu adar i cān baa

Senden özge pādiāh [yok] meramet kānım 'Alī

Leyl-i zulmetde aldım em'-i bezmim sūzān²⁸⁵

Ten yanar cānım yanar pūr od her yanım 'Alī

Her ne delū pādiāha mūcrim ũ 'āī isem

Cūrmüm 'afv eyle mūrūvvet āh-ı Merdān'ım 'Alī

Geldi mürsel seyyid ister *Hilm*'ider senden ehā

Ey benim dermān-ı derdim dīnim īmānım 'Alī

[30a]

*_*286

[Mef' ũlū / Mefā' īlū/ Mefā' īlū/ Fe' ũlün]

Gezme ehā ayār ile bīāne disünler

Mi' mār-ı dil 'āı [u] dīvāne disünler

²⁸³ iir airin divanında (H1 ve H2'de) bulunmamaktadır.

²⁸⁴ Mısra vezne uymamaktadır.

²⁸⁵ Mısra vezne uymamaktadır.

²⁸⁶ iirin basılı neri bulunmamaktadır.

Süz-ı çeşmiñi peykân-ı cefâlar ola terdîf

Ebrû-yı kemân-dârına bir dâne disünler

At sehm-i sitem sîne-i ‘uşşâka kerem kııl

Aç manzara muhtâcmış im ‘âna disünler

Şaçmış yine zülf-i sehmi mâh-ı münîre

Almış nice üftâdeyi zindâna disünler

Dök bâl ü peri çâh-ı zenaḥ-dânına ...²⁸⁷

Yan şem‘-i ruḥ-ı yârda pervâne disünler²⁸⁸

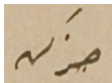
Olar ki seyr-i nâvek-i dil-süz-ı nigâra

İç bâde ta‘b çekme ki merdâne disünler

Al şâgar şun ...²⁸⁹ öz yârımı raḳîbiñ

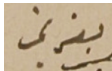
Şâyeste midir *Fahrî* bu ihsâna disünler

287

288 Mısra vezne uymamaktadır.

289

[30b]

*_*290

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Ey kamer tal'at-ı cānān bedir çağınıdır seniñ

Ĥüsnüñ etrāfında encüm şeb-çerāğıdır seniñ

Cennet-i 'Adn'ın nihāl-i kāmetiñ Tūbā'sıdır

Ravzatü'l-'uşşāk ey dil-ber yañağıdır seniñ

Zevk-i bākī kesb ider nüş eyleyen cān la'liñi

Çeşme-i āb-ı Hızır cānā dudağıdır seniñ

Vādī-i 'aşkıñdaki üftādeler bulmaz ĥalāş

Şayd-ı murğ-ı rūḥa dām ol zülf-i bāğıdır seniñ

Muşhaf-ı dīdārını ĥıfz eyledim kalbimdedir

Āyet-i ĥüsnüñdeki beñler durağıdır seniñ

Meş'al-āsā reh-güzār-ı kūyuñı rüşen kılan

Sūz-i 'aşkıñ sīneme açdığı dāğıdır seniñ

İktibās-ı feyz idüp envār-ı ĥüsnüñden hemīn

Bezm-i ĥāşşında yanar *Ĥilmī* çerāğıdır seniñ

²⁹⁰ H1, ss. 291-2.

[31a]

*_*291

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Bāğ-ı hüsnüñ sensin ey dil-ber gül-i nev-restesi

Çīn-i zülfüñ rüyuñ eṭrāfinda sünbül destesi

Dehr içinde saña beñzer görmedim bir mäh-rū

Var mıdır hilḳatde āyā hüsnünüñ perverdesi

Nuṭḳa geldikçe kelām gevherinden ḳan[d]²⁹² aḳar

Dürr-i meknün ile memlūdur dehāniñ bestesi

Çeşm-i efsūnuñ seniñ teşhir idelden ‘aḳlımı

Oldı bu dīvānē dil zencīr-i ‘aşḳıñ bestesi

Rabṭ-ı ḳalb iden saña ḳayd-ı ‘alāyıkdan geḳer

Mülk-i istiğnāniñ olmuşsuñ [şeh-i]²⁹³ şāyestesi

Ḳurtar Allāh ‘aşḳ[ına] luṭf eyleyüp bir çāre ḳıl

Pister-i ğamda göñül derd-i vişāliñ ḳastesi

Nūr-ı şevḳiñle yanar pervāneveş Allāh için

‘Āşḳıñ *Hilm*⁷dir ancak ‘aşḳ[ın]ıñ dil-bestesi

²⁹¹ H1, s. 368.

²⁹² Anlam gereği H1'deki "ḳand" kelimesi tercih edilmiştir.

²⁹³ Metindeki eksik kelime H1'den tamamlanmıştır.

[31b]

Ġazel²⁹⁴

[Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün]

Yār raħm itdi gine dīde-i giryānımıza

‘Azm idüp başdı qadem hāne-i vīrānımıza

Bezm-i mihmāna göñül şarf idüben varımızı

Dili qurbān idelim cān ile cānānımıza

Yüz sürüp pāyine dārū-yı vişālīñ dileyüp

Vaķtidir dād idelim bu derd-i firāvānımıza

Aħter-i baħtım [hele] tođdı leyl-i mes‘ūd²⁹⁵

Şalmadan şubħ niķābını meh-i tābānımıza

Getür ey sākī-i gül-çehre mey-i gülgünü

Vire teskīn-i harāret dil-i suzānımıza

Düşmen-i Āl-i ‘Alī çeşmine insün qara şu

Baķa baķa cem ile bu dem-i devrānımıza

Hilmiyā çün qadem-i yār-i cemālīñ şem‘i

Pertev-i mihr şalupdur şeb-i hicrānımıza

²⁹⁴ H1, s. 354. Mecmuada mükerrer bir şiidir (13b).

²⁹⁵ Mısradaki eksik kelime H1'den eklenmiştir.

Nefes²⁹⁶

[7+7 Hece Ölçüsü]²⁹⁷

Düşdi gönül şehrine nār-ı muḥabbet yanar

Şanma o nār üstüne şu dökülünce söner

Āteş-i ‘aşk-ı Ḥudā olmaz²⁹⁸ ebed intifā

‘Āşık-ı Ḥaḳ dā’imā sīnesi pūryān döner

Pīr ışigin dervīşi Ḥaḳḳ'a virir her işi

Dā’im ider cünbüşi bāde-i ‘aşka kanar

‘Āşık olanın özi birdir öziyle sözi

Her neye baksa gözi Ḥazret-i Ḥaḳḳ'ı añar

‘Aşık ola ol dervīşe düşmez ebed teşvīşe²⁹⁹

Cū’-yı melāmet-keşe mā’ide gökden iner

[32a]

Mecnūn'ın öz aşına derdiyle göz yaşına

Lāne yapup başına murg-ı muḥabbet konar

²⁹⁶ H1, ss. 126-7.

²⁹⁷ H1'de şiir dörtlüklerle verilmiştir.

²⁹⁸ olmaz: bulmaz H1.

²⁹⁹ Mısradaki vezin hatası H1'den düzeltilmiştir.

Hilmî aña itâ'atle Hakk'a 'ibâdetile

Bâde-i muhabbetle benligi yakmak hüner

Nefes³⁰⁰

[7+7 Hece Ölçüsü]³⁰¹

Gel berü ey merd-i Hakk Hakk'a giden râhı gör

Añla vücūd-ı muṭlakı muṭlak olan şāhı gör

Eyle nazar 'āleme tā iresin bu deme

Secde kı lup Ādem'e emr-i ilallāhı gör

Cümle vücūd içinde kalb-i su'ūd içinde

Her dem sücūd içinde Hāzret-i Allāh'ı gör

Bezm-i vişāle gelen hüsni kemāle iren

Mısr-ı dile hükmi iden Yūsuf olup cāhı gör

Birlik içinde hemīn mīm ile bir oldı 'ayn

Didi aña "ke-hāteyn" şemsu'd-ḍuḥā māhı gör

'Aşk ile pür it dilin besle bu cān bülbülün

Bekle haḳīkat gülün 'arşa çıkan āhı gör

³⁰⁰ H1, ss. 127-8.

³⁰¹ Şiir H1'de dörtlüklerle verilmiştir.

Hilmî-i âşüfte-hâl eyleme gel kıl u kâl

İster iseñ sen kemâl mürşid-i āgāhı gör

[32b]

Dīvān³⁰²

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Ahsen-i takvīmim ammā zāhidā aşlım turāb

Rūh-i kudse mazhar oldum ref‘ olundı her hicāb

Bir ‘adem ma‘dūmuyum [kim] şeş cihetle zāhirim

Sī vü dū baħrinde ğavvāşım bugün mişl-i ħabāb

Vaħdet iķlimin bıraķdım şimdi keşret-ħānede

Bir ‘uluvv şāh iken süfliyyeti itdim irtikāb

Kim ki kendi varlıĝından geķdi Ħaķķ‘ı var bilüp

Şübhesiz geķdi şırātı bī-su‘āl [u] bī-cevāb

Rū-siyāh bir mücrimim [teslīmiyyetim]³⁰³ "lā taknaţū"³⁰⁴

Raħmet-i Ħaķ mücrimīne ħāşş durur yevmü'l-ħisāb

³⁰² KM, ss. 44-5. Mecmuada mükerrer bir şiirdir (8b).

³⁰³ Buradaki yazım hatasından ötürü 8b'de verilen aynı şiirdeki "teslīmiyyetim" kelimesi tercih edilmiştir.

³⁰⁴ (Zumer, 39/53).

"İz yekūlu'l-kāfiru yā leytenī³⁰⁵" mefhūmunı

Añladuđ "küntü turābā³⁰⁶" dimeyüz vaqt-i 'azāb

Mir'atā bir gün ola zāhir olur esrār-ı şāh³⁰⁷

Hīç seĥāb içre qalır mı muĥtefī ol āfītāb

[33a]

*_*308

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

Naqş ider nūra 'alevle qalb-i sūzānım 'Alī

Çağırır cū-i sirişkim çeşm-i giryānım 'Alī

Gel yetiş imdādıma Şāh-ı Merdān'ım 'Alī

Dūzaĥ-ı firqatde qoyma yandım ĩmānım 'Alī

Kevşeriñ sākīsisin qandır beni cānım 'Alī

Āl-i Beyt'in 'aşqına söndür bu nār-ı ĥasreti

Teşnegān senden ümīd ide[r] şarāb-ı vuşlatı

Gülmesün aĥvālime Şāhım Muĥammed ümmeti

Dūzaĥ-ı firqatde qoyma yandım ĩmānım 'Alī

Kevşeriñ sākīsisin qandır beni cānım 'Alī

³⁰⁵ (Nebe, 78/40).

³⁰⁶ (Nebe, 78/40).

³⁰⁷ esrār-ı şāh: esrār-ı Ĥaqq KM.

³⁰⁸ BKA, ss. 214-5.

Āl-i Beyt'inden diriğ itdiñ felek māü'l-ḥayāt

Çeşme-i ibnū'l-bekā görsem itmem iltifāt

Bu dil-i sūzānıma senden olur senden necāt

Dūzaḥ-ı firḳatde ḳoyma yandım ĩmānım 'Alī

Kevşeriñ sākīsisin ḳandır beni cānım 'Alī

Nūr-ı çeşm-i Fāṭıma maḥdūm-ı a'zam 'aşḳına

Şāh-ı taḥt-ı Kerbelā sibṭ-i mūkerrem 'aşḳına

Mest-i şahbā-yı şehādetinden aḳan dem 'aşḳına

Dūzaḥ-ı firḳatde ḳoyma yandım ĩmānım 'Alī

Kevşeriñ sākīsisin ḳandır beni cānım 'Alī

Kesmez ümidin yazup 'İzzet ḳulun bu Muştafā

Çeşme-i birrdir ki Āmīne'dir hep menba'ı

'Arz-ı ḥālimdir saña ḥār u zārın maṭla'ı

Dūzaḥ-ı firḳatde ḳoyma yandım ĩmānım 'Alī

Kevşeriñ sākīsisin ḳandır beni cānım 'Alī

[33b]

*_*309

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

Yā Muḥammed beni derd-i ānı biryān eyledi

Ḳaşlarıñ kiprikleriñ 'aḳlım perişān eyledi

³⁰⁹ Şiirde mahlas bulunmamaktadır.

Berķ urup vechinde h aller g kdeki enc m-miŗ l

H k Te' l  sen Őeh  ' lemde sult n eyledi

Ķanĝı 'aŗık g rdi ise ruĝlarınla lebleriņ

' r u ' rfi terk id ben cism[i] ' ry n eyledi

Kim ki saŗa 'aŗık oldu c n u dilden 'aŗık ile

M l   m lki h n m nı c mle v r n eyledi

Her ne demde fikr idersem h b cem liņ ey hab b

Derdiņ ile yaŗlarımı g zlerim Ķan eyledi

Her ne d rl  medĝ idersem medĝine yoĝdur intih 

Zir  seni H k Te' l  c nlarda c n n eyledi

G zel³¹⁰

[F 'il t n / F 'il t n / F 'il t n / F 'il n]

Ķ nki 'azm itdiņ bu yola gitmeĝe merd-i H d 

Diņle gel bir bir diyeyim Şartları c mle saŗa

Evvel  Őeyĝe iriŗ hem t vbesin eyle Ķab l

Her ne deņl  h km iderse emrine Ķıl iĝtid 

³¹⁰ Şiirin basılı neŗri bulunmamaktadır.

Şabr idüp cümle belāya kimse ile itme lecc
‘Uzlet eyle cümle halkdan ‘aşkı ile reh-nümā
‘Aşk-ı dā’im yād iderseñ nūr olursañ ‘ākıbet
Cümle kāmiller buyurdu ‘aşka yokdur intihā

Özüñi ‘aşka ulaştır kendi özüñden fāriğ ol
Çarh-ı ‘uşşāka girüben cism ü cāññ it fenā

[34a]

Ey *Zelīlī* şol haķıķat ‘aşkına yokdur zevāl
Cümle varlık mahv olunca ‘aşk olur dā’im beķā

Ġazel³¹¹

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Mü’miniñ kalbinde rūhı cismile cāndır ‘Alī
Ka‘betullāh'dır cemāl-i veche Yezdān'dır ‘Alī

Seyyid-i sādāt-ı ‘ālem āl-i Tā-Hā'dır yaķıñ
Kā’inātuñ mu‘cizātu sırr-ı Kur’ān'dır ‘Alī

Hem şerī‘at hem tarīķat hem haķıķat ma‘rifet
Āyet-i ‘ilme'l-yaķıñ hem sırr-ı Kur’ān'dır ‘Alī

³¹¹ N'de bulunmamaktadır.

Şāhib-i ān tīg ü Düldül seyyid-i Kānber be-nām

Şāh-ı Merdān şīr-i Yezdān mīr-i mīrāndır ‘Alī

Kim ‘Alī'yi bilmedi ol mel‘ündür Mervān-ı hāşş

Cennet-i ‘Adn ü vişāl-i hūr u rıdvāndır ‘Alī

Ey *Nesīmī* gel medhi şubḥ u şām yād eyle kim³¹²

Kāşif-i sırr-ı velāyet Şāh-ı Merdān'dır ‘Alī

Ġazel³¹³

[Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün]

Gözün aç ders kıl Hāk'dan Kitābullāh'dır vechiñ

Ḥuṭṭuñ sūretu'l-ḥamd [u] Bismillāh'dır vechiñ

Dil-i mir‘ātına nuṭṭuñ seniñ zāt-ı ezeldir kim

Şıfātullāh [u] kenzullāh [u] ‘arşullāhdır vechiñ

Müsel sel zülf-i şām içre ḥabībiñ bedr-i raḥşāndır

Sevād-ı a‘zam-ı ḥüsnüñle zıllullāhdır vechiñ

Gözün kaşñ lāmdır vü vaķī-i muṭlaķdır? vechiñ?³¹⁴

Berāt-ı ‘aşķda tuġrā-yı Fazlullāh'dır vechiñ³¹⁵

³¹² Mısra vezne uymamaktadır.

³¹³ GB, s. 246.

³¹⁴ Bu beyit GB'de bulunmamaktadır. Kafiye tekrarı olmayacağı için "vechiñ" kelimesi hatalı olarak verilmiştir.

³¹⁵ Fazlullah kelimesinden önce yer alan ﻉ harfi anlam gereği çıkarılmıştır, vezin hatalıdır.

[34b]

Düvâz-deh burçla kı'ım vücuduñ nüñ felekdir kim
Ki şems-i lem-yazel nuṭkuñ münevver mâhdır vechiñ

Oḳudum levḥ-i vechinde ḥaṭṭiñ isnâd-ı esmâdan
İrişdim nür-ı Tâ'ya kim ismullâhdır vechiñ

Mu'anberdir sünbülün erbâb-ı aşka nehc-i dîn oldu
'Ubûdandan bilür 'ârif ne sırrullâhdır vechiñ

Cemâl-i "küntü kenz"³¹⁶inden irişdi Ḥakk'a her 'âşık
Ki 'irfân ehline cân-ı ḥaḳîḳat-râhdır vechiñ

Ṭavâf-ı ḥacc u hem 'umre ḳudümile vedâ'ındır
Misâli bir nazâr eyle ziyetullâhdır vechiñ

*_*317

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün]

Saña senden görünmüşdür rumûz-ı alleme'l-esmâ
Cürmümüzi itme şaḳın daḥı kimseye ifşâ

³¹⁶ bkz. Dipnot 192.

³¹⁷ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

Çü h zer? anı ...³¹⁸ eger bildi se bu remzi

O sensin sen odur senden degildir ayru bu eŐy 

"Ve nahnu a rabu" a nla tefekk r eyle huŐy r ol

Sa na senden ya kın olsun anı nla zindesin g y 

O vechi n Őa'Őa'-i Őevk-i ziy sı vardır m nend

İder h rŐid Őerm a ndan eger kim g rse bu eŐy ³¹⁹

O ruŐs r- r  nakŐ? ha t-ı sırr-ı istiv  çekmiŐ³²⁰

Lis nı nla olur lebden kel m-ı harf Şavt-ı icr 

Nig r ? g Ő-ı c nı nla bu pendim iki meng Ő it

Cem l oldu ceb ni nle ma k m-ı sırr-ı "ev-edn "³²¹

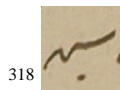
[35a]

O d  ebr  ki g rm Ősin d  fazl u l m-ı Ő n dir

Odur vall h d  fazlu'l-'az m  y t  ey c n 

O g zler i re bir ma b b a i var anı g rseydi 

Ha k kat Ő h  "levl k"ı bil rd n Ő hib-i r 'y 

318

³¹⁹ "Őerm" ve "a ndan" kelimeleri bitiŐik yazılmıştır.

³²⁰ Mısra vezne uymamaktadır.

³²¹ (Necm, 53/9).

Münevver sī vü dū müfred ü mürekkebile müzeyyendir

Nihāl-i nāzik-endāmı vücūdı cümle ser-tā-pā

Ne devletdir teğāfūl sen yaturken hūlm-ı h'āb içre

Seniñ zātıñ şıfātıñla görünmüş dilber-i ra'nā

Periṣān nazmıla k̄āle getürdüm cüz' -i ta'birin

Bir ismi anıñ "Yā-Sīn³²²" bir ismine dinür "Tā-Hā³²³"

*_*³²⁴

[8+8 Hece Ölçüsü]³²⁵

"Ve'l-leyl³²⁶"i hep söylemişler gelenler lāmı bilmişler

Elif lāmı şoran kimdir elif[i] okuyan kimdir

Eger tevfiķ vire Allāh Muḥammed'le yüce Allāh

Ḳomayım yarına billāh cevābımı alan? kimdir

Muḥammed mi'rāca vardı Allāh'a bir ḥiṭāb itdi

Ma'lūm oldı hep ne didi bu dersi okuyan kimdir

Sözüm vardır söyleyeyim yüz iki ebced şayayım

Lisān üzre getüreyim bu Ḳur'ān'ı şalan kimdir

³²² (Yāsīn, 36/1).

³²³ (Tāhā, 20/1).

³²⁴ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

³²⁵ Şiir dörtlüklerden oluşmaktadır fakat mecmuada beyit olarak verilmiştir.

³²⁶ (Leyl, 92/1).

Beşi kırkıdan olan üç beş bu ismi bilen kardaş

Çıkar sitte tuğ beş vâ' izlerden bilen kimdir

Bizden ilerü gelenler kalanını hep didiler

Bu ismi gizlediler bu esmāyı çeken kimdir³²⁷

[35b]

Emīnī ye su'āl iden ezelden sen kıanda idin

Cevāb ider taşra giden cihānım ben gelen kimdir

*_*³²⁸

[11 + 11 Hece Ölçüsü]³²⁹

[Şabāḥ seherinde]³³⁰ niyāza geldim tağlar yā Muḥammed-‘Ali çağırır

Bülbülün efgānı bağrımı deldi [güller]³³¹ yā Muḥammed-‘Ali çağırır

Gökyüzünde gördüm semā dönüyor ‘aşık olan üstādına kıanıyor³³²

Fitīle bir [āteş] düşmüş yanıyor yanar yā Muḥammed-‘Ali çağırır

³²⁷ Mısra vezne uymamaktadır.

³²⁸ PS, ss. 750-1; İÖ, ss. 208-9.

³²⁹ PS'de dörtlüklerle verilen şiir, mecmuada beyitlerle verilmiştir.

³³⁰ Metinde verilen "Seher vaktinde" ifadesi yerine hece sayısını sağlamak adına İÖ'deki "Şabāḥ seherinde" ifadesi tercih edilmiştir.

³³¹ Metinde tekraren ve sehven "tağlar" yazılmıştı, İÖ'den düzeltildi.

³³² İÖ'de bu kısım büyük ölçüde farklıdır:

Gördüm çarḥ-ı felek semā'sın döner
Tālib olan mürşit meyinden kıanar
Yüreğime bir od düşmüş de yanar
Yanar yā Muḥammed-‘Ali çağırır

Vird virildi gökyüzünde kuşlara bakmaz mısın gözündeki yaşlara
Sular yüzün sürer taşdan taşlara çaylar yâ Muhammed-‘Ali çağırır

*Pîr Sultân Abdâl'*ım vardır ‘âşıkı ‘âşık olan[ların]³³³ yanar ışığı
İmâm Hasan Hüseyin beşigi şallar yâ Muhammed-‘Ali çağırır

*_*334

[Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün]

Sâkiyâ bir cur‘a şun ehl-i şafânın ‘aşkına

Sâkî-i ‘Aliyyü'l-Murtażâ'nıñ ‘aşkına

Hâdimü'l-fuķarâ Aħmed ezdi engür şerbetin

Ƙırklar anı nüş kıldı Muştafâ'nıñ ‘aşkına

Lâmla elif çekmiş başına Hüseyñiler gibi

Ƙana boyanmış şehîd-i Kerbelâ'nıñ ‘aşkına

Şad hezârân la‘net olsun Yezîd'iñ cânına

Bir içim şu virmediler Bâr-Hudâ'nıññ ‘aşkına

Ey *Nesîmî* gel sen öldür Yezîd ile müşriği

Er degil mi kim ki cā'iz tîğ-ı şâhıñ ‘aşkına

³³³ İÖ'den hareketle metin tamiri yapılmıştır.

³³⁴ Şiir Nesîmî'nin divanında bulunmaktadır fakat 4 beyit eksiktir (Ayan, 2020, s. 669).

[36a]

*_*335

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

‘Acabā şāhid-i maqşūdı bu gözüm göre mi

Ya benim baht-ı siyāhım dağı bir el vire mi

Yoğsa engüşt-i kazā defter-i [ömrüm]³³⁶ düre mi

Gün ola mı bu gözüm vuşlat-ı yāri göre mi

[Yoğsa ḥasret beni tā menzil-i ḥaşre süre mi]³³⁷

Ne ‘ağıllar irişür bu felegiñ gerdüşine

Ne fikirler irer eyyām-ı gamiñ cünbüşine

Ne taḥammül olunur hicr ü firāk āteşine

Gün ola mı bu gözüm vuşlat-ı yāri göre mi

[Yoğsa ḥasret beni tā menzil-i ḥaşre süre mi]

Ḥaḳ bilür ḥālîmi kimseye diyemem nicedir

Bunda pāy-māl olanıñ pāyesi anda yücedir

Şeb-i hicriñ seheri yoğ ne karanlık gicedir

Gün ola mı bu gözüm vuşlat-ı yāri göre mi

[Yoğsa ḥasret beni tā menzil-i ḥaşre süre mi]

³³⁵AÖ, s. 93. Şiir mecmuuda sehven Nesîmî'ye kaydedilmiştir.

³³⁶ Eksik kelime AÖ'den eklenmiştir.

³³⁷ Bu mısra mecmuuda sadece son bendde verilmiş olup, AÖ'de tüm bendlerde tekrarlandığı için her bendin sonuna eklenmiştir.

Hele ğamsız olamam rāhat anıñçün bulamam

Ağlamakdan bu gözüm yaşı bir dem silemem

Şeb-i ğamda yiterim kendimi kendim bilemem

Gün ola mı bu gözüm vuşlat-ı yāri göre mi

[Yoħsa ħasret beni tā menzil-i ħaşre süre mi]

Ey 'Ömer³³⁸ tā ki [bu]³³⁹ cān terk-i diyār eylemeden

Şeb-i ğam 'ālem-i iqbālını tār eylemeden

İremi bād-ı ecel sīne ğubār eylemeden

Gün ola mı bu gözüm vuşlat-ı yāri göre mi

Yoħsa ħasret beni tā menzil-i ħaşre süre mi

[36b]

*_*³⁴⁰

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Sensiñ ol Aħmed-i mażhar yā Muħammed Muştafā

Sensiñ ol şāh-ı velāyet yā 'Aliyyü'l-Murtażā

Ol Ħasan Ħulk-i Rızā'dır nūr-ı 'ayn-ı Muştafā

Hem Ħüseyn-i Kerbelā'dır ser-ver-i leşker-ğüşā

Şāh-ı Zeyne'l-'Ābidīn'dir mażhar-ı sırr-ı 'Alī

Hem Muħammed Bākır oldı ehl-i fakrā pīşvā

³³⁸ Yazmada mahlas Nesimî olarak verilmiştir.

³³⁹ bu" kelimesi AÖ'den eklenmiştir.

³⁴⁰ Şiir N'de bulunmamaktadır.

Ca'fer-i Şādık'ın oldu pīşvā-yı evliyā
Mūsā-yı Kāzım ḥaḳīḳat dīn yolunda reh-nümā

Şāh-ı sultān-ı Ḥorāsān'dır velāyet ma'deni
Hem Taḳī vü bā-Naḳī'dir kıblegāh-ı aşfiyā

Ol Ḥasanü'l-'Askerī'dir kıble-i imānımız
Mehdī-yi şāhib-zamāndır yā 'Aliyyü'l-Murtażā

Çün *Nesīmī*³⁴¹dir ḥaḳīḳat bende-i luṭf-ı Ḥudā
Dest-i gīr Şāh-ı Merdān enbiyā vü evliyā

*_*³⁴¹

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

Göñül imdi taḥammül kıl benim ḥasret tecellīmdir
Muḳadder tā ezeldendir benim firḳat tecellīmdir

Şabāvetden beri ḡurbet diyārında esīr oldum
Düşeli raḥm-i māderden benim miḥnet tecellīmdir

Baḥa Ferḥād ile Mecnūn bu ḥasretde mişāl olmaz
Firāḳ u derd ü ḡam ḥüzni benim zillet tecellīmdir

³⁴¹ Şiirde mahlas bulunmamasına karşın bu şiir Aşık Sabri'nin bir şiiri ile büyük ölçüde aynıdır (Akyol, 2008, s. 109).

Benim "naḥnu ḳasemnā"da taḡıtmıř dāneyi Mevlā
Baña ḥūkm-i Ḥudā'm böyle gezem ḡurbet tecellīmdir

[37a]

Teřekkī itmeyem bu kārda? aḥvāl-i [ī]mānımdan
Taḥammül it bu hicrāna çekem zaḥmet tecellīmdir

*_*³⁴²

[Fā'ılātün / Fā'ılātün / Fā'ılātün / Fā'ılün]

Tā necīb-zādeyi kim şehre sultān idesiñ
'İzzetin artıruban mişl-i sübhān idesiñ
Fā'ide virmez cānıñı aña ḳurbān idesiñ
Ger ḳara taşı kıızıl ḳan ile elvān idesiñ

Rengi taḡayyür olur [la'l-i] Bedaḥřān olamaz
Her elif bā oḳuyan ḳārī-i Ḳur'ān olamaz
Her ağaç kim boy atup serv-i ḥıramān olamaz
Tütīye viresin nuṡkı edā-yı kelimāt [olamaz]
Nuṡkı insān olur ammā özi insān olamaz

*_*³⁴³

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

Seniñ şem'-i ruḡuñ varsa benim pervāne cānım var
Seniñ tīr-endāzıñ varsa benim ḳanlu niřānım var

³⁴² Şiirin belirli bölümleri Fuzûlî'nin bir mukattasına benzemektedir (Kılınç, 2017, s. 721).

³⁴³ Şiirde mahlas bulunmamaktadır.

Seniñ zāhirde haṭṭ-ı ruḥsārıñ üzrinde beñleriñ varsa³⁴⁴

Benim de sīnem üzre bir berg-i? dāğ-ı nihānım var

Seniñ tahtü's-sarāyına nāzil olmuş varsa zülfüñ

Benim de başım üzre 'arş-ı a'zām inmiş duḥānım var

Seniñ ol bāğ-ı ḥüsnüñde ser-ā-ser ḡoncalar varsa

Benim de şāḥ-ı tende murğ-ı dilden bir fiğānım var

[37b]

Seniñ 'aşkıñ yolunda varsa Ḥāfız gibi pīrin

Benim de seniñ tek kāmēt-i mevzūn bir civānım var

_

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Olmuş ol şāḥ-ı cihān ḥüsn-i cemālinde ferīd

Selsebīl-i 'aql u hicrāna dermān ba'īd

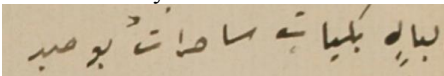
Levḥ-i 'ālemde yazılmış baña bu dürlü a'zāb?

Şükrullāhu Te'ālā veleḥü'l-ḥamdü'l-mezīd

Elbet ol māḥ-ı münīrde? bir elif? ḥalāşı

Metā ...³⁴⁵

³⁴⁴ Mısra vezne uymamaktadır.

³⁴⁵

İdemez emre muhālif nice emr ile Hāk

Emr ...³⁴⁶ "yef'alu mā yurīd"³⁴⁷

*_*³⁴⁸

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

Bi-ḥamdillāh ki İslām'ım delīlim Muştafā geldi

Emīrim reh-berim şāhım 'Aliyyü'l-Murtażā geldi

İmāmım ol kerem kānı nice ben sevmeyim anı

Resülün kıretü'l-'aynı Ḥasan Ḥulķi'r-Rıżā geldi

Fedā olsun aña cānım kim oldur dīnim İmānım

İki 'ālemde sulṭānım Ḥüseyn-i Kerbelā geldi

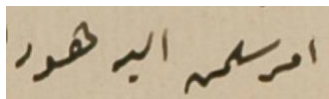
Aña ins ü melek bende eñ ednā bendeki bende

Cihānıñ kuṭbı 'ālemde 'Alī Zeyne'l-'abā geldi

Muḥammed Bākır ol şāhım imām [Ca'fer]³⁴⁹ durur māhım

Bulardan Mūsā-yı Kāzım 'Alī Mūse'r-Rıżā geldi

[38a]

³⁴⁶

³⁴⁷ (Hacc, 22/14)

³⁴⁸ SEY, s. 6-7.

³⁴⁹ Eksik olan kelime SEY'den eklenmiştir.

Takī şāh-ı velāyetdir Nakī nur-ı hidāyetdir

Bular maḳbūl-i ḫāzretidir ki bize reh-nümā geldi

İmām-ı ‘Askerī kıblem işigi taşdır Ka‘be‘m

Yoluna cān u baş virmem baña gāyet şafā geldi³⁵⁰

Behey dervīş gözün aç baḳ cihān bunlardır revnāk

Buların başdığı toprak gözime tūtiyā geldi

Sözün *Seyfī* ilāhīdir kāmīl nuḳ-ı şāhiddir³⁵¹

Ḥaḳīkat burc-ı māhīdir bu yola bī-riyā geldi

*_*352

[Mef‘ülü / Mefā‘ilü / Mefā‘ilü / Fe‘ülün]

‘Ālem yüzine şaldı ziyā³⁵³ Āl-i Muḫammed

Nādān ne bilür dānā bilür Āl-i Muḫammed

Seyfiñ çāk³⁵⁴ idüb geldi yine Āl-i Muḫammed

Fe-şalli ‘alā seyyidinā Āl-i Muḫammed

³⁵⁰ Bu mısradan sonra 12. İmam'ın yer aldığı beyit unutulmuştur. Bu beyit SEY'de şöyledir:

Muḫammed Mehdī āḫir gele bir gün ola zāhir
O vaḳtın ḫārici münkir dergāhdan cüdā geldi

³⁵¹ Mısra vezne uymamaktadır.

³⁵² Nesimî'nin divanında bu şiir bulunmamaktadır. Şiirin bestelenmiş bir ilâhî versiyonu mevcuttur ve devam beyitleri de vardır.

³⁵³ Vezin gereği mecmuada yazan "ziyā şaldı" ifadesi "şaldı ziyā" olarak düzeltilmiştir. Şiirin bestelenmiş formu da bu şekildedir.

³⁵⁴ Metinde yazan "şāk" ifadesi anlam gereği "çāk" olarak düzeltilmiştir.

Merşiye³⁵⁵

[Mef'ülü / Fā'ilätü / Mef'ailü / Fā'ilün]

Ey nür-ı çeşm-i Aḥmed-i Muḥtār yā Ḥüseyn

V'ey yādigār-ı Ḥayder-i Kerrār yā Ḥüseyn

Rüşen yüzinde sūre-i ve's-Şemsi ve'd-Ḍuḥā

Şānında nāzil āyet-i Ḳur'ān yā Ḥüseyn

Māh-ı Muḥarrem irdi dem-i mātem oldı āh

Olduñ bu ayda gün gibi pinhān yā Ḥüseyn

Ḳanlar döküp figān ile her kişi der ki āh

Ḳanı n'oldı sevgili cānān yā Ḥüseyn

[38b]

Her kim seniñ āli[ni] cānı gibi sevmese³⁵⁶

İtten beterdir öylece insān yā Ḥüseyn³⁵⁷

Ceddiñ Resül-i Pāk atañ Şāh-ı Murtażā

‘Āmmiñ imām Ca‘fer-i Ṭayyār yā Ḥüseyn

Āl-i Resül'e ḳangı yüzi ḳara böyle der

Olsun Yezīd'e la‘net-i Yezdān yā Ḥüseyn

³⁵⁵ Şiir SF'deki haline göre eksiktir (2016, ss. 110-3).

³⁵⁶ Mısrada hatalı ve karalanan yerler bulunmaktadır. SF'den hareketle metin tamiri yapılmıştır.

³⁵⁷ öylece: ol nice SF.

Sen deşt-i Kerbelā'da şusuzluqla āh u vāh

Yire mi geçdi çeşme-i hayvān yā Hüseyin

Çandır şarāb-ı Kevşer'e Şāfī kulunı āh

Giydir libās-ı hulle-i rıdvān yā Hüseyin

Merşiyе³⁵⁸

[11'li Hece Ölçüsü]

Ey şehīd-i Kerbelā'ya ağlayan

Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

Āteş-i haşretle sīne dāğlayan

Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

Sīnede serde gerekdir dāğ ola

Çanlı yaşlar dīdeden ırmağ ola

Ger dilersen menzilin uçmağ ola

Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

Gice gündüz ey Muḥammed ümmeti

İdelim cān-ı Yezīd'e la'neti

Dirseñ ere saña Ḥaḳḳ'ın rahmeti

Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

³⁵⁸ Şiir, HS'de bulunmamaktadır.

Kimdir ol ŧāh-ı ŧehīd-i Kerbelā
Nūr-ı çeŧm-i Murtaẓā Āl-i ‘Abā
Cedd-i a‘lāsı Muḥammed Muŧafā
Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

Her seḥer ŧanma ŧafaqla ŧeb-nemi
‘Ālemi tutdı Hüseyn'in mātemi
Anda kıan ağlar felekler ol demi
Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

Gice gündüz ey Muḥammed ey sa‘īd
Oldılar tesmīm-i zehr [ile] ŧehīd
Kıydılar raḥm itmeyüp bunca ‘anīd
Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

[39a]

Ey *Seẓā’ī* bilmiş ol ŧāh-ı Hüseyn
Cümleye sevmekdir anı farz-ı ‘ayn
ŧekksiz ehlullāha oldu nūr-ı ‘ayn
Ağla mātemdir Muḥarrem'dir bugün

*_*359

[8 + 8'li Hece Ölçüsü]

Bağrımdaki biten başlar Muḥammed'in 'aşkıındandır

Bu gözümde ağan yaşlar Muḥammed'in 'aşkıındandır

Her şām u seher yandıgım 'ālemden uşandıgım

Çarḥ urup semā döndüğüm Muḥammed'in 'aşkıındandır

Daḥl idenler devrānıma irmediler seyrānıma

Ƙıydıgım kendi cānıma Muḥammed'in 'aşkıındandır

Yüregimi dāgladıgım şular gibi çağladıgım

Her seherde ağladıgım Muḥammed'in 'aşkıındandır

Görün *Seyfullāh*'in Ƙaşdın sevmişdir Allāh'ın dostın

Şorar iseñ neden mestsin Muḥammed'in 'aşkıındandır

*_*360

[8'li Hece Ölçüsü]

Gel gel yanalım āteş-i 'aşƘa

Şu'le virelim āteş-i 'aşƘa

El oldum ben Ƙulı şatdım

Ƙat-be-Ƙat yandım āteş-i 'aşƘa

³⁵⁹ Şiir SEY'deki haline göre eksiktir (ss. 193-4).

³⁶⁰ Şiir N'de bulunmamaktadır.

‘Aşk ehli ölmez yirde çürimez

Yanmayan bilmez âteş-i ‘aşka

Seyyid *Nesîmî* derd ile ismi

Yandır bu cismi âteş-i ‘aşka

[39b]

*_*³⁶¹

[Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün]

Bi-ḥamdillāh dirim Allāh alup ‘aqlımı fikrullāh

Dilimde zātın esmâsı baña uş oldu zikrullāh

Bu tevḥîdden murād olan cemāl-i yāre irmekdir

Görinen kendi zātıdır degildir şanma ğayrullāh

Göñül āyinesin şūfî eger eyler iseñ şāfî

Açılır saña bir kapu ‘ayān olur cemālullāh

Ben ol pervāneyim geldim gelüp ‘aşkıñ ile yandım

Yanuban külli maḥv oldum beni maḥv itdi ‘aşkullāh

Şems-i Tebrîz bunu bilür aḥid qalmaz fenā bulur

Bu ‘ālem külli maḥv olur hemān bākî kalur Allāh

³⁶¹ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

[Mef'ülü / Mefâ'ilün / Mef'ülü / Mefâ'ilün]

Ey 'âşık-ı dil-dāde gel nūş idelim bāde

Bir bāde gerek ammā kim içile me'vāde

Sāk̄isi ola Mevlā aqdāhı anıñ esmā

Bir kerre içen kaṭ'ā gam görmeye dünyāda

Bir kez içen 'âşıkdır 'aşkıında hem şādıkdır³⁶³

'Aşq anlara lāyıkdır Mecnūn ile Ferhād'a

Ol cāma olan ṭālib cānile gerek rāğīb

Nefsine olan gālib dil bağlaya üstāda

İşit bu *Sezā'ī*'den n'oldı³⁶⁴ bu *Fenā'ī*'den

Dost vechini gösterdi mir'āt-ı mücellāda

[40a]

³⁶² HS, s. 517.

³⁶³ Mısra vezne uymamaktadır.

³⁶⁴ n'oldı: ne gördü HS.

*_*365

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün]

Yılda bir kez hacc idersin Ka'be'ye ey hācı sen
Gel tavāf it dilleri kim her demde haccullāh var

Pehlüvāndır şol kişi kim nefsinı katl eyleye
Hep erenler meclisinde aña eyvallāh var

Kenz-i maḥfīdir ḥaḳīkat ey *Nesīmī* söyleme
Ebsem ol fāş eyleme bu yolda nice güm-rāh var

*_*366

[8+8 Hece Ölçüsü]³⁶⁷

Bir bir diyem saña derdim ezelden ben neler çekdim
Niçün deĝişdim ben yurdum aña ḥaḳḳānī sözümü

Baḥr-ı ezel dūrri idim "küntü kenz"³⁶⁸de gizli idim
İlm-i ledün sırrı idim kimse görmezdi izimi

Gizlenüp atladım göĝe indim andan ben bu yere
Tā ki gözüm yüzüm göre münkir görmeyin yüzümü

³⁶⁵ Şiir eksiktir ve N' de yoktur fakat Köksal'ın makalesinde şiirin tam hali varyant farkları ile mevcuttur (2009, s. 92-3).. 41a'daki Nesīmī'nin şiirinin bir varyantı olduĝu düşünölmektedir.

³⁶⁶ BH, ss. 295-6.

³⁶⁷ Şiir BH'de dörtlökle verilmiştir.

³⁶⁸ bkz. Dipnot 192.

Bezm-i Elest'e kul oldum cevher iken nebât oldum

Tab '-ı 'unşurda bulundum koz aňlama gel [üzümi]³⁶⁹

Anam babam bir oldılar beni zulmete atdılar

Vücüdum zâhir itdiler bilmek için ben özümü

Buldum hayâtı zulmetde keşret aldım o vahdetde

Râhat için o şıkletde bükdüm yatdım men dizimi³⁷⁰

Feyz-i hurûc oldu baña 'âlem hayrettedir buña

Tizcek vardım didim aña çehâr bend buldum özimi

[40b]

Koşuz koyun kuzulatdım deryâ yüzinde otlatdım

Bir kaşşâba boğazlatdım yimek için ben kuzımı

Yûnus dedemdir söyleyen *Seyyid Hâşim*'dir dinleyen³⁷¹

Bu esrârı fehm eyleyen ağıyâra açma râzımı

³⁶⁹ Son kelime için anlamı karşılayacak şekilde metin tamiri yapılmıştır.

³⁷⁰ Tekraren "özümü" olarak yazılan kelime anlam ve kafiye gereği BH'deki "dizimi" ifadesiyle değiştirilmiştir.

³⁷¹ Penahi şiiri sehven Yunus'a atfetmiş olsa da bu şiir Haşim Baba'ya aittir.

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün]

Zāt-ı Hâk'da mahrem-i 'irfân olan añlar bizi

'İlm-i sırda baħr-ı bî-pâyân olan añlar bizi

Bu fenâ gülzârına t̄alib olanlar añlamaz

Vech-i bâķī ħüsnüne ħayrân olan añlar bizi

Dünyâ vü 'uķbâ[yı] ta'mîr eylemekden geĉmişüz

Her tarafından yıkılıp vîrân olan añlar bizi

Biz şol abdâllar bıraķdık egnimizden şalımız

Varlıĝından şoyunup 'uryân olan añlar bizi

'Ārifîñ her bir sözini t̄utmaĝa³⁷³ insân gerek

Bu cihânda şanma kim ħayvân olan añlar bizi

Ey *Niyâzi* ħaĉremiz 'ummâna şaldık biz bugün

Ķaĉre nice añlasun 'ummân olan añlar bizi

[41a]

[Mef' ülü / Fā' ilātün / Mef' ülü / Fā' ilātün]

Esrâr-ı "küntü keniz³⁷⁵"iñ mâhiyyeti hidâyet

['Akl] eyle anı her dem benden saña emânet

³⁷² NM, s. 221. Şiir NM'de beyitle verilmiştir. Yazma metninde 3 beyit eksiktir.

³⁷³ t̄utmaĝa: t̄uymaya NM.

³⁷⁴ Şiir V1 ve V2'de bulunmamaktadır.

³⁷⁵ bkz. Dipnot 192.

Esrār-1 sebze-pūşı her kim iderise nūş
Kalmaz anıñ özinde zerre ḥased ḥıyānet

Esrār-1 zāt-1 pāki fehmi eylemez çü şūfī
Şāfī degildir anıñ ḳalbi ṭolı ‘adāvet

Esrār-1 sırr-1 ‘aşkı nādāna itme teklīf
Lāyık degil ḥımāra bu cur‘a-i sa‘ādet

Esrār-1 cām-1 Cem'den mest olmayanlar ey cān
Bir geldi gitdi iki ancaḳ budur nihāyet

Esrār-1 faḳr-1 şāhı yād itmeyenler aḥı
Görmez cemāl-i Ḥayder kimden umar şefā‘at

Esrār-1 Ḥızr-1 cāmı abdāl olanlar içdi
Buldı kenār-1 vahdet bu ḳadar añā nedāmet

Esrār-1 ‘ömr-i bākī dervīş olan bulupdur
Añā ne ḡam ne ḡuşsa ṭıtdı rāh-1 selāmet

Esrārı ez-dest-i Ḥayder nūş itdi *Virāni*³⁷⁶
Anıñ içün giyüpdür ol ḥırḳa-i melāmet

³⁷⁶ Mısra vezne uymamaktadır.

*_*377

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün]

Çünkü bildiñ mü' miniñ kalbinde beytullāh var

Niçün 'izzet itmiyorsuñ ol evde ki Allāh var

Her ne var Ādem'de var Ādem'den iste Hakk'ı sen

Olma İblīs-i şakī Ādem'de sırrullāh var

Yılda bir kez hacc olur Ka'be'de ey hācegān

Gir gönüller Ka'be'sine nice biñ haccullāh var

Kenz-i maḥfidir ḥaḳīkat ey *Nesīmī* ebsem ol

Sırrıñı fāş eyleme 'ālemde çok güm-rāh var

[41b]

*_*378

[Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün]

Biz şehri hūrşīd-i 'aşkıñ enveriyüz enveri

Ol şifāt-ı sırr-ı zātıñ zāhiriyüz zāhiri

Feyz [u] luḳ-ı dest-i kudret perveriyüz perveri

Dīn eri kuṭb-ı velāyet 'askeriyüz 'askeri

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yiz Ḥayderī

³⁷⁷ Şiir eksiktir ve N'de bulunmamaktadır fakat Köksal'ın makalesinde şiirin tam hali varyant farkları ile mevcuttur (2009, s. 92-3). Ayrıca 40'daki Nesimî'nin şiirinin bir varyantı olduğu düşünülmektedir.

³⁷⁸ Şiirde mahlas bulunmamaktadır.

Ceddimiz ser-ver-i Muhammed hem 'aliyyü'l-'alâdanız

Şâh Hasan ile Hüseyin-i pâk-ı dîn-ârâdanız

Çâr-yâr-ı bâ-şafâ-yı seyyid-i mevlâdanız

...³⁷⁹ nâciyüz hacı[yuz] ümmet-i vâlâdanız

Biz muhibb-i hânedânız çâkeriyüz çâkeri

Bende-i Âl-i 'Abâ'yuz Hayderî'yiz Hayderî

Biz o kavm-i pâkdan 'idâ? olmuşuz işnâniyüz?

Çün hakîkat ehliyüz sırr-ı Hak'ın 'irfâniyuz

Zâhir u bâtında mevcûdât-ı şey' in kâniyuz

Hak'dan zât-ı mazhar-ı Âdem rûhâniyuz?³⁸⁰

Biz muhibb-i hânedânız çâkeriyüz çâkeri

Bende-i Âl-i 'Abâ'yuz Hayderî'yiz Hayderî

Gerçi nesl-i nûr-ı Ahmed'dendir on iki imâm

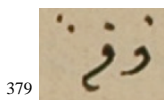
Anları biz din [ü] imân bilmüşüz cânda temâm

Çün fedâ'îleriyüz seyyidlere Hacı gulâm

Ehl-i Beyt'e virelim biñ şadâ ile selâm

Biz muhibb-i hânedânız çâkeriyüz çâkeri

Bende-i Âl-i 'Abâ'yuz Hayderî'yüz Hayderî

379

380 Mısrada 2 hece eksiktir.

Ḥamdullāh mü'miniz dostuz Ḥaḳḳ'ı severiz

Ḥānedān-ı Ehl-i Beyt'in izzetini göreriz

Rūz-ı maḥşerde biz anlardan şefâ'at dileriz

Anlarıñ aşkı ile dīdār-ı yāra ireriz

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

[42a]

Bu yedullāh ...³⁸¹ mürşid olmuşuz al başıyuz

Muştafā'nıñ rāhına sālikleriñ yoldaşıyuz

Murtaẓā'nıñ aşkıniñ dil-i maḥremi sırdaşıyuz

Ḥāne-kāh aşk içinde baş açık Bektāşi'yüz

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

Sevmedi ol Muştafā'yı müşrik murād-ı Yezīd³⁸²

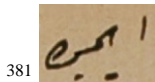
Ḥānedāna bunca kaşd itdi Yezīd oğlu Yezīd

Defter-i Ḥaḳ'dan resīd? anlar ki raḥmetden ba'īd

Ol şaḳīler tā ezelden olmadı mü'min sa'īd

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

381

382 Mısra vezne uymamaktadır.

Gör o nâmerdler Hüseyn'iñ ebligini unuttılar

Tiğ çeküp evlādına zulm u haķāret itdiler

Eyleyüp haķ dīni inkār u bātl dīni tutdılar

Küfr ü şirkle memlū-yı bī-dīn ü fīmān gıtdiler

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

Ol vefāsız nā-murād yüzi kara tuğyānīler

Āl u evlād r[e' sine]³⁸³ kaşd iden [ol] Mervānīler

Giydügin? [ol] ehl-i şad-ķavm 'adüvv süfyānīler

Dergāh-ı Haķ'dan cüdā ol millet-i küfrānīler

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

Şuretā İslām idi anlar ki baķsañ rengine

Bātl[en] müşrik idiler sīret içre hep yine

Gelmediler ol münāfık? ...³⁸⁴ haķ dīne

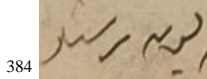
Şad hezāran la 'net olsun ķavm-i ateş vechine

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri

Bende-i Āl-i 'Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

[42b]

³⁸³ Mürekkep dağılmasından ötürü okunamayan kelime için metin tamiri yapılmıştır.

Çün şehīd oldı o dem nūr-ı Ḥasan-ı pāk-ı dīn
Titredi hep ‘arş u kürsi levḥ ü kalem rūy-ı zemīn
Yas tıttup ins ü melek ol gün didiler ki³⁸⁵
La ‘netullāhi ‘alā kavmi Yezīdi'z-zālīmin

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri
Bende-i Āl-i ‘Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

Nice mazlūm şehīd itdi çār-deh ma‘şūm-ı pāk
Kerbelā çigninde teşne-leb olupdur sīne-çāk
La ‘net eyle ol Yezīd'e günde ḥattā derd-nāk
Ehl-i ĩmān ‘aşkına kan ağla ol yolunda ḥāk

Biz muḥibb-i ḥānedānız çākeriyüz çākeri
Bende-i Āl-i ‘Abā'yuz Ḥayderī'yüz Ḥayderī

Nuṭḡ-ı Virāni³⁸⁶

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Biz ki Rūm abdāllyuz Ḥayder durur sultān bize
Muştafā'nıñ faḥrıdır uş dīn ile ĩmān bize

Terk ü tecrīdiz Ḥasan'dır varımız dünyā degil
Cem‘-i māl itsek bu yolda irişür nokşān bize

Bir nefesle kaṭ‘-i nās itdik deyü lāf eyledik
Pes ne ḥaḳīrin? bu dünyā yār olur ey cān bize

³⁸⁵ Mısra sonu kafiyeye uymamaktadır.

³⁸⁶ V2, ss. 48-9.

Biz Hüseynî'yüz deyü da'vâ-yı vahdet itmişüz
Ol sebebdan Zeyne'l-'abâ'dan fahr olur erkân bize

Er nefesdir hem nefes erdir muhaqqak talibâ³⁸⁷
Bu sözü böyle dimişdir vahy ile Sübhân bize

Bâkır u Ca'fer yolunda tâ budur ikrârımız
Dönmevüz ger olursa haşş ü 'âmm düşmân bize

Müsâ-yı Kâzım 'Alî Mūsâ Rızâ'nıñ 'aşkına
Pâre pâre itseler ölmek gerek ihsân bize

Gelme gelme dönme dönme didiginden ma'nî bu
Şâh Taqî vü bâ-Naqî ol râh-ı Haqq merdân bize

'Askerî'ye 'askeriz didik şehâdet eyledik
Ol sebebdan vâcib oldı cân u baş kurbân bize

[43a]

Hâk-pây-i Mehdî'yüz evlâda ikrâr itmişüz
Pes nice kâr eylesün bu mezheb-i Nu'mân bize³⁸⁸

³⁸⁷ erdir: oldur V2.

³⁸⁸ Bir alttaki beytin ilk mısraı yanlışlıkla burada verilmiştir, V2 yardımıyla kafiye gereği mısraların yeri düzeltilmiştir.

Hānedāna cān u dilden kılmışuz ikrār biz
Kanda dōndük kıble oldu ol sebep her yan bize

Fazl-ı Hađ'đan hānedānıñ sırrını bir zerrece
Fehm eyledik keşf olupdur ma'nı-i Ėur'ān bize

Ey *Virānı* "men 'aref³⁸⁹" sırrını ne bilsün ...³⁹⁰
Ařıkārdır bā-i Bismillāh ile Raħmān bize

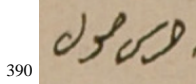
*_*³⁹¹

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

Ey gōñül vaħdet-nişin ol var yine çekme keder
İttiķā kıl kenz-i 'aşkı it temennı her seher
Giy kanā'at tācını koyma sivādan bir eğer
Dāne-i feyz-i ilāhı bu yeter saña³⁹² semer
Kimseye bāķı degildir mülk-i dünyā sım ü zer
Bir ĥarāb olmuş gōñül ta'mır itmekdir hüner

İtmemiş kimse selefden zāl-i çarĥa rağbeti
Müteħaffil? bu ĥalkda bulmuşlar künüz-ı devleti
Çek elini var sen de ey dil iħtiyār it 'uzleti
Kenz-i lā-yefnāya mālİK olmağa sür himmeti

³⁸⁹ bkz. Dipnot 150.

³⁹⁰

³⁹¹ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

³⁹² Mısradaki saña kelimesi nazal n ك yerine ن ile yazılmıştır.

Kimseye bākī degildir mülk-i dünyā sīm ü zer

Bir Һarāb olmuş göñül ta‘mīr itmekdir hüner

Devlet-i dünyā ile ‘arz u felekde kām alan

Ҙanķı һüsrev Һanķı һāķān Һanķı Һāhdır nām alan

Devr ider hey’et-be-hey’et görmedim bir cām alan

Ҙalmanı gıtdi bütün dāne içün gör d[ā]m alan

Kimseye bākī degildir mülk-i dünyā sīm ü zer

Bir Һarāb olmuş göñül ta‘mīr itmekdir hüner

Ey kişi çekmeden [ol] yarın bugün evhāmını

Sen de terk it zīnet-i ‘ārūs-ı dehrin fāmını

Bü'l-heves nefsin helāk it kır geçür ašnāmını

İtmedi raġbet ki anlar bildiler encāmını

Kimseye bākī degildir mülk-i dünyā sīm ü zer

Bir Һarāb olmuş göñül ta‘mīr itmekdir hüner

Himmetin raġsını *Meylī* sür yetiş bir kāmile

İ‘tiyād-ı dehre varma iltifāt-ı ‘āmile

Ҙalmanı dār-ı İskender çekdigi ālāmile

Cümlesin bil ki ecel gör neyledi bir cāmile

Kimseye bākī degildir mülk-i dünyā sīm ü zer

Bir Һarāb olmuş göñül ta‘mīr itmekdir hüner

[43b]

*_*³⁹³

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Cümle envār-ı hüviyyet mazharı yokdur hafā

Aç gözüñ baķ her tarafından görinen vech-i Hudā

"Şemme vechullāh³⁹⁴"dan añla ‘ārif Hāķ nuṭķını³⁹⁵

Nuṭķ-ı ‘ārif mağz-ı Kūr’ān oldı şavtile edā

Vech-i Hāķdır cümle ‘ālem nuṭķ u şüret zātıdır

Gör işit bil sende mevcüd bāṭinen hem zāhirā

Kudret-i Hāķ cümleyi cem‘ eyleyüp Ādem didi

Ādemīde buldı temkīn künh-i zāt-ı kibriyā

Ya‘nī Ādem'den muḳaddem çok şıfātlar gösterüp

Ādemīde tām şıfātın itdi Raḥmān istivā

Sırr-ı Ādem'dir müsem mā sırr-ı sırr u nuṭķ u şavt

Cem‘ -i Ādem cem‘ -i cem‘ e mazhar oldı Muştafā

Her ne deñlü enbiyā kim geldi da‘vet eyledi

İrdiler ancaķ şıfāta irdi zāt-ı müctebā

³⁹³ BH, ss. 102-3.

³⁹⁴ (Bakara, 2/115)

³⁹⁵ Mısra vezne uymamaktadır.

Her kim ister sırr-ı Hakk'ın nefhine mazhar ola

İre sem'ine anın telkîn-i 'ahd-i Murtaza

Al haber tahte's-şecerde 'ahd ü bî'at sıhhatin

İtdi hem sırrını izhâr nâzil oldu hem aña

Sırr-ı telkîne müselsel irişen buldı necât

Şeksiz esfeldir maqâmı olmaya telkîn aña

Pîr-i perver nesl-i Hayder oldu rehber *Hâşimî*

Mağzen-i esrâr³⁹⁶ olup hem ola hatm-i evliyâ

_

[Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün]

Ednâ kulıym Faḥr-i Resûlü's-Şakaleyn'in

Ol nûr-ı Eḥad Aḥmed-i ceddü'l-Ḥaseneyn'in

Cân tîğını 'uryân iderim cism-i ğılâfdan

Ḳanlar şaçarım fethine şol Bedr u Ḥuneyn'in

Nüş eyler isem Şâh-ı Ḥasan 'aşkına zehri

Gitse yoluna başım elim çekmem Ḥüseyn'in

³⁹⁶ Yazmadaki "Mazhar-ı esrâr" ifadesi, anlamı daha uygun olduğu için BH'deki "Mağzen-i esrâr" ifadesi ile değiştirilmiştir.

Ḥūn-ābe-i eşkimle cihān kıana boyansun
Giryān olarak derdine ol kıurretü'l- 'aynıñ

Evlādile aşhāba selām eyle *Selāmi*⁷
Şād ola dahı rūḥ-ı şerīfi ebeveyniñ

[44a]

Nefes³⁹⁷

[11'li Hece Ölçüsü]

Gerçek erenlere budur niyāzım
İşigine Sersem 'Alī Baba'nıñ
Receb Paşa ister gönülden yardım³⁹⁸
Dergāhına³⁹⁹ Sersem 'Alī Baba'nıñ

'Aşk-ı niyāz olsun Ḥasan Dede'ye
Cümle kıarındaşlar şādık babaya
İhtiyācımız dā'im ḥayır du'āya
Himmetine Sersem 'Alī Baba'nıñ

Niyāzımız budur size erenler
Cān göziyle dā'im Ḥakk'ı görenler
Erkānla⁴⁰⁰ hem çerāğı uyananlar
Meydānında Sersem 'Alī Baba'nıñ

³⁹⁷ YT1, s. 260.

³⁹⁸ Receb Paşa ister gönülden yardım: Varıp eşigine niyāz edeyim YT1.

³⁹⁹ Dergāhına: Dergāhında YT1.

⁴⁰⁰ Vezne uyması için ile -la şeklinde okunmuştur.

Şāh-ı Merdān bize kılsun yardımı⁴⁰¹

Dutsun erenleriñ devrānı demi

Sürüsün erkānı hem ‘ayn-ı cem‘i

Demi olsun Sersem ‘Alī Baba'nıñ

Erenler meydānı bāğ-ı İremdir

*Turābı*niñ şāhı şāhib-keremdir

Gözcümüz bekçimiz Baba Sersem'dir

Ġulāmıyız Sersem ‘Alī Baba'nıñ

[44b]

Nefes⁴⁰²

[8'li Hece Ölçüsü]

Uyur idik uyardılar

Diriye şaydılar bizi Hū⁴⁰³

Ķoyun olup ses añladık

Sürüye şaydılar bizi Hū

Sürülüp⁴⁰⁴ kaçşāba gitdik

Ķanarayı mekān itdik⁴⁰⁵

⁴⁰¹ Bu dörtlük YT1'de bulunmamaktadır.

⁴⁰² PS, ss. 584-5.

⁴⁰³ Hū hecesi müstensih tarafından sonradan eklenmiştir.

⁴⁰⁴ Metinde yazan "Sürüden" ifadesi yerine, anlam gereği PS'deki "Sürülüp" ifadesi tercih edilmiştir.

⁴⁰⁵ itdik: tutduk PS.

Biz özümüz Hakk'a yitdik⁴⁰⁶

Ölüye saydılar bizi Hū⁴⁰⁷

Hālimizi hāl eyledik

Yolumuzı yol eyledik

Her çiçekden bāl eyledik

Arıya şaydılar bizi Hū

Hak defterine yazıldık

Pīr dīvānına düzüldük

Bal olup şerbet ezildik

Ṭoluya şaydılar bizi Hū

Pīr Sulṭān'ım ne var şunda

Çok kerāmet var insānda

Ol cihānda şu cihānda

‘Alī'ye şaydılar bizi Hū

[45a]

*_*408

[11'li Hece Ölçüsü]

Şüretde gedāyuz sīretde şāhız

Ḳanā‘at mülkünün sultānıyız biz

⁴⁰⁶ Biz özümüz Hakk'a yitdik: Didār defterine yettik PS.

⁴⁰⁷ Metinde "Şükür hoş gördiler bizi Hū" şeklinde geçmektedir, neşirdeki versiyon anlam ve kafiye bütünlüğü nedeniyle tercih edilmiştir.

⁴⁰⁸ H1, s. 135-6.

Ḥaḳīḳat burcunda bedr ile māhız

Leyle-i mi' rāciñ tábānıyız biz

‘İlm-i ledün oḳur⁴⁰⁹ bize velimiz

Ḥaḳ diyüp ḥaḳ söyler bizim dilimiz

İçirdi bāde-i ‘aşkı bize ‘Alī'miz

Sāḳī-i kevşer mestānesiyiz biz

Zāhid bize dise nām-ı Kızılbaş⁴¹⁰

Naḳşına ‘ālemde olmuşuz naḳḳāş

Pīrimiz Ḥünkār'dır hem Ḥacı Bektāş

Erenler bābınıñ ḳurbānıyız biz

Tevellā ḳılmışuz Āl-i ‘Abā'ya

Rāzıyuz miḥnet ü derd ü belāya

Ḥilmiyā yüz sürüp Manşūr Baba'ya

Bende-i Şāhḳulı Sultān'ıyuz biz

Dīvān

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

Muḳtedā-yı pīşvā-yı Muştafā'dır meslegim

Murtażā-yı muhtedā-yı "hel etā⁴¹¹"dır meslegim

⁴⁰⁹ Metinde okudur şeklindedir, vezin gereği düzeltilmiştir.

⁴¹⁰ nām-ı Kızılbaş: ne ḡam Kızılbaş H1.

⁴¹¹ (İnsân 76/1)

Maḥrem-i şīr-i ilāh hem daḥı [ol] bint-i Resūl

Vālid-i şeh-zād-ı ekrem dil-rübādır meslegim

[İçdi] zehr-i āb-ı miḥnet kim Ḥasan Ḥulqı'r-Rızā⁴¹²

Meşhed-i mīr u mevālī Kerbelā'dır meslegim

Nūr-ı çeşm-i Şehribānū vāriş-i Kerb-i Belā

Evc-i himmet Ḥazret-i Zeyne'l-'abā'dır meslegim

Bākır-ı nūr-ı hidāyet mezheb-i sırr-ı maḥarr

Hem imām-ı Ca'fer-i 'izz ü 'alādır meslegim

Kāşif-i remz-i ḥaḳıḳat hādī-yi rāh-ı yakīn

'Abd-i Kāzım Mūsā Rızā'dır meslegim⁴¹³

İttikā-yı meşrebimdir ol Taḳī [vü] bā-Naḳī⁴¹⁴

'Askerī Mehdī'yle *Meylī* cān fedādır meslegim

[45b]

*_*⁴¹⁵

[8'li Hece Ölçüsü]

Bu 'aşka olalı yoldaş

Ḳomuşam nāmūs u 'ārı

⁴¹² "İçdi" kelimesi metin tamiri yoluyla eklenmiştir.

⁴¹³ Mısra vezne uymamaktadır.

⁴¹⁴ Mısra vezne uymamaktadır.

⁴¹⁵ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

Devāsız derde dūş oldum

İderem āhile zārı

Gezerek kendi hālimde

‘Aceb sevdāya dūş oldum

Gözime zerrece gelmez

Fenā iqlīminiñ varı

Seherde bülbüli gördüm

‘Aceb efgāna başlamış

Meger kim nev-bahār oldı

Ögine düşdi gülzārı

Hakīkat bülbüli gör kim

Fenā gülzāra meyl itmez

Bilür mevsimi tiz geçer

Çekerler pāreler hārı

Gel imdi *Şems-i Tebrizī*

Fedā kıl cānını Hakḳ'a

Bu yolda cān u baş virmek

Budur ‘āşıkların kārı

[46a]

Meylî Baba Efendimiz ile Hilmî Baba Efendimiziñ

Müştereken Söyledikleri alenderîdir

alenderî⁴¹⁶

[Mef'ülü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ülün]

M Cüş itdi dile lücce-i envâr-ı Muḥammed

H Farķ oldu o dem kişte-i āşār-ı Muḥammed

H Cān buldı ḥayāt-ı ebedî mu'cizesinden

M İçdi ezeli feyz-i ...⁴¹⁷ Muḥammed⁴¹⁸

M Rûḥ kıldı fezâ zemzeme gūyâ-yı nübüvvet

H İtdikde 'ulûm 'āleme izhâr-ı Muḥammed

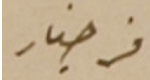
H 'Aşķ ehline hem melce' [u] me'vâ-yı emeldir

M Tâ kim görünür kıble-i dîdâr-ı Muḥammed

M *Meylî* olalı rāhına biñ cān ile 'āşık

H Biñ cān ile *Hilmî* ider ikrâr-ı Muḥammed

⁴¹⁶ Şiirin tek neşri *Alevî-Bektâşî Şairleri* antolojisindedir (Karadeniz & Akbulut, 2022, s. 355). Fakat şiir neşrinde bulunan hatalar nedeniyle metin içi farklılıklar gösterilmemiştir.

⁴¹⁷

⁴¹⁸ Bu mısra BKA'da şu şekildedir: 'Aķıl ise hemîn eyledi ezķâr-ı Muḥammed. Üst mısra ile olan anlam uyumuna bakıldığında mecmua metnindeki bu mısra daha uygundur.

[46b]

Ꞑoşma

[11'li Hece Ölçüsü]

Ey Őefî' -i cezâ maĥdûm-ı kübrâ
Ve'y bint-i Muştafâ Őâĥib-i Kevşer
Tâ Ĥazret-i Zehrâ ve'y Faĥru'n-nisâ
Mu'în-i za'îfân mûnis-i Ĥayder

Ĥâme-i erĥamsın menba' -ı 'âlem
Maşdar-ı ekremsin netice Âdem
Ferzend-i a'zamsın ĥuşûlüñ ĥâtem
Mâ-ĥaşal mâder-i Şübeyr ü Şüpper

'Alî Zeyne'l-'abâ [vü] Bâķır 'ulyâ
Ca'fer Kâzım Rızâ Takî müttekâ
Naķî 'Asker-livâ Mehdî "ķul kefâ"
Bulardır *Meyliyâ* mefĥar-ı tâcdâr

[47a]

Ꞑalenderî⁴¹⁹

[Mef'ülü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ülün]

Feryâd-resim âhımı cânânıma bildir
Fırķat-zedelik ĥâlimi ĥübânıma bildir

⁴¹⁹ BKA, s. 352.

Luṭf eyle şabā uḡrar iseñ kũ[y]ına⁴²⁰ yāriñ

Çizgin? zārım o sultānıma bildir⁴²¹

Hem söyle benim miḡnet-i endũhımı bir bir

Hem aḡladığım zũlf-i perişānıma bildir

Öğren nicedir ḡuzn ile ḡālī o ḡarībīñ

Şıḡḡat ḡaberin dīde-i giryānıma bildir

Sũr pāyine yüz eyle taḡıyyāt-ı selāmı

Meylī ...⁴²² çeşm-i ḡazel-ḡānıma bildir

[47b]

Nefes⁴²³

[11'li Hece Ölçüsü]

Ḳurbānlar tıḡlandı ḡũl-beng çekildi

Ġaflet uyḡusundan uyanageldim

Dört ḡapu sancaḡı anda dikildi

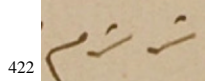
‘Uryān pũryān olup meydāna geldim

Evvel işiḡinde ḡoydum başımı

İçerũ aldılar dũkdũm yaşıımı

⁴²⁰ Metinde yazan "kũhına" ifadesi anlam gereḡi "kũyına" şeklinde tamir edilmiştir.

⁴²¹ Mısra vezne uymamaktadır.

⁴²²

⁴²³ Zahriye yapraḡındaki şiirin başıdır ve şiirin devamı 1a'dadır (VMK, s. 185).

Erenler yolunda gör şavaşımı
Cān u baş fedā idüp urbāna geldim

Ol demde uyandı bātm çerāđı
Rehberim boynuma bend idüp bağı
Üç adem ilerü başdım ayağı
uzu urbān derler [īmāna] geldim⁴²⁴

Dört apu selāmet virüp aldılar
Pīriñ huzūrına ıkup geldiler
El ele el Hā'a olsun didiler
Henüz ma'şüm olup cihāna geldim

Pīr ulağım tıutup eyledi telkīn
Muammed-'Alī'ye olmuşam yađın⁴²⁵

[48a]

*_*426

[Mefa'īlün / Mefa'īlün / Mefa'īlün / Mefa'īlün]⁴²⁷

Cevābım gūş-ı cānile işit ey tāli' -i mes'ūd

Yüzüñ harfinden açıldı cihānda her ne var mevcūd

⁴²⁴ Metinde yazan "inana geldim" ifadesi yerine anlam gereği VMK'deki "īmāna geldim" ifadesi tercih edilmiştir.

⁴²⁵ Şiirin devamı 1a sayfasına yazılmıştır.

⁴²⁶ V1, ss. 11-12.

⁴²⁷ Bu şiirde çok sayıda (bilhassa nice ve ne kelimelerindeki -e seslerinde) vezin hatası bulunmaktadır.

Eger serçe degiliseñ bu ‘Ankâ loğmasın gel yut
Huve'l-Evvel huve'l-Āhir yüzüñdür kıble-i ma‘būd
Bu ma‘nāyı hadīşinde buyurdu Aḥmed-i Maḥmūd
Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḥşūd

Ne māl ü mansıb[-ı dünyā]⁴²⁸ ne mülk [ü ne]‘ıyāl ister
Ne ḥōd zīnet ne ḥōd ‘izzet ne bir ġayrı ḥayāl ister
Ne cennetden diler şādı ne dünyādan melāl ister
Kimiñ kim rüz-ı maḥşerde zamīri vaşl-ı āl ister
Bu ma‘nāyı hadīşinde buyurdu Aḥmed-i Maḥmūd
Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḥşūd

Nice āyāt hidāyetden inüpdür ey aḥī ber-vech
Muvāfık bir nice⁴²⁹ āyāt didi Aḥmed daḥı ber-vech
Görindi zāhir ü bāṭın he[men] ma‘nā [şāhı]⁴³⁰ ber-vech
‘Aceb niçün sücūd itmez buniñ ile faḳı ber-vech⁴³¹
Bu ma‘nāyı hadīşinde buyurdu Aḥmed-i Maḥmūd
Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḥşūd

Nazar kııl Cāvidān içre ne te’vīl eyledi Yezdān
Vücūd-ı vech-i Ādem'de ne ma‘nā eyledi iḥsān
Şükür Ḥaḳḳ'a ki bildirdi nedir dīn ü nedir īmān
Sevād-ı a‘zāmiñ sırrı rumūzın eyledi āşān

⁴²⁸ Eksik kelime V1'den tamamlanmıştır.

⁴²⁹ bir nice: bunca V1.

⁴³⁰ Eksik kelime V1'den eklenmiştir.

⁴³¹ Mısrada 2 hece eksiktir.

Bu ma'nâyı hadîşinde buyurdı Aḥmed-i Maḥmūd
Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḥşūd

[48b]

Ṭılısm-ı kenz-i "Ṭā-Hā"⁴³²dır yüzüñde yazılan defter

Anıñ nūrundan olmuşdur ser-ā-pā dū cihān enver

Te'ālallāh zihī ḳudret zihī ma'nā zihī dilber

Düşen sevdā-yı dīdāra cihāniñ varlığın neyler

Bu ma'nâyı hadîşinde buyurdı Aḥmed-i Maḥmūd

Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḥşūd

Gel ey 'āşık eger 'aşḳdan özüñde var ise zerre

Cemāl-i 'aşḳ-ı dīdārıñ seniñle yār ise zerre

Ḳo elden ḡayrı sevdāyı göziñ bīdār ise zerre

Sa'ādet ol ḳuluñdur kim ümīdi var⁴³³ ise zerre

Bu ma'nâyı hadîşinde buyurdı Aḥmed-i Maḥmūd

Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḥşūd

Ezel evvel bu oldı enbiyāniñ 'ahd u iḳrārı⁴³⁴

Hemān bir loḳma bir ḥırḳa ola bu dünyāda kārı

Virānī ḥāl-i 'āsīniñ murādı isteḡi varı⁴³⁵

[İki]⁴³⁶ 'ālemde maḥşūdı 'Alī vü āl-i dīdārı

⁴³² (Ṭāhā, 20/1).

⁴³³ ümīdi var: emīn dīdār V1.

⁴³⁴ Bu bendin yapısı V1'de deḡişiktir. Mahlas aşaḡdaki şekilde ilk mısradā verilmiştir:

Virānī'niñ ezel āhir bu idi 'ahd ü iḳrārı

⁴³⁵ *Virānī* ḥāl-i 'āsīniñ murādı isteḡi varı: Budur ehl-i 'irfāniñ murādı isteḡi varı V1.

⁴³⁶ Sayfanın kırışması nedeniyle görünmeyen kelime V1'den eklenmiştir.

Bu ma'nāyı ḥadīşinde buyurdı Aḥmed-i Maḥmūd
Cihāna gelmeden cānā hemen dīdār imiş maḳşūd

*_*437

[11'li Hece Ölçüsü]

Edebdir vech-i Ādem'de muşavver

Edebdir vaḥdet-i nūr-ı muẓaffer

Edebdir ma'nā-yı seb'a'l-meşānī

Şalāt ansız dürüst olmaz muḳarrer

Edeb ebced ḥesābınca yedir

Ḳaşıñla kirpiğñ zülfüñ mu'anber

Edeb tāc-ı sa'ādetdir giyenler

Bulur şefḳat şefī' olur peygamber

Edebsiz Ādem'iñ maḳbūl degildir

Namāzı vü niyāzı işte defter

Edebdir çeşme-i Ḥıẓr āb-ı cāvid

Bulanlar buldı içdi āb-ı kevşer

⁴³⁷ V1, s. 139.

Edebsiz Ādemler K̄ur'ān oqursa

Edebsizlik idüb ol bed-i aḥter

[49a]

Edeb-i 'ilm 'ilm iledir birāder

Edebsiz 'ilm oquma ey ser-ver

Ebeddir ey *Vīrānī* cümle nāsa

[Ḥayā]⁴³⁸ viren 'Alī'dir ya 'nī Ḥayder

*_*439

[Fā'ilatün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

Kāf [u] Nūn Ḥālīk-ı Evvel emrin eṣyā çeker

Sīne eṣkāl? üzre ...⁴⁴⁰ ğonce-i zībā çeker

Sī vü dū esrār ile ruḥsārını terbiyye'düp

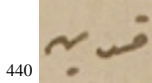
Ḥāṭırınıñ her biri bir 'alleme'l-esmā çeker

Āferīn-üstād-ı kerīmin kuvve-i isti'dādına

Aḥsen-i taqvīm-i şūret ḥüsn-i bī-hemtā çeker

⁴³⁸ Eksik kelime V1'den tamamlanmıştır.

⁴³⁹ Şiirin basılı neşri bulunmamaktadır.

Çeşm ebrū ğamze ğīsū la' l ü lebleriñ ħarīķ

Eyit anı ena' llāh remzini ĩmā çeker

Bilmezem çeşminde mıķnāṭīs veya "siħrin 'azīm⁴⁴¹"

Var kim baķsa anı bir ħālet-i cezbe çeker

Cerd-i ma' nā-yı ķadīm 'uşşāķa eyler imtiħān

...⁴⁴² yevmen fe-yevmen şanki sīm-i ser-tā çeker

Derd-i 'aşķa mübtelā olmuş *Perişān* tıfliken

Bir mu'ālic bulmayup ol 'illeti ħālā çeker

[49b]

Ġazel⁴⁴³

[Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün]

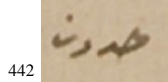
Bi-hamdillāh şenā-ğüyem elimde defterim vardır

Dilimde lā fetā illā 'Aliyyü'l-Ekber'im vardır

Buğün mest-i ħarābātım elimde cur'a-i sāķī

İçüp nüş eyledüm anı 'Alī'den kevşerim vardır

⁴⁴¹ (A'râf, 7/116).

⁴⁴²

⁴⁴³ V1'de ve V2'de bulunmamaktadır.

Fenā' -i faḥru fi'llāhım ferāgat rāhına gitdim

Şükür minnet 'Alī gibi öñümde rehberim vardır

Ne ğam ğuşşa ḥavāricden dilā bir zerre şübhem yok

İki 'ālemde bi'llāhi benim bir Ḥayder'im vardır

Ḥasan şāhım Ḥüseyn varım imāmım 'Ābidīn Bākı

Ḥaḳāyık 'ilmine hādī ḥaḳīḳat Ca'fer'im vardır

İmām Kāzım Rızā'dandır Taḳī dīnim Naḳī cānım

Temāmen elli biñ nācī gürüh-ı 'Asker'im vardır

Muḥammed Mehdī'niñ cānā yolunda ḥāksār olsam

Muḥaḳḳaḳ cāna minnetdir gönülde istegim vardır

Yezīdler zaḥm-nāk oldu 'āşıklar 'aşkı pāk oldu

Bu cismim cümle ḥāk oldu içimde gevherim vardır

Virānī'yim biliñ cānım fedādır āl u evlāda

Münāfiḳ boynun urmağa elimde ḥançerim vardır

[50a]

Nefes⁴⁴⁴

[11'li Hece Ölçüsü]

Yedi iklim dört küşeyi tolandım
Hünkâr Hacı Bektâş pîrim Hû deyu
İndim işigine niyâz eyledim
Hünkâr Hacı Bektâş balım Hû deyu

Vardım kapısına şanduka nürdan
İşigine yüzüm sürdüm hâkinden
Destûr aldım ben gül yüzlü pîrimden
Hünkâr Hacı Bektâş pîrim Hû deyu

Balım Sulţân şayvân kurmuş oturmuş
Feriştahlar her hıdmetin yürütür
Yedi iklim dört küşeden götürür
Hünkâr Hacı Bektâş balım Hû deyu

Meydânda turan merdleriñ merdi
Her şabâh okunur erenler virdi
Hak Muhammed- 'Alî pîrimin cediti
Hünkâr Hacı Bektâş pîrim Hû deyu

⁴⁴⁴ TK, s. 202.

Āb-ı zezem rıhlet hāne gün ışık⁴⁴⁵
Kaldırdı perdeyi göründi ma'şūk
Pīrim destūr virdi söyledi 'āşık
Hünkār Hacı Bektāş balım Hū deyu

[50b]

Hak'dan geldi yeşil fermān göründi
Rūm erenlerine cümle okundu
Karac' Aḥmed Sulṭan bendesi oldu
Hünkār Hacı Bektāş pīrim Hū deyu

Sersem 'Alī vardı pīre ṭayandı
Çerāgımız kırk budakdan uyandı
Me'vā⁴⁴⁶ olan her bir renge boyandı
Hünkār Hacı Bektāş balım Hū deyu

_

Destūr. Bismiṣāh ismiṣāh cismiṣāh Allāh eyvallāh Huve Huvallāh. Hāzret-i Pīr-i
Dest-gīr Hünkār Hacı Bektāş-ı Velī Ḳuddise Sırrahu'l-Celī Efendimiz Sulṭānımız
Hāzretleriniñ muḥtār-ı devriyye ve evṣāf-ı ḳudsiyyeleriyle istimdād-ı ḥakīrāneme
dā'ir nuṭḳ-ı kemterānemdir. Penāhī.

⁴⁴⁵ Bu dörtlük TK'de bulunmamaktadır.

⁴⁴⁶ Me'vā: Mürşid TK.

[Nutk]⁴⁴⁷

[8'li Hece Ölçüsü]

Ey nuṭfe-i pāk-ı 'Alī
Dergāhıña geldim meded
Ve'y noḡta-i sırr-ı velī
Dergāhıña geldim meded

Evvel kenz-i nihān idiñ
Sırren cān içre cān idiñ
Bilinmez lā-mekān idiñ
Dergāhıña geldim meded

Muḡabbet itdiñ sen saña
Gizli baḡardıñ hep baña
Esrarıña ḡaldım taña
Dergāhıña geldim meded

Sen seni bilürdüñ ancaḡ
Zātıñı görürdüñ ancaḡ
Nūr olmuş ṡururduñ ancaḡ
Dergāhıña geldim meded

İstedigin bilmeyesin
Şeş cihātdan görinesin

⁴⁴⁷ Penāhî ithaf bölümünde bunu nutk olarak nitelendirmiştir, o yüzden bu başlık kullanılmıştır.

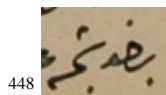
Her şıfāta bürinesin
Dergāhıña geldim meded

Öziñi bir nūr eylediñ
Çandilde mestūr eylediñ
Bir cāna ma‘mūr eylediñ
Dergāhıña geldim meded

Lāhūtdan eylediñ güzer
Cibril olup kıldın sefer
Rengiñ bilmezmiş meger
Dergāhıña geldim meded

Yapdıñ çamurdan bir deve
Nūr olduñ girdiñ ol eve
Mü’min gerek seni seve
Dergāhıña geldim meded

İsmiñi Ādem eylediñ
Cismiñi hātem eylediñ
...⁴⁴⁸ ‘ālem eylediñ
Dergāhıña geldim meded⁴⁴⁹

448

449 Bu sayfa sonunda reddade verilmiştir.

[51a]

Aşlıñda muhabbet idiñ

Muhammed'e şıbgat idiñ

Hayy u Kadīm kudret idiñ

Dergāhıña geldim meded

Nūrıñı țin içre koduñ

Ādem'de pinhān eylediñ

Ādem olub buğday yediñ

Dergāhıña geldim meded

Ahmed ile şıfāt idiñ

'Alī ile hem-zāt idiñ

Re'y-i mer'-i mir'āt idiñ

Dergāhıña geldim meded

Nūrıñdan var oldı kamu

Arz u semā cennet tamu

Sensiñ dū 'ālem mū-be-mū

Dergāhıña geldim meded

Ādem göründüñ 'āleme

Secde itdirdiñ Ādem'e

Devr itdiñ geldiñ bu deme

Dergāhıña geldim meded

Nebî velîde müncelî
Sensiñ olan didim belî
Zâhir Resûl bâtın 'Alî
Dergâhıña geldim meded

Cismen Muḥammed'siñ hemân
Zâten 'Alî'siñ pinhân
Olduñ nihân iken 'ayân
Dergâhıña geldim meded

Ḳur'an sözüñ Aḥmed özüñ
Şems ü kamer iki gözüñ
Arz u semâ durur yüzüñ
Dergâhıña geldim meded

Rûḥ nûr sırr dîn ile imân
Sensiñ ḥayât-ı câvidân
Sensiñ kamu kevn ü mekân
Dergâhıña geldim meded

Sensiñ dört kapu kırk maḳâm
Kevşer ğilmân dârü's-selâm
Her şey' seniñdir bi't-tamâm
Dergâhıña geldim meded

Bilmem ne hikmet ey hoca
Mi'rāca çıkdıñ bir gice
Nāmiñ 'ālā şāniñ yüce
Dergāhıña geldim meded

Didiñ Muḥammed adıña
Ḥayretdeyim icādıña
Muḥtāciñim imdādıña
Dergāhıña geldim meded

Ne zaḥmet çekdiñ miḥen
Döndüñ girü vech-i ḥasen
Geldiñ Muḥammed diñle? sen
Dergāhıña geldim meded

Şoñra 'Aliyyü'l-Murtażā
Olduñ Ḥasan Ḥulķī Rızā
Sensiñ Ḥüseyn-i Kerbelā
Dergāhıña geldim meded

Geldiñ Zeyne'l-'abā' ile
Bāķır Ca'fer Hüdā ile
Olduñ Kāzım Rızā ile
Dergāhıña geldim meded

Takî Nakî'yle 'Askerî
Sensiñ Mehdî dîn ser-veri
Cümle velînin kişveri
Dergâhıña geldim meded

Hep pîr ile erenlere
Naşîb virirdiñ anlara
Bâbiñ açık gelenlere
Dergâhıña geldim meded

Sensiñ görinen her ne var
Zâhir Bâṭın ey kâm-kâr
Hem gizlisiñ hem âşikâr
Dergâhıña geldim meded

Cândan câna devr eylediñ
Her nâm ile seyr eylediñ
N'itdiñse hep ḥayr eylediñ
Dergâhıña geldim meded

Ḥâşıl sensiñ zât u şifât
Seni bilen bulur necât
Senle ṭolu bu kâ'inât
Dergâhıña geldim meded

Sırrıña irmez hıç 'uķūl

Şerh idemez naķl [u] nuķūl

Penāhī'yi itme melūl

Dergāhıña geldim meded

_

İşbu ebyātıñ sī ve dū (32) ħarfī 'adedince oldığı Ĥazret-i Pīr'iñ cāmi' -i kā'ināt ve zübde-i mükevvenāt oldığına işāretdir. Āmennā ve şaddaķnā ve sellemnā yā

Veliyyullāh Allāh eyvallāh Huvallāh.

El-faķīr el-ħaķīr es-seyyid Müslim Muştafā Penāhī 'abd-i evlād u post-nişīn-i dergāh-

ı Şeyh Ĥāmid-i Velī ħalīfe-i Ĥalvetī ve Vaĥdetī ve muĥibb-i nāzenīn ve Melāmī

Darendevī fī 23 Teşrīnievvel sene 318 yevmü'l-erba'a.

[51b] [Vikāye]

_

[Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fe'ūlün]

Ĥaņcerkeş-i ebrū olıcaķ māh-ı Muĥarrem

Dünyāyı tatar velvele-i şeb-i? mātem

Feryād kılup ravzā-i firdevsde Ādem

Müstağrik -i deryā-yı gumūm oldı dū 'ālem

Her mü'minile biñ cān fedādır Ĥaseneyn'e

Hem şabır ver Ĥudā? o Resūlü's-şakāleyniñ

[52b] [Vikâye]

Ba'zı Tercemân

Tercemân-ı Verâ'

[10'lu Hece Ölçüsü]

Ḳadr-i vişâliñ 'îd-i sa'âdet

Mâh-ı cemâliñ rûz-ı kıyâmet

Dem âhîr oldı ğam zâhir oldı

Gelmeñ irâdet gitmeñ icâzet

Ber-cemâl-i Muḥammed ile'l-aḫire.

(See Appendix A for an extended abstract.)

UZUN ÖZET (EXTENDED ABSTRACT)

This master's thesis is based on a close reading of a miscellanea compiled at the beginning of the 20th century. This late Ottoman manuscript, completed by Mustafa Müslim Ocak "Penahi" in 1902, is a Sufi miscellanea. Most of this manuscript's texts (mainly poems) belong to the poets of the Alevi-Bektashi tradition. In Ottoman literature, miscellanea studies have gained momentum in recent periods. This thesis follows in the footsteps of recent developments in this area (such as in the publication and classification of manuscripts) but aims to bring different perspectives to this literature. This study, which focuses on the compiler and the intertextual relations in the miscellanea, has two main objectives.

The first aim is to contribute to 19th century reading and book history based on an individual's reading practices. For this, it is necessary to identify the methods and purposes of a compiler (in this case, Penâhî) in a miscellanea. We know that almost all poems within the framework of the Alevi-Bektashi tradition in the miscellanea were also transmitted through oral culture. "How can we interpret the aspects of this oral tradition transfer (like performance and music) from Penahi's perspective?" The question will help us understand these transfer practices.

The second aim is to shed light on the Sufi doctrines of a compiler, a Sufi poet, based on the elements of belief observed in the texts. Penâhî (the compiler), in his colophon, declares himself *Halvetî*, *Vahdetî*, *Melâmî* and a follower of the *nazenîn* path (a secret Bektashi group that emerged in Halvetiyye order in the 19th century). Based on these facts, we can observe that Penâhî adopts a pluralistic approach to his Sufi affiliations. How can we relate the belief elements and mystical

doctrines seen in miscellanea text with this approach of Penâhî? Is it possible to identify the religious doctrines of a Sufi poet in this way? In order to deal with these questions, it is crucial to do a close reading of the texts in the miscellanea.

The first chapter presents a framework for the literature of the miscellanea, the reading practices of the historical period in which the manuscript was produced, and Sufi history (19th century). In addition to explaining the concept and the scope of “Alevi-Bektashi”, it briefly examines the turbulent history of the Bektashi order in the 19th century. This historical background (the forbidden years of the Bektashiyye) contributes to our understanding of Penâhî’s life and thoughts, as he is a member of the *tarik-i nazenin* (path of *nazenin*), in addition to his different affiliations. This section ends with the details given about Penahi’s life and works.

The second chapter gives a detailed description of the manuscript (*Penâhî Mecmuası*) used as the primary source of this study. It includes the tables related to the poems in the manuscript (the number of poems belonging to the poets, the order affiliations of the poets, the themes encountered in the poems, the time scale of poets).

The third chapter proposes a new perspective to the miscellanea literature: to focus on the compiler’s methods and purposes in a miscellanea whose compiler is known. The prominent point in the transmission methods is copying the poems performed orally (with or without music) into the manuscript. As proof, the addition of words and sentences (especially the phrase Hû) not found in the divan copies of the poems can be shown in many poems. Since the majority of the texts in the miscellanea are poems within the framework of the Alevi-Bektashi tradition, the context of performativity and music becomes essential. The rest of the chapter examines the specific examples (*Noktatü’l-Beyân*, the collaborative poem of Hilmi

and Meyli, and others) that stand out in the transmission of the texts in the manuscript. In light of all these methods, it identifies Penahi's reading and writing practices and the intertextual relationships in the written corpus. When we look at these intertextual relations, we see that Penahi compiled this miscellanea largely to commemorate (and praise) the descendants of the Prophet Muhammad's family ("Ehl-i Beyt").

The fourth chapter focuses on the mystical themes (teachings) in the poems of the Alevi-Bektashi tradition, which are apparent in the compilation purposes of the miscellanea. These are the doctrine of Muhammad-Ali, unity of existence ("vahdet-i vücut"), Hurufism, Twelve Imams, Kalender dervishes, respectively. This section is based on close reading of specific texts featured in this Sufi miscellanea. The main point stressed at the end of the chapter is that Penahi also included the poems of poets from different orders in parallel with his pluralist mystical thoughts. The first purpose of Penahi, while copying his miscellanea, is to bring together poems and texts written around a common theme. Secondly, Penâhî added the poems of poets (like Hilmî and Meylî) on different topics, whose poems he frequently included in his work. The reason for this is the structure of the miscellanea as a genre that allows for the compiler's individual choices, as we often come upon miscellanea studies.

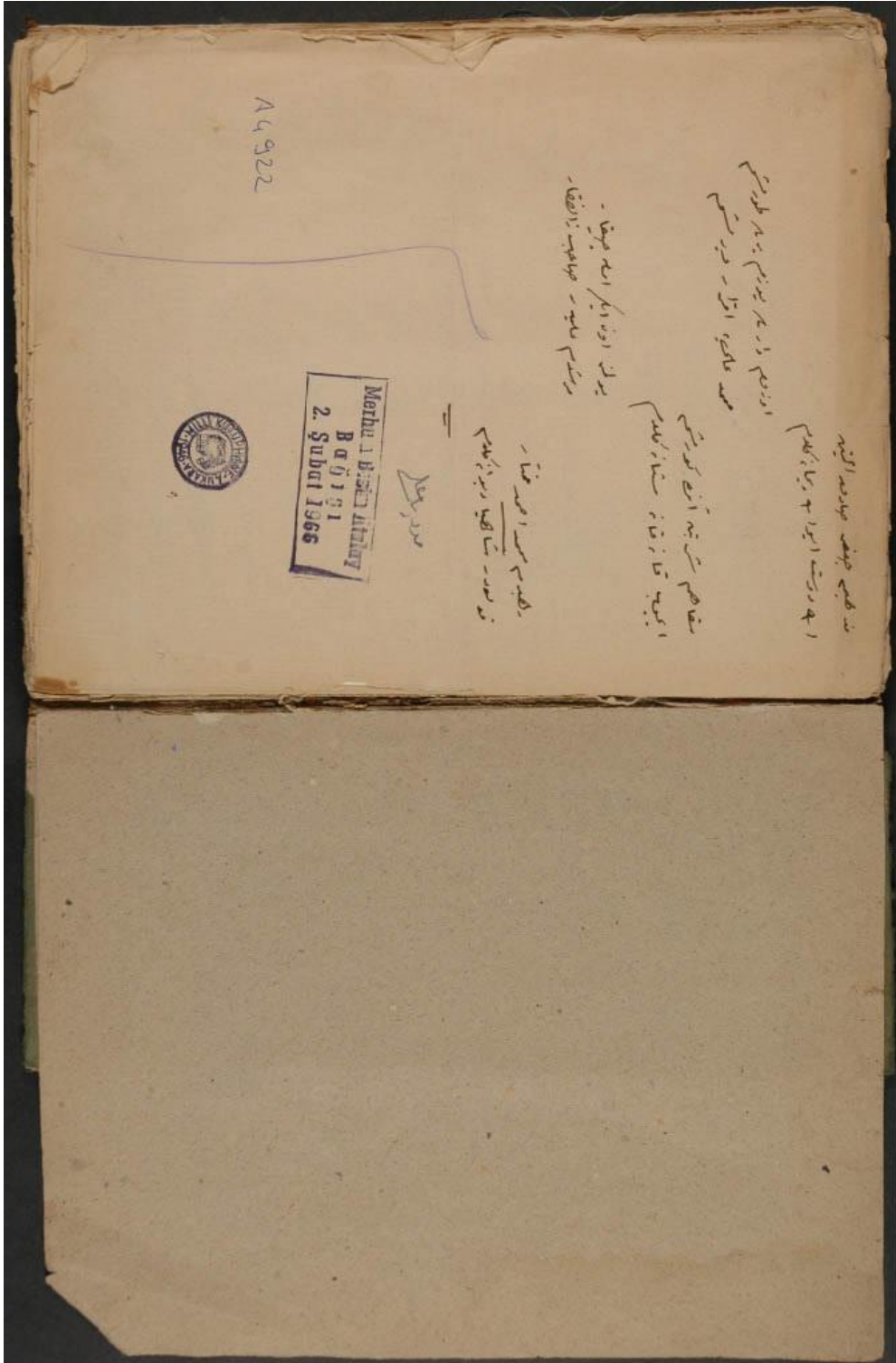
The fifth and concluding chapter brings together the outcomes of all parts of the thesis. The sixth chapter includes the transliteration of the manuscript (*Penâhi Mecmuası*). In conclusion, this thesis proposes to read a miscellanea (distinguished by the fact that its compiler and compilation date are known) through the methods and purposes of its compiler. Thus, this study determines the prominent points in the reading and writing practices of the compiler and then contributes to the literacy history of the century in which the miscellanea was compiled. On the other hand, this

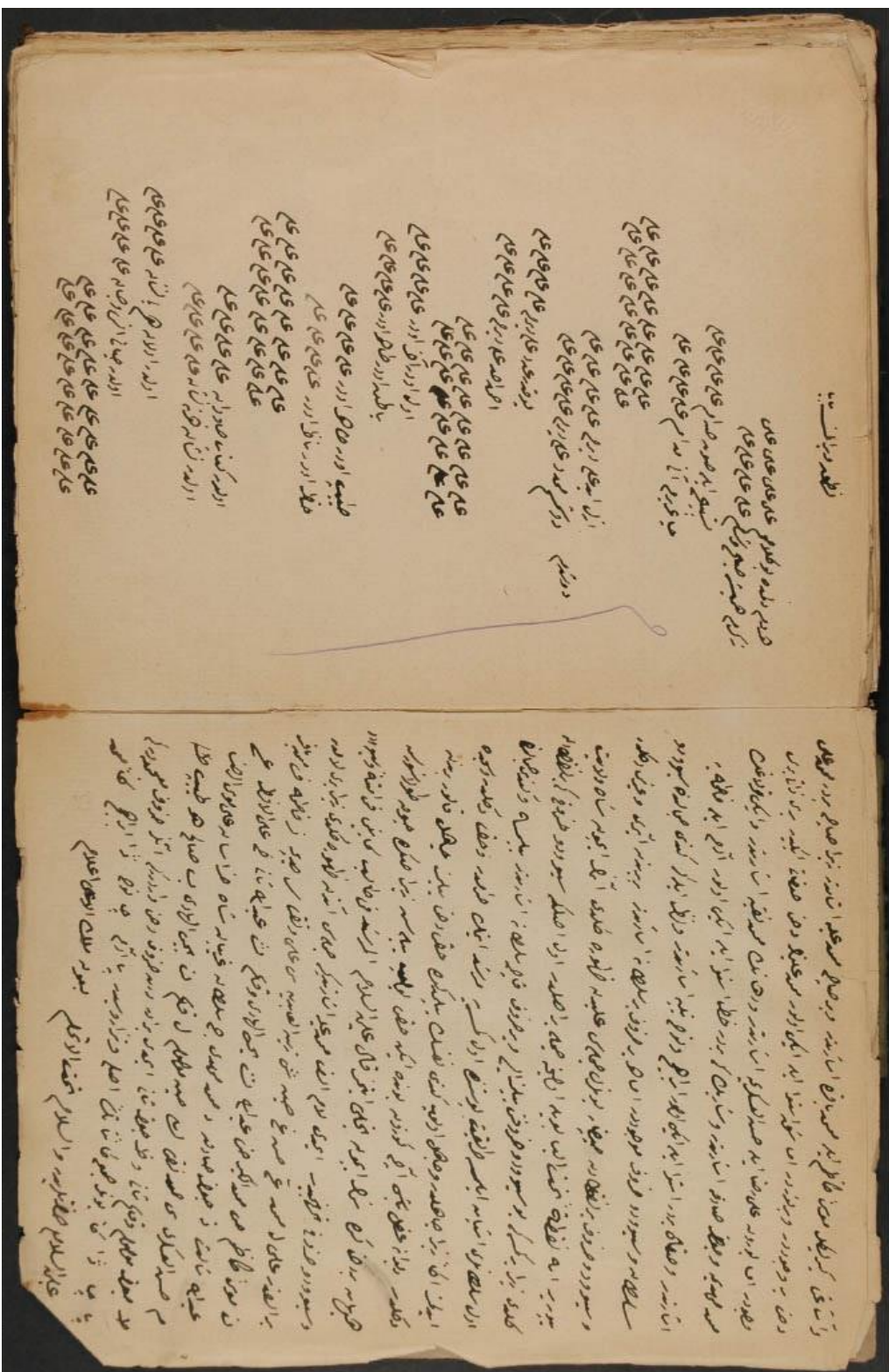
thesis states the importance of analyzing the Sufi beliefs and teachings in the content of the Sufi miscellanies through close reading and identifying the prominent themes in the compiler's doctrine. Consequently, a miscellanea, together with its compiler, goes beyond its historical period and becomes an organic part of the Ottoman literary tradition with all the texts in it and with its compiler.

EK B

PENÂHÎ MECMUASI'NIN TIPKIBASIMI

1a

نظير برهان

همه نامه و کلام علی بن علی

سید بن طاووس علیه السلام

مختصر آقا مداح علیه السلام

از اشیای اربع علیه السلام

در کتب معتبره از اشیای اربع علیه السلام

اثر امام علیه السلام

عنه علیه السلام

از اشیای اربع علیه السلام

طیبه او و صلوات علیه السلام

عنه علیه السلام

عنه علیه السلام

از اشیای اربع علیه السلام

از اشیای اربع علیه السلام

عنه علیه السلام

و آنست که بگردان منظر عالم بر کسب آرزوی سعادت است و نیز بر صیقل بردن کوی

دین و وضو و بپوشیدن آن کسب است به ایجاب امور و جود دفع صفت ابدیه بر آنست و نیز

نظیر آن بود که در صفت کسب است و در حق کسب نظیر است و در کسب و کسب

سید الهی و بیطرف صفت است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و است و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

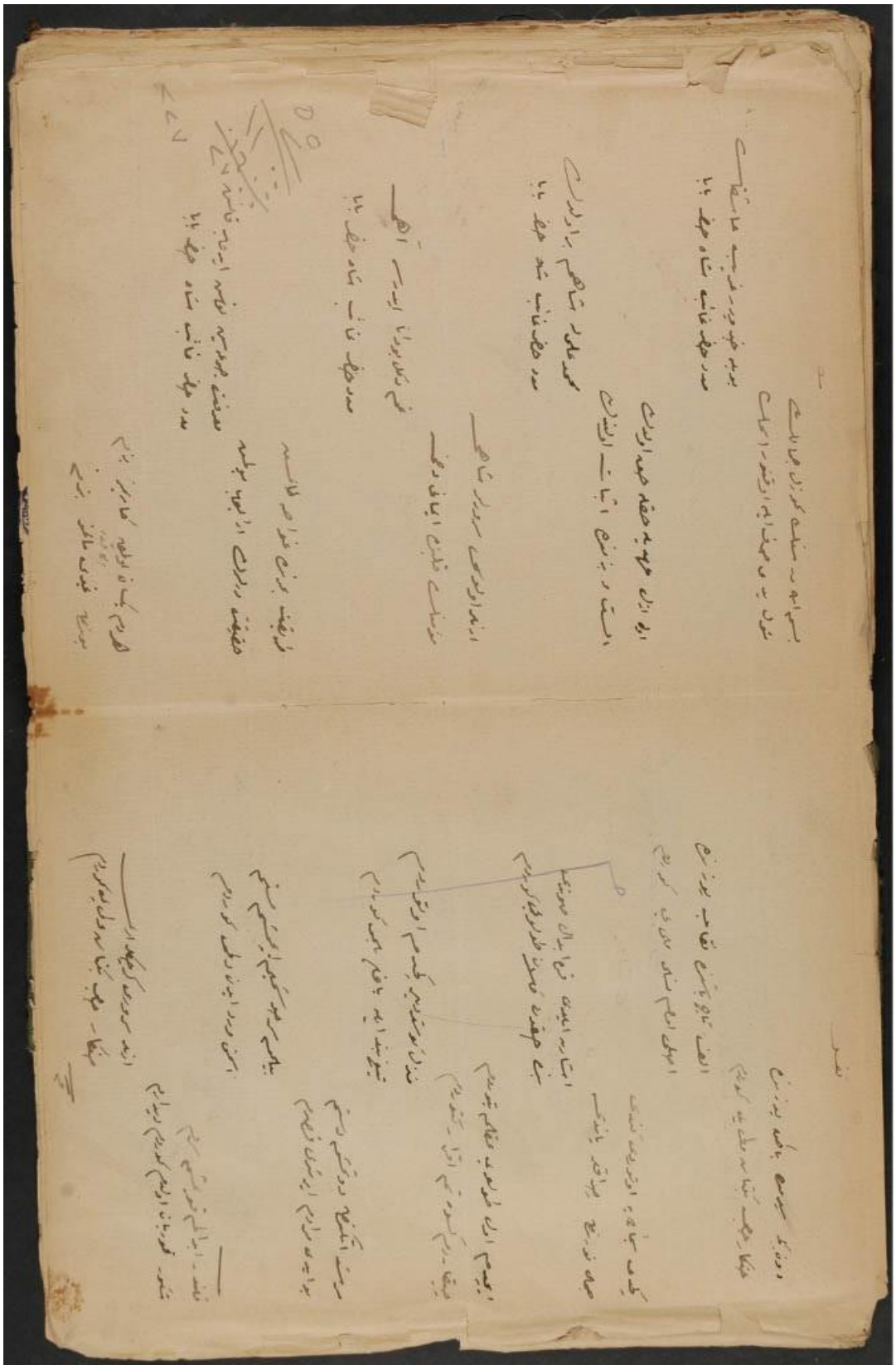
و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

و در کسب است و در کسب است و در کسب است و در کسب است

بسم الله الرحمن الرحيم
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

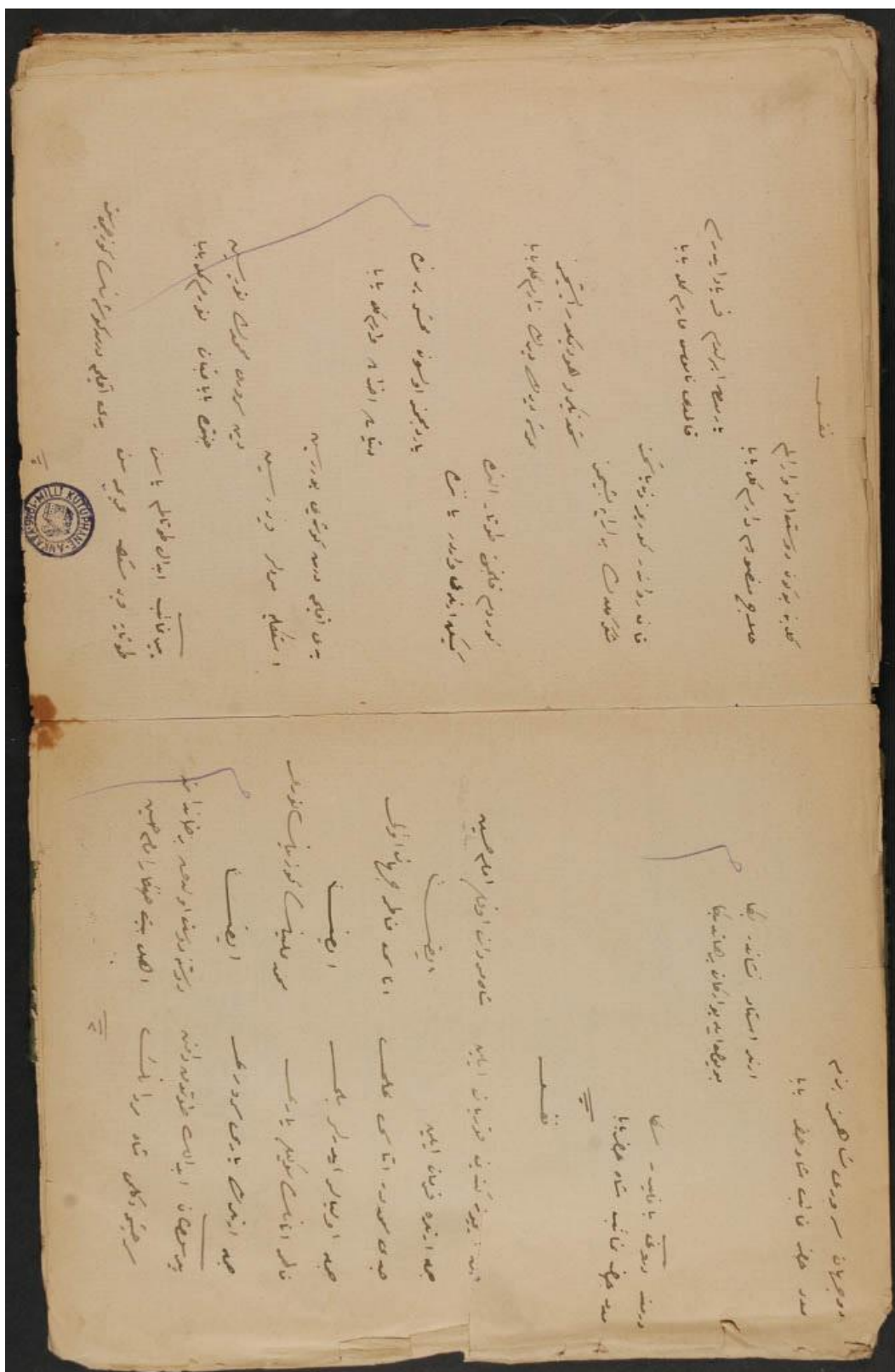
در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

در عهد شاهنشاهی قاجاریه
 در عهد شاهنشاهی قاجاریه

کتابخانه بود و دستیار او را نام
 صاحب و مستخدم نام که بیاید

تاریخ ابراهیم شاد با او بود
 قاضی قاضی مستخدم نام که بیاید

تاریخ دولت - کوروش و زینب
 کوروش و زینب

کتابخانه بود و دستیار او را نام
 صاحب و مستخدم نام که بیاید

تاریخ فخری دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

تاریخ دولت - الف
 کوروش و زینب و زینب

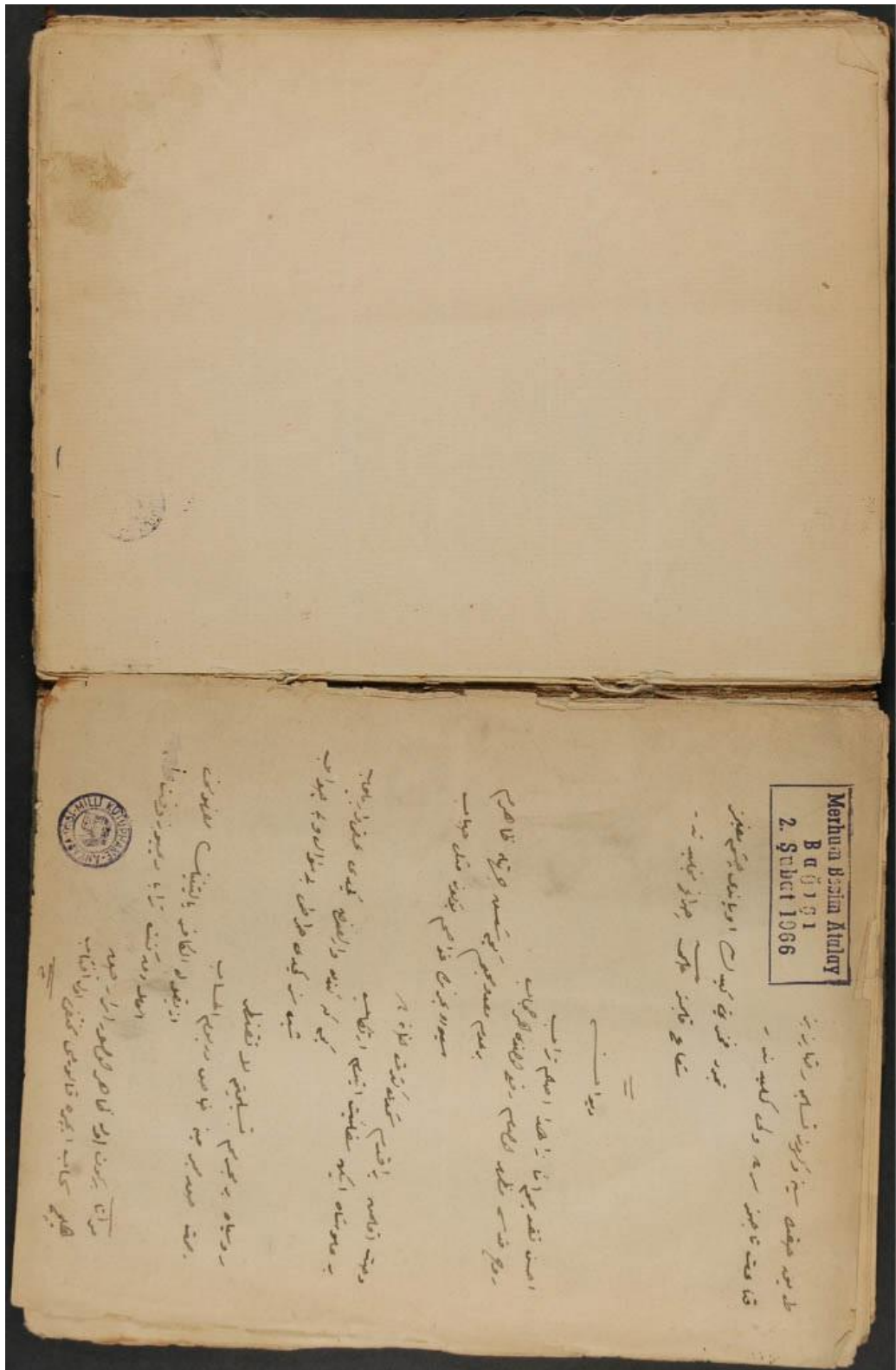
بنا. تو که زاده استرانی	در هفتی ماه مسمر که بنا در	سبب طایفه مسقطی	ارواحی بخ طایفه طیار
آنگونه جسم اولاد که طایفه	لفظ انصاف نظر نوری بنام	ایام ششانه در هفتی	صفتی که سنک تیره لاله
در سبب. جو مریز با خضاب	نقینه لفظ نوزاد طایفه	بقیه چه نام بیست	دو ایام قره العیاس آنک
صمد در که طایفه صمدی	بدر از بیرون مسمر در ایام	صیبه شاه کله کله	مسقطی شاه اهل بیست
در دینه. دکشنه افش بیلی	مگر همه طایفه کله اش	صیبه ایام کله کله	دو کوز کله کله قیامت صفا
طایفه لفظ اولاد. ایلی	نقینه اولاد که اش از نوزاد	ایام هفتی در طایفه	مسقطی چه کله کله
الامنه ابره مسمر ال ایلی	صیبه اولاد که اف قیامت صفا	صمد بهر شاه ایلی	نق و باقی شاه مسقطی
شاهانه در میان اولاد که	وط به اولاد که بیرونه شیره	اولاد که سنک ایلی	از کوه صفا در طایفه
صفت ایلیه جو مریز کله	بدر از بیرون مسقطی در ایام	بنا سنک اولاد	بنا قیامت بود در طایفه
نق در که طایفه ایلی	میهن هفتی بخ ایلی	بنا قیامت بود مسقطی	بنا تیره با سنک مسقطی

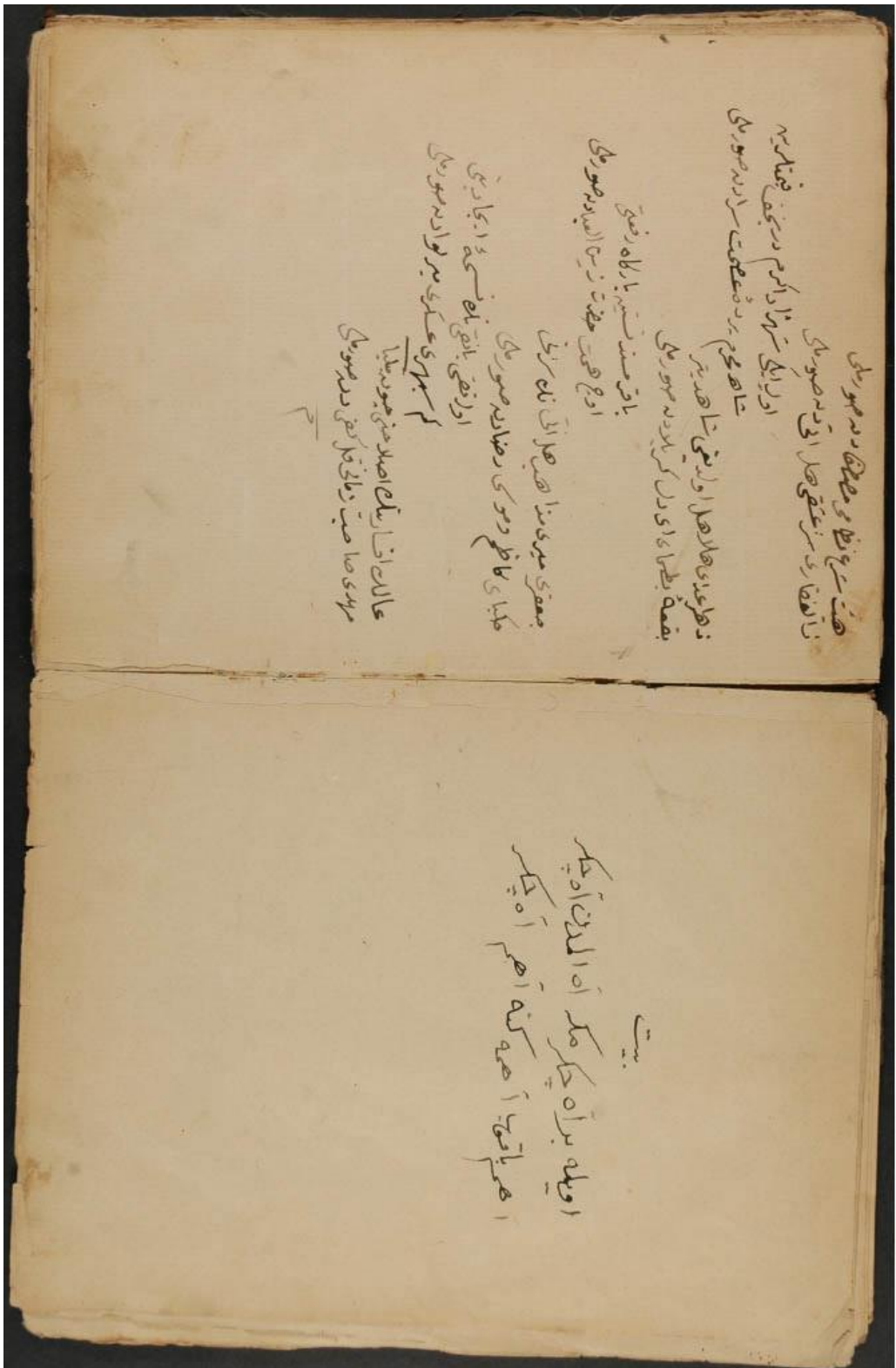
۲۱

در ایلیه ناک مسمر	در ایلیه ناک مسمر	سنک در ویشی به مسقطی	سنک در ویشی به مسقطی
بیم اثر از بین نوزاد مسقطی	بیم اثر از بین نوزاد مسقطی	بدر از بیرون مسقطی	بدر از بیرون مسقطی
بدر از بیرون مسقطی	بدر از بیرون مسقطی	بنا سنک اولاد	بنا سنک اولاد
بنا سنک اولاد	بنا سنک اولاد	بنا قیامت بود در طایفه	بنا قیامت بود در طایفه

۲۲

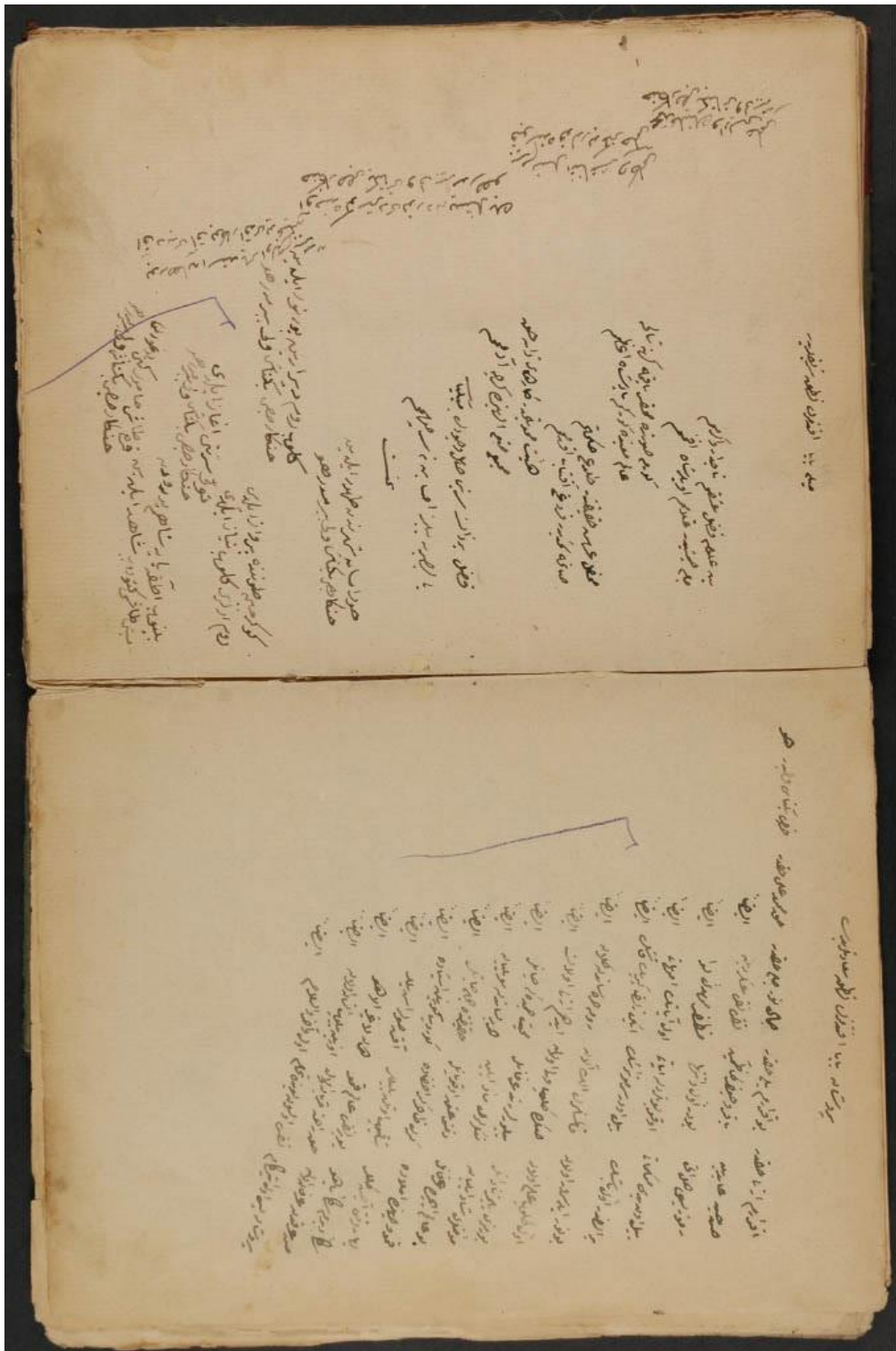
بنا. تو که زاده استرانی	در هفتی ماه مسمر که بنا در	سبب طایفه مسقطی	ارواحی بخ طایفه طیار
آنگونه جسم اولاد که طایفه	لفظ انصاف نظر نوری بنام	ایام ششانه در هفتی	صفتی که سنک تیره لاله
در سبب. جو مریز با خضاب	نقینه لفظ نوزاد طایفه	بقیه چه نام بیست	دو ایام قره العیاس آنک
صمد در که طایفه صمدی	بدر از بیرون مسمر در ایام	صیبه شاه کله کله	مسقطی شاه اهل بیست
در دینه. دکشنه افش بیلی	مگر همه طایفه کله اش	ایام هفتی در طایفه	از کوه صفا در طایفه
طایفه لفظ اولاد. ایلی	نقینه اولاد که اش از نوزاد	صمد بهر شاه ایلی	بنا قیامت بود در طایفه
الامنه ابره مسمر ال ایلی	صیبه اولاد که اف قیامت صفا	اولاد که سنک ایلی	بنا تیره با سنک مسقطی
شاهانه در میان اولاد که	وط به اولاد که بیرونه شیره	بنا سنک اولاد	بنا قیامت بود در طایفه
صفت ایلیه جو مریز کله	بدر از بیرون مسقطی در ایام	بنا قیامت بود مسقطی	بنا تیره با سنک مسقطی
نق در که طایفه ایلی	میهن هفتی بخ ایلی	بنا قیامت بود مسقطی	بنا تیره با سنک مسقطی

هست سرخ نظر تو عظمی در ده مهری
 ز آن نغمه ای که سر زلفی هلالی در صورتی
 او را یکی سر زلفی از کرم در بختی
 شاه محرم بر در دست سزا در صورتی
 زهر عدای هلالی او را یعنی شاه
 بقصه بطهارت ای دل که ببرد مهری
 با تو سینه سینه با راه رضی
 او مع همت حقیقت زینت البیاد صورتی
 بمقرب می روی مناهین هلالی نه سزای
 مکنای با طمع در سوگی رضوان صورتی
 او را یعنی باقی نغمه ای بجا دینی
 کم سپهری عسکری میر لوان در صورتی
 حالات انشا رباع اصلا صفتی میویدینا
 مریدی صاحب زمانی گل کف در صورتی

بیت
 اوله برآه چاکر مک آه اللان آه چاکر
 اهم آتصا آصه کنه اهم آه چاکر

غزل
 نوری چشم و طغنی سحر با حسینه
 مشرک ز منظرین با حسینه
 قدرت ضعیف مع اللہ روز صورتک
 کو هر زان خندان با حسینه
 بارگاه قرب او را در روز منزل سحر
 سه و طویل ظا و ظا سحر با حسینه
 کسایم در نظیر صومعه زنده ابر طرف رسول
 شیخ بنام اولی حسینه
 باب حسنه زخم اید سحر عا جف
 روز غل صومعه رضا حسینه
 جمع با افاضت زان فلندری
 حکمت بولیاک طلب اسرار علیہ
 وصلت متینک ساقی ازار علیہ
 هر ان صید طلبه بیل جاره کو طبرند
 تحقیق ملک خواجہ می هم با علیہ
 حکم بولین بنده صادره جو لوزی
 ظاهر که اگر جانیام در ابر علیہ
 ورد الہدیہ مال اولدی بی ای دوست
 مدال الہدیہ بولارین وار علیہ
 یا اول لا یار اولدی وقت کو به علیہ
 صومعه بولیاک صلوات علیہ

رسو
 ای غلام با هم نیز قصه سناک بوجانی
 کو ز کون جیتی حکایت بوجانی سناک تا تم
 بدین کا قدم قلات با هم بر عصیانہ ایلیم
 بکرم سولیم آقا اولدی عصیانہ
 سحر ز سحر بی کس جلال ایت
 قبل زخم اید انصاف با تو کل عصیانہ
 بی زخم می موزت اولدی سناک خرم ایتیم
 اولدی زما کیم اقلیم سحر ایتیم کیم ایتیم
 جہ عالم هب سناک سحر خذ اولدی ایتیم
 کیم بد زک سناک ایتیم سناک سلطانہ
 اهل بیت مطهری زک جہ سحر ایتیم
 سولیم قالم سناک کیم سناک جانی جانی
 کوه هم ایتیم اولدی سناک بی صبا سناک کلا
 اول صفت سناک
 سحر صفتہ

دوستان	بر در آفتان گوگرد مملوک چو کلمه	بر در آفتان برتر را ایندی سو ر لاری
	جهه میوه قند میده کی ندم کیم	جهن میوه میوه کیم با لاری
	اولیم بیاد رسدی د بید ایله برک	قافز قافو حکم ایله رسی گهر برک
	دلائی می اندره بر سلطان کیم	قاف بیاد سلطان پاک زور سلطان ایله
	اوجیه اولی لجه کور می حکم کوری	دلائی د کجه قاف کور می بقوری
	جهه د بید آفتان شوقین حکم کور	بر کیم حکم کور کور کور کور کور
	اوجیه آفته آفتان بر قاف می	لهجه بر قور کیم کور کور کور کور
	چشمه بید آفتان ایله صی صافی	با قی صدف بر آفته کور کور کور کور
	قاف طافق بر باغ و بو صی صافی	اول صدف بر صفا کور کور کور کور
	کوردی باغی ایچ کور کور کور کور	تاز صرم و صفا کور کور کور کور
	تکلیب صی صی صی صی صی صی	بکلمون اولیم کور کور کور کور
	کوردی اول صی صی صی صی صی	بیز صی صی صی صی صی صی صی
	بی کوردی صی صی صی صی صی	ای بکلمون اولیم کور کور کور کور
	سلطان صی صی صی صی صی	بی کور کور کور کور کور کور کور
	عی صی صی صی صی صی صی	صفا صی صی صی صی صی صی صی
	کیم ایله صی صی صی صی صی	صفا صی صی صی صی صی صی صی
	د بید کور کور کور کور کور	صفا صی صی صی صی صی صی صی
	بر صی صی صی صی صی صی	صفا صی صی صی صی صی صی صی

اروه محو تا نوبت کیم بیزینا طایفه میر
ایمنه عید الله و علی همت ام نظام میر میل کیت کیم تا بیوه عید اول صیبت
تو طایفه پشته هاکم در صیبت زین کوه نیجا تیر کیم چون کله اسن لایق
ایضا

ظهور نور الهی صفت امیران حقار کسان ایله عارضه بچو سترای
اندر ترقه ستم ایمنه نامت بر ترقی بولدی الله سینه سینه سینه سینه سینه سینه
دیه سینه صفت امیران صفت کوه نیجا تیر کیم چون کله اسن لایق
ایضا

دینک کاکلم هم صیبت بچو سترای ایرون مؤمنه کلام در کیم سترای
سینه سینه صفت امیران صفت کوه نیجا تیر کیم چون کله اسن لایق
ایضا

کله نوبت بچو سترای سینه سینه کلام در کیم سترای
ایضا

تقدیر ای صیبت سینه صفت کوه نیجا تیر کیم چون کله اسن لایق
ایضا

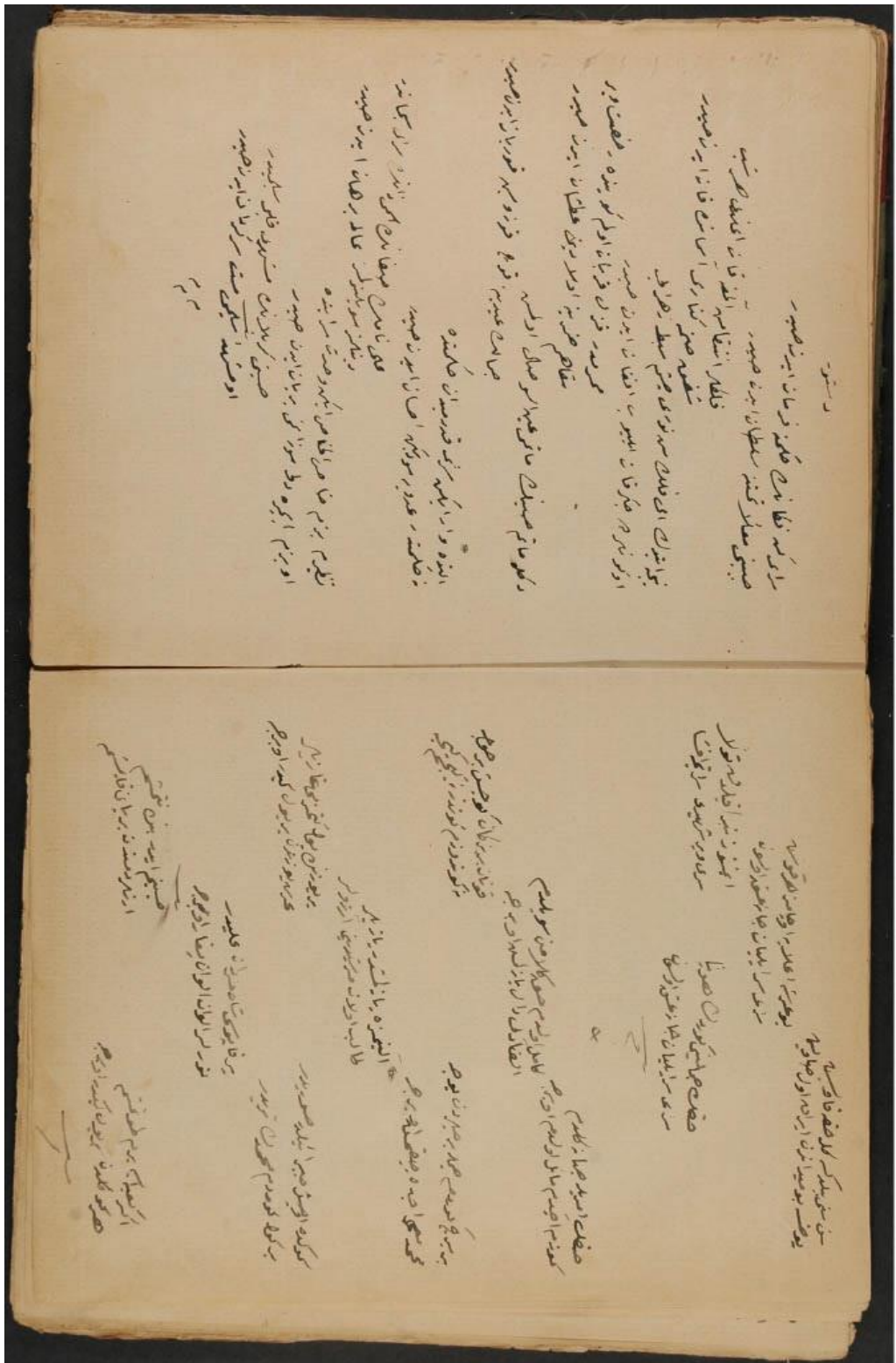
ردن کون بر ایمنه کیم صیبت اول
سینه سینه کیم صیبت اول
ایضا

هر وقت کله بریت اول سینه کیم صیبت اول
ایضا

سینه سینه کیم صیبت اول
ایضا

تاه ظهور سینه سینه کیم صیبت اول
ایضا

کله سینه سینه کیم صیبت اول
ایضا

و دست

بر آنکه نگاه کند حکم زمان اینست که

صفتی صفتی نشسته سلطان اینده صید

فانظر انظاره المذموم فان المذموم

شخصه صفتی کنایه اسماست فان اینرا صید

بجویند که ای فتنه سوزی می چشم سطل هرگز

از تو نترس هر چه رفتان البیوت با انظار اینده صید

مگر صید تو را زبان اولم گویند - حضرت بود

ساقم صید بر اوله برین حلقه با اینده صید

و گویم صفتی مانی صید بر صطل اوله

صیرت عیبیم تو را خرد و کبر ضروری اینرا صید

اینده و لا باکمی بریز قدر صیدان حکمیده

بصفتی - هر چه بر تو که از حق اینرا صید

هنگام صید صفتی مانی مانی مانی مانی مانی

و نظیر سوزی بر تو که مانی مانی مانی مانی

نظیرم بر تو مانی مانی مانی مانی مانی مانی

او بر تو مانی مانی مانی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی مانی مانی مانی

اوسته صفتی مانی مانی مانی مانی مانی

م م

بگویند که لوطه فاقه

بگویند که علقه اوله صید

بگویند که علقه اوله صید

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

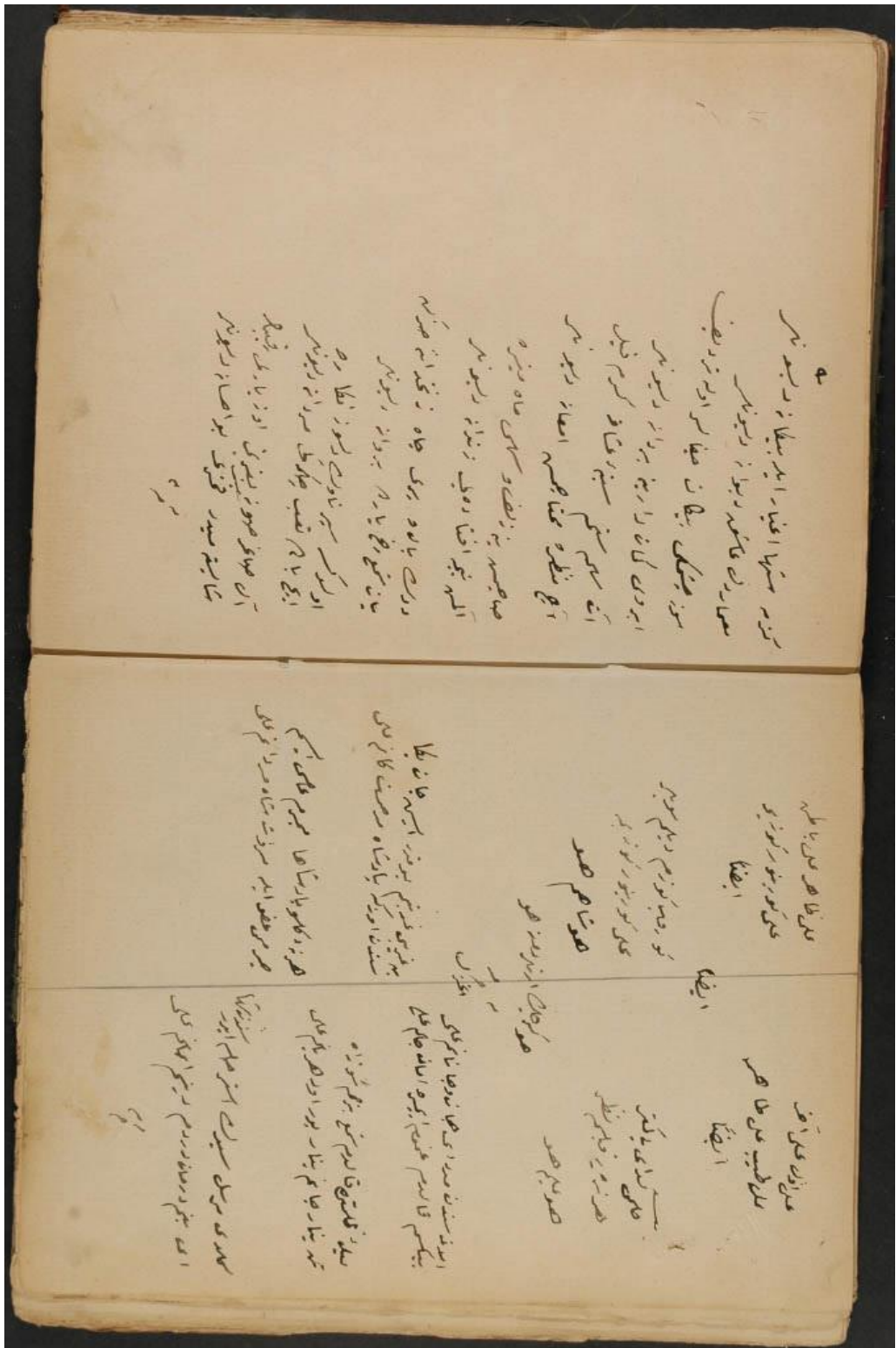
صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

صفتی مانی مانی مانی

درست شو بخوابه ایستاده بر آن صوم مجان ایستاده ایستاده بخوابه بر آن صوم نشسته در خوابه ایستاده بخوابه بر آن صوم دست کرد بلباس ایستاده بخوابه بر آن صوم در با سر صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم دوستانه ایستاده بخوابه بر آن صوم فانی ایستاده بخوابه بر آن صوم اهله بنه ایستاده بخوابه بر آن صوم	تا سه صوم در خوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم به سر صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم سازده شوی ایستاده بخوابه بر آن صوم اهله بنه ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم	ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم	ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم ایستاده بخوابه بر آن صوم
---	---	--	--

سینه استراحتی را ایندی بگذاشت در سینه نرس
سینه در آنجا که در سینه نرس
سینه در آنجا که در سینه نرس

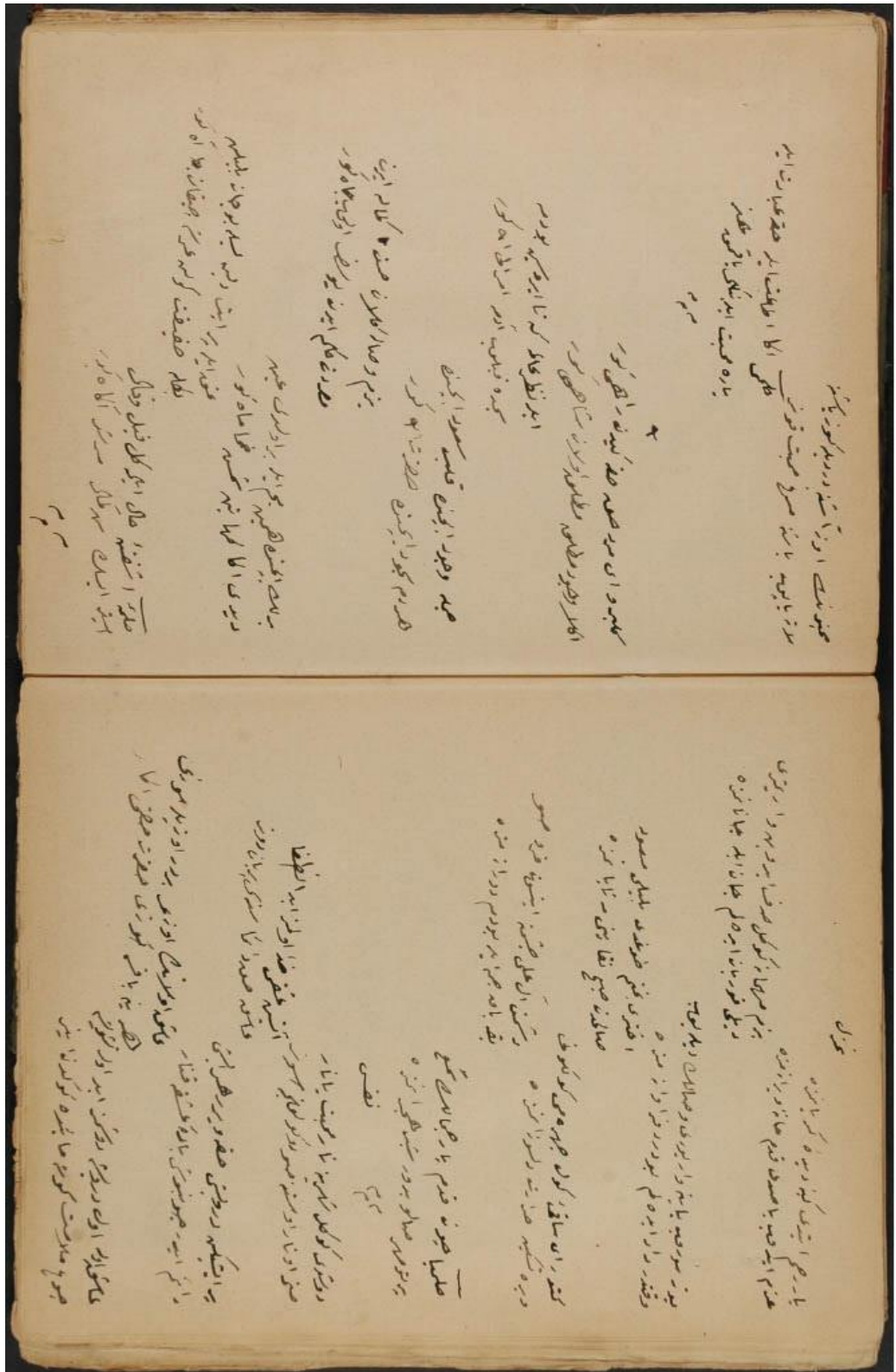
آن صواب است در سینه نرس
سینه نرس در سینه نرس
سینه نرس در سینه نرس

سینه نرس در سینه نرس
سینه نرس در سینه نرس

سینه نرس در سینه نرس
سینه نرس در سینه نرس

سینه نرس در سینه نرس
سینه نرس در سینه نرس

سینه نرس در سینه نرس
سینه نرس در سینه نرس

مهر نعلت اوز آستانه در دلم کورن بکنیز
 سزای با بیهی با سزای سزای سزای سزای سزای
 طغی الا اهلنا سزای سزای سزای سزای سزای
 باره سزای سزای سزای سزای سزای سزای

کلیه در آن سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 اهلنا سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

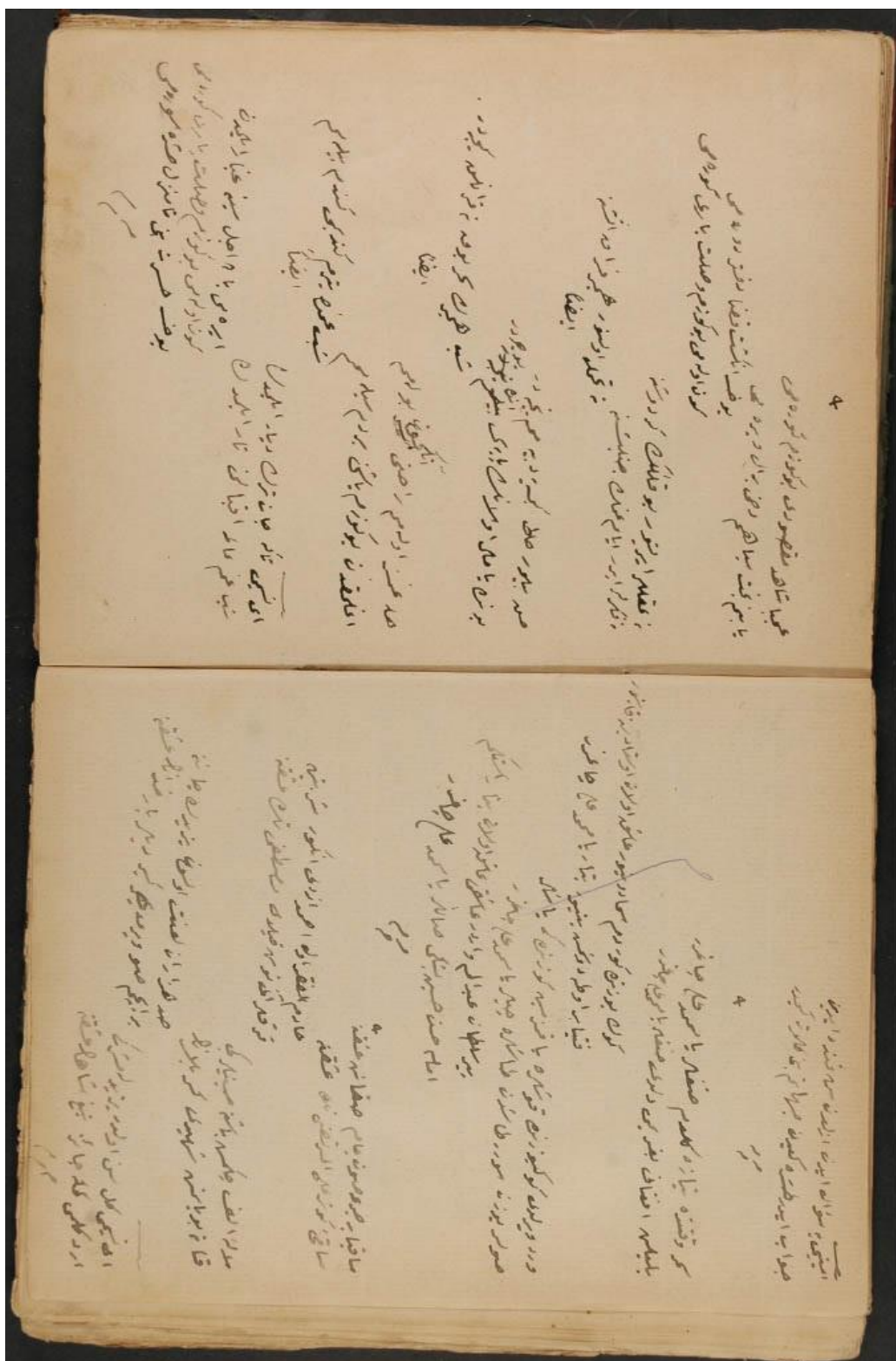
سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای
 سزای سزای سزای سزای سزای سزای

4
می باشد مضمون روی بگویم که در می
بایست که در این روز در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

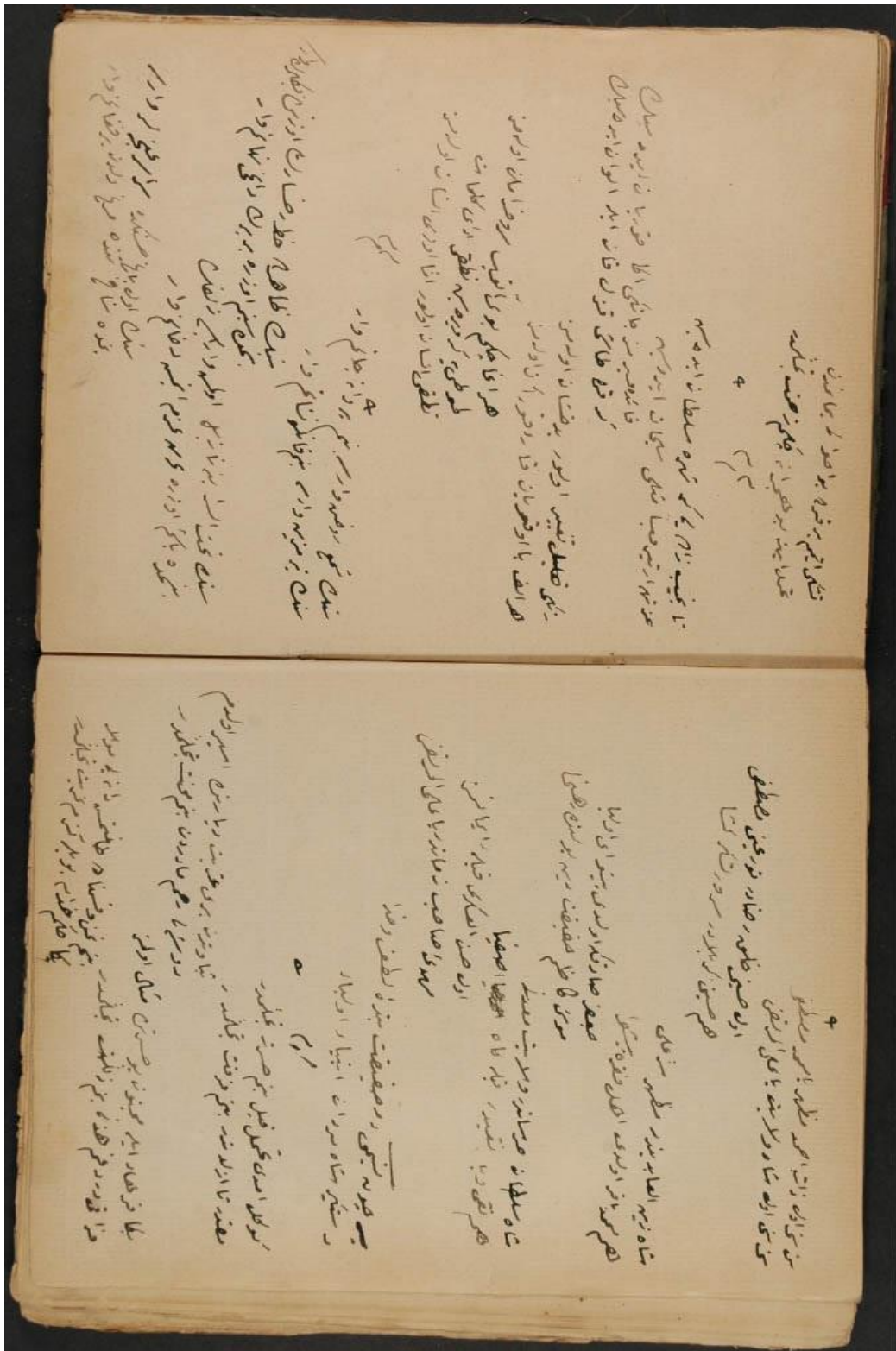
بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

بویض انگشت نشان مینویسد در همه
روزان در روی بگویم که در وقت باری کرده می
بگویم که در این روز در همه
بویض انگشت نشان مینویسد در همه

شکلی بهم بر شمره بر اصل که با شکر
 خندایم بر هفتاد و یکم هفت خنده

۴
 م م

تا غیب تلایم به کمر شکر سطره تا اید به
 عورتها را شکر صبا شکلی سبکی تا اید به
 مرقه طایقی تزل فانی اید اید اید اید

بکی فصلی تیسری از کمر به شکر تا اید به
 هر امانی حکم بود که تیسری از کمر تا اید به
 لطفی که کردید به لطف لای لای لای لای

لطفیات تا اید به اید اید اید اید اید
 ک م

شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

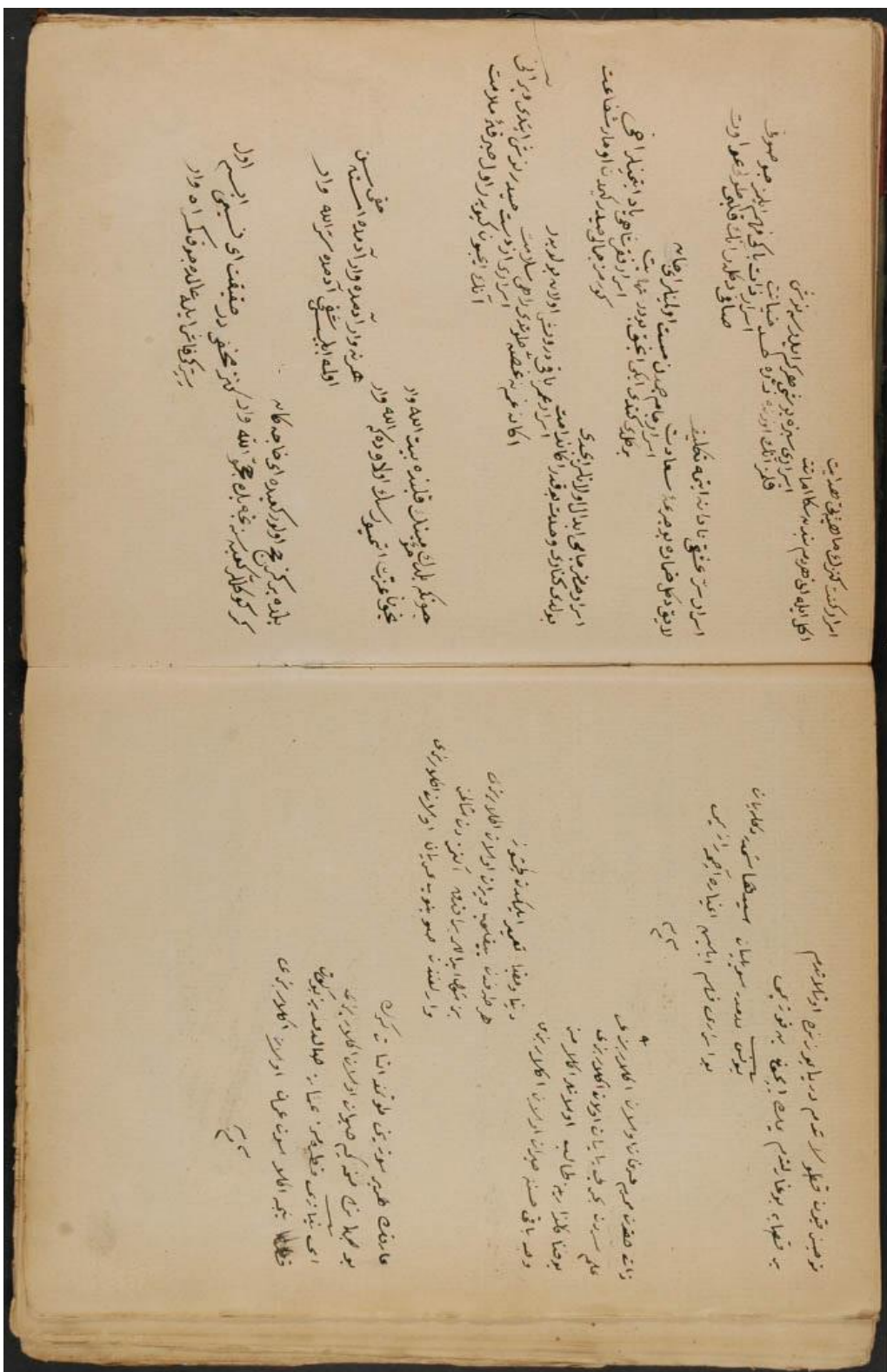
شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به
 شکر شکر از کمر تا اید به

اسرار است که در او ما هفتاد و هفتاد است
 اکل ایامه ای صورتی است که در او هفتاد و هفتاد است
 هر که از او آید در او هفتاد و هفتاد است
 صافی و کلان آن که در او هفتاد و هفتاد است

اسرار است عشق تا که در او هفتاد و هفتاد است
 اسرار است در او هفتاد و هفتاد است
 اسرار است در او هفتاد و هفتاد است
 اسرار است در او هفتاد و هفتاد است

اسرار است در او هفتاد و هفتاد است
 اسرار است در او هفتاد و هفتاد است
 اسرار است در او هفتاد و هفتاد است
 اسرار است در او هفتاد و هفتاد است

صورتی است که در او هفتاد و هفتاد است
 نجاتی است که در او هفتاد و هفتاد است
 بلده است که در او هفتاد و هفتاد است
 سر که در او هفتاد و هفتاد است

توسعه کردن ظهور اسرار در او هفتاد و هفتاد است
 به تقیاء بود اسرار در او هفتاد و هفتاد است
 به تقیاء بود اسرار در او هفتاد و هفتاد است

سجده

و با صفات مرتبه و ستم تا در او هفتاد و هفتاد است
 علم سیرت که در او هفتاد و هفتاد است
 به تقیاء بود اسرار در او هفتاد و هفتاد است
 و با صفات مرتبه و ستم تا در او هفتاد و هفتاد است

عاقبت هر که در او هفتاد و هفتاد است
 به تقیاء بود اسرار در او هفتاد و هفتاد است
 به تقیاء بود اسرار در او هفتاد و هفتاد است

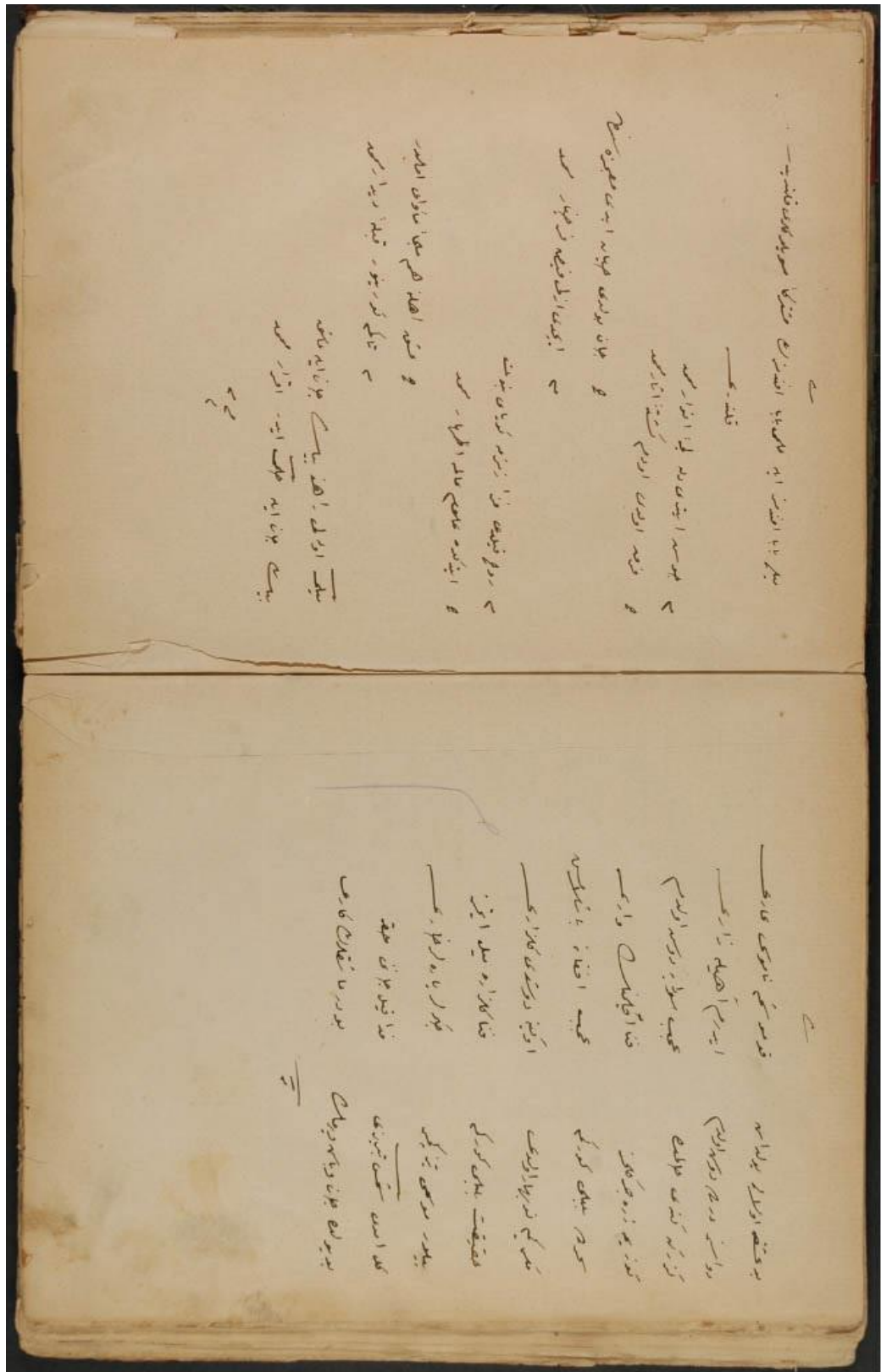
سجده

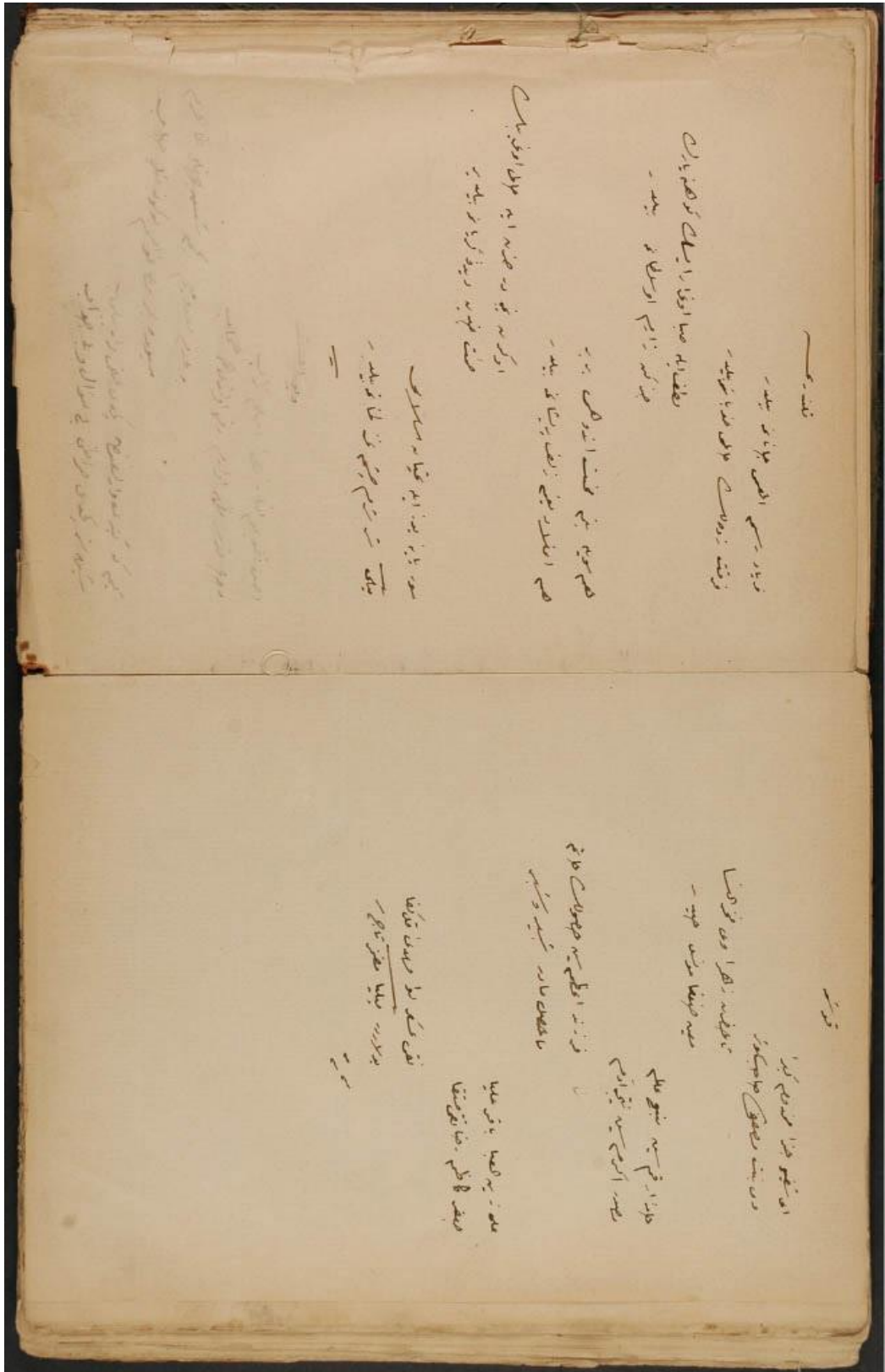
بر سینه ایتمه رسته او کشت آن بخت
 و لطف تو خفته در دل من که لا شکر
 صافه خصه ایتمه بختی بختی بختی
 ایضا
 سرمد ما لطف لطف تو سرمد ما لطف تو
 فدای تو ای لطف تو لطف تو لطف تو
 در زلفه بر سینه تو که لطف تو
 ایضا
 کمر او تا مهر صمیمه لطف تو
 بنیغ صفا لولا که لطف تو
 ایضا
 دل وقت تا مهر لطف تو
 آل طایفه او را در لطف تو
 ایضا
 کبریا که ای لطف تو در صفت
 در لاله صفا لولا که لطف تو
 ایضا
 صورت اسرار ایتمه لطف تو
 صفا لولا که لطف تو لطف تو
 ایضا

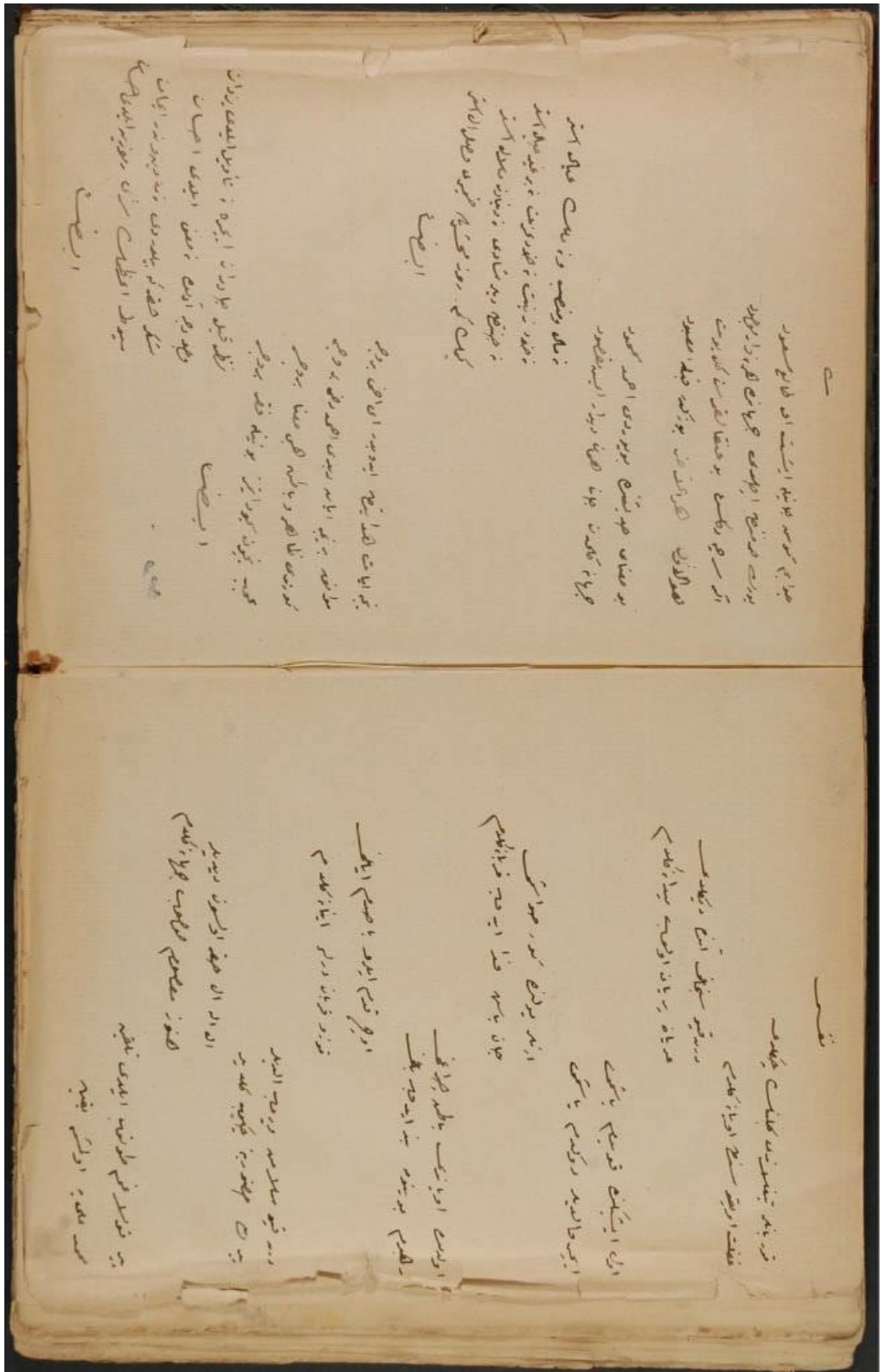
بر آن خورشید صفت انبیا نور
 درین لطف که در لطف تو
 بزمک خاندان عالمی لطف تو
 ایضا
 لطف تو سرمد کس که علم لطف تو
 شاه لطف تو لطف تو لطف تو
 ایضا
 چه او تو که با لطف تو لطف تو
 ایضا
 چون لطف تو لطف تو لطف تو
 ایضا
 که لطف تو لطف تو لطف تو
 ایضا
 صفا لولا که لطف تو لطف تو
 ایضا
 خاندان لطف تو لطف تو لطف تو
 ایضا

اون خصه که لطف تو لطف تو
 درین لطف که لطف تو لطف تو
 ایضا
 لطف تو لطف تو لطف تو
 ایضا
 صفا لولا که لطف تو لطف تو
 ایضا
 خاندان لطف تو لطف تو لطف تو
 ایضا

<p>فخند ز جانی در اراد و اراد و اراد فخری و سپیدی اولاده اولاد ایچینده سینه تیر کلا ایچینده بر زلفه ایچینده نخل سفید فخری سینه تیر بر زلفه ایچینده ای صبا سرور سینه تیر سینه تیر</p>	<p>ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده</p>	<p>دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده</p>	<p>ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده</p>
<p>چو کوی و دست نشین اولاد ایچینده چو کوی و دست نشین اولاد ایچینده چو کوی و دست نشین اولاد ایچینده چو کوی و دست نشین اولاد ایچینده</p>	<p>ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده</p>	<p>دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده دولتی و دنیا ایچینده اولاد ایچینده</p>	<p>ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده ای کوی و دست نشین اولاد ایچینده</p>

چهارم گروه جانها ابيضت آن طایفه است
درست در سطح ابيضت همان طایفه است
آن سرچ رنگست بر حقا نظرسا که درست
هرگاه که هرگاه که بر کفره جمله ابيضت

به صفات خود ابيضت برود بدی هم کند
چون که ابيضت چنان که در ابيضت ابيضت

نقص
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت

ابيض

نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت

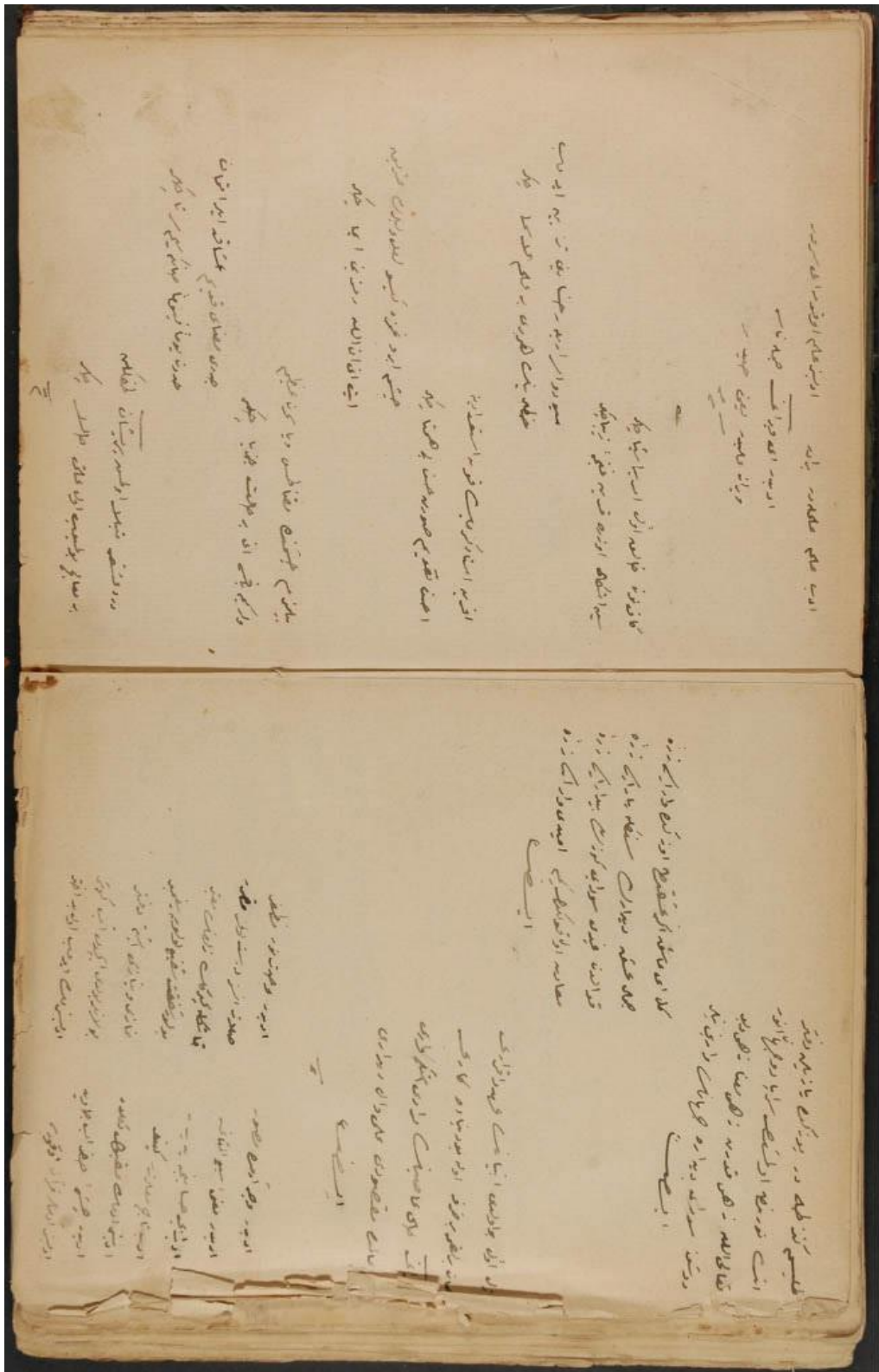
نقص

نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت

نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت

نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت

نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت
نقص در سطح ابيضت

اوست مکن مظهر جان ادرین عالم اوقضا ادرین عالم

ادویه ادرین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

در

کار و روز خانه اول اسبابی که

در این عالم ادرین عالم

سوی در این عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

ادویه ادرین عالم ادرین عالم

ادویه ادرین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

در

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

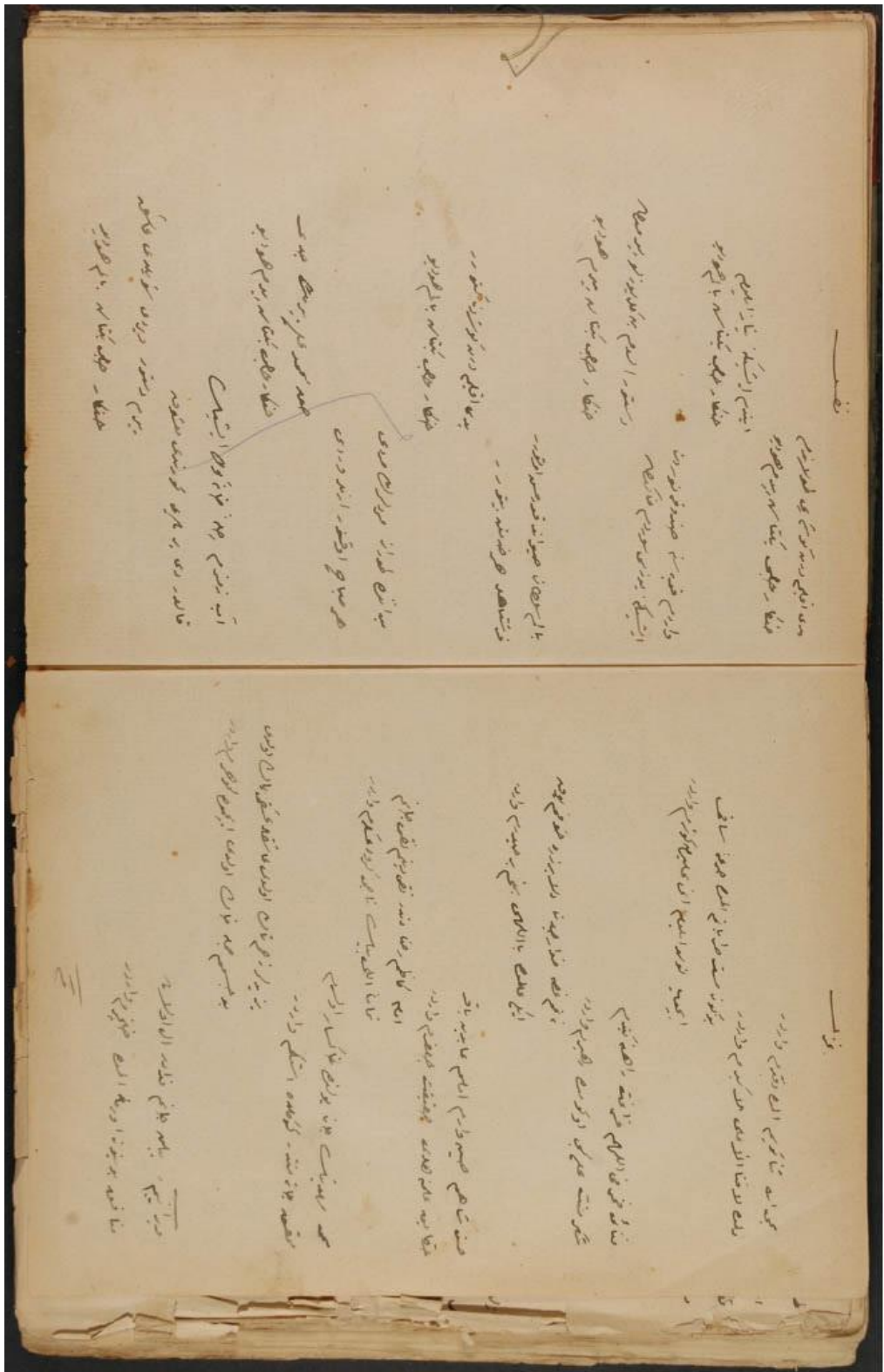
درین عالم ادرین عالم

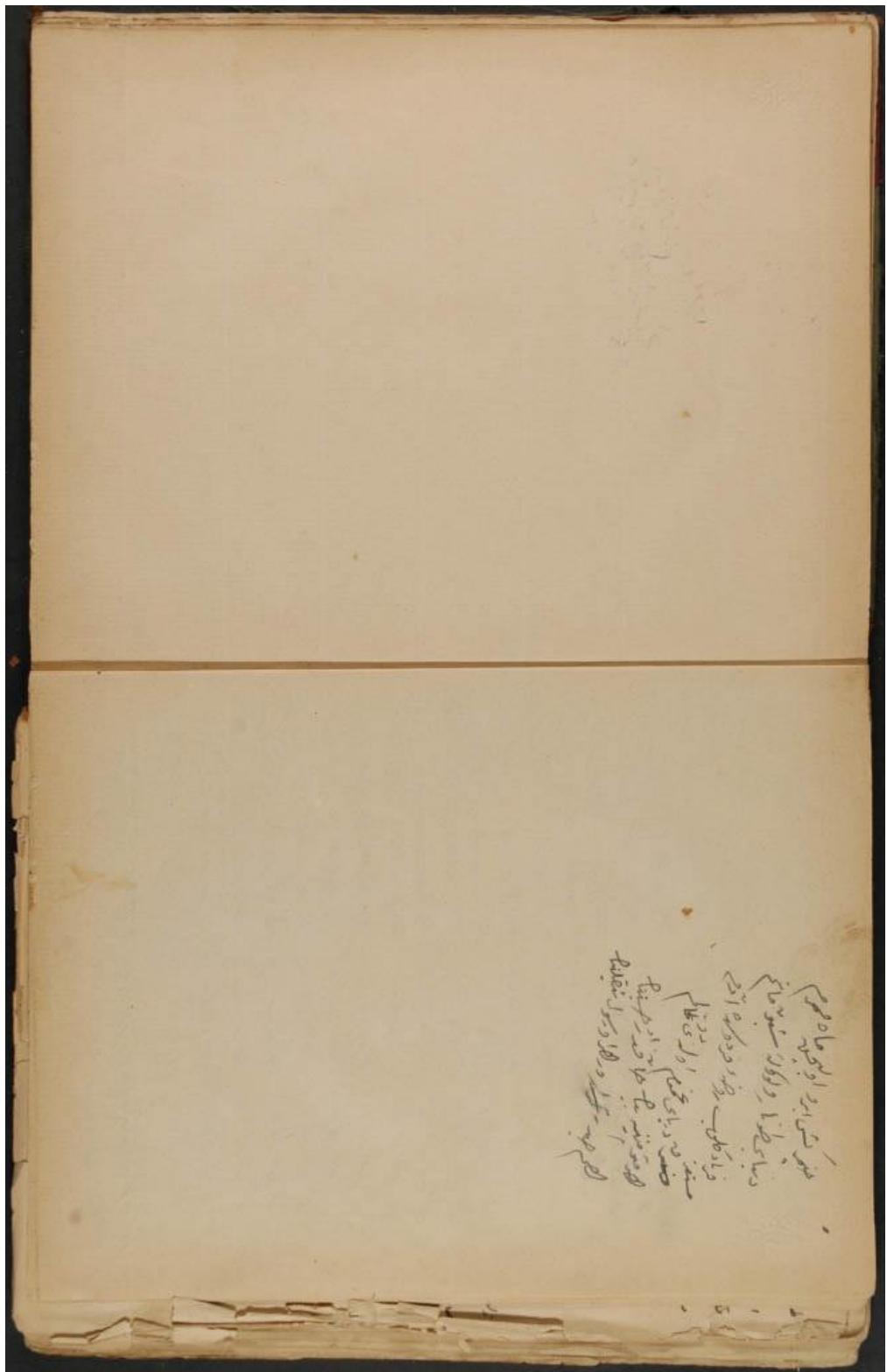
درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

درین عالم ادرین عالم

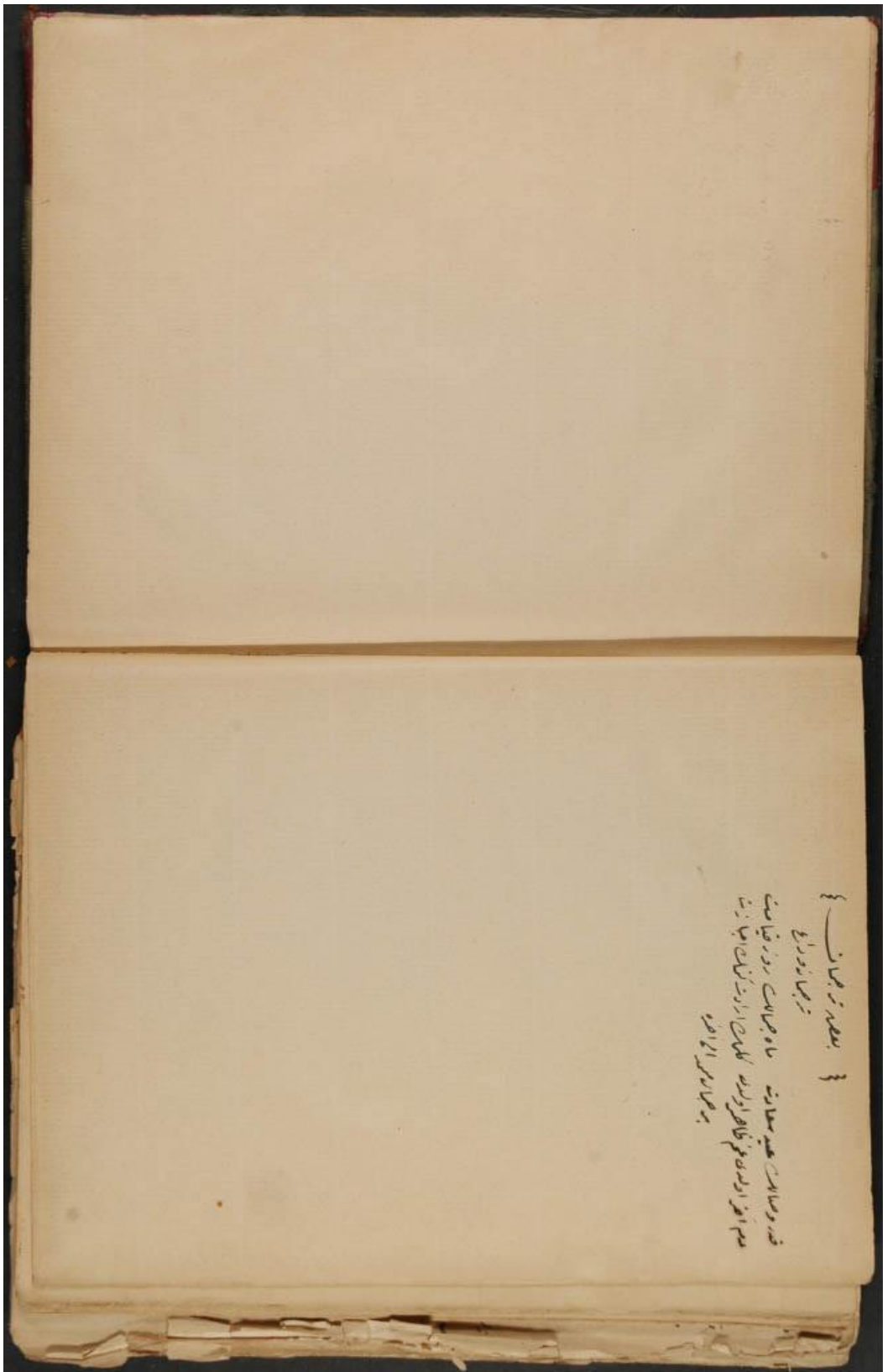
درین عالم ادرین عالم

منه شي ابو بكره ما مهم
دنيا طرا وكون سبوت ما
وفاطه وكونه اوله
سنة دينا شي اوله
لوم سبوت ما اوله
لوم سبوت ما اوله

52b-53a

PENÂHÎ'NİN YAYIMLANMIŞ ŞİİRLERİ⁴⁵⁰

Refik Ahmet Sevengil'in yayımladığı şiirleri⁴⁵¹:

1

Bir şûh-ı nev-reste nâzik-edânın
Arzû-yı vasliçün melâletdeyim
Ol gonce-dehenden çıkan sadânın
Te'sîr-i aşkıyla harâretdeyim

Henüz zuhûr etmiş bir tâze güldür
Gözleri mestâne saçları sünbüldür
Kim görse ol tıflı der ki bülbüldür
Ben de sözlerine şehâdetdeyim

Muhabbet edeli gül yüzlü yâre
Penâhî düşmüştür âh ile zâre
Eğer bu derdime olmazsa çâre
Ne sabır ne tâkat ne rahâtdayım (s. 102).

2

Hayli demdir intizârım, gelmedin
Bir haber ver nerde kaldın, efendim
Şu kalb-i mahzûnum ele almadın
Başımı kavgaya saldın, efendim

Vaslın hayaliyle canımı yaktın
Zencir-i aşkını boynuma taktın
Çeşm-i mahmûrunla bir kerre baktın
Dil-i aşüfsemi çaldın, efendim

Yazık, ey gül yüzlü şûh-i cihânım
Sana tesir etmez âh ü figânım
Yoksa sevdim deyu seni, civânım
Ebhâr-ı gama mı daldın, efendim

Penâhî rûz u şeb firkatın çeker
Ey dendâni gevher, lebleri sükker
Âğûş-ı uşşâka gelirsen eğer
Ol vakit muradım aldım, efendim (s. 103).

⁴⁵⁰ Şiirlerin tamamında verilen kaynaklara sadık kalınmıştır. Fakat bariz hata görülen yerler düzeltilmiştir.

⁴⁵¹ (Sevengil, 1967, ss. 102-4)

Uçtu bülbül, harâb oldu gülistân
Zârdan özgeh gayrı kârım kalmadı
Bozuldu yaprağı, soldu nahlistân
Meyve verir mi ayvam, narım kalmadı

Kime şerh edeyim gizli hâlimi
Fehm eden bulunmaz hiç melâlimi
Râh-ı aşkta yağma ettim malımı
Geçtim sîm ü zerden, varım kalmadı

Âşiyândan pervaz etti beçeler
Zindân oldu bana gündüz geceler
Bilmem bu bâdeyi kimler içeler
Bezme gelir şîvekârım kalmadı

Penâhî sırrıma sırdaş bulmadım
Hâlime muvafık yoldaş bulmadım
Bir derdimden anlar hâldeş bulmadım
Âlemde lutf ıssı yârim kalmadı (s. 104).

Mehmet Yılmaz'ın yayımladığı şiirleri⁴⁵²:

Görenler şu fakîre bak buna bir derbeder derler
Gezer âlemde beyhûde cihândan bî-haber derler

Ne tesbîh ne ibâdeti ne savmı ne salâtı var
Gâhi deli gâhi uslu gâhi sekrân gezer derler

Kazara meclis-i nâdâna varsam rağbet etmezler
Bu nereden geldi buraya bunu görmek zarar derler

Eğer kefsiz olup yatsam gelip yanıma münkirler
Sorarlar hatırım güyâ velî gizli geber derler

Eğer bir davete gidip bulunsam sofrada nâgâh
Edîbâne yesem ol lokmadan riyâ eder derler

Eğer serbestçe ekletsem ol lokmadan riyâsızca
Bu bir aç göz nezâketsiz hemen misli bakar derler

Tasavvufdan hakîkatten eğer mecliste bahsetsem
Bu fermasun veya zındık vücûdu aynı şer derler

⁴⁵² (Yılmaz, 1995, ss. 37-40)

Sükût-ı ihtiyâr etsem eğer ki açmasan ağzını
Ne ilimden ne irfândan ki bunda yok eser derler

Eğerçi âl ü [evlâd-ı] Resûl'in methini etsem
Be Bektâşî Kızılbaşdır ki yani sürh[-i] ser derler

Mâişetim için birkaç kuruş cemine sa'yetsen
Bu bir haris tama kimse îmânı sîm ü zer derler

Maazallah eğer nân pâreye muhtâç fakîr kalsam
Bu tenbel bir hayırsız meyvesiz kuru şecer derler

Geceler subha dek evrâd[-i] ezkârla günüm geçse
Bu gâfil ehli bir câhil yatar vakt ü seher derler

Eğer âriflere sorsam *Penâhî* işbu hâlimden
Sabır eden nihâyette bulur elbet zafer derler (s. 39).

2

Ey derd[-i] mihnete müptelâ Kâzım
Bilirem talib[-i] dermân olursun
Ey rûh[-i] şîrînin pür-belâ Kâzım
Anladım ruz u şeb giryân olursun

Ey kurretü'l-aynım ay ciğer pârem
Tazelendi gene sinede yârem
Yollar uzaktır ki yanına varam
Görem hâlin nice nâlân olursun

Ammâ ki ne çâre hükm[-i] lem yezel
Böyle takdîr ki yanına varam
Hâmil[-i] belâdır hep hu[l]k[-i] güzel
Görem hâlin nice nâlân olursun

"Men-sabere zafer" buyurdu resûl
Sabreyle ey oğlum hiç olma melûl
Bu nasihatımı edersen kabûl
Tez vakit şâd u handân olursun (s. 40)

KAYNAKÇA

- A. Cengiz & diğeri, (1965). *Somuncu Baba: Şeyh Hamid-i Veli*. Ankara.
- Abid, S. A. (2018). İnsan Suresi'nin Ehlibeyt'in fazileti hakkında olduğunu nakleden rivayetlerin incelenmesi. *Misbah*. Yıl: 7, Sayı: 14, 129-152.
- Açıl, B. (Ed.), (2021). *Osmanlı kitap kültürü: Carullah Efendi Kütüphanesi ve derkenar notları*. Ankara: Nobel-İlem Kitaplığı.
- Ak, Coşkun. (2008). Rûhî-yi Bağdâdî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XXXV*, 205-206.
- Aksoyak, İ. H. (2017). *Müşterek şiirler divanı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akyol, İ. (2008). Çankırlı bir Bektâşî şairi: Âşık Sabri Baba. *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Kasım, 105-120.
- Algar, H., (2012). Horufism. (Ed. Ehsan Yarshater, Ahmad Ashraf, Nicholas Sims-Williams, Mohsen Ashtiany, Christopher J. Brunner, Manouchehr Kasheff, Habib Borjian) *Encyclopaedia Iranica*.
<https://www.iranicaonline.org/articles/horufism> adresinden alındı.
- Altınok, B. Y. (haz.) (2006). *Turâbî Baba Divanı*. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Anılır, B. (2021). *Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî, Nokta şerhi: Risâle-i noktâtü'l-beyân*. İstanbul: H Yayınları.
- Aslanoğlu, İ. (1976). *Kul Himmet Üstadım*. Sivas: Emek Matbaası.
- Atalay, B. (1991). *Bektaşilik ve edebiyatı*. (Çev. Vedat Atıla). İstanbul: Ant Yayınları.
- Atalay, A. A. (2020). *Karaağaç şiir antolojisi, Sütlüce Karaağaç Bektaşî dergahi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ateş, A. (2012). Ibn al-‘Arabî. *Encyclopaedia of Islam Second Edition*, (Ed. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs)
http://0-dx-doi-org.seyhan.library.boun.edu.tr/10.1163/1573-3912_islam_COM_0316 adresinden alındı.
- Avcı, A. H. (haz.) (2016). *Osmanlı gizli tarihinde Pir Sultan Abdal ve bütün deyişleri*. Ankara: Lâ Kitap.
- Ayan, H. (haz.) (2020). *Nesîmî, hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Türkçe divanının tenkitli metni*. Ankara: TDK Yayınları.

- Azamat, N. (2020). Muhammed Nûrû'l-Arabî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXX*, 557-560.
- Azar, Birol (haz.) (2005). *Türâbî Dîvânı (inceleme-metin)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Bayrı, H. (haz.) (1959). *Âşık Virani İvanı (hayatı ve eserleri)*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Birge, J. K. (1991). Bektaşilik tarihi. (Çev. Reha Çamuroğlu). İstanbul: Ant Yayınları.
- Birge, J. K. (1937). *The Bektashi order of dervishes*. London: Luzacs.
- Bozhüyük, M. E. (1998). Hurûf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XVIII*, 397-401.
- Buzov, S. (2012). Osmanlı'da karışık içerikli mecmualar: bir başka arşiv. H. Aynur, & diğerleri (Ed.), *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* içinde (ss. 33-42). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Ceyhan, S. (2010). Şems-i Tebrizi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXXVIII*, 511-516.
- Chodkiewicz, M. (2005). La réception de la doctrine d'Ibn 'Arabî dans le monde ottoman. A. Y. Ocak (Ed.) *Sufism and sufis in Ottoman society: sources-doctrine-rituals-turuq-architecture-literature-iconography-modernism* içinde (ss. 97-120). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Csirkés, F. (2015). Messianic oeuvres in interaction: misattributed poems by Shah Esmâ'îl and Nesimi. *Journal of Persianate Studies*, 8(2), 155-194.
- Çavuşoğlu, M. (haz.) (1980). *Vasfî Divanı*. İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Dede, M. (haz.) (2001). *Divân-ı Gül Baba ve transkripsiyonlu metni* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Demirli, E. (2012). Vahdet-i vücüt. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi LXII*, 431-435.
- Duman, M. (2020). Yanbolulu Ali Turâbî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/turabi-yanbolulu-ali> adresinden alındı.
- el-Hakim, S. (2017). *İbnü'l-Arabî sözlüğü*. (Çev. Ekrem Demirli). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Elçin, Ş. (1987). *Âşık Ömer*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Erdoğan, K. (haz.) (1998). *Niyâzî-i Mısri Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Ergun, S. N. (1950). *Bektaşî edebiyatı antolojisi*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- Faroqhi, S. (2017). *Anadolu'da Bektaşîlik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Fırlalı, E. R. (2001). İsnâaşeriyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXIII*, 142-147.
- Gerdan, Z. (2019). *Mecmua-i Bektaşîye (metin-inceleme)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Gölpınarlı, A. (1931). *Melâmîlik ve Melâmîler*. Ankara: Devlet Matbaası.
- Gölpınarlı, A. (1972). *Türk tasavvuf şiiri antolojisi*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Gölpınarlı, A & Boratav, P. N. (1943). *Pir Sultan Abdal*. Ankara: TTK Basımevi.
- Güleç, İ. (2017). *Sadık Vîcdânî, Hurûfîlik ve Bektaşîlik: Ne idiler ve nasıl kaynaştılar?* İstanbul: İz Yayıncılık.
- Güngör, Ş. (haz.) (1987). *Hadikatü's-süedâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gürbüz, M. (2012). Şiir mecmûaları üzerine bir tasnif denemesi. H. Aynur, & diğerleri (Ed.), *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* içinde (ss. 107-112). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- H. Aynur, & diğerleri (Ed.), *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı*. İstanbul: Turkuaz Yayınları
- İpek, M. (2020). Penâhî Mustafa Müslim Ocak. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/penahi-mustafa-muslim-ocak> adresinden alındı.
- İvgin, H. & Bozyiğit A. E. (2016). *Kalecikli Âşık Mir'atî*. Ankara: Kültür Ajansı Yayınları.
- İyiyol, F. (2013). Alevî-Bektâşî geleneğinde düvâzlar-düvâzimâmlar. *Journal of International Social Research, Cilt: 6*. Sayı: 27, 228-250.
- Kafadar, C. (2014). How dark is the history of the night, how black the story of coffee, how bitter the tale of love: The changing measure of leisure and pleasure in early modern Istanbul. (Ed. Arzu Öztürkmen & Evelyn Birge Vitz) *Medieval and Early Modern Performance in the Eastern Mediterranean* içinde (ss. 243-269). Turnhout: Brepolt Publishers NV.
- Kara, M. (2018). *Tasavvuf ve tarikatlar tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karadeniz, B. & Akbulut A.C. (2022). *Alevî Bektaşî şairleri, (II Cilt)*. Bursa: Kara Mavi Yayınları.

- Karakuş, G. (haz.) (2012). *Mehmed Ali Hilmi Dede Baba Dîvânı*. İstanbul: Revak Kitabevi.
- Karamustafa, A. T. (2020). *Tanrının kuraltanımaz kulları: İslam dünyasında derviş toplulukları 1200-1550*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kayya, S. (haz.) (2001). *Selâmî Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Kılıç, M. E. (1999). İbnü'l-Arabî Muhyiddin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XX*, 493-516.
- Kılınç, A. (haz.) (2021). *Fuzûlî Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Koca, Ş. (haz.) (1999). *Es-Seyyid Halife Koca Turgut Baba Dîvânı*. İstanbul: Nazenin Yayınları.
- Koca, T. (1990). *Bektaşî nefesleri ve şairleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kütüphanesi.
- Kocatürk, V.M. (1955). *Tekke şiiri antolojisi: Türk edebiyatında dini ve tasavvufî şiirler*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Korkmaz, E. (2016). *Alevilik ve Bektaşilik terimleri sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, M. F. (2009). Seyyid Nesîmî'nin yayımlanmamış şiirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi -Hacı Bektaş Velî'nin 800. Doğum Yılı Dönümü Anısına-*, 50, 77-135.
- Köksal, M. F. (2012). Şiir mecmûalarının önemi ve "mecmûaların sistematik tasnifi projesi" (MESTAP). H. Aynur, & diğerleri (Ed.), *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* içinde (ss. 411-431). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1999). *Edebiyat araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kuru, S. S. (2012). Giriş. H. Aynur, & diğerleri (Ed.), *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* içinde (ss. 19-29). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Macit, M. (haz.) (2017). *Hatâyî Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Maden, F. (2020). *Bektaşî Tekkelerinin kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin yasaklı yılları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mecmû'a-i eş'âr (Penâhî mecmuası)*. (1902). Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4922.

- Meral, A. (haz.) (2014). *Seyyid Seyfullah külliyyatı I: Manzum eserler*. İstanbul: Revak Yayınları.
- Mir-Kasimov, O. (2016). Hürüfiyya. (Ed. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Devin J. Stewart) *Encyclopaedia of Islam Third Edition*. http://0-dx-doi-org.seyhan.library.boun.edu.tr/10.1163/1573-3912_ei3_COM_27748 adresinden alındı.
- Noktatü'l-beyân*. (1577). Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu. Nr. 2797.
- Ocak, A. Y. (1992). Bektaşilik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi V*, 373-379.
- Ocak, A. Y. (2017). *Kalenderiler: Osmanlı İmparatorluğu'nda marjinal sufilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Oktay-Uslu, Z. (2022). Alevism as Islam: rethinking Shahab Ahmed's conceptualization of Islam through Alevi poetry. *British Journal of Middle Eastern Studies*, (49), 2, 305-326. DOI: 10.1080/13530194.2020.1792831.
- Oktay-Uslu, Z. (2021). Alevîlik bize güncel İslam tartışmaları hakkında ne söyler? *Pasajlar*, 8, 53-78.
- Ong, W. (2014). *Sözlü ve yazılı kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özmen, İ. (1998). *Alevi-Bektaşî şiirleri antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztelli, C. (1997). *Bektaşî gülleri*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Özuygun, A. R. (haz.) (2005). *Hasan Sezâyî Divanı*. İstanbul: Buhara Yayınları.
- Pedersen, J. (2018). *İslam dünyasında kitabın tarihi*. (Çev. Macit Karagözoğlu). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Rossi, E. (1955). Torlak kelimesine dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 9-10.
- Sevengil, R. A. (1967). *Çağımızın halk şairleri*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Sevgi, A. & Sevindik A. (haz.) (2016). *Cezeri Kasım Paşa Safî Divanı*. Konya: Palet Yayınları.
- Sezer, E. (2014). *The interface between the oral and the written in Ottoman literature: The reader notes on the manuscript of the story of Firûzşâh* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul.
- Sezer-Aydınlı, E. (2018). Unusual readers in early modern Istanbul: Manuscript notes of janissaries and other riff-raff on popular heroic narratives. *Journal of Islamic Manuscripts*, 9, (2-3), 109-131.

- Soyer, A. Y. (2019). *Hünkâr: ansiklopedik Bektaşilik sözlüğü*. İstanbul: Post Yayınları.
- Sungur, N. (haz.) (1994). *Âhî Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Şahin, H. (2009). Somuncu Baba. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXXVII*, 377-378.
- Şimşek, S. (2005). *Edirneli Mustafa Kabûlî Efendi: Hayatı, eserleri, tasavvufî görüşleri - Kenzû'l-Esrâr ve Divan'ı*. İstanbul: Buhara Yayınları.
- Tabakoğlu, M. & Maden, Ş. (2020). *Nokta sembolizmi Noktatü'l-Beyân risalesi: inceleme ve neşir*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tanman, B. (2010). Şahkulu Sultan tekkesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXXVIII*, 286-289.
- Terzioğlu, D. (2012). Mecnû'a-i Şeyh Mısrî: On yedinci yüzyıl ortalarında Anadolu'da bir derviş sülûkunu tamamlarken neler okuyup yazdı? H. Aynur, & diğerleri (Ed.), *Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* içinde (ss. 293-321). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Tschudi, R. (2012). Bektāshiyya. (Ed. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs) *Encyclopaedia of Islam Second Edition*. http://0-dx-doi-org.seyhan.library.boun.edu.tr/10.1163/1573-3912_islam_SIM_1359 adresinden alındı.
- Usluer, F. (2023). *Hurûfîlik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Uzun, M. İ. (2003). Mecmua. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXVIII*, 265-268.
- Ünver, İ. (1993). "Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler" *Türkoloji Dergisi* 11/1, 53-89.
- Vaktidolu, A. A. (haz.) (1998). *Viranî Divanı ve Risalesi (Buyruğu)*. İstanbul: Can Yayınları.
- Yakışır, A. (haz.) (2016). *Mehmed Ali Hilmi Dedebaba'nın Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bingöl Üniversitesi, Bingöl.
- Yalçinkaya, M. A. (haz.) (2008). *Bandırmalızâde Hâşim Baba Dîvânı (metin-inceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yaltkaya, M. Ş. (1934). *Mevlânâ'da Türkçe kelimeler ve Türkçe şiirler*.
- Yananlı, H. R. (haz.) (2021). *Muhammed Nûru'l-Arabî, Noktatü'l-Beyan: Noktanın Sırrı*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları

- Yaşar, A. (2019). Kahvehane. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi EK II*, 3-5.
- Yavuz, K. (2010). Şeyhoğlu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XXXIX*, 88-89.
- Yıldırım, R. (2018). *Geleneksel Alevilik: inanç, ibadet, kurumlar, toplumsal yapı, kolektif bellek*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Yıldırım, R. (2019). *Bektaşiliğin doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Yılmaz, H. K. (1997). Hâşim Baba. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi XVI*, 406-407.
- Yılmaz, M. (1995). Darendeli şairlerden Penahî. *Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi* 6, 37-40.
- Yücer, H. M. (2021). *Osmanlı toplumunda tasavvuf - 19. yüzyıl*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Zarcone, T. (2014). Bektaşîyye. (Ed. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs) *Encyclopaedia of Islam Third Edition*. http://0-dx-doi-org.seyhan.library.boun.edu.tr/10.1163/1573-3912_ei3_COM_24010 adresinden alındı.